**T.C.**

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ**

**FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

# ERZİNCAN DEPREM BELLEĞİNİN KURMA EVLER ÜZERİNDEN OKUNMASI

**Esin ATABEYLİ ÇAĞLIK**

DOKTORA TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Danışman

Doç. Dr. Yasemen SAY ÖZER

Mart, 2024

**T.C.**

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ**

**FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

# ERZİNCAN DEPREM BELLEĞİNİN KURMA EVLER ÜZERİNDEN OKUNMASI

Esin ATABEYLİ ÇAĞLIK tarafından hazırlanan tez çalışması 01.03.2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı **DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Yasemen SAY ÖZER
Yıldız Teknik Üniversitesi
Danışman

**Jüri Üyeleri**

Doç. Dr. Yasemen SAY ÖZER, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Prof. Dr. Ömür BARKUL, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Prof. Dr. Gülşen GÜLMEZ, Üye
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi _____

Doç. Dr. İbrahim Başak DAĞGÜLÜ, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Prof. Dr. Mehmet Zafer AKDEMİR, Üye
İstanbul Gedik Üniversitesi _____

Danışmanım Doç. Dr. Yasemen SAY ÖZER sorumluluğunda tarafımca hazırlanan "Erzincan Deprem Beleğinin Kurma Evler Üzerinden Okunması" başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Esin ATABEYLİ ÇAĞLIK

İmza

*Deprem mağdurlarına*

# TEŞEKKÜR

Doğup, büyüdüğüm, yaşamımı sürdürdüğüm, hayatıma dair izler bulunan Erzincan kenti üzerine çalışma yapmak bilgiye ulaşmak açısından zorlu olmakla birlikte benim için ilgi çekici ve heyecan vericiydi. Tez süreci boyunca 1939 Erzincan depremini ailemden yaşayan biri olarak babamın büyük teyzesi Vehibe EVRENSEL ve 1992 depremini geçiren babam Selçuk ATABEYLİ başta olmak üzere bilgilerini benimle paylaşan, Erzincan kentine bedel ödemiş tüm Erzincanlılara teşekkür ederim.

Tez çalışmalarım sürecinde tarzı, bilgisi, olgunluğu, duruşu ve hayatıma kattığı değer açısından yoluma ışık tutan, hayran olduğum, örnek aldığım, destek ve anlayışını esirgemeyen Danışman Hocam Sayın Doç. Dr. Yasemen SAY ÖZER'e, Tez İzleme Jürilerimde çalışmalarıma yön veren ve çok değerli katkıları olan Prof. Dr. Ömür BARKUL ve Prof. Dr. Gülşen GÜLMEZ'e, süreç boyunca her zaman destek olan sevgili eşim Şener ÇAĞLIK'a, bana ihtiyaçları olduğu zamanlarda anlayış gösteren kızlarım Mihrimah ve Mahpeyker'e, sevgi ve desteğini her zaman hissettiğim annem Müşfika ATABEYLİ, kardeşlerim Feride ATABEYLİ, Sena ATABEYLİ ve Sefa ATABEYLİ'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Esin ATABEYLİ ÇAĞLIK

# İÇİNDEKİLER

**TEŞEKKÜR** iiv
**KISALTMA LİSTESİ** vii
**ŞEKİL LİSTESİ** viii
**TABLO LİSTESİ** xii
**ÖZET** xii
**ABSTRACT** xiv
**1 GİRİŞ** 1
1.1 Tezin Amacı ve Kapsam ..... 1
1.2 Literatür Çalışması ..... 4
1.3 Çalışmanın Yöntemi ..... 7
1.4 Hipotez ..... 10
**2 DEPREM-BELLEK-YIKIM-TRAVMA ÜZERİNDEN KENT BELLEĞİNİN OKUNMASI** 12
2.1 Belleğin Oluşumu-Nasıl Hatırlarız? ..... 12
2.2 Bellek Kavramı-Kolektif Bellek ..... 15
2.3 Kent-Bellek İlişkisi ..... 17
2.4 Kentsel Bellek-Deprem-Mimari Travma İlişkisi ..... 18
**3 ERZİNCAN KENTİ DEPREM İLİŞKİSİ ve 1939 DEPREMİ SONRASI KENTİN İMAR ÇALIŞMALARI** 21
3.1 Erzincan Kent Coğrafyası-Nüfus Özellikleri-Kısa Tarihçesi ..... 21
3.2 Erzincan Kenti Jeolojik Yapısı ve Tarihi Boyunca Yaşadığı Depremler ..... 24
3.3 Erzincan Kenti'nin Depremlerden Dolayı Yer Değişimi ..... 26
3.4 1939 Erzincan Depremi ve Etkileri ..... 28
3.5 1939 Erzincan Depremi Sonrasında Kentin İmar Çalışmaları ..... 30
3.6 Tren İstasyonu'nun Kente Gelişi ..... 32
**4 KURMA EVLER** 35
4.1 Kurma Evlerin TBMM Tutanakları Kapsamında Planlama Kararları ..... 35
4.2 Kurma Evlerin Kentle İlişkisi ve Yerleşme Özellikleri ..... 42
4.3 Kurma Evlerin Yapım Sistemi ..... 53
4.4 Kurma Evlerin Özgün Tipleri ve Kurma Evlere Yapılan Müdahaleler ..... 61
**5 SONUÇ** 102
5.1 Kurma Evler Erzincan Deprem Belleğinin Sembolüdür ..... 103
5.2 Kurma Evler'in Kent/Mahalle İlişkisi ..... 104

5.3 Kurma Evlerin Yapı Karakteri ..... 106
5.4 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun Kurma Evlere Etkisi ..... 107
**KAYNAKÇA** **111**
**EK A SÖZLÜ GÖRÜŞMELER** **117**
**TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR** **159**

# KISALTMA LİSTESİ

| | |
|---|---|
| BCA | Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi |
| MTA | Maden Tetkik ve Arama |
| TBMM | Türkiye Büyük Millet Meclisi |
| TBMM TD | Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi |
| TBMM ZC | Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi |
| TC | Türkiye Cumhuriyeti |
| TDK | Türk Dil Kurumu |
| TMMOB | Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği |
| TÜİK | Türkiye İstatistik Kurumu |

# ŞEKİL LİSTESİ

**Şekil 1.1** Çalışma kapsamında izlenen süreç ..... **9**

**Şekil 3.1** 1927-2022 yılları arasında Erzincan nüfus gelişimi ..... **22**

**Şekil 3.2** Erzincan ili ve yakın çevresi aktif fay hatları ..... **24**

**Şekil 3.3** Erzincan ve çevresindeki aktif fay hatları ..... **25**

**Şekil 3.4** Erzincan ve çevresinde tarihsel süreçte yaşanan yıkıcı depremler ..... **26**

**Şekil 3.5** Erzincan kentinin günümüze kadar yer değişim aşamaları ..... **28**

**Şekil 3.6** BCA kapsamında Erzincan yeni kent yerleşimi ve öneri alan ..... **31**

**Şekil 4.1** Kurma Ev yapı malzemelerinin Avusturya'dan Erzincan'a geliş serüveni ..... **39**

**Şekil 4.2** Kurma Evlerin mahallelere göre kent üzerindeki yerleşimi ..... **42**

**Şekil 4.3** Tüm Kurma Evlerin yerleşimi ..... **43**

**Şekil 4.4** Tüm Kurma Evlerin tiplere göre yerleşimi ..... **44**

**Şekil 4.5** Tüm ve günümüze kalan Kurma Evlerin yerleşimi ..... **45**

**Şekil 4.6** Günümüze kalan Kurma Evlerin farklı tiplere göre yerleşimi ..... **46**

**Şekil 4.7** Dörtyol Kavşağı üzerinde Belediye Binası (günümüzde millet kıraathanesi) ..... **48**

**Şekil 4.8** Ana aksları gösteren Erzincan kent yerleşimi üzerinde yapay ve doğal eşikler/sınırlar ..... **49**

**Şekil 4.9** Erzincan kenti Kurma Evlerin yerleşimi ..... **50**

**Şekil 4.10** 1949 yılı Erzincan Kurma Evler hava fotoğrafı ..... **51**

**Şekil 4.11** Kurma Evlerin inşaat alanına getirilen prefabrik yapı elemanları ..... **53**

**Şekil 4.12** Çatı yapımı devam eden bir Kurma Ev ..... **54**

**Şekil 4.13** Bitmiş olan Kurma Ev örnekleri ..... **54**

**Şekil 4.14** Yeni Mahalle 23 ada 7 parsel yıkım aşamasındaki üçlü Kurma Ev duvar detayı ..... **55**

**Şekil 4.15** Staubsciegel sıva telleri takılmış sıva aşamasındaki Kurma Ev ..... **56**

**Şekil 4.16** Duvar karkası cepheye yaslanmış Kurma Ev ..... **56**

**Şekil 4.17** Yeni Mahalle 11 ada 15 parsel yıkılan üçlü Kurma Ev heraklit detayı ..... **57**

**Şekil 4.18** Cumhuriyet Mahallesi 50 ada 5 parsel yıkım aşamasında olan Kurma Ev örneği ..... **58**

**Şekil 4.19** Cumhuriyet Mahallesi 50 ada 5 parsel yıkım aşamasında olan Kurma Ev örneği ..... **58**

**Şekil 4.20** Yeni Mahalle 11 ada 15 parsel yıkılan üçlü Kurma Ev çatı makası detayı ..... **59**

**Şekil 4.21** Yeni Mahalle 23 ada 7 parsel yıkılan üçlü Kurma Ev duvar detayı.....**59**
**Şekil 4.22** Yeni Mahalle 23 ada 7 parsel yıkılan üçlü Kurma Ev duvar detayı....**60**
**Şekil 4.23** Gülabibey Mah. 138 ada 1 parsel dörtlü Kurma Evin banyosunda kullanılan kurna örneği .....**60**
**Şekil 4.24** İkili-üçlü-dörtlü Kurma Ev plan tipleri .....**61**
**Şekil 4.25** İki odalı Kurma Ev.....**61**
**Şekil 4.26** Üç odalı Kurma Ev.....**62**
**Şekil 4.27** Dört odalı Kurma Ev .....**62**
**Şekil 4.28** İkili-üçlü-dörtlü Kurma Ev tipleri .....**63**
**Şekil 4.29** Gülabibey Mahallesi tüm-kalan .....**64**
**Şekil 4.30** Hocabey Mah. tüm-kalan .....**65**
**Şekil 4.31** Kızılay Mah. tüm-kalan.....**65**
**Şekil 4.32** Karaağaç Mah. tüm-kalan .....**66**
**Şekil 4.33** İnönü Mah. tüm-kalan .....**67**
**Şekil 4.34** Atatürk Mah. tüm-kalan .....**67**
**Şekil 4.35** Yeni Mah. tüm-kalan.....**68**
**Şekil 4.36** Cumhuriyet Mah. tüm-kalan .....**68**
**Şekil 4.37** G-2-01 kodlu Kurma Ev.....**71**
**Şekil 4.38** G-2-02 kodlu Kurma Ev.....**72**
**Şekil 4.39** G-2-03 kodlu Kurma Ev.....**73**
**Şekil 4.40** K-2-04 kodlu Kurma Ev.....**74**
**Şekil 4.41** H-3-01 kodlu Kurma Ev.....**75**
**Şekil 4.42** G-3-02 kodlu Kurma Ev.....**76**
**Şekil 4.43** G-3-03 kodlu Kurma Ev.....**77**
**Şekil 4.44** G-3-04 kodlu Kurma Ev.....**78**
**Şekil 4.45** H-3-05 kodlu Kurma Ev.....**79**
**Şekil 4.46** G-3-06 kodlu Kurma Ev.....**80**
**Şekil 4.47** Y-3-07 kodlu Kurma Ev.....**81**
**Şekil 4.48** A-3-08 kodlu Kurma Ev.....**82**
**Şekil 4.49** A-3-09 kodlu Kurma Ev.....**83**
**Şekil 4.50** İ-3-10 kodlu Kurma Ev .....**84**
**Şekil 4.51** K-3-11 kodlu Kurma Ev.....**85**
**Şekil 4.52** K-4-01 kodlu Kurma Ev.....**86**
**Şekil 4.53** A-4-02 kodlu Kurma Ev.....**87**
**Şekil 4.54** G-4-03 kodlu Kurma Ev.....**88**

**Şekil 4.55** G-4-04 kodlu Kurma Ev ..... **89**
**Şekil 4.56** H-4-05 kodlu Kurma Ev ..... **90**
**Şekil 4.57** H-4-06 kodlu Kurma Ev ..... **91**
**Şekil 4.58** İ-4-07 kodlu Kurma Ev ..... **92**
**Şekil 4.59** H-4-08 kodlu Kurma Ev ..... **93**
**Şekil 4.60** C-4-09 kodlu Kurma Ev ..... **94**
**Şekil 4.61** İ-4-10 kodlu Kurma Ev ..... **95**
**Şekil 4.62** K-4-11 kodlu Kurma Ev ..... **96**
**Şekil 4.63** G-4-12 kodlu Kurma Ev ..... **97**
**Şekil 4.64** İ-4-13 kodlu Kurma Ev ..... **98**
**Şekil 4.65** İ-4-14 kodlu Kurma Ev ..... **99**
**Şekil 4.66** C-4-15 kodlu Kurma Ev ..... **100**

# TABLO LİSTESİ

**Tablo 3.1** İçişleri Bakanlığı'nın 29.01.1940 tarihli bildirisinde 27 Aralık 1939 Depreminin etkisi ..... **29**

**Tablo 4.1** Kurma Evlerin mahallelere göre yerleşim sayıları ..... **47**

**Tablo 4.2** Kurma Evlerin yıkılma nedenleri ..... **52**

**Tablo 4.3** Tez kapsamında araştırılan Kurma Evlerin mekân-konum ve mevcut durumları ..... **101**

# ÖZET

## Erzincan Deprem Belleğinin Kurma Evler Üzerinden Okunması

Esin ATABEYLİ ÇAĞLIK

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Doktora Tezi

Danışman: Doç. Dr. Yasemen SAY ÖZER

Kendilerine özgü çeşitli hikayeleri olan kentler, canlı bir organizma gibi doğar, büyür, gelişir, değişir, yaşamlarına devam eder ve ölürler. Kentlerde yaşanan değişimler, çeşitli arakesitlerdeki ve bazı odak noktalarındaki anlarda belirginlik kazanır. Savaşlar, ekonomik/sosyal/siyasi etkenlerle yapılan yıkımlar, yaşanan çeşitli afetler (deprem,sel, yangın, heyelan...vb) kent belleğinde ve mimari yapılanmada boşluk, yitirilmişlik, kopukluk, yıkımlar oluştururlar. Deprem ve kent üzerinden yaşanan yıkımlara bakıldığında, depremin kentsel bellekte travmalara yol açtığı anlaşılmaktadır. Tezde, deprem-bellek-yıkım-mimari travma ilişkisi deprem sonrasında Erzincan kentinin kuruluş çabaları, barınma konusu üzerinden okunmaktadır.

Çalışma alanı olarak seçilen Erzincan, fay hatları üzerinde bulunması nedeniyle depremin yıkıcı etkilerini tarihi boyunca en çok yaşamış kentlerden biridir. Kent deprem gerçeğiyle sürekli yüzleşmiş, yıkılmış ve yeniden kurulmak durumunda kalmıştır. Türkiye'nin yüzyılı içerisinde yaşanan en yıkıcı depremler arasında yer

alan 1939 Erzincan depremi sonrasında kentsel bellekte kopukluklar yaşanmıştır. Yaşanan deprem sonrası kentin yeniden inşası/kurulması ve halkın barınma sorununun II. Dünya savaşının başladığı bir döneme denk gelmesi, yapı malzemesi ve yapım maliyetlerinin yüksek olması çözüm sürecini etkilemiştir.

1939 Depremi sonrasında tamamına yakını yıkılan Erzincan kentinde, devlet tarafından görevlendirilen akademisyen ve bilim adamları tarafından depreme karşı güvenli kent alanının belirlenmesi amacıyla çalışmalar yürütülmüş ve yeni Erzincan kenti, eski kentin 1,5 km kuzeyine yerleşmesi uygun görülmüştür. Izgara plan tipinde, bahçeli kent modeli oluşturulmuş ve Avusturya'dan Erzincan'a hazır yapı elemanları getirtilerek, farklı tiplerde biçimlenen deprem açısından güvenli konut modeli olan Kurma Evler inşa edilmiştir.

Erzincan kentinde 1939 depremi sonrası yapılan Kurma Evler, kentin ve kentlinin deprem belleğini oluşturmaktadır. Erzincan kent belleğinde kırılma noktası olarak görülen deprem, yaşanan travmayla birlikte yıkım ve yeniden inşa sürecinde Kurma Evler üzerinden bir sembole dönüşür. Bu nedenle çalışmada Erzincan kentinde deprem belleği Kurma Evler üzerinden okunmaktadır. Kurma Evlerin TBMM Tutanakları kapsamında planlama kararları, yerinde gözlem ve tespit Tapu Kadastro Genel Müdürlüğünden edinilen tapu kayıt ve imar durum bilgilerinden yararlanarak kent üzerindeki yerleşimi tespit edilmiştir. Haritalar üzerinden yerinde yapılan ölçüm, tespit ve çizimlerle yıkılan Kurma Evler, günümüze ulaşanlar, farklı tipleri, mekan organizasyonu, tasarım kararları, sözlü görüşmeler ve Kurma Evlere yapılan müdahaleler örnekler üzerinden değerlendirilmiştir. Deprem-bellek-travma, güncelliğini sürekli koruyan bir gerçek olması nedeniyle, yapılan çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı ve tasarımcılara yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Erzincan, deprem, bellek, travma, Kurma Evler.

# ABSTRACT

## Analysing Erzincan Earthquake Memory Through Kurma Evler

Esin ATABEYLİ ÇAĞLIK

Department of Architecture

Doctor of Philosophy Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Yasemen SAY ÖZER

Cities with their own various distinctive stories are born, grow, develop, change, continue their lives, and die like a living organism. The alterations in cities become evident at various intersections and at certain focal points. Wars, the destructions caused by economic/social/political factors, various disasters (earthquake, flood, fire, landslide, etc.) create emptiness, loss, disconnection and destruction in the city memory and architectural structure. When we take the earthquake and the destruction in the city under consideration, it is understood that the earthquake has caused trauma in the city memory.. The relationship between earthquake-memory-destruction-architectural trauma is interpreted through the construction efforts of the city after the earthquake and the issue of housing, which is the most fundamental field of residents and architecture.

Erzincan, chosen study area, is one of the city that has experienced the most devastating effects of earthquakes throughout its history due to its location on fault lines. The city has constantly faced the reality of earthquakes, was destroyed and had to be rebuilt. After the 1939 Erzincan earthquake, which was among the most devastating earthquakes in Turkiye's century, there were ruptures in city memory. The reconstruction of the city and the housing problem after the earthquake was

conside with the World War II period therefore the resolution process was affected because of the high prices of construction materials and manifacturing costs.
In Erzincan, which was almost completely destroyed after the 1939 Earthquake, studies were carried out by academics and scientists appointed by the state to determine the safe city area against earthquakes, and it was deemed appropriate for the new city of Erzincan to be settled 1.5 km north of the old city. The garden city model was created in the grid plan type, and by bringing readymade building elements from Austria to Erzincan, Kurma Evler, which are earthquake-safe housing models that can be shaped in different types were built.
Kurma Evler built in Erzincan after the 1939 earthquake, constitute the earthquake memory of the city and citizens. The earthquake, which seem as a breaking point in the city memory of Erzincan, turns into a symbol through the Kurma Evler in the process of destruction and reconstruction along with the trauma experienced. Therefore, in the study the memory of the earthquake in Erzincan is read through the Kurma Evler. The settlement of Kurma Evler on the city was determined by using the land registry and zoning status information obtained from the General Directorate of Land Registry and Cadastre, within the scope of the planning decisions of Kurma Evler in the Parliamentary Records of the Republic of Turkey. The destroyed Kurma Evler, those that have survived to the present day, their different types, spatial organization, design decisions, verbal interviews, and interventions made to Kurma Evler were evaluated based on examples through measurement, detection, and drawing made on site through maps. It is thought that the study, which was carried out because earthquake-memory-trauma is a reality that constantly maintains its relevance, will contribute to the literature and be a guide to designers.

**Keywords:** Erzincan, eartquake, memory, trauma, Kurma Evler.

# 1
# GİRİŞ

Kentler tarihin farklı dönemlerine ait fiziksel, mekansal, sosyal ve kültürel katmanların birleşmesiyle oluşmaktadır. Kent belleği ise o yere özgü, o kente değer katan, kenti diğerlerinden farklı kılan unsurların bütünüdür. Kent belleğinin oluşmasında önemli olan tarihsel, kültürel, mekansal değerler - kentte yaşayanların belleğinde yer etmiş soyut ve somut karşılıkları olan - bir yere ait olma duygusunu güçlendiren en önemli etmendir. İnsanların geçmişle olan bağları kentsel bellekle sorgulanmakta ve değişen kentsel mekanda kent belleğinin saptanması, izlerinin bulunması gerekli görülmektedir.

Kurma Evler, Erzincan kentinde ve kentlinin belleğinde yaşanan yıkım, travma ve yeniden inşa süreci açısından kırılma noktası olarak görülen depremin sembolüdür. Tez kapsamında ulaşılan bu tespit, çalışmanın özünü oluşturmaktadır. Bu ana kurguya odaklanarak Kurma Evlerin yapıldığı dönem koşulları kapsamında, günümüze ulaşan ve ulaşamayan durum haritaları, sayıları, oranları, tipleri, yapım sistemleri, kentsel-mekansal özellikleri, kullanımları, yapılan eklemelerle oluşan değişimleri(yapının gördüğü müdahaleler), yapım özellikleri, planlama kararları, yerleşim özellikleri, plan tipleri belirlenmiştir. Kapsamlı bir alan çalışması gerçekleştirilmiş, şimdiye kadar literatürde bütüncül ölçekte yer verilmemiş olan Kurma Evlerin tespiti, belgelenmesi, yapılan eklemelerle günümüze uyarlanma biçimleri ele alınmış, Kurma Evler kentsel, mekansal, mimari yönlerden değerlendirilmeye çalışılmıştır. Kurma Evler kentsel ölçekten yapısal ölçeğe indirgenerek bütüncül kapsamda değerlendirilmiş, günümüzde hızla yıkılarak yok olan evlerin analizi farklı ölçeklerde detaylandırılarak yapılmaya çalışılmıştır.

## 1.1 Tezin Amacı ve Kapsam

Tez çalışmasının ilk aşamalarında literatürde bellek üzerine yapılan çalışmalar incelenmiş ve çok farklı disiplinlerin konuya yaklaşımlarıyla karşılaşılmıştır. Bu kapsamda; zihin haritaları üzerinden bellek okumaları, sözlü tarih- bellek- mekan ilişkisi kurularak yapılan araştırmalar, sosyoloji alanında yapılan çalışmalar, Henri Lefebvre-mekanın üretimi bağlamında çalışmalar, Maurice Halbwachs- Kollektif

Hafıza, Kollektif Bellek, Hafızanın Toplumsal Çerçeveleri, Toplumsal Sınıfların Psikolojisi, On Collective Memory, kitapları üzerinden bellek kavramı hakkında farklı farklı bakış açılarının bulunduğu görülmüştür. Bununla birlikte bellek konusunda; kentsel dönüşüm- bellek ilişkisi, kentte tek yapıyı (müze, arşiv, kütüphane, anıt, sinema, sivil mimari örnekleri...vb) hafıza mekanı kavramı üzerinden okumaya yönelik çalışmalar, politik kararlar-bellek ilişkisi açısından yapılan çalışmalar, savaş sonrası travma mekanı olarak görülen kent–bellek kavramları üzerine yapılan çalışmalara rastlanılmıştır. Ancak deprem-bellek-yıkım-travma kavramsal arka planı oluşturularak kentsel bellek ve kent üzerinde bellek mekanlarını inceleyen bütüncül yaklaşıma dayanan bir çalışmayla karşılaşılmamıştır. Bu kapsamda çalışma; deprem-bellek-yıkım-travma kuramsal çerçevesi ışığında Erzincan ve Kurma Ev örneklerine odaklanmaktadır.

Depremin kentsel belleğin üzerinde neden, nasıl, ne ölçüde etkili olup olamayacağı sorgulanmakta, çalışma alanı olarak seçilen Erzincan kent belleğinde depremlerle yaşanan değişimi, izleri ortaya çıkartmak; kolektif bellek, kentin hafıza mekanı olan Kurma Evlerin mimari tasarım bakış açısıyla incelenmesi amaçlanmaktadır.

Tez çalışması; deprem gerçeğinin Erzincan kent belleğinde süreç içerisinde oluşturduğu değişimi haritalar üzerinden okumayı ve depreme karşı güvenli tasarım önceliğiyle barınma sorununa çözüm sunan deprem belleği olarak yapılan Kurma Evler üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Kurma Evler, depreme dayanıklılığı ön planda tutulan yapım prensibiyle oluşturulmuştur. Ayrıca, yapıldığı dönemden sonraki süreçteki depremlerde kentlinin deprem sonrası barınma sorununa çözüm sunması açısından ayrı bir değer taşımaktadır. 1992 depreminde evleri yıkılanlar, depreme dayanıklı olması, yıkılmaması ve içinde güvende hissedilmesi nedenleriyle deprem sonrasında Kurma Evlerde bir kaç aile birarada yaşamak durumunda kalmıştır. Bu kapsamda tez çalışmasında sürekli yıkıcı depremlerin yaşandığı kentlerden biri olan Erzincan kent belleği ve hafıza mekanları olarak Kurma Evlerin, kentsel ölçekten yapı ölçeğine konunun bütüncül bir perspektiften analizinin yapılması amaçlanmaktadır.

Yaşanan afetlerle birlikte yıkım, hasar, can kayıpları ve yeniden inşa kentsel bellekte süreksizlikler, yok olma, yitirilme, kopukluk, kesinti oluşturmaktadır. Ülkemizde sürekli yaşanan deprem, felakete dönüşen etkileri ve oluşturduğu sonuçlarla belleklerde travmatik izler bırakmaktadır. Çalışma; dünyanın çeşitli

kentleri ve ülkemizin de fay hatları üzerinde bulunması nedeniyle güncelliğini sürekli koruyan deprem gerçeği üzerine yoğunlaşmaktadır. Depremin, kentte bir kırılma noktası olarak görünürlük kazanması yaşattığı olumsuz fiziksel, sosyal, ekonomik, psikolojik, mimari etkilerin kent ve kentli belleğinde oluşturduğu travma kentin yıkımı ve yeniden inşası süreci çalışmada; Erzincan kenti, deprem ve Kurma Evler üzerinden ele alınmaktadır.

Söz konusu sorgulamanın, depremle yaşayan/yıkılan/sürekli yer değiştiren/yeniden kurulan geçmişe sahip bir kent üzerinden yapıldığı takdirde sağlıklı sonuçlar verebileceği düşüncesi, Erzincan kentinin çalışma alanı olarak seçilmesinde etkili olmuştur. Deprem konusu Erzincan kentiyle bütünleşmiş, tarihi boyunca depremi sürekli yaşamış ve yıkıcı etkilerini travmatik biçimde hissetmiştir. Erzincan Kenti için hangi tarihli deprem ve ne üzerine bellek sorgulaması yapılacağı sorusu tezin kapsamının oluşturulmasında belirleyici olmuştur.

Ülkemizde ilk kez deprem yönetmeliğini gündeme getiren, oluşturduğu yıkım ve can kayıplarıyla 7,9 büyüklüğünde gerçekleşen 1939 Erzincan Depremi Türkiye'nin kuruluşunun ilk yüzyılı içinde belleklerde iz bırakmıştır. Yapılan literatür araştırmaları sonucunda çalışmada; 1939 Erzincan Depremi, deprem-bellek-travma kuramsal bakışı üzerinden kentin belleğinin yıkımı, yeniden inşası ve barınma konusuna çözüm sunan depremin sembolü Kurma Evler değerlendirilmiştir.

1939 Erzincan Depremi, II. Dünya Savaşının ortaya çıktığı bir dönemde yaşanmıştır. Ülkemiz II. Dünya Savaşına girmemesine rağmen savaşın getirdiği zorunlu olumsuz ekonomik, sosyal, siyasi koşullar Erzincan kentinin 1948 yılına kadar kalıcı barınma sorununa çözüm bulunamamasına yol açmıştır. 1939 Erzincan depremi sonrasında ülkemizde, yapı malzemesi ve inşaat yapım maliyetlerinin yurt dışına kıyasla yüksek olması maliyeti düşük, hızlı, depreme dayanıklı, ülkedeki tütünlerin takasına imkan sağlayan, Avusturya'dan prefabrik/hazır yapı malzemelerinin getirilerek Kurma Evlerin özgün bir konut modeli olarak yapımına neden olmuştur. Çalışma, Erzincan deprem belleğinin sembolü olan Kurma Evlerin TBMM Tutanakları kapsamında planlama kararları, yapım tekniği, tipleri, kent-mahalle-yapı ölçeğinde (tiplere göre yıkılan-kalan durumlarına göre) yerleşimi, güncel durumları, Kurma Evlere yapılan kullanıcı müdahalelerini kapsamaktadır.

## 1.2 Literatür Çalışması

Deprem-bellek-travma kavramlarının Erzincan kent kurgusu ve Kurma Evler bağlamında değerlendirildiği bu tez çalışmasında, öncelikle Erzincan'ı konu edinen çalışmalar incelenerek; içeriği, kente nasıl ve hangi açılardan odaklanıldığı konusu üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda; Erzincan kenti üzerine 1974-2024 yılları arasında yapılan lisansüstü çalışmalara bakıldığında; tarih, coğrafya, müzik, folklor (halk bilimi), ziraat, hukuk, tıp, inşaat mühendisliği, jeofizik ve deprem üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Bununla birlikte; 2014 yılı itibariyle başlanılan doktora çalışma süreci içerisinde, Erzincan kentine yönelik 2021 yılında "Erzincan Endüstri Mirası Üzerine Değerlendirme" ve "Erzincan'da 1939 Depremi Sonrasında Kurma Evler Örneği: Modern Mirasın Sürdürülebilir Bir Model Olarak Değerlendirilmesi" yüksek lisans mimarlık tezleri yapılmıştır. Söz konusu tez çalışmalarında; Erzincan kentinde, 1939 depremi sonrası yapılan Kurma Evlerin korunması gerekli bir model olduğu ve endüstrileşme çabaları anlatılmaktadır. Erzincan kentine yönelik Koruma-Restorasyon alanında yapılmış sınırlı sayıda mimarlık alanında yüksek lisans tez çalışmasının olduğu görülmektedir.

Erzincan kentinin depremlerle yaşadığı yer değişimi, tarihi kaynaklarda sıklıkla belirtilmektedir. Kaynaklarda kentin yer değişimine bakıldığında farklı farklı bilgiler olduğu; Hayaşa Bölgesi Tarihi adlı kaynakta Erzincan kentinin Fırat'ın hemen kuzey sahilinden bugünkü yerine kadar üç şehir olarak kurulduğuna ve farklı zamanlarda en az yedi yerde yerleşildiği, Planlama sorunları açısından Erzincan'ın şehir coğrafyası isimli doktora tezinde beş kez yer değiştirdiği; Erzincan üç şehir fotoğraf albümü "şehir ve insan" adlı kaynakta kentin üç kez yer değiştirdiği; Yavi, E., "Doğu Anadolu ve Erzincan Eskiçağdan Günümüze Doğu Anadolu Bölgesi'nin Geri Kalmışlığı Üzerine Bir Derleme" adlı yayında ise kentin Fırat'ın hemen kuzey sahilinden bugünkü yerine kadar net olarak üç kent olarak kurulduğunun çeşitli kaynak ve kalıntılar sayesinde bilindiği belirtilmektedir. Erzincan kentinin kaynaklardan edinilen ortak bilgiler kapsamında en az üç kez yer değiştirdiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte; söz konusu değişimin, deprem gerçeğiyle travma yaşayan kentin plan kurgusu, belleği ve mimarisine etkisi üzerine çalışma yapılmadığı görülmüştür.

Depremin kent belleği üzerinde, savaşa benzer etkiler oluşturduğu görülmektedir. Bu nedenle bellek-savaş-travma üzerine yapılan çalışmalar tezin araştırma içeriğine

dahil edilmiştir. Bu kapsamda; Hadis ABDULA, "Mimari Travma:Savaşın Kentsel Hafıza Üzerindeki Etkilerinin Prizren ve Yakova Bağlamında İncelenmesi" üzerine yapılan Yüksek Lisans Tezi, Songül GELDİ tarafından "Savaş Sonrası Beyrut'ta Mekansal Bellek, İmge ve Travma" isimli Doktora Tezi, Paul Connerton "Toplumlar Nasıl Anımsar?", Jan Assmann "Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik", Bergson "Madde ve Bellek", Leyla Neyzi "Nasıl Hatırlıyoruz? Türkiye'de Bellek Çalışmaları", Maurice Halbwachs "On Collective Memory", David Lowenthal " Past is a Foreign Country", Christine Boyer "The City of Collective Memory", Bevan R. , "The Destruction of Memory: Architecture at War", Pierre Nora "Hafıza Mekânları", Aldo Rossi "Şehrin Mimarisi" başlıca yararlanılan kaynaklar olmuştur.

Erzincan kentinin yerleşimi kapsamında literatüre bakıldığında; İ. Hakkı Akansel; 1999, "Eski Erzincan Tarihi Kışla ve Askeri Yapılar". "Kaybolan Şehir Eski Erzincan'dan Fotoğraflarla Anılar" Erzincan Valiliği, 1992, Deprem ve Erzincan; Şahin, E., (2014), Hayaşa Bölgesi Tarihi II (Yukarı Ülke/Erzincan)" Romalılardan Türklere Yolllar-Bölgeler-Kalıntılar"; Altınbilek, S., (1997), Planlama Sorunları Açısından Erzincan'ın Şehir Coğrafyası, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi; Özdemir, H., (2011), Erzincan Üç Şehir Fotoğraf Albümü "Şehir ve İnsan", Erzincan; Yavi, E., "Doğu Anadolu ve Erzincan Eskiçağdan Günümüze Doğu Anadolu Bölgesi'nin Geri Kalmışlığı Üzerine Bir Derleme", Erzincan Valiliği İl Özel İdaresi Yayını, 1967 Erzincan İl Yıllığı; Abdülkadir Gül, Adem Başıbüyük, Bir Tarihi Coğrafya İncelemesi, (Osmanlıdan Cumhuriyete Erzincan Kazası); Hayli, S. 1995, Erzincan Ovasının Beşeri ve İktisadi Coğrafyası, Doktora Tezi ve İnanlı, H. 1946, "Erzincan Şehri" isimli İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Doktora Tezi yararlanılan başlıca kaynaklar olmuştur. Erzincan kentinin plan kurgusu ve değişimi çalışılırken, yazılı kaynaklar yanısıra Erzincan kent planları ve haritalardan da faydalanılmıştır. Bu kapsamda; Erzincan kent planları Erzincan Belediyesi arşivinden yararlanılarak çalışmaya dahil edilmiştir.

Erzincan kent gelişim kurgusu ile birlikte kentin depremlerle sürekli yıkılması ve yer değiştirmesi depreme karşı güvenli konut yapımına öncelik verilmesine neden olmuştur. Bu açıdan kent belleği açısından ayrı bir değer taşıyan, Erzincan depremi sonucunda özgün bir yapı modeli olarak oluşturulan Kurma Ev örnekleri çalışma

kapsamında incelenmektedir. Kurma Ev örnekleri, Erzincan kent belleği ve deprem açısından ayrı bir değer taşımaktadır. Kentte 1939 yıkıcı depremi sonrası yapılan Kurma Evler, depreme dayanıklılığı ön planda tutularak yapılmış ve sonraki süreçte 1992 yılı depremi sonrası halkın güvenle içerisinde yaşadığı, kente özgü, önemli, özgün yapı parçalarını oluşturmuştur. Bu kapsamda çalışmada; deprem sonrası depreme dayanımı ön planda tutularak, depremde yıkılmaya karşı dayanıklı(deprem açısından güvenli), prefabrik, tek katlı, bahçeli, halkın barınma sorununu çözmek amacıyla yapılan Kurma Evler incelenmektedir. Kent belleğinde oluşan değişim kentsel ve yapısal ölçekte belirlenerek; Erzincan kentinin yaşadığı değişimin/dönüşümün süreklilik içinde bütüncül bir çerçevede değerlendirmeye çalışılmıştır. Depremlerle dönüşen Erzincan yerleşimi; kent belleğinin deprem sonrası oluşturulan özgün yapı parçaları olan Kurma Evlerle birlikte okunduğunda bir bütün oluşturacağı düşünülmüştür.

Çalışmanın Kurma Evler bölümünde; Arif Hikmet KOYUNOĞLU tarafından 1977 yılında Mimarlık Dergisinde yayınlanan "Erzincan'da Deprem Sonu Yapılan Yeni Evlerin İnşaat Sistemleri Hakkında Açıklamalar", Fatih ORHAN tarafından 2019 yılında yazılan makale "Depremlerin Şehir ve Mesken Mimarisine Olan Etkilerine Coğrafi Bir Bakış: 1939 Erzincan Depremi Örneği, Vali Sukuti TÜKEL tarafından 1949 yılında yazılan "Yeni Erzincan Nasıl Kuruldu? Ve Niçin Bitirilemedi?" , Cemal Aytemiz'in 2012 tarihli "1939 Erzincan Depremi ve Yeni Şehir Fay Hatları Üzerine Nasıl Kuruldu?", Erol Kaya 2012 tarihli "Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Araştırması" I- II Cilt , Erdem Yavuz'un 2017 tarihli Arı Sanat Yayınlarından çıkarılan "1939 Depremi Erzincan ve Bölgeye Etkisi", Erdem YAVUZ, (2017) "Türk İktisat Tarihinde Erzincan (1923-1960), Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA) ve TBMM Tutanakları yararlanılan başlıca kaynaklar olmuştur.

## 1.3 Çalışmanın Yöntemi

Kent belleğinin bir kırılma noktası olarak görülen depremle sorgulanmasını amaçlayan çalışmada, kuramsal çerçeve ve örnekleme üzerinden konunun değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Çalışmada kullanılacak yöntemin belirlenmesinde, nitel bir kavram olan belleğin kentte yaşanan değişimlerle nasıl bir mimari ifade biçimine dönüşebileceği sorusu etkili olmuştur. Belleğin yıkımı, yeniden inşası mümkün olabilir mi düşüncesinden yola çıkılarak, kentin depremle yitirilmiş bellek ve sonrasında yeniden inşa edilmiş bellek yönleriyle mimari okuması yapılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, depremin yaşattığı yıkım, kentin kuruluşu ve barınma sorunu; TBMM Tutanakları, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri, tapu bilgileri, hali hazır haritalar, imar durum planları üzerinden yerinde gözlemler, belgeler, tespit ve çizimler kullanılarak okunmaya çalışılmıştır. Kentte kırılma noktası olarak görülen deprem belleğinin sembolü olarak Kurma Evler, mimari göstergelerin somut bir biçimde ortaya konulmasına imkan sağlamış, kent üzerindeki yaşam serüveni bütüncül bakışla değerlendirilmiştir.

Çalışmanın bellek üzerine yoğunlaşması, Kurma Evlerde yaşayan kişilerin zamanla kaybedilmesi, yaşantılarının kayıt altına alınmasının araştırmaya katkı sağlayacağı düşüncesiyle, 2017-2023 yılları arasında 50-90 yaş aralığındaki on kişiyle sözlü görüşme yapılmıştır.

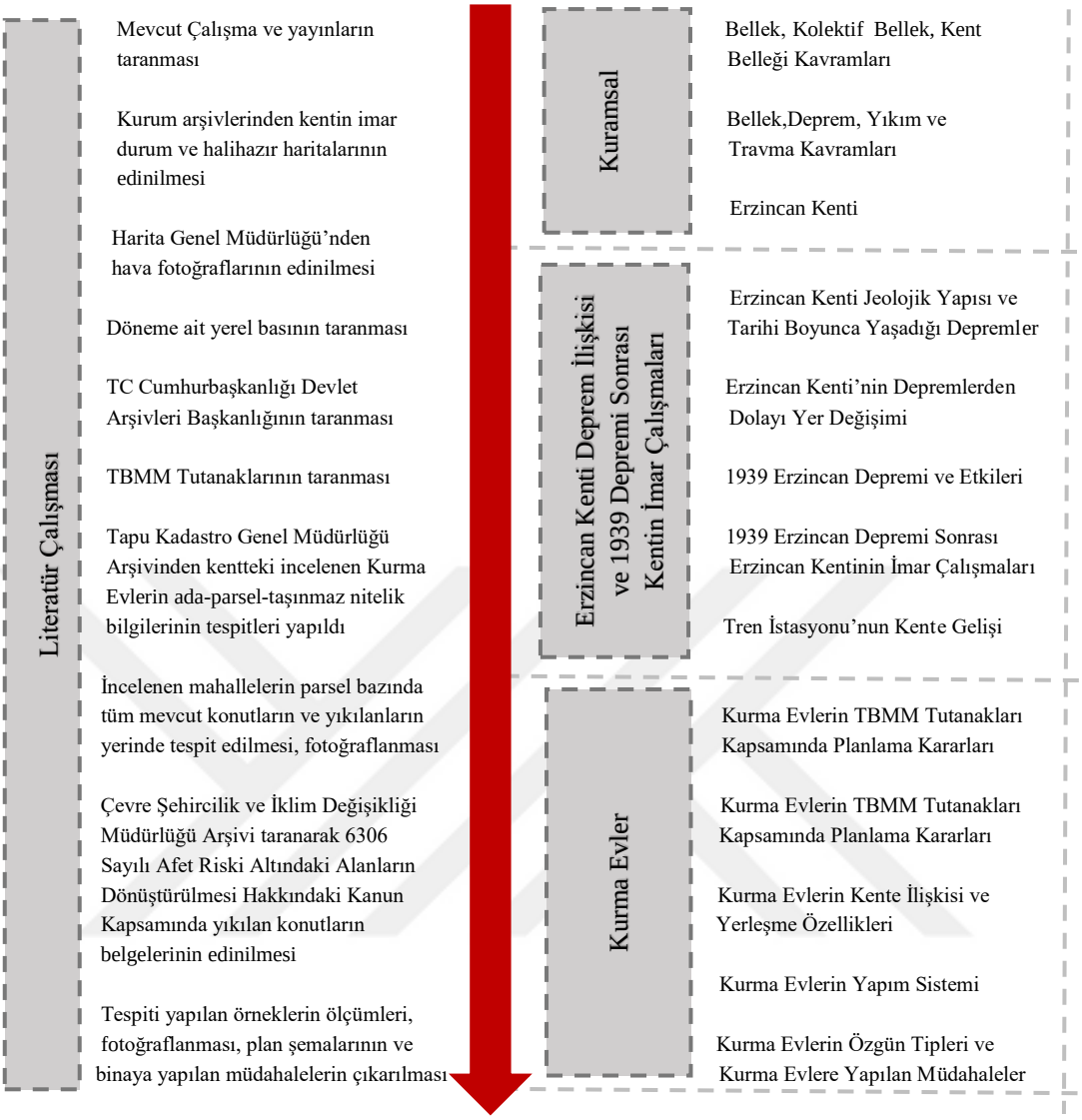
Kent belleğinin depremle yaşadığı dönüşümün tespiti yapılmakla birlikte, kentlinin yaşadığı travma sonrası öncelikli gereksinmesi olan barınma konusu Kurma Evler üzerinden üst ölçekten bina ölçeğine süreklilik içinde incelenmektedir. Kurma Evlerin kent ölçeğinde tamamının yerleşimi, yok olanların kentsel, mahalle ve farklı tip özellikleri yönlerinden saptamaları yapılmıştır.

Yapıldığı dönem koşullarında Kurma Evlerin mahalleleri; 1941 yılı Asım Kömürcüoğlu yeni kent imar planı, güncel imar durumu ve hava fotoğraflarıyla çakıştırılarak tespit edilmiştir. Belirlenen Kurma Ev mahallelerinin Erzincan Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü arşivinden tapu kayıt bilgileri incelenerek, hava fotoğrafları, dijital kadastro bilgileri, kentin imar planları birbirleriyle çakıştırılarak tüm Kurma Evler ve Kurma Evlerin oda sayısına göre (ikili-üçlü-dörtlü) tiplerinin kent üzerindeki yerleşimi saptanmıştır. Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü'nün resmi internet sitesinden parsel bilgileri tespit edilmiş, günümüze ulaşan Kurma Evler

belirlenirken yerinde haritalar üzerinden tespit, fotoğraf ve çizimlerden yararlanılmıştır.

Kullanıcı konfor koşullarına süreç içinde cevap verememesi nedeniyle Kurma Evlere yapılan çeşitli müdahaleler belirlenmiş, Kurma Evlerin işlevsel ve mekansal dönüşümleri yerinde gözlem, hava fotoğraflarıyla sokak-bahçe-yapı ilişkisi kapsamında tespit edilerek, fotoğraflanmış ve plan şemaları çıkartılmıştır. 6306 Sayılı "Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi" Kanunu kapsamında yıkılarak günümüze ulaşamayan fakat varlığı tespit edilen Kurma Evlere kurum arşivlerinden ulaşılmıştır. Bu sayede, hızla yıkılarak yok olan bu yapıların belgelenmesi sağlanmıştır.

İncelenen Kurma Ev örneklerinin 22 adedi yerinde haritalar üzerinden tespit, ölçüm ve çizim yapılarak belirlenmekle birlikte, yıkılan günümüze ulaşamayan 8 adet örneğin verileri ise Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü arşivinden yararlanılarak 1/200 ölçekte vaziyet planı ve kat plan çizimleri yeniden yapılmış, evlerin mekan organizasyonu belirlenerek; sonrasında yapıya eklenen kısımlar ve yapıda değiştirilen alanlar analiz edilmiştir. Kurma Evlere mekan organizasyonuna dönük yapılan müdahaleler yanı sıra bitişik ve bağımsız yapı eklemeleri, bahçeye yapılan ekler (depo, garaj, havuz) saptanmış, tablo yapılarak karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilmiştir.




**Şekil 1.1** Çalışma kapsamında izlenen süreç

## 1.4 Hipotez

Hayata dair iz bırakan geçmiş, içinde bulunulan şimdi ve yaşanılacak gelecek belleğin strüktürünü oluşturur. Bellek, birçok bilim dalının ilgilendiği toplumsal, kültürel, sosyolojik, psikolojik bir konu olmakla birlikte insan-zaman bağlamında ilişkisi mekansal çıkarımlara yol gösterir. Belleğin mekansal okumaları kent söylemine dönük en çok yıkımlar/yapımlar üzerinden görünürlük kazanır. Yıkım birçok boyutuyla mimarlık alanında tartışmalara yol açarken, çalışmada afetler arasında en çok yıkıma yol açan deprem gerçeğine yoğunlaşılmıştır.

İçinde bulunduğumuz zaman diliminde dünyanın başlıca gündem maddelerinden biri haline gelen deprem olgusu, üzerinde yaşadığımız coğrafya için oldukça tanıdık bir meseledir. Son yüz yıldır ülkemiz büyük çaplı depremler, yıkımlar, hasar almış yapılar, can kayıplarıyla karşı karşıya kalmıştır. 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli art arda yaşanan depremler sonrası oluşan yıkım, dönem koşullarında ulaşımın kesintiye uğraması, enkaz altında kalan kişilere ulaşılamaması, çok sayıda can kaybı, sağlık ve güvenlik ihtiyaçlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ayrıca on bir kenti etkileyen söz konusu depremler, kentlerin yıkımı, yeniden inşa süreci, deprem dirençli kent, deprem güvenli konut tasarımı sorununu yeniden tartışmaya açmıştır.

Depremin kentlerde oluşturduğu bellek yıkımı ve yeniden inşası üzerine Erzincan kenti bir mimari tasarım laboratuvarıdır. Depremin ortaya çıkardığı yıkım, kent/kentli belleğinde yitim/yok olma/kopukluk oluşturur. Her dönem güncelliğini koruyan deprem, Kuzey Anadolu Fay Hattı (KAF) üzerinde bulunan Erzincan kentinin bir gerçeğidir. Kurma Evler, Erzincan kentinde kırılma noktası olarak görülen depremin oluşturduğu belleğin sembolüdür. Deprem, kentte yaşattığı yıkımla yitirilmiş bellek ve deprem sonrasında kentin kurulması çalışmalarıyla birlikte, barınma konusu üzerinden yeniden inşa edilmiş bellek olarak ortaya çıkar. Ülkemizde depremin şiddeti, travmatik etkileri Erzincan kenti üzerinden belleğin yıkımının şeffaf biçimde görünürlük kazandığı ve Kurma Evler ise deprem belleğinin inşasının somutlaştırılmış halidir.

Deprem belleğinin sembolü olan Kurma Evlerin süreç içinde yok olacağı öngörülmektedir. Kurma Evlerin yıkımının kent/mahalle/yapı bazlı yerleşimleri, yapıldığı dönem, tipler ve güncel kalan durumu tespit edilirse mimari mirasın

belgelenmesi ve görsel hafıza açısından da kaydı sağlanabilecektir. Kurma Evlerin tespitlerinin yapılması kentsel ölçekteki durum, mahalle bazlı bütüncül boyutta korunmuşluk, yapı bazlı özgünlük ve yapıya müdahalelerin tespitini sağlayabilecektir. Vaka çalışması olarak seçilen Erzincan kentinde, deprem gerçeği, kent belleğinin depremle yıkımı, yeniden inşası ve deprem belleğinin Kurma Evler üzerinden okunmasının, kentselden yapısal ölçeğe değerlendirilmesinin benzer yerleşimler açısından yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

# 2
# DEPREM-BELLEK-YIKIM-TRAVMA ÜZERİNDEN KENT BELLEĞİNİN OKUNMASI

Bellek, insanın varoluşunu zaman ve mekan bütünlüğü içinde algılamasına ve sürdürmesine imkan veren en önemli yetilerden biridir (Yeşilyaprak, 2008). Başka bir ifadeyle ise bellek; deneyim, duyum, algı gibi kavramlarla, kavrayışları canlı tutabilme yetisidir. Geçmişte depolanan imgelerin, olayların ya da kişilerin, şimdi ve gelecekte depolanacaklar ile ilişkilendirilerek üst üste çakıştırılmasıdır. Bellek, yaşanan "mekanla" anlam kazanmaktadır. Mekanda var olan ve geçmişin özelliklerini içeren somut izler; mekan kullanıcı olan aktörlerin zihninde bireysel, sosyal, tarihsel, kültürel değerlerle biraraya gelerek "mekan belleğini" ortaya çıkarmaktadır (Avcıoğlu ve Akın, 2017). Belleğin mekanla-aktörlerle-zamanla kurduğu diyalektik ilişki mimarlık alanında yapılan çalışmaların kapsamına girmesine yol açmıştır. Bununla birlikte bellek kavramı psikoloji, tıp, antropoloji, sosyoloji, tarih gibi bir çok çalışma alanının ilgilendiği, birlikte çalışmalarını yürütttüğü, incelemelerini gerçekleştirdiği disiplinlerarası bir özellik göstermektedir. Çalışma kapsamında ise bellek kavramı, kent, bellek, deprem, yıkım, travma ilişkisi üzerinden incelenmektedir.

## 2.1 Belleğin Oluşumu-Nasıl Hatırlarız?

Kent, tarihin farklı dönemlerine ait fiziksel, sosyal ve kültürel katmanların tarihsel süreklilik içinde üst üste yığılması sonucu oluşan fiziksel, mekansal ve sosyal bir ortamdır. Kent kimliği ise, kente ait olan, o kenti diğerlerinden farklı kılan ve o kente değer katan, o kente özgü unsurların oluşturduğu bir bütündür (Birol, 2007).

Bellek kavramı, Türk Dil Kurumu'nun Büyük Türkçe Sözlüğü'nde, "Yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, dağarcık, akıl, hafıza, zihin" olarak tanımlanmaktadır (Türkçe Sözlük, 2005; Türk Dil Kurumu, 2011). Tanımdaki "bilinçli olarak zihinde saklama gücü" ifadesi "bellek" konusunda yapılan çalışmalar için oldukça anlamlıdır. Bellekte, bilinçli olarak biriktirilen olaylar, kişiler, görüntüler, mekanlar, sesler, kokular ve benzeri her türlü öğenin, kayıt altına alınması ve geleceğe aktarılması büyük önem taşır.

Belleğin biriktirme süreciyle birlikte kentler; fiziksel, sosyal, ekonomik nedenlerden kaynaklanarak dönüşüm yaşamaktadır. Kent belleği ise dönüşümden etkilenerek önemli değerlerini kaybedebilmektedir.

Belleğin sadece bireye ait bir özellik olmadığı, toplumsal olarak belirlendiği üzerine düşünceler toplumsal bellek kavramını ortaya koymuştur. Bellek denilen bu yetenek insanın toplum içerisinde gelişimini ve etkinliğini sağlayan en önemli özelliklerinden biridir. Hançerlioğlu'nun da belirttiği gibi bellek, insanın ussal düzenini en yetkin bir biçimde dile getirdiği bir yeti olarak tanımlanmaktadır.

Bellek; insan, nesnel gerçeklikle etkileşiminin sonuçlarını saklamasaydı ve gerektiğinde onları yeniden üretip yararlı bir duruma getiremeseydi; bundan ötürü toplumsal bir varlık olamazdı (Hançerlioğlu, 2001).

Bellek anımsama ve unutma diyalektiğine açık, onların sürekli biçim değiştirmelerinden habersiz, her türlü kullanımlara ve el oyunlarına karşı çok duyarlı, uzun belirsizliklere ve ani dirilmelere elverişlidir ve sürekli bir gelişim gösterir (Nora, 2006). Bellek, bireysel ve toplumsal hatırlama ve unutma süreçlerini kapsar. Hatırlama sürecinin bir muhafaza sistemi veya bir bilgisayar gibi çalışmaz. Birey, hatırlama anında kolay biçimde geçmişte depolanmış bilgiye ulaşmaz. Bellekteki veri, hatırlama anının özellikleriyle harmanlanarak yeniden bir oluşum gösterir. Bu yönüyle bellek, geçmiş kadar , güncel bağlam ve bu ikisinin arasındaki ilişkiyi dikkate alarak çalışır. Hatırlama sürecini incelerekn , aynı zamanda unutma sürecinin de farkında olmak gerekir. İnsan beyni, deneyimlediklerinin büyük çoğunluğunu unutmak zorunda kalır, bu nedenle hatırlanan, yaşanmış olandan yapılan bir seçkidir (Neyzi, 2020).

Psikolojide ise bellek, bir organizmanın bilgiyi depolama, saklama ve sonrasında geri çağırma yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Bellek, geçmişi ve bugünü birbirine tutarlı bir şekilde bağlar. Bellek, geçmişi anımsamayla şekillenir. İnsanlar geçmişteki olayları hatırlayarak şimdi ve hatta gelecekle bağ kurmaktadır. Bireyin ve toplumların buna ihtiyacı vardır; çünkü geçmişleri bugünü inşa etmektedir. Bellek bireyin bütün hayatı boyunca yaşadığı sürecin saklandığı depodur. Bellekte duyu organları aracılığıyla alınan simgeler, semboller kaydedilir. Bellekte saklanan simgeler, anılar yenileriyle birleştirilir. Bütün bunlar ihtiyaçlar doğrultusunda bilinç düzeyine çıkarılır, yani hatırlanır (Bilginer Erdoğan, 2013).

Bellek, geçmişe ait veriler ve yaşanmışlıklarla şekillenmekte; ayrıca şimdiyi ve geleceği etkilemektedir. Belleğin başlangıçta bireysel olduğu düşünülmekle birlikte, ilerleyen süreçte toplumun yapısında belirleyici bir özellik taşıdığı anlaşılmaktadır. Belleğin zaman, tarih, toplum, psikoloji, felsefe, nöroloji gibi bir çok disiplinle ilişkisine yönelik açılımları olmakla birlikte yapılan çalışmalara bakıldığında; bellek özünde mekanla ilişkilidir.

Freud bellek ile ilişkili olan hatırlama ve unutma kavramlarının bireysel seçimlerin sonucu olduğunu söylemiştir. Daha çok unutma üzerine çalışan Freud'a (1856-1939) göre bilinçaltının hatırlamak istenmeyenleri bastırmasıyla unutma gerçekleşir fakat hiçbir anı kaybolmaz, koşullara bağlı olarak yeniden ortaya çıkabilir (Çalak, 2012).

Freud ile aynı dönemlerde yaşamış olan ve sezgici yaklaşımın temsilcisi olan Henri Bergson ise bellek ve süre arasında ilişki kurmuştur. Bergson'a göre hayat aslında bir süreçtir. Bu süreçte kişinin belleği, hayattan aldığı veriler ile kümülatif bir yol izler. Bellek yalnızca geçmişi hatırlama eylemi değildir. Geçmiş şimdi ile birleşir ve geleceğe doğru devam eder. Yani Bergson belleğin psikolojik yönünden kaçınarak belleği, daha çok bilinçle ilişkilendirmiş ve süre kavramı ile açıklamıştır (Bergson, 2007) .

Bergson kendi bellek kuramında geçmişin "beden belleği" ve "hayal belleği" olarak iki farklı tür olarak varlığını koruduğunu belirtir. Beden belleği daha çok tekraralamayla güçlenen bir otomatik hareketliliğe dayanımaktadır. Hayal belleği ise anımsama yoluyla oluşturulur ve doğaları gereği bir zaman-mekânsallık içermeleri nedeniyle mimarlıktan veya daha geniş anlamıyla belirli bir zamandaki mekândan bağımsız düşünülemez. Geçmişin kalıntısı olarak mimarlık, bu bağlamda hem belleğe katkıda bulunur hem de onu tetikler (Aytaç, 2022). Ruskin, Mimarlığın Yedi Işığı'nda (The Seven Lamps of Architecture) bellek kavramını mimarlığın altıncı ışığı olarak nitelendirir ve belleğin özellikle zamana karşı daha dayanıklı olması amacıyla inşa edilen, anı değerine ve anıtsallığa sahip kamu yapılarında veya konutlarda somutlaştığını belirtir (Ruskin, 1903).

Halbwachs'a kadar bellek, bireysel bir yeti olarak kabul edilmiştir. Araştırmalar ve ortaya atılan düşünceler belleğin bireyselliğinden öteye gidememiştir. Halbwachs, bireysel belleğin varlığını kabul etmiş ancak bireysel belleğin var olabilmesi için

sosyal ve fiziksel çevrenin de olması gerektiğini vurgulamıştır (Halbwachs, 1992). Yani zaman, mekan, grup ya da olay olmadan bireysel bir belleğin de mümkün olamayacağını söylemiştir. Bu durumda belleğe dair tutum da zaman içerisinde değişmiştir. Belleğin sosyal koşullara bağlılığı farkedilmiştir ve kolektif bellek kavramı ortaya çıkmıştır (Kaplan, 2021).

## 2.2 Bellek Kavramı- Kolektif Bellek

Değişik açılardan ele alınan bellek konusu, disiplinlerin her biri tarafından çok farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Bellek kavramı yoğun olarak nörolojinin, psikolojinin, felsefenin ve sosyolojinin çalışma alanları içerisinde yer almaktadır. Nörologlar; belleğin nörolojik temellerini araştırırken, psikologlar; belli durumlardaki bireylerin bilişsel ve duygusal hatırlama süreçlerini, psikanalistler; belleğin uzun süreli yaşam öykülerindeki yerini, filozoflar; belleğin olgusunu, sosyologlar; topluluk belleklerinin oluşumunu, tarihçiler; insan belleğinin tarih karşısında güvenilirliğini araştırmaktadırlar (Öymen Özak, 2008).

Mimarlık bilgi alanında ise bellek olgusu, bireyin mekanla kurduğu ilişki üzerinden değerlendirilmektedir. Bireyin mekanla kurduğu ilişki sonucu oluşan bellek üretimi, tüm duyusal faaliyetlerle oluşmaktadır. Bellek, bu organik biçimlenmenin yanı sıra toplumsal olarak da biçimlenmektedir (Aydın Öksüz, Küçük Karakaş ve Seymen, 2018).

Bellek, bireysel bir hatırlama süreci olarak görülmesiyle birlikte, sosyal olgularla biçimlenir. Belleğin toplum tarafından üretilen kolektif bir oluşum olması nedeniyle, kolektif bellek kavramı ortaya çıkmıştır. Bireyler, topluluk içerisinde anılarını hatırlarlar. Bellek, insanlarla ilişki durumunda harekete geçer ve hatırlama, bireyin ait olduğu toplumsallık içinde gerçekleşir ve bir anı kolektif bir algıyı yeniden ürettiğinde kendisi de kolektif olur. Kolektif bellek kavramı; mekan kavramını da içine alır. Kolektif bellek, bireylerin biraraya getirdiği toplumun belleği olarak geçmişin yeniden inşasıdır (Halbwachs, 1992).

Geçmişe dair farkındalık, pek çok açıdan bizim iyiliğimiz için elzemdir. Bellek, tarih ve kalıntılar geçmişe dair farkındalığımızı sürekli olarak tazeler. Geçmişe dair tüm farkındalıklar bellek üzerine kuruludur. Hatırlama yoluyla önceki olayların bilincini tekrar kazanır, dün ile bugünü birbirinden ayırt eder ve bir geçmiş yaşadığımızı doğrularız. Bellek, hayatın her yerindedir. Şimdiki zamanın çoğunu

geçmişin bir yönüyle temas kurmaya veya bunu sürdürmeye ayırırız. Hatırlanan ve bellekte kalan geçmiş hem bireysel hem de kolektiftir (Lowental, 2005).

Belleğin taşıyıcısının bireyler, toplum ve zaman olduğu kadar, mekân olduğu belirtilmektedir (Basa, 2015). Bu nedenle kent mekânı, bireylere ait mekânsal pratikler ve taşıdığı anlamlar bağlamında toplumsal bellekte yerini alır, bu da kentsel kültürün temelini oluşturmaktadır. Kentsel kültür paylaşılan ortak değerler, ortak eylemlerdir. Bu değerler toplumu bir arada tutan, paylaşıldıkça yeniden hatırlanan, yeniden düzenlenen ve yerleşen hatıralardır. Gelecek nesillere aktarılan kültürel ve sosyal değerlerin temelini oluşturmaktadır (Uludağ ve Aycı, 2016).

Lynch'e göre "mimari bir eser gibi, kent de uzamdaki bir yapıdır. Tek farkı, ölçeğinin daha büyük olması ve uzun zaman içinde algılanabilir olmasıdır. Kentte her durumda gözün görebileceği, kulağın işitebileceğinden fazlası vardır. Hiç birşey kendiliğinden deneyimlenemez. Çevresiyle ve kendisini meydana getiren olaylar dizisiyle her zaman bağları olmalıdır, geçmiş deneyimlerin hatırasıyla algılanabilir" (Lynch, 2021).

Kentin kimliği ve farklılıklarının "şehrin ruhu"nu yansıttığını, bunun da kentin belleği olduğunu ifade eden Aldo Rossi, kentsel artifaktlar üzerinden tanımladığı mimariyi Halbwachs'ın, toplumsal bellek kavramıyla ilişkilendirir. *"Bir topluluk bir mekanın bir parçasıyla karşılaştığında, onu kendi imgesine çevirir, ama aynı zamanda kendini ona direnen bazı maddi şeylere teslim eder, onlara uyarlar. Kendisini inşa ettiği çerçeve içine kapatır. Dış çevre imgesi ve onunla sürdürdüğü sabit ilişki, onun kendisiyle ilgili sahip olduğu fikrin alanına geçer."* Rossi'ye göre kent artifaktları mimari, arkeoloji ve mimarlık tarihi incelenirken kentin tarihsel açıdan bilgi ve belge değeri taşıdığı düşüncesi yanında, kolektif imgelerden oluşan bir sentez olduğudur. "*Kent, kolektif hafızanın locus'udur. Kentin kendisi orada yaşayanların kolektif hafızasıdır".* Kolektif bellek, kentle bütünleşmesi yanısıra mekanın dönüşmesinde etkilidir (Rossi 2006).

Bellek ve kentin fiziksel unsurları tarih boyunca sürekli bir gelişim ve değişim içerisindedir. Kentteki her bir öge ve yapı değişimin zamansal/tarihsel izlerini taşımaktadır. Kentin belli bir dönemi içerisinde yaşanan olaylar ve oluşan yapılar biraraya gelerek kentin belleğini şekillendiren katmanları oluşturmaktadır. Bu nedenle, kentin fiziksel çevresindeki bütün unsurlar, kentin geçmişini veya tarihini

hatırlatma eylemi içindedir. Mimarlık, kent formu ve tarih arasındaki temel ilişkiyi tartışırken, kentin mimarlığın kolektif ifadesi olduğunu ve dokusunun örülüp çözülmesinde daha önceki mimari formların, şehir planlarının ve kamusal anıtların bellek izlerini taşıdığını vurgulamıştır. Bir kentin adı hiçbir değişime maruz kalmasa ve aynı kalsa da, kentin fiziksel yapısı sürekli olarak gelişmeye devam eder, deformasyona uğrar, unutulur, bazı talepleri karşılamak üzere tahsis edilir veya belirli amaçlar için yok edilir. Bu nedenle, "*sosyal gerçekliğin bazı talepleri ve baskıları sürekli olarak kentin maddi düzenini etkiler*" (Boyer, 1994).

## 2.3 Kent-Bellek İlişkisi

Kentler, zaman kavramının önemli ve etkili olduğu artifaktlardır. Zamanın ilerleyişi ile beraber, kentsel mekanlar farklı anlamlar kazanarak var olmaya devam ederler. Döngüsel zaman dilimi içerisinde, devam eden bir değişiminin merkezinde yer alan kentsel mekan üzerinden, bir döneme ait yaşantı izlerini ve kentin çok katmanlı tarihini okumak mümkündür. Kentin bu yapıları ve yapılı çevreleri, kentin zamansal süreç içerisinde değişimin biyografileri haline gelirler. Her kent biriktirdiği bu çok katmanlı anlamsallığı muhafaza etmek konusunda aynı şansa sahip değildir. Çeşitli afetler, savaşlar, istilalar vb. sebeplerle tahrip olmanın yanı sıra, insan eliyle ve egemen güçler vasıtasıyla da kentlerin sahip oldukları bu çok anlamlılık ve tarihsel süreklilik kesintiye uğrayabilmektedir (Ulubay ve Önal, 2020).

Savaşlar ya da politik kararlar sonucunda oluşan kentsel dokudaki yıkımlar, parçalanmalar ya da radikal değişimler kentin belleğinde önemli kopukluklara neden olabilmektedir (Çalak, 2012). Dolayısıyla unutmanın gerçekleştiği bir diğer olgu da savaş sonrası dönemlerdir. Savaş süreci, insanlarla birlikte, mekânları aynı zamanda da hafızayı siler. II. Dünya Savaşı sonrası kentler bombalanarak yerle bir olmuş ve kentlerin eski planları birebiri ile yeniden inşa edilmiştir. Bu çaba elbette kolektif belleğin ve kentsel hafızanın korunması çabasıdır. Türkiye'de de I. Dünya Savaşı esnasında benzer bir yıkım yaşanmıştır. Yıkılan kentlerde ve kasabalarda kaybedilen insanlarla birlikte toplumun hafıza mekânları da yok olmuştur.

Kent mekanlarının bağlamlarını korumaları, zaman içerisindeki değişimlere rağmen geçmiş dönemlerdeki anlamlarını ve değerlerini gelecek nesillere aktarabilmeleri kentin tarihi ve kültürel mirasın sürekliliği açısından çok önemlidir.

Kentin tarihini, kimliğini, belleğini barındıran bu mekânlar toplumu bir arada tutan milli değerlerin korunmasını ve sürdürülmesini sağlar. Bir kamusal alan olarak kentin ve kentselliğin sürdürülmesi kent merkezinin çok katmanlı tarihî dokusunun ve kamusal mekânlarının varlığı ile doğrudan ilişkilidir. Katmanların iyi korunması bu izlerin takibine, dolayısıyla kentin tarihsel belleğinin ve kolektif belleğinin deşifre edilmesine olanak sağlar (Bilsel, 2006).

Kent yalnızca fiziksel yapılardan oluşmaz. Anılar, yaşanmışlıklar, olaylar bellekte birikerek çok katmanlı bir olgu haline gelir. Var olan bu olgu kentin fiziksel yapısı ile birlikte kenti oluşturan en önemli etmenlerdir (Kaplan, 2021). Aldo Rossi, 1960'larda yazmış olduğu "Şehrin Mimarisi" adlı kitabında kolektif belleğin, mimarlık ve kenti oluşturan her türlü değer ile ortak birlikteliği olduğunu belirtmektedir. Bir mimar olarak Rossi'nin belleğe ilişkin tanımları daha mekansaldır. Rossi'ye göre, kentin kendisi orada yaşayanların kolektif belleğidir (Rossi, 2006).

Rossi 'ye göre; şehir zaman içerisinde gelişir ve bir hafıza edinir. "Kentsel artifakta karakterini veren kendi tarihinin zenginliğidir". Kenti, dönüşümleri aracılığıyla varlığını sürdüren bir olgu olarak tanımlamıştır. Kentin zamanla geçirdiği dönüşümlerin yapısının gerçekliği içindeki anlar olduğunu savunmuştur. "Bir anıtın kalıcılığı ya da sürekliliği, onun şehri, şehrin tarihini ve sanatını, varlığını ve hafızasını oluşturma yeteneğinin sonucudur". Kent doğası gereği tek bir temel fikre indirgenebilecek bir donatı değildir. Parçalardan oluşur ve bunlardan her biri kente karakterini vererek zaten kentin var olmasına neden olur. "Şehrin kendisi orada yaşayanların kolektif hafızasıdır. Şehir kolektif hafızanın mekanıdır" (Rossi, 2006).

## 2.4 Kentsel Bellek-Deprem-Mimari Travma İlişkisi

Rossi, toplumsal belleğin toplumun yaşadığı yer ile ilişki kurmasını sağladığını belirtir. Fiziksel mekanlar ise kent belleğinin gelecek kuşaklara aktarılmasında yardımcı olur. Geçmiş geleceğe kent yoluyla bağlanmaktadır. Kenti anlamanın fiziksel yapısı yanı sıra özne ve zaman boyutuyla da ilişkili olduğunu anlatmaktadır. Mekanın, zamandan ayrı olmayacağı vurgulanmaktadır. Bu kapsamda kentin zamanla sahip olduğu bellekten bahsedilmektedir. Söz konusu durum, kentin ruhunun (genius loci) gelişmesine neden olmaktadır. Kent, geçmişinden ve geleneklerinden gelen bir ruha sahiptir ve içinde yaşayanların kolektif belleği

olarak tanımlanmaktadır. Kentin yaşayan bir organizma olduğu ve canlı bir 'öz'e sahip olduğu belirtilmektedir. Kente ait her öge toplumsal ve kentsel belleği üreten parçalardır ve insanlar arasında var olan sosyal ilişkiyi mekansal olarak görünür kılmaktadır. Böylece kent ve mimarlığı, belleğin öznesi konumunda görmektedir. Kolektif belleğin yanı sıra kentin de bir belleğinin olduğu açıklanmaktadır. Literatürde kentin belleğini tanımlayan "kentsel bellek" kavramı oluşmaya başlamıştır (Ganiç, 2016).

Kentsel belleğin yıkımı; kentsel dönüşümle, politik kararlarla, savaşlarla ya da doğal afetlerle çok çeşitli şekillerde gerçekleşebilir. Savaşlarda kentlerin yıkımı; kentkırım ya da kültürel soykırım olarak görülmekte ve özellikle kentin belleğinde yer etmiş mekanların yıkımı hafızayı etkilemektedir. Yıkımlar belli bir yapıyı ya da kenti hedef almakta; toplumların hatırlama hakları ellerinden alınarak geçmişleri yok sayılmaktadır. Çalışma sürecinde kentkırım, soykırım, savaş mimarisi, hafızanın yıkımı konularıyla karşılaşılmış ancak bu kavramlar tez çalışmasının kapsamı dışında tutulmuştur. Bununla birlikte savaşın yaşattığı yıkımın etkisi, depremlerle benzerlik göstermektedir. Depremler, sonrasında çıkan yangınlar yapıların yıkılmasına ve kentsel belleğin yok olmasına neden olmaktadır.

Kentlerin yıkımı farklı yöntem ve amaçlarla yapılmış olmasıyla birlikte; kentin belleği yara alır ve yıkıma uğrar. Bu yıkımlar toplumların kendisinde yaşandığı gibi, kentsel bellekte de travmalara neden olur (Abdula, 2019). Travma kavramı sözlükte; canlı üzerinde beden ve ruh açısından önemli, etkili yaralanma belirtileri bırakan yaşantı olarak tanımlanmaktadır (Türkçe Sözlük, 2005). Mimari yapıların ve fiziksel çevrenin yıkımı ile kentsel bellekte oluşan söz konusu travmalar ise "mimari travma" olarak tanımlanmaktadır (Abdula, 2019).

Afetlerin arasında en çok yıkıcı etkilere sahip olan, depremlerdir (Dölek, 2016) Deprem ve kent üzerinden yaşanan yıkımlara bakıldığında, depremin kentsel bellekte mimari travmalara yol açtığı anlaşılmaktadır. Doğal afetler, ani bir şekilde meydana gelen ve ciddi sonuçları olan travmatik olaylardır. Tsunamiler, seller, toprak kaymaları, orman yangınları, depremler gibi doğal afetler, bir anda birçok kişiyi etkiler ve ruh sağlığı üzerinde doğrudan etkileri olur. Travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) ise doğal afetler ile birlikte en sık gözlenen ve üzerinde en çok çalışma olan ruh sağlığı bozukluklarındandır (Cankardaş ve Sofuoğlu, 2019).

Travmayı oluşturan etkenler arasında deprem ilk sırada yer almaktadır. Psikolojik sonuçları olan ve depremin yaşattığı yıkımın etkilerini hisseden kent ve kentli belleğinde, binaların yıkılması mimari travma oluşturmaktadır. Ancak yıkımın oluşturduğu mimari travma yanısıra deprem sonrası bellekte yaşanan değişimle birlikte; kentin yeniden kurgulanması, barınma sorunu ve yapılanma da travmayla ilişkilidir.

Çalışmada; deprem –bellek –yıkım- mimari travma ilişkisi deprem sonrasında kentin kuruluş çabaları, kent sakinlerinin ve mimarlığın en temel alanı olan barınma konusu üzerinden okunmaktadır. Çalışma alanı olarak seçilen Erzincan, depremin en yıkıcı etkilerini tarihi boyunca yaşamış kentlerden biridir. Erzincan'da deprem sonrasında kentsel bellekte kopukluklar yaşanmış ve depremin oluşturduğu travma sonrası, kentin yeniden yapılanması amacıyla inşaa çalışmalarına başlanmıştır. Erzincan Kenti'nde 1939 depremi sonrası yapılan Kurma Evler, deprem belleğini oluşturmaktadır. Tez çalışmasının sonraki bölümlerinde; Erzincan kentinde deprem belleğinin Kurma Evler üzerinden ayrıntılı incelemesi yapılmaktadır.

# 3
# ERZİNCAN KENTİ DEPREM İLİŞKİSİ VE 1939 DEPREMİ SONRASI KENTİN İMAR ÇALIŞMALARI

İlk çağda: Arziya, Erez, Orsa, Orse, Urussu; Grek kaynaklarında: Aziris; Arap kaynaklarında: Erzencan; Bizans kaynaklarında Arıngam (Arınga), Arsıngan, Erzingan Ermeni kaynaklarında: Erez, Erzng, Erzingan biçiminde söylenmiş ve bugünkü Erzincan şeklini almıştır (Kara, 2016).

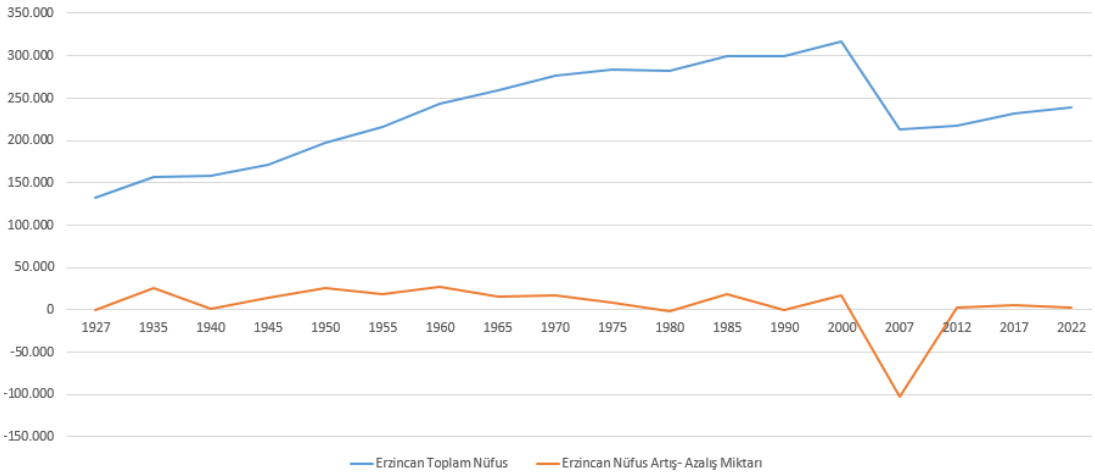
## 3.1 Erzincan Kent Coğrafyası-Nüfus Özellikleri-Kısa Tarihçesi

Erzincan, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde ve kendi adıyla anılan ova üzerinde yerleşmiştir. Karadeniz, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinin birbirine yakınlaştığı bir konumda yer alan kent, bölgesel bir geçiş sahası durumundadır. Erzincan, aynı zamanda kuzey-güney ve doğu-batı yönlü ulaşım güzergahları açısından da önemli bir yere sahiptir. Kuzeyde Giresun, Gümüşhane, Bayburt; doğuda Erzurum, güneyde Bingöl, Tunceli; güneybatıda Elazığ ve Malatya; batıda Sivas illeri ile sınırlı Erzincan'ın, toplam yüzölçümü 2.166 km² dir.

Kent, doğudan Geçit Çayı ve batıdan Vasgirt Deresi adıyla anılan akarsular ve güneyinden geçen Fırat'ın ana kolu olan Karasu Nehri ile kuşatılmış bir bölgenin kavşak noktasında, geniş tarım arazisinin tam ortasındadır. Kentin sınırları içindeki arazi oldukça engebelidir ve Erzincan ovasının dört bir tarafı, yüksek dağlarla çevrelenmektedir. Kuzey ve güneydeki dağlar genellikle doğu ve batı yönünde uzanmaktadır. Erzincan'ın kuzeyinde Keşiş (Esence) Sıradağları, kuzeydoğusunda Kop Dağı, doğuda Karasu-Aras dağlarının batı uzantıları, güneyde Munzur Sıradağları, batıda Kızıldağ ve Dumanlıdağı kentin çevresinde doğal bir sınır (eşik) oluşturmaktadır. Kent, doğudan Sansa Boğazı ile Erzurum yönüne, batıdan Kemah Boğazı ile Sivas'a ve yine kuzeybatıdan Çardaklı Boğazı ile Sivas, Ordu, Giresun'a doğru açılmaktadır.

Erzincan Karasu ile doğu-batı doğrultusunda geçilen Kars'tan gelen demiryolu ile Sivas-Erzurum ve Trabzon-Malatya'dan gelen karayollarının düğümlendiği bir noktada bulunmaktadır. Erzurum-Erzincan-Sivas demiryolu hattı yapıldığı tarihten itibaren doğu-batı aksında kentin ulaşımı açısından başlıca bağlantısıdır. Karayolu güneyden kuzeye Erzincan-Trabzon yönünde yükselti, dağların uzanış yönü nedeniyle geçitlerle, doğu-batı yönünde ise Erzurum-Erzincan-Sivas hattından ulaşım sağlanmaktadır.

Erzincan çevre iller için; idari, ekonomik, kültürel ve sosyal bir merkez olması nedeniyle çeşitli fonksiyonlar kazanmakta ve bu durum nüfus hareketlerini etkilemektedir (Çetinkaya Akcan, 2010). 1935'de Erzincan'ın nüfusu 157.344 kişi olup, 1940 yılında 158.498 kişidir. 1927-2022 yıllarına ait nüfus verilerine göre hazırlanan grafikte yer alan bilgiler incelendiğinde, 1939 Erzincan depremi nedeniyle nüfusun artış göstermediği anlaşılmaktadır.




**Şekil 3.1** 1927-2022 yılları arasında Erzincan nüfus gelişimi (TÜİK verilerinden yararlanılarak Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturulmuştur.)

Erzincan tarihine yönelik ilk bilgiler, İlk Tunç Çağı (M.Ö. 3000-2000) dönemine rastlamaktadır. Altıntepe'de bulunan Urartu Kalesi'nin, İlk Tunç Çağ yerleşmesinin üzerinde kurulduğu tespit edilmiştir (Özgüç, 1961). Altıntepe, Urartu'nun kuzeybatısındaki en son uzantısı, oldukça verimli topraklara sahip Erzincan Ovası'nın kuzey kıyısında bulunan önemli bir merkezdir (Ceylan, 2000). İlk Tunç Çağı sonrasında (M.Ö. 2000), Erzurum-Erzincan bölgesi Hitit hâkimiyetine girmiş, bir dönem Hitit-Hayaşa mücadelesine sahne olmuş ve Hayaşalıların kontrolüne geçmiştir. Daha sonra Asur akınlarına sahne olan bölge, feodal beyliklerin birleşmesiyle kurulan Urartuların hâkimiyetine geçmiştir (Şahin, 1985). Bölgeye

M.Ö. 714-685 yılları arası Urartular hâkim olmuştur (Miroğlu, 1990). Urartuların M.Ö. 680'de Kimmerlerin istilası ile yıkılması neticesinde, bölgede M.Ö. 590'da Medlerin ve daha sonrada Perslerin egemenliği başlamıştır. M.S. I-V. yüzyıllarda Erzincan, Doğu Roma'ya dâhil olmuştur (Kovukçu, 1998).

Mengücekliler'den sonra Selçuklular'ın yönetimine girmiş olan Erzincan, ardından da Moğol istilasına uğramıştır. İlhanlı hâkimiyetinin zayıflaması Erzincan'ın, sık sık el değiştirmesine neden olmuş, 1451–1481 yılları arasında Erzincan, Osmanlı Devleti ile Akkoyunluların anlaşamadığı bir döneme denk gelmiştir. Erzincan 1473 Otlukbeli Savaşı ile yeniden Osmanlı hâkimiyetine geçmişse de bir müddet sonra kent, tekrar Akkoyunlular'ın ve sonrada 1501'de Safeviler'in yönetimine girmiştir (Yavuz, 2012). Erzincan'ın kesin olarak Osmanlı idaresine geçmesi Yavuz Sultan Selim (1512–1520) döneminde olmuştur. Osmanlı hakimiyetindeki Erzincan, doğu sınırına yakın bir kent konumunda, stratejik önemini devam ettirmiştir. Kanunî Sultan Süleyman'ın (1520–1566) İran seferleri sırasında Erzincan'ın önemi daha da artmıştır. Bu kapsamda Erzincan, Tebriz, Azerbaycan ve Gürcistan seferlerinde Erzurum'dan sonra Osmanlı ordusunun ikinci bir toplanma merkezi haline gelmiştir. Kent, bu konumunu sonraki dönemlerde de sürdürmüştür (Yavuz, 2012). XIX. yüzyıla kadar Erzincan, Doğu Anadolu ile Orta Anadolu arasında bir geçiş bölgesi oluşturmuştur. Erzincan önemli kavşak noktasında ve bir pazar yeri olması dolayısıyla her dönem önemini korumuştur. XIX. yüzyıla kadar Erzincan, ordular için bir konaklama yeri olması dolayısıyla askeri açıdan da önemli bir kent statüsündedir (Yavuz, 2012).

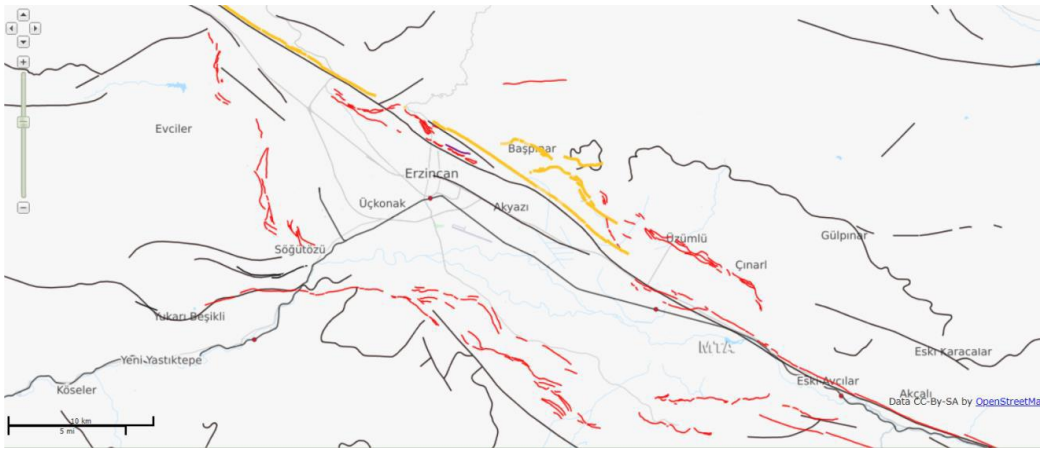
I. Dünya Savaşı'nda Erzincan, müdafaa edilmesine rağmen, 1916'da Rus idaresi altına girmiştir. 18 Aralık 1917'de imzalanan bu mütareke ile 29 Ekim 1914'de başlamış olan Osmanlı-Rus savaşı sona ermiştir. 1917 Bolşevik İhtilali ile patlak veren rejim değişikliğiyle Ruslar, Erzincan'ı terk ederek buraları Ermenilere bırakmıştır. Erzincan bundan sonraki süreçte zor bir dönem geçirmesiyle birlikte, 13 Şubat 1918'de geri alınmıştır (Yavuz, 2012). Milli Mücadele döneminde Erzincan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, işgallere karşı mitingler düzenleyip, protesto telgrafları çekmiştir. 23 Temmuz 1919 tarihinde başlayan Erzurum Kongresi'nde Heyet-i Temsiliye'de Erzincan mümessili (temsicisi) de yer aldı. Böylece Heyet-i Temsiliye'ye seçilen dokuz üyeden biri olan Erzincan temsilcisi, 4 Eylül 1919'da başlayan Sivas Kongresi'ne katıldı (Yavuz, 2012).

## 3.2 Erzincan Kenti Jeolojik Yapısı ve Tarihi Boyunca Yaşadığı Depremler

Erzincan Akdeniz Himalaya deprem kuşağını oluşturan önemli neotektonik yapılardan biri üzerinde yer almaktadır. Kuzey Anadolu Fay kuşağı olarak bilinen bu yapı, batıda Saros-Edremit Körfezleri ile doğuda Karlıova İlçesi arasında doğu batı doğrultusunda uzanmaktadır. Bu faylar üzerinde yer yer doğrultu değişiklikleri ve sağ sol yönde sıçramalar izlenmektedir. Bu alanlar ise potansiyel deprem alanlarını oluşturmaktadır (Çuhadaroğlu, Kara ve Ustaoğlu, 1992). Erzincan İli ve çevresinde Kuzey Anadolu Fayı çok sayıda kola ayrılmakta ve kuzeye güneye sıçramalar yapmaktadır. Kollar arasında kalan alan çökerek Erzincan Ovasını oluşturmakta ancak fayın sıçrama yaptığı yerlerdeki enerji birikimi nedeniyle bölge deprem açısından oldukça risklidir (Ecemiş ve Yörür, 2016).




**Şekil 3.2** Erzincan ili ve yakın çevresi aktif fay hatları (26.12.2020 tarihinde http://yerbilimleri.mta.gov.tr/anasayfa.aspx adresinden erişildi.)



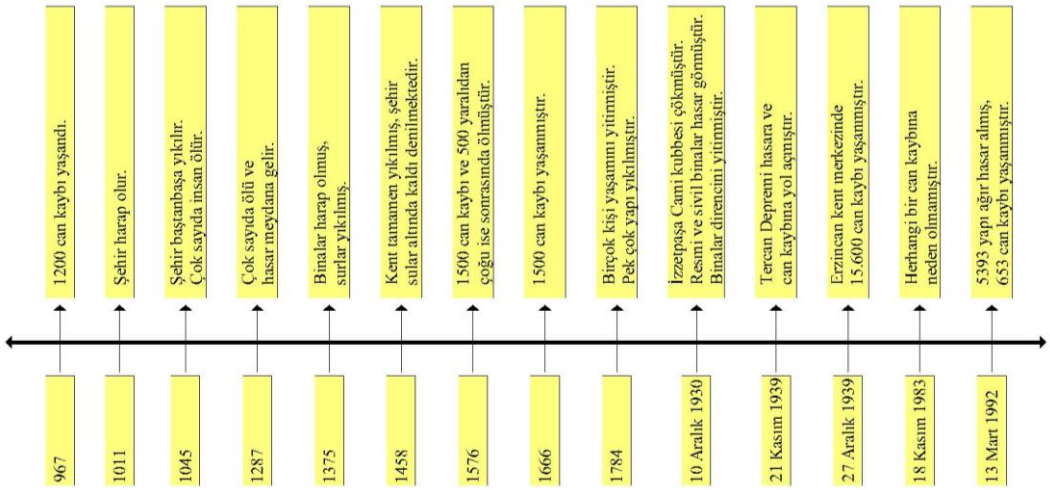

**Şekil 3.3** Erzincan ve çevresindeki aktif fay hatları (26.12.2020 tarihinde http://yerbilimleri.mta.gov.tr/anasayfa.aspx adresinden erişildi.)

Erzincan Kenti ve yakın çevresi; Türkiye'nin jeolojik açıdan en karmaşık yörelerinden KAF(Kuzey Anadolu Fayı) zonu üzerinde konumlanmakta ve sismotektonik bakımdan çok aktif bir düğüm noktasında kalmaktadır (Tüysüz,1993). Kent alanı, KAF, Kuzeydoğu Anadolu Fayı ve Ovacık Fayı ile bunlara bağlı tali fay hatlarıyla kuşatılmıştır (Şekil 1). Halen aktif olan bu fayların hareket hızları ise sırasıyla 1 cm/yıl, 0.2 cm/yıl ve 0.15 cm/yıl olarak ölçülmüştür (Barka, 1993).

Faylarla biçimlendirilmiş tektonik bir depresyonun tabanında yer alan kent, hemen kuzeydoğusundan Esence (Keşiş) Dağları tarafından sınırlandırılmıştır. Bu dağlardan kaynaklarını alan akarsuların ova tabanına ulaştıkları kesimlerde birikinti konileri şekillenmiştir (Akkan, 1964). Erzincan Kenti ise ilgili koniler ile Fırat Nehri arasında gelişim göstermiştir. Kentin Fırat Nehrine doğru olan kesimleri, topoğrafik anlamda ovanın en alçak kısmını oluşturmakta olup, yeraltısuyu seviyesinin yüksek olduğu mekânlara karşılık gelmektedir. Bununla birlikte ortalama 1200 m yükseltiye sahip ova tabanı ile kuzeydeki dağlar arasında 2350 m'ye varan yükselti farkları mevcuttur (Hayli, 2012).

Erzincan Kenti ve köyleri çok sayıdaki depremler nedeniyle pek çok kez yıkılmış ve yeniden kurulmuştur. En eski depremin 964 yılına tarihlendiği Erzincan'da 1045 yılına kadar 16 adet deprem meydana gelmiştir. Günümüze kadar ise çok sayıda yıkıcı deprem yaşanmıştır (Hayli, 2012). Erzincan Ovası'nda sık sık meydana gelen depremler çok sayıda yapının hasara uğramasına ve ciddi ölçüde can kayıplarına neden olmuştur. X. yüzyıldan itibaren birçoğu şiddetli olmak üzere 36 adet deprem

yaşandığı tespit edilmiştir. Tarihi süreç içerisinde Erzincan ve yakın çevresinde çok sayıda yıkıcı deprem meydana geldiği belirtilmektedir. 967, 1011, 1045, 1168, 1268, 1287, 1375, 1418, 1458, 1478, 1576, 1666, 1784, 1887 yıllarında oluşan depremler ise can kaybının ve yıkımın fazla olduğu depremler olarak yazılı kaynaklarda yer almıştır (Çuhadaroğlu vd., 1992).




**Şekil 3.4** Erzincan ve çevresinde tarihsel süreçte yaşanan yıkıcı depremler (Çuhadaroğlu vd., 1992'den yararlanılarak Esin Atabeyli Çağlık tarafından düzenlenmiştir.)

## 3.3 Erzincan Kenti'nin Depremlerden Dolayı Yer Değişimi

Erzincan çevresinden Miyosen Devri denizi son defa çekilince yer kabuğunun hareketleriyle bütün Anadolu ile birlikte Erzincan Bölgesi de yükselmeğe başlamıştır. Bu yükselmeler esnasında Erzincan Ovasının kuzey ve güney yamaçlarında kırılmalar olmuş, fay hatları meydana gelmiştir. Bölge yükselmeğe devam ederken kırık hatlar arasında kalan kısım (mevcut Erzincan Ovası) bu yükselmeden geri kalarak çökmeğe başlamıştır ve 1750 metrelik bir çöküntü olmuştur. Erzincan Ovasının oluşumu dördüncü zamana rastlamaktadır. Ova bu dönemde beliren ve şiddetli akan akarsuların getirdiği tortularla/çöküntülerle (rüsubatla) dolarak bugünkü halini almıştır. Üçüncü zamanda başlayan çöküntüler günümüzde devam etmektedir. Erzincan ovasında kırık hatlar arasındaki ova kısmı tabanının henüz yerleşmemiş olması sebebiyle depremler sürekli olmaktadır. Erzincan Ovasından geçen dört fay hattı ve bunların arasında kalan oynak bir graben alanının bulunuşu, sık sık şiddetli depremlerin olmasına yol açmaktadır (Erzincan Yıllığı, 1967).

Erzincan depremlerin yaşandığı bir kent olma özelliği göstermesi nedeniyle, kentin yerleşim alanı günümüze kadar bir çok farklı alan üzerinde kurulmak durumunda kalmıştır (Çuhadaroğlu vd., 1992). Erzincan kentinin farklı kaynaklardaki yerdeğişimlerine bakıldığında; kentin üç kez yer değiştirdiği (Özdemir, 2011) Erzincan Kent merkezinin kuruluş yeri bakımından, tarihi süreç içerisinde ve tespit edilebildiği kadarıyla ova içerisinde yaşadığı depremler nedeniyle beş kez yer değiştirdiği belirtilmektedir (Altınbilek, 1997). Şehrin Fırat'ın hemen kuzey sahilinden bugünkü yerine kadar net olarak üç yeni şehir olarak kurulduğunu çeşitli kaynak ve kalıntılar sayesinde bilinmektedir. Yedi ayrı yerde, ayrı zamanlarda Erzincan şehri olduğu ve bir-iki kadarının tahmin dahilinde olduğu anlatılmaktadır (Yavi, 1994). Hayaşa Bölgesi Tarihi II adlı kaynakta ise; Erzincan kentinin Fırat'ın hemen kuzey sahilinden bugünkü yerine kadar net olarak üç şehir olarak kurulduğu söylenmektedir. Bununla birlikte; en az yedi ayrı yerde ve farklı zamanlarda Erzincan olduğu; Erzincan'ın kentleşme sürecinde yedi-sekiz mevkinin rol oynadığını, bir iki kadarı tahmin dahilinde söylenebileceği ifade edilmektedir (Şahin, 2014).

**Erzincan I:** Erzincan Ovası'nın batısında Lerdusu/Kaleciktepe-Esesi alanı

**Erzincan II:**Altıntepe-Keleriç-Cimin-Kızlar Kalesi'ni ve Vank Tepesi ile Saztepe'yi de kapsayan alan

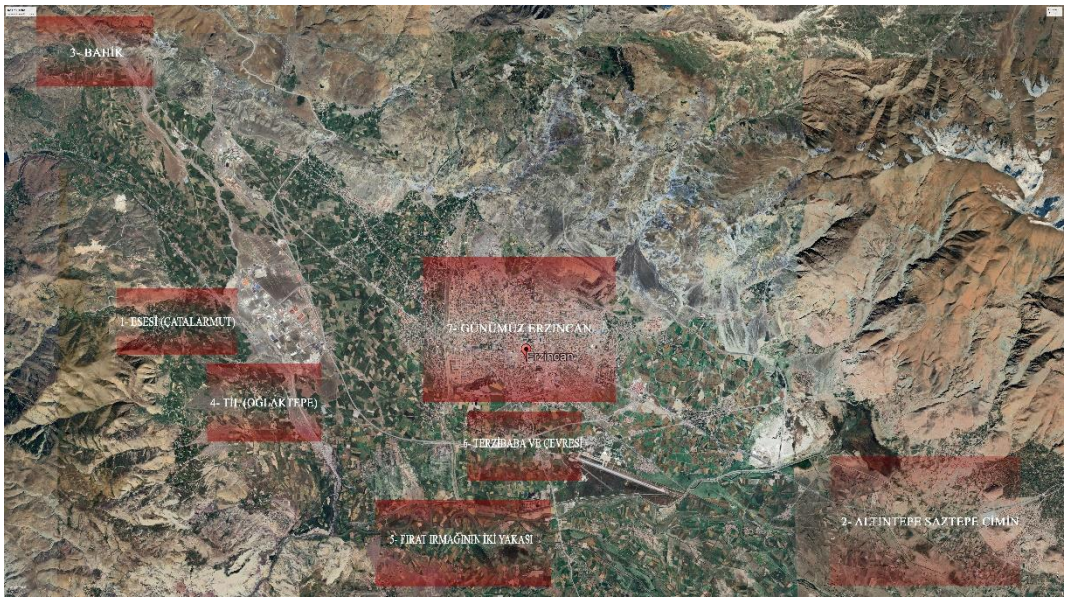
**Erzincan III**: Erzincan Ovası'nın kuzeybatısında, Bahik/Alma Ağacı'nın merkez olduğu alan.

**Erzincan IV:** Erzincan Ovası'nın batı ve güney batısında Til ve çevresi

**Erzincan V**: Fırat ırmağının her iki yakasında bulunan bu yerleşim 1045 yılı depremiyle tamamen yıkılmış ve yeni kent büyük ihtimalle bu alandan daha kuzeye inşa edilmiştir. Bugünkü Terzibaba Mezarlığı'nın hemen batısında bulunan ve ilk Selçuklu anıt mezar kalıntısı bu görüşü doğrulamaktadır.

**Erzincan VI:** 1939 öncesi, Erzincan Kalesi'ne ait Kale Kapısı dahil bugüne kadar gelebilen çeşitli dini, sivil ve resmi bina kalıntılarının bulunduğu alan.

**Erzincan VII:**1939 deprem sonrası yapılan geçici (muvakkat) kent dahil bugünkü Erzincan (Şahin, 2014).




**Şekil 3.5** Erzincan kentinin günümüze kadar yer değişim aşamaları (google earth pro görseli üzerinden Esin Atabeyli Çağlık tarafından düzenlenmiştir.)

## 3.4 1939 Erzincan Depremi ve Etkileri

Erzincan, tektonik çökme havzasında son yüzyıl içerisinde 1939 ve 1992 yıllarında iki yıkıcı deprem yaşamıştır. İlki, 27 Aralık 1939 saat 01.57'de çok sert bir kış gecesinde deprem meydana gelmiştir (Köse, Yürür ve Chorowicz, 2019). 7,9 şiddetinde ölçülen 1939 Erzincan Depremi, 19. yüzyıldan günümüze kadar Anadolu'da yaşanan en büyük deprem olarak kabul edilmiştir (Haçin, 2014). Deprem, tüm ülkeyi etkilemiş ve toplam alanının 1/20'sinde hasar oluşturmuştur (Yağcı, 2023).

1939 Erzincan Depremi ölçülürken, beş senedir hizmet veren İstanbul Kandilli Rasathanesi, o güne kadar ülkemizde bu şiddette bir deprem ölçmemiştir. Erzincan depreminin şiddeti nedeniyle ilk sarsıntı kaydedildikten sonra Kandilli Rasathanesi'nde kullanılan sismograf aletinin kalemleri yerlerinden sıçramıştır. (Aytemiz, 2012). 1939 Erzincan Depremi'nin Amasya, Tokat, Sivas, Kırşehir, Ankara, Çankırı, Kayseri, Samsun ve Ordu illerinde de etkili olduğu; Erzurum, Malatya, Konya, Antalya, İznik, Kocaeli ve Bursa'da da hissedildiği tespit edilmiştir (Evsile, 2017). "Büyük Anadolu Depremi" olarak da adlandırılan bu olayda adı geçen şehirlerde toplam 32.968 kişi hayatını kaybetmiş, 116.720 bina tamamen yıkılmıştır (Tuğluoğlu, 2015). Erzincan kentinin can kaybı 15.600 ve

yaralı sayısı 4.125 olarak tespit edilmiştir. Ayrica yıkılan ev sayısı 14.401, hasarlı ev ise 4.043'tür ( Çuhadaroğlu vd., 1992).

**Tablo 3.1** İçişleri Bakanlığı'nın 29.01.1940 tarihli bildirisinde 27 Aralık 1939 Depreminin etkisi (Çuhadaroğlu vd., 1992'den yararlanılarak Esin Atabeyli Çağlık tarafından düzenlenmiştir.)

| 1939 Depremi | Ölü Sayısı | Yaralanan | Yıkık Bina | Hasarlı Bina |
|---|---|---|---|---|
| Erzincan (Merkez) | 9.198 | 3.464 | 6.601 | 605 |
| Erzincan ve Köyleri Toplam | 15.600 | 4.125 | 14.401 | 4.043 |

Erzincan'dan gelen telgrafta, gece saat 02.00 civarında meydana gelen depremde hükümet konağı, orduevi, postahane ve şehrin en sağlam binaları dahil olmak üzere evler ve dükkânların yıkıldığı; şehrin baştan başa enkaz yığını halinde olduğu ifade edilmiştir. Şehir tamamen yıkılmış olduğundan ekmek ihtiyacı, enkazdan kurtarılanlar için ilâç ve doktor ile halkın barınması için çok miktarda çadıra ihtiyaç olduğu belirtilmiştir (Evsile, 2017).

Erzincan'da yaşanan depremin her bakımdan diğerlerinden farklı olduğu anlatılmıştır. Yüzyıldan beri ülkemizde meydana gelen depremlerin en şiddetlisi olan bu afet Türkiye'nin her tarafından duyulmuş ve bütün Anadolu'yu sarsmıştır. Bu depremin diğerlerinden etki sahasının genişliği ve şiddetinin büyüklüğü açılarından iki önemli farkı bulunmaktadır. Bu deprem için merkez değil bir hat söz konusu olmuştur. Erzincan depremi merkezüstü sahasında yıkılmayan ev kalmamış ve binlerce insan ve hayvan yok olmuştur (Erkman, 1939).

Erzincan depreminin meydana geldiği dönemde, ağır kış koşullarından dolayı ısınma sistemi olarak soba kullanılmıştır. Deprem nedeniyle devrilen mangal ve sobaların neden olduğu yangınlar**,** ahşap evlerden dolayı geniş bir alana hızlıca yayılmış ve kurtarılmayı bekleyen enkaz altındaki birçok insanın yanarak hayatını kaybetmesine yol açmıştır. Gece -30 °'de insanlar kendi çabalarıyla yakınlarını enkaz altından kurtarmaya çalışmıştır. Ulaşım ve haberleşme hatlarının zarar görmesi afet bölgelerine ulaşmayı, arama ve kurtarma faaliyetlerini olumsuz etkilemiştir. (Keskin, 2020). Ancak depremde cezaevinde bulunan mahkumlar,

cezaevi binası yıkılınca serbest kalmışlardır. Savcı İzzet Akçal'ın talimatıyla kaçmayacaklarına söz vererek, felaketzedeleri enkaz altından kurtarma çalışmalarına katılmışlardır. Dördüncü Umumi Müfettişlik'in 31.12.1939 tarihli telgrafında mahkumların bin kişiyi kurtardıkları, kıymetli eşyaları sahiplerine teslim etmek üzere muhafaza ettikleri belirtilir. Mahkûmların Cezalarının Affı Hakkında çıkarılan 3804 sayılı kanun, 26.04.1940 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak kabul edilir (Yavuz, 2015).

1939 depremi sonrası sağ kalan halkı; başka illere göndermek üzere karar alınmıştır. 1940 yılında Erzincan afetzedeleri kışı geçirmek üzere İçel, Seyhan, Hatay, Gaziantep, Maraş, Kayseri, Malatya illerine sevk edilmiştir. Erzincan'da kendileri için geçici binalar inşa edildikten sonra yaz mevsiminde Erzincan'a geri dönmüşlerdir (Aytemiz, 2012). Ancak geri dönen Erzincan halkı ise uzun süre barınma sorununa çözüm aramıştır (Keskin, 2020).

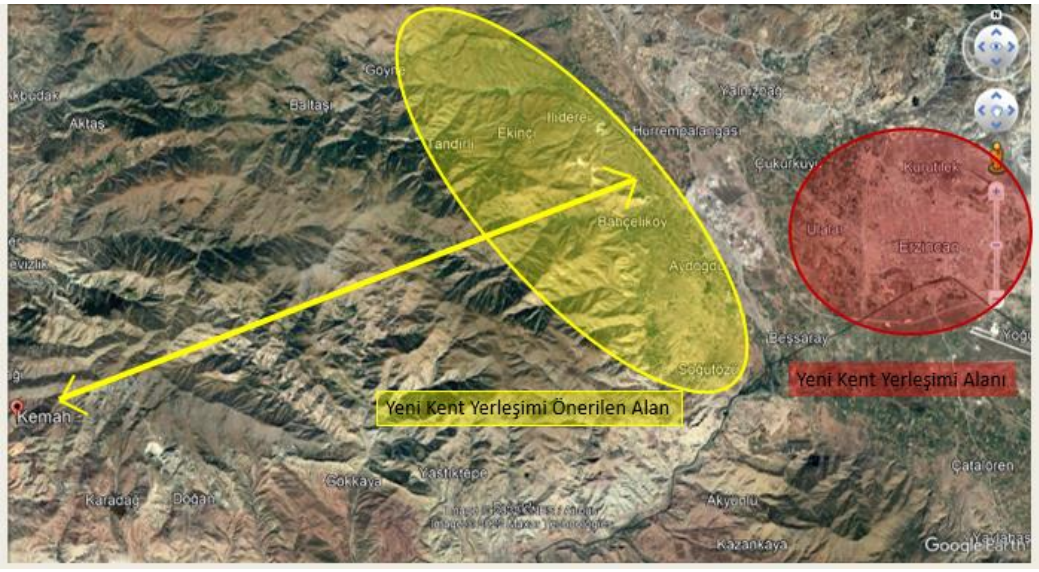
## 3.5 1939 Erzincan Depremi Sonrasında Kentin İmar Çalışmaları

1939 depremiyle yıkılmış olan "Eski Erzincan" yerleşim açısından uygun görülmeyerek "Yasak Kent" ilan edilmiştir (Altınbilek, 1997). Eski Erzincan harap olduktan sonra; halkın kendi imkanlarıyla, enkazdan çıkardıklarıyla, alelacele iskan edilen geçici amaçlı "Muvakkat Kent"[1] yerleşimi kurulmuştur (Tükel, 1949). Muvakkat Erzincan Kenti belli bir zaman diliminde depremzedelerin iskan ettirildiği bir durak olarak görülmüştür. (Gül, Şengezer, ve Koç, 1995). Muvakkat kent, demiryolunun hemen kuzeyinde Trabzon Caddesi üzerinde kurulmuştur. Yıkılan kent ise demiryolunun güneyinde bulunur. Muvakkat kentte Trabzon Caddesinden 1,5 km ilerledikten sonra yeni Erzincan Kentine ulaşılır. Trabzon Caddesinin güneyinde demiryolu istasyon tesisleri Ve Erzincan tren garı yer alır (İnanlı, 1946). Muvakkat, bir diğer ifadeyle geçici olarak da isimlendirilen kent yerleşimi, demiryolunun kuzey kısmında; Çarşı, Taksim, Hocabey ve Kızılay mahallelerini kapsayan alanda kurulmuştur (Yavuz, 2017a).

1939 depreminde geçici olarak kurulan çadır kentlerin ardından devlet tarafından depremden zarar gören yerlerin inşası ve imarı için bir çalışma yürütülmüş, İstanbul

[1] Muvakkat, Dil Derneği (2015) Türkçe Sözlüğü'nde "Belirli bir zaman süren, sürekli olmayan, geçici, palyatif." olarak tanımlanır. Muvakkat (geçici) kent yerleşimi Erzincan halk dilinde yerleşerek kullanılmıştır.

Üniversitesi, Ankara Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi, Yüksek Ziraat Enstitüsü, Yüksek Mühendis Mektebi profesörleri, Nafia Vekaleti (Bayındırlık Bakanlığı) yetkilileri ve bilim adamlarının görev aldığı bir ekip kurularak, yapılan tetkikler sonrasında imar faaliyetlerine başlanacağı belirtilmiştir. Meclis bünyesinde bu işlerin takibine yönelik bir komisyon kurulmasına karar verilmiştir. Fay hattı dışında kurulacak yeni kent için imar raporları hazırlanarak meclis komisyonuna sunulmuştur (Tosik Dinç, 2016). Erzincan'ın yeni kent yerleşim alanının tespiti amacıyla ise jeoloji, şehircilik, maden mühendisliği alanlarından oluşan uzmanların Erzincan'a giderek çalışma yapması istenmiştir. Çalışma sonucunda, ovadan üç metre yüksekte bulunan, jeolojik açıdan sağlam bir zemine sahip Bahçeli (Hah) Köyü ile güneyde Kemah Boğazı arasındaki sahanın yerleşime en uygun yer olduğu saptanmıştır (Tosik Dinç, 2016). Belirlenen alandaki 7 köy yerleşiminde, 1939 ve 1992 depremlerinde önemli bir hasar ve can kaybı meydana gelmemiştir (Hayli, 1995). Ancak önerilen alan, demiryolu istasyonundan uzak olması, rüzgarlara açık bir konumda bulunması, hazır içme suyu olmaması, çevresinin dağlarla çevrili olması dolayısıyla kentin gelişimini engelleyebileceği düşüncesi, bu durumun kentin ikiye bölünmesine yol açacağı ve askeri alana uzak kalınması gibi nedenler kapsamında kabul görmemiştir. Yeni Erzincan yerleşim alanının; istasyon, hastane, askeri alanın varlığı, rüzgar ya da güneş açısından müsaitlik, içme suyu kolaylığı ve taşıma masrafının olmayacağı sebepleri düşünülerek Eski Kentin 5,5 kilometre kuzeyine taşınmasına karar verilmiştir (BCA, 30-18-1-2/ 91-60-16).




**Şekil 3.6** BCA kapsamında Erzincan yeni kent yerleşimi ve öneri alan (google earth pro görseli üzerinden Esin Atabeyli Çağlık tarafından düzenlenmiştir.)

Yeni Erzincan Kenti'nin kurulacağı alanın belirlenmesi sonrasında; 7 Ağustos 1940 tarihinde TBMM'de "Yeniden Kurulacak Erzincan Şehir Yerinin İstimlakine Dair Kanun" kabul edilmiş ve yeni şehir imar çalışmalarına başlanılmıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre : IV, İçtima: 75, C.13, s. 107-110). 1941 yılı Nisan ayında Yüksek Mimar Asım Kömürcüoğlu tarafından Yeni Erzincan şehir planı ve kentin haritası yapılmıştır (Tükel, 1949). 1941 Asım Kömürcüoğlu imar planına göre; demiryolunun kuzey yönünde bulunan mevcut Trabzon Şosesi (günümüzde 13 Şubat Caddesi) korunmuştur. 13 Şubat Caddesi–Ordu Caddesi ve onu dik yönde kesen Halitpaşa Caddesi-Fevzipaşa Caddesi aksı kentin ana merkez yerleşimi kabul edilmiştir. Ana caddeler üzerinde Valilik Binası, postane, Ziraat Binası, Tekel Binası, halkevi, kütüphane, hastane gibi kamu binaları planlanmıştır (Tükel, 1949). Asım Kömürcüoğlu tarafından yapılan 1941 yılı Erzincan Yeni Kent planı; ızgara (grid) plan sistemi ile yapılmıştır. Kentin barınma sorunu ise; 400-800 $m^2$ arasında değişen alanlar üzerinde, bahçeli ahşap Kurma Evler inşa edilerek giderilmiştir.

## 3.6 Tren İstasyonu'nun Kente Gelişi

1923'de Cumhuriyetin İlanı ile modernleşme sürecine girilen ülkede Atatürk kalkınma politikasının temelini demiryolları ağının ülke genelinde yaygınlaşması üzerine kurgulamaktadır. Ulaştırma faaliyetleri bir ülkenin sosyal ve ekonomik açıdan gelişmişlik seviyesini gösteren parametrelerden biri olarak görülmektedir. Gelişmiş bir ulaştırma sistemi günlük yaşamın gereği olduğu gibi, üretimden tüketime kadar tüm ekonomik faaliyetleri büyük ölçüde etkilemektedir (Çolak, 2013). Ulaştırma faaliyetleri arasında ayrıcalıklı bir yere sahip olan demiryolları ise, uygarlık tarihinin de en önemli öğelerinden biridir. Modernleşme denen olguyla insanlık, demiryolu sayesinde tanışmıştır (Atilla, 2002). İlk kuruluş maliyeti çok yüksek olması ve faaliyete geçmesi uzun zaman gerektirmesine karşın, 19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren demiryolu inşası için tüm dünyada büyük yatırımlar yapılmış ve beş kıtada yüz binlerce kilometre demiryolu döşenmiştir (Müderrisoğlu, 1998).

Milli Mücadele'den sonra tahrip olmuş ülkeyi yeniden imar etmek için geniş bir çalışma programına ihtiyaç duyulmuştur. Bu amaçla, 17 Şubat 1923 tarihinde İzmir'de toplanan Türkiye İktisat Kongresi'nde ulaştırma sorunu oldukça geniş bir

biçimde ele alınmıştır (Yıldırım, 2001). Kongrede Mustafa Kemal Paşa, ulaştırma sorununa öncelik vermiştir (Ülken, 1981).

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin ulaştırma imkanları, ülke ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Yabancı şirketlerin işlettiği demiryollarında ise taşımacılık son derece pahalıdır ve ulaşım araçlarının azlığı ülkenin en önemli sorunlarından biridir. Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı yaptığı 1923-1938 yılları arasında ülkenin gerçek ihtiyaçlarına uygun, ulusal ve bağımsız bir demiryolu politikası izlenmiştir (Yıldırım, 2001). Cumhuriyet'in ilanından sonra hazırlanan 1923 tarihli Umur-u Nafıa Programı'nda ülkeyi doğu-batı doğrultusunda geçen ve limanlarla bağlantılı bir demiryolu ağının kurulması planlanmıştır (Çolak, 2013).

Türkiye Cumhuriyeti'nin demiryolu politikasının ana hedeflerinden biri, demiryolu şebekesini mümkün olduğunca kısa bir sürede genişletmektir. Bu amaçla; 1924 yılında Ankara-Sivas, Samsun-Sivas ve Fevzipaşa-Diyarbakır, 1925'te Kütahya-Balıkesir ve Filyos-Irmak, 1926'da Ulukışla-Kayseri, 1933'de Yolçatı-Elazığ, Afyon-Burdur, Sivas-Erzurum ve Malatya-Çetinkaya, 1934'te Bozanönü-Isparta, 1937'de ise Diyarbakır-Kurtalan hatlarının yapımına başlanmıştır (Yıldırım, 2001). Yabancıların sahip olduğu bütün demiryollarının millileştirilmesi 1938 yılına kadar tamamlanmış ve demiryolu ağının tümüyle devlet idaresine geçmesi sağlanmıştır (Müderrisoğlu, 1998).

Mustafa Kemal Atatürk Dönemi'nde ulaştırma sorununun çözüm yolu olarak görülen demiryolları; yalnız bir ulaştırma aracı değil, aynı zamanda ülke savunması, iktisadi kalkınma ve sosyo-kültürel gelişmenin temel unsurlarından biri olarak kabul edilmiş ve ülke ihtiyaçları doğrultusunda milli ve bağımsız bir demiryolu politikası izlenmiştir. Bu politika, biri yeni demiryolu yapımı, diğeri ise yabancı şirketlerin elindeki mevcut demiryollarının satın alınarak millileştirilmesi şeklinde iki temel üzerinde şekillenmiştir. Yapılan yeni hatlarla Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan ağaç görüntüsündeki koloni tipi demiryolları, milli ihtiyaçlara göre şekillenerek ağ tipi demiryollarına dönüştürülmüştür. Böylece demiryolları milli ulaşım politikasının temel unsuru olarak iktisadi ve bütünleştirici bir işlev üstlenmiştir (Avcı, 2014).

Bu kapsamda; 1939 depremi öncesine bakıldığında; 1938 yılında demiryolunun kente ulaşımı önemli bir değer olarak görülmektedir. Tren İstasyonu Cumhuriyet gazetesinde yer alan yazıdan da anlaşıldığı üzere; 11 Aralık 1938'de hizmet

vermeye başlamıştır (Akansel, 1999a). 1939 Erzincan Depremi öncesinde, demiryolu Erzincan kentine ulaşmış ve hizmet vermeye başlamıştır. 1939 yılında yaşanan deprem olayı ve sonrasında halkın çevre illerle, Ankara'yla, gelen yardımlarla iletişimi tren yoluyla sağlanabilmiştir. Tren yolunun yapılmaması durumu, Erzincan kentinde yaşanan afetin boyutlarını çok farklı boyutlara taşıyabilir, kent haritadan silinip tekrar kurulmayabilirdi. Tren istasyonunun gelişi; deprem sonrası kentin dış dünyayla iletişiminin sağlanmasını, halkın ihtiyaçlarının karşılanmasını ve soğuk kış şartlarında farklı illere naklinin yapılabilmesi açılarından, o günkü koşullarda büyük değer taşımaktadır. Tren istasyonu ve gar binaları; Erzincan kentinde deprem sonrası ayakta kalan az sayıda yapıdan biri olması nedeniyle yaralıların ve sağ kalanların da uzun bir süre kontrol merkezi, aynı zamanda barınma alanı olmuştur. Tren istasyonu süreç içerisinde kentin gelişim kurgusunu yönlendirmiştir. Kent açısından; tren istasyonu bir yapay sınır (yapay eşik) olmuş ve kent demiryolu üzerinden gelişim göstermiştir.

1939 depremiyle neredeyse tamamına yakını yıkılan Erzincan Kentinin, barınma sorununa uzun süre çözüm bulunamamıştır. Tez kapsamında da odaklanılan; kent için mimari travmaya dönüşen deprem gerçeği sonrası kentlinin içinde güvenle kalacağı bir konut modeli yapımı gündeme gelmiştir. Ülke koşullarında maliyet fazlalığı, yapım zorluğu, malzeme masrafının yüksekliği, bilgi eksikliği gibi sorunlarla yurt dışından hazır bir yapı modeli getirtilmiştir. Kurma Ev olarak isimlendirilen konutların, Erzincan kentine yapılabilmesi, demiryollarının gelişi sayesinde mümkün olabilmiştir. Ayrıca Erzincan kentinin kalkınmasında, modernleşmesinde, mekansal, sosyal dönüşümünde önemli rol oynayan, Sümerbank Erzincan İplik ve Dokuma Fabrikası ve Şeker Fabrikasının kurulumu da demiryoluyla kolaylaşmıştır. Hammadde ulaşımını kolaylaştırması, malzeme nakli gibi nedenlerle demiryoluna yakın konumlanan fabrikalar, deprem sonrası kentin kalkınmasında ayrı bir değer üstlenmiştir. Tez kapsamında ise demiryolunun kentin gelişiminde etkisine değinilmekle birlikte, deprem sonrası barınma sorunu üzerinden Kurma Evlere yoğunlaşılmaktadır.

# 4
# KURMA EVLER

## 4.1 Kurma Evlerin TBMM Tutanakları Kapsamında Planlama Kararları

1 Eylül 1939 tarihinde başlayan II. Dünya Savaşı ve savaşın hemen ardından 27 Aralık 1939 tarihinde meydana gelen deprem felaketi, uzun bir dönem boyunca Erzincan'ın ekonomik hayatının şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu dönemde savaşın sebep olduğu zorunlu savaş ekonomisine ilave olarak yaşanan deprem de ülke ekonomisine eklenmiştir.

Türkiye, fiili olarak II. Dünya Savaşı'na girmese de savaşı izleyen yıllarda ekonomik durumu, artan askeri harcamalarla birlikte dar boğaza girmiştir. 1938 yılında %30,31 olan milli savunma ödeneği, 1939 yılında %43,32'e, 1941 yılında ise %55,44'e kadar çıkmıştır. Savaşın son yılında ödenek ancak %40,88'e indirilebilmiştir. Silahlı kuvvetler sayısının altı yüz bine çıkarılması ve bu nedenle genç üretici nüfusun silahaltına alınması, üretici sayısını azaltırken tüketici sayısını arttırmıştır. Tarıma dayalı ülke ekonomisinde üretimin azalması, temel tüketim ve yiyecek malları fiyatlarının artmasına yol açmıştır.

1939 Erzincan depremiyle birlikte tarım ve hayvancılıkta sorunlar yaşanmıştır. Hayvanlar büyük ölçüde telef olmuş, depremden sağ kurtulan çiftçilerin bir kısmı başka şehirlere göç etmiştir. Sonrasında 1000 kadarı köylerine dönmüş ya da çadırlara yerleştirilmiştir. Depremin ardından eriyen kar suları Fırat Nehri'nin normal seviyesinden 3 metre yükselmesine neden olmuş ve Erzincan Ovası'nın dörtte biri su baskınına maruz kalmıştır. Dolayısıyla depremle birlikte evlerini kaybeden halkın arazileri de bu şekilde su altında kalmıştır. 1939 depremiyle birlikte II. Dünya Savaşından kaynaklanan zorunlu savaş ekonomisi, tarım ve hayvancılıkta yaşanan olumsuzluklar; çiftçilikle uğraşan nüfusun azalması, hayvanların büyük bir kısmının telef olması Erzincan Kentinin ekonomik hayatını uzun süre olumsuz etkilemiştir (Yavuz, 2017b).

1939 Depremi sonrasında halihazırda Kahramanmaraş Belediye Başkanlığı görevini yürüten Sukuti TÜKEL, 15 Mayıs 1940 tarihinde Erzincan'a vali olarak

atanmıştır (Tükel, 1949). 1 Haziran 1940 tarihinde Erzincan'da görevine başlayan Vali Sukuti TÜKEL, 1939 Depremini yaşayan Erzincan kentini depremden tamamen yıkılarak enkaz yığınına dönmüş ve halkı ise iskan için farklı illere gönderilmiş olarak bulmuştur. Erzincan Kentinin kuzeyinde Trabzon Şosesi'nin (Caddesinin) sağ ve sol bölümündeki tarlalar üzerinde kamu hizmetlerinin (devlet dairelerinin) kullanımına yönelik portatif barakalar, acele yapılan çamur sıvalı on ev, birkaç dükkandan oluşan geçici bir kent kurulduğu belirtilmektedir. Geçici (muvakkat) kentte Kızılay tarafından memur evlerinin inşasına başlanılmış, memurların çoğu yakın köylerde bulunan yıkılmamış evlere yerleşmişlerdir (Tükel, 1949).

Erzincan'a atanan Vali Sukuti TÜKEL'e ek olarak ücretsiz yürütmesi koşuluyla, belediye başkanlığı görevi de verilmiştir. 1939 Depremi sonrasında ilk aşamada Vali Sukuti TÜKEL tarafından istenilen 1500 çadır gelmiş, 1 hafta sonra su tesis edilerek çadırlar mahalleyi andırır şekilde konumlandırılarak numara verilmiş, tuvaletler yapılmış ve çadır kent kurulmuştur. Yeni şehir kuruluncaya kadar çadırlara yerleştirilmiş olan halkın, bir an önce çadırdan kurtarılması ve barakalarda iskan edilmesinin sağlanması gerekmektedir. Bu çalışmalar sırasında 15 Haziran 1940 tarihinde, çeşitli memleketlere iskan ve iaşe için gönderilmiş olan Erzincanlıların geri gönderilmelerine dair, vekiller heyetince bir karar alınmıştır. Erzincan'a dönecekler için gerekli hazırlıkların yapılması, elverişli ortamın sağlanması Vali Sukuti TÜKEL'den beklenmektedir. Bu amaçla geçici kentin parçası olan Çarşı Mahallesi'nin 8.8.1942 tarih 3908 nolu yasa (14030/80 numaralı tezkere) kapsamında, kurulması hazırlıklarına başlanılmıştır (Tükel,1949).

Deprem sonrasında uzun süreçte başka illerde ikamet etmiş olan çok sayıda Erzincanlının kente geri dönüşleri başlayınca, Çarşı Mahallesi halkın ihtiyacını karşılayamaz hale gelmiştir. Yeni mesken alanlarına gereksinim duyulmaya başlanmıştır. Bu amaçla, belediyece Çarşı Mahallesinin dışında, Trabzon Şosesi'nin (Caddesinin) batı kesiminde, Taksim Mahallesi adıyla ayrı bir mahalle inşasına karar verilmiş, barakası evi olmayan vatandaşlara bu mahallede inşaat yapmaları için arsalar tahsis edilmiştir. Arsa sahipleri arsaları üzerinde yapılacak barakaları kendi olanaklarıyla yaptırmaya başlamışlardır. Burada da en büyük zorluk kereste temini olmuştur. Taksim Mahallesi daha derli toplu ve barakalar daha geniş, planlı, hatta bahçeli olarak planlanmıştır ve öyle inşa edilmiştir. Kerpiç

dolma duvarlar ve çatılı olarak yapılan bu barakalarda oluklu sac kalmadığından, damlar kiremitle kapatılmıştır. Kereste temininin Refahiye ormanlarından sağlandığı belirtilmektedir (Aytemiz, 2012). Taksim Mahallesinin kurulması da mesken sıkıntısını önleyememiş, söz konusu dönemde Erzincan'a atanmış olan memur ve subay aileleri kiralık ev bulamamıştır. O dönem memurlar da depremin yarattığı tüm sıkıntıları Erzincanlılar gibi yaşamıştır (Aytemiz, 2012).

TBMM görüşme tutanaklarına göre ve o dönemde yer alan resmi yazışmalarda 3908 numaralı kanunun dördüncü maddesi kapsamına dahil olduğu belirtilerek Kızılay Mahallesinde 90 adet pavyon ev yapılmıştır (Tükel, 1949; TBMM, 6.7.1948, B:83, O:2, 849). Her bir pavyon ev, müstakil yapı şeklinde olmayıp, bitişik nizamda ve tek çatı altında ön ve arka cephelerinde altışar odası bulunan 12 odalı olarak inşa edilmiştir. Bir cepheye bakan kısımda üç ana giriş boyunca ortak bir sofa ve bu sofaya açılan iki oda bulunmaktadır. Pavyon evlerin ana yapı malzemesi kerpiç olup, yaklaşık 60-70 m² büyüklüğündeki bahçeleri de yine kerpiç duvarlarla çevrilidir. Söz konusu evler, 25 Ağustos 1943 tarihinde yapılan tören ile Eski Erzincan'da evi ve barakası olmayan muhtaç ailelere kur'a ile dağıtılmıştır (Yavuz, 2017a). Bununla birlikte yaklaşık 12 m² büyüklüğündeki her bir odası, farklı bir aileye verilmiştir. Yaklaşık 6 m² büyüklüğe sahip olan ortadaki sofa ile bahçede yer alan tuvalet ise iki ailenin ortak kullanımına verilmiştir. Nitekim o dönemde binin üzerinde (1080) ailenin pavyon evlere yerleştirildikleri bilgisine ulaşılmıştır (TBMM, 6.7.1948, B:83, O:2, 849; Tükel, 1949).

1947 senesinde Başbakan Şemsettin Günaltay Erzincan Milletvekili Rauf Bayındır olduğu dönemde TBMM'de görüşülerek hazır ev getirilmesi konuşulmuş ve on bin tane evin kararı alınmıştır (Kaya, 2012).

Erzincan halkının ekonomik durumunun kötü olması ve bu nedenle devlete borçlanmak istememesi ise yeni yapılacak Kurma Evlere talebin az olmasında en önemli etken olarak görülmektedir. TBMM'ce alınan kararda Kurma Evlerin halkın devlete borçlanma usulüyle yapılması ödemelerin 5 sene sonra başlaması sonrasında; 20 seneye eşit taksitlere bölünmesi şeklindedir. Ancak ödemelerin aksaması durumunda evlerin geri alınacağı belirtilmekte ve Kurma Evlerin ödemelerine ciddi bir sigorta bedeli de eklendiği anlaşılmaktadır (Kaya, 2012).

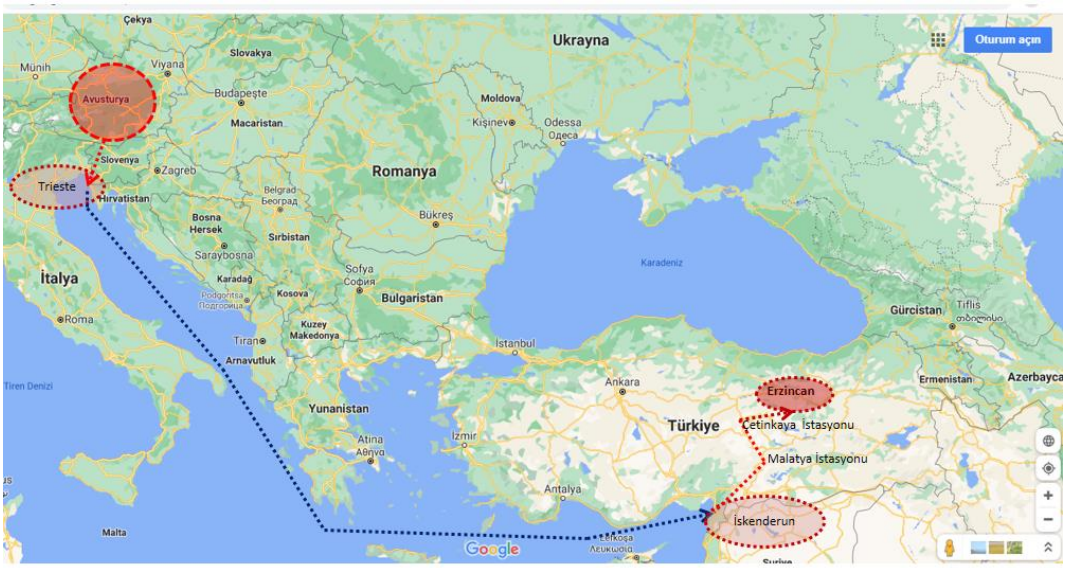
Kaynaklarda belirtilen bilgiler ışığında; uzun süre Erzincan Garı'nda bekleyen Kurma Evlerin inşaat malzemeleri; istenilen sayıya ulaşılamayınca ve depolama sorunu olunca Ankara'ya geri gönderilerek Saraçoğu Mahallesi yapılmıştır (Orhan, 2019; Aytemiz, 2012)

Kurma Evler, 1939 Depremi sonrasında Erzincan kentinde halkın barınmasına çözüm getirmesi amacıyla, betonarme sisteme oranla deprem mukavemeti yüksek ahşap, modüler, yarı imal edilmiş yapı elemanlarının yerinde montesiyle oluşmuş konutlardır. TBMM Tutanakları kapsamında 1939 depreminde yıkılan eski Erzincan'da arsası olana yeni Erzincan Kentinde arsa verilmesi karşılığında Kurma Evler yapılmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, 06.07.1948, Dönem:8, Cilt:12, Toplantı:2, Birleşim:83). Ülke koşullarında yapılacak evlere oranla daha ucuza yapılabilmesi, bu nedenle daha düşük maliyetle daha çok sayıda, hızlı ve kısa süreçte yapılabilecek olması, ülkedeki tütünleri yüksek fiyatla Avusturya'ya satarak karşılığında alınabilecek olması Kurma Evlerin yapılmasında tercih sebebi olmuştur (TBMM Tutanak Dergisi, 06.07.1948, Dönem:8, Cilt:12, Toplantı:2, Birleşim:83). Kullanıcılarına sağlayacağı konfor koşulları, düşük maliyetli oluşu, sıhhi tesisatı açısından dönem koşullarında numune evler olarak gösterilmiştir. Evlerin yapımı için bütçeden 6.000.000 TL ayrılmıştır. Kurma Evler 3500-6000 liraya maliyetle yapılacaktır. Kurma Evler yapıldıktan sonra Emlak Bankası'na devredilerek, yirmi senede, yirmi eşit taksitle, faizsiz olarak hak sahiplerine satılacaktır. İlk taksit vadesi satış tarihinden bir yıl sonra alınacak olup, herhangi bir taksidin zamanında ödenmemesi durumunda geri kalan borca yıllık yüzde 5 faiz uygulanacağı kararı alınmıştır. Kurma Evler ilk sahiplerine verildiğinde tapu harcı ve damga resmi alınmayacağı karara bağlanmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, 06.07.1948, Dönem:8, Cilt:12, Toplantı:2, Birleşim:83).

Kurma Evler, 6 Temmuz 1948 tarihinde 5243 sayılı Erzincan'da yaptırılacak meskenler hakkında kanun tasarısıyla kabul edilmiştir. Kurma Evlerin depremden 9 yıl sonra kura ile hak sahiplerine teslim edildiği anlaşılmaktadır. Bu konuda; Erzincan Belediye Başkanlığı'ndan yapılan bir duyuruda, 5243 sayılı kanun gereğince yeni şehirde yapılacak evlere talip olanların en geç 30.11.1948 tarihine kadar Belediye Fen Şubesine müracaat etmeleri istendiği ve müracaatlar sonunda noter önünde çekilen kura ile hak sahiplerine ada ve parsellerinin dağıtıldığı belirtilmektedir (Yavuz, 2017a) .

Kurmak kelimesi, TDK Türkçe Sözlüğünde "bir şeyin oluşmasını sağlayan parçaları bir araya getirip takarak, birleştirerek onu bir bütün durumuna getirmek " olarak tanımlanmıştır (TDK, 2011). Türk Dil Derneği Türkçe Sözlüğü'nde ise Kurma kelimesi "Kurularak parçaları birleştirilerek oluşturulan, prefabrike:Kurma ev" olarak karşılık bulmaktadır (TDK, 2011). Yabancı kelimelerin Türkçe karşılıkları üzerine yapılan bir çalışmada ise prefabrik kelimesi "Kurma Ev" olarak isimlendirilmektedir (Şahin, 2020). Hazır yapı elemanları getirilerek yerinde inşaa edilen, prefabrik yapılara tez içerisinde halk dilinde geçerli olan 'Kurma Ev' ismiyle yer verilmiştir.

Kurma Evlerin malzemeleri; Avusturya'dan Trieste Limanı'na, vapurlarla da İskenderun'a ve demiryoluyla Erzincan'a ulaştırılmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, 6.12.1948, B:15, O:1, s:38; Koyunoğlu, 1977).




**Şekil 4.1** Kurma Ev yapı malzemelerinin Avusturya'dan Erzincan'a geliş serüveni **(**TBMM Tutanak Dergisi, 6.12.1948, B:15, O:1, s:38; Koyunoğlu, 1977) kaynaklarından yararlanılarak Esin Atabeyli Çağlık tarafından düzenlenmiştir)

Erzincan'da devlet tarafından yaptırılacak evlerin Tahsisat Kanunu 6 Temmuz 1948 tarihinde Yüksek Meclis tarafından kabul edilmiştir. Bu kanun çıkar çıkmaz evvelce yapılmış olan bir teklif üzerinde durarak, Avusturya'lı bir takma ev inşaat şirketiyle anlaşılarak, tütün karşılığında vereceği evlerin sözleşmesi 14 Temmuz 1948 tarihinde parafe edilmiştir. Avusturya inşaat şirketiyle 14.07.1948 tarihinde imzalanan sözleşme parafe edilmiştir denilmektedir; çünkü bu tür alışverişlerde Firmanın Avusturya Hükümeti'nden onay alması gerekmektedir ve bu durum iki

aylık bir gecikme yaşatmıştır. Ayrıca Erzincan'da halkın evlerin tipi ve arsa seçimine karar verememesi nedeniyle Erzincan Belediyesi bilgileri 1,5 ay sonra bildirebilmiştir. Ancak etap etap yapılması düşünülen evlerin bodrum temel inşaatı yerli bir firma tarafından yapılmaya başlanmıştır. 15 Kasım'a kadar ilk etap için 245 evin teslim şartı konmuştur. Avusturya'dan getirmek yerine, Türkiye'de dönem koşullarında yerel imkanlarla ev yapılsaydı fiyat artışları, malzeme bulunması sorunu, proje sürecinden kaynaklı gecikmeler nedenleriyle yapılacak evin maliyeti yüksek ve daha uzun süre içinde yapılacağı belirtilmiştir.

Kurma Evlerin Avusturya'dan gelmesi, kısa sürede yapılmasının yanısıra , Tekel idaresiyle anlaşılarak Türkiye'deki tütünün satışına imkan vermektedir. Ülkemizdeki tütünler değerlendirilmekle birlikte, borcu malzemeyi aldıkça ödeme imkanı sunmuştur. Borcun hemen ödenmemesi, evin kısa sürede yapılması, yerel tütünlerin değerlendirilmesi açısından Avusturya'dan ev alınması avantajlar sağlamıştır ve tercih sebebi olmuştur (TBMM Tutanak Dergisi, 12.11.1948, B:5, C:18, Dönem:7).

22 Temmuz 1948 tarihinde Avusturya ile "Erzincan'da yaptırılacak evler için tütün karşılığında ilk etapta 854 adet üç tip olmak üzere hazır ev malzemesinin alınmasına yönelik bir sözleşme imzalanmıştır (BCA, 22 Temmuz 1948).

Ahşap ya da kargir bir evdense Kurma Ev'in, Erzincan iklimine daha uygun olduğu düşünülmüştür. Çünkü Kurma Evlerin duvar aralarına tecrit(yalıtım) malzemesi konulmaktadır. Yapılan hesaplara göre binayı yalıtım nedeniyle, soğuk ve sıcak iklim şartlarından yapıyı korumaktadır. Kurma Evlerin, sıcak ve soğuğa karşı yalıtım kapasitesi fazladır (TBMM Tutanak Dergisi, 6.12.1948, B:15, O:1, ss:39).

31.12.1949 tarihine kadar Franz Frauscher ile Günther Dobrucki isimli Avusturyalı bir ekip, kurulacak Kurma Evlerin inşaatında çalıştırılmak üzere görevlendirilmiştir (BCA. 24.03.1949). Kurma Evlerin bir kısmı Erzincan'a gelmiş ve kurulmaya başlanmıştır (Yeni Erzincan, 28 Nisan 1949). 1949 yılı Kasım ayı sonunda yapımı tamamlanan 600 Kurma Evin hak sahiplerine dağıtıldığı belirtilmektedir (Yeni Erzincan, 8 Aralık 1949).

600 adet Kurma evin yapımının tamamlanmış olması sonrasında, 70 adet Kurma Evin daha yapılarak, yeniden maliyet hesaplanacağı belirtilmiştir. Kurma Evlerin 15 cm kalınlığındaki duvarının yalıtım ve dayanımı 50 cm kalınlığındaki duvardan daha etkilidir. Bununla birlikte; duvar kalınlığının az olması etkin kullanım alanını %25 arttırmaktadır ve m2 birim maliyetini azaltmaktadır. Yerel imkanlarla ev

yapmak yerine, Avusturya'dan Kurma Evler getirilerek çok daha az maliyetle yapı inşaa edilebilmiştir (TBMM T.D. 21.02.1950, B:52, C:24, Dönem:8).

Erzincan'da yaptırılacak evlere dair 5243 sayılı kanunun Bayındırlık ve Bütçe Komisyonunun karar raporlarında 5-6 odalı ev tiplerinin kaldırıldığı ve bina maliyetlerinin yedi bin lira düşürüldüğü ifade edilmektedir. Evlerin taksitleri 30 sene ve ödemesi alındıktan 3 sene sonra başlayacaktır (TBMM TD 02.03.1950, B:58)

Kurma Evlerin planları ve maketleri yapılarak ildeki yetkililere (vali –belediye başkanı) gönderilmiş ve fikir alınmıştır. Kurma Evler ildeki yetkililer tarafından beğenilmekle birlikte, Kurma Evlere bodrum kat ilavesi talebinde bulunulmuştur (TBMM TD12.11.1948 B:5). İlerleyen süreçte, Kurma Evlerin miktarı azaltılmak şartıyla bodrum kısımları eklenmesi talebi kabul edilmiştir (TBMM TD 6.12.1948 B:15 C:14). 1950 yılı Ağustos ayında, Kurma Evlerden arta kalan 52 adet evin daha inşaatına başlanmıştır (Yeni Erzincan ,10 Ağustos 1950).

Ekim 1950'de Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes 4 Ekim 1950 tarihinde Erzincan'a gelerek, yeni şehirde yapılan Kurma Evleri gezerek, evlerin yapımında kullanılan malzeme ve maliyetleri hakkında bilgi aldılar. Kurma Evlerin fiyatlarını yüksek bulan başbakan, evlerin ücretlerini peşin ya da daha az sürede ödeyecekler için fiyatların düşürüleceğini ve evlerin maliyetlerinin yarı yarıya indirilmesi için gerekli çalışmaların yapılacağını açıkladığı belirtilmektedir. Önceki yıllarda belirlenen 33 yıl geri ödeme ile yaptırılacak evlerin taksit bedellerini 33 yıldan 20 yıla indirilmesi, binaların daha ucuza mal edilmesinin sağlandığı ifade edilmektedir (Yavuz, 2017a).

Tekirdağ Milletvekili Zeki Erataman'ın, Erzincan'da meydana gelen deprem dolayısıyla yapılan yardımlarla Avusturya'dan alınan Kurma Evlerin bugünkü fiyatları hakkında sorusuna Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu'nun sözlü cevabına bakıldığında; depremin olduğu 1939 yılından 1951 yılına kadar Erzincan merkezinde yaptırılan işlerin toplam 11 004 874 olduğu, bunun yarısından fazla (6 000 000) olan tutarının 652 adet Avusturya'dan getirtilen Kurma Evin yapımı için harcandığı anlaşılmaktadır (TBMM Tutanak Dergisi, 3 Ocak 1951, Cilt 4, Dönem: IX, Toplantı:1, s.6).

## 4.2 Kurma Evlerin Kentle İlişkisi ve Yerleşme Özellikleri

Erzincan Kentinde; Karaağaç, İnönü, Atatürk, Gülabibey, Kızılay, Hocabey, Cumhuriyet ve Yeni olmak üzere sekiz mahalle üzerine Kurma Evlerin yapıldığı tespit edilmiştir.



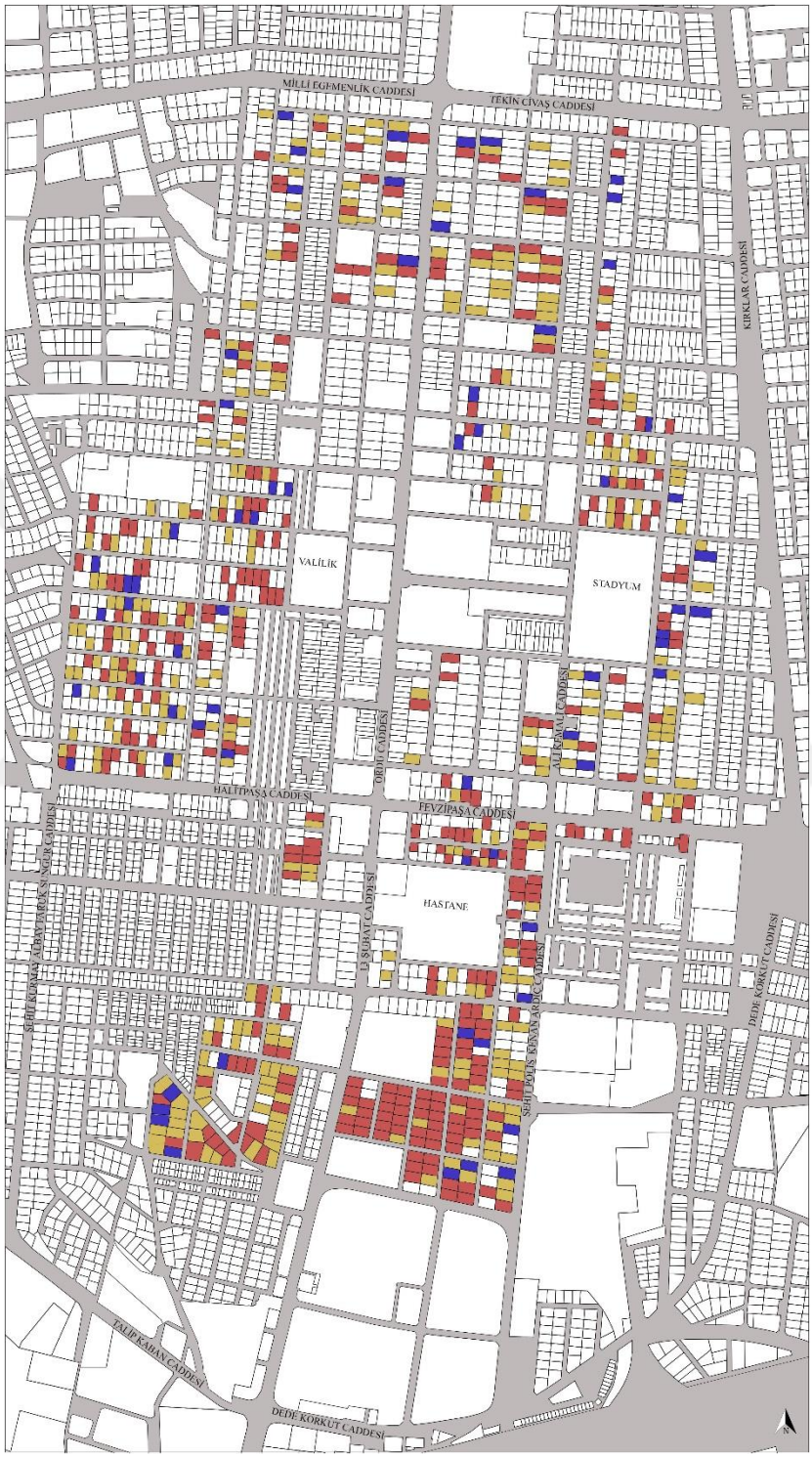

**Şekil 4.2** Kurma Evlerin mahallelere göre kent üzerindeki yerleşimi (google earth pro görseli üzerinden Esin Atabeyli Çağlık tarafından düzenlenmiştir.)

Tapu kayıt bilgileri, hava fotoğrafları, imar durum ve yerinde tespitler yapılarak, mahallelerdeki Kurma Ev yerleşimlerinin tamamı tespit edilmiştir. Tüm Kurma Evlerin sayısı 652 adet olarak belirlenmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 3 Ocak 1951, Cilt 4, Dönem:IX, Toplantı:1, s.7).




**Şekil 4.3** Tüm Kurma Evlerin yerleşimi (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)

Mahallelere göre tüm Kurma Evlerin yerleşimlerine bakıldığında; Gülabibey 108, Hocabey 68, Kızılay 9, Karaağaç 65, Atatürk 66, Cumhuriyet 106, Yeni 69 ve İnönü 161 adet olarak saptanmıştır.



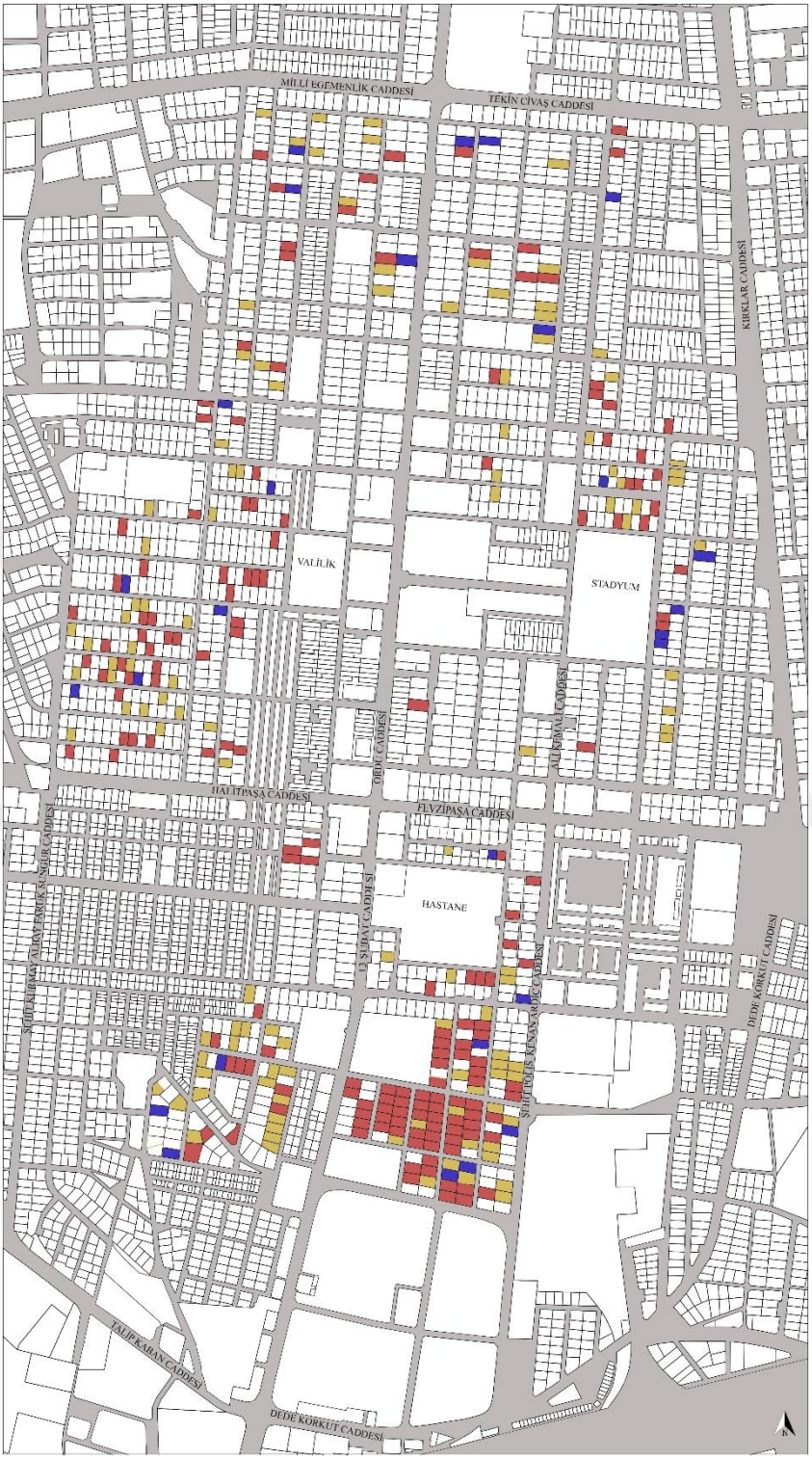

**Şekil 4.4** Tüm Kurma Evlerin tiplere göre yerleşimi (ikili:mavi, üçlü:sarı, dörtlü:kırmızı; Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)

Erzincan kentinde Kurma Evlerin farklı tipleri dikkate alınarak tüm-kalan-yıkılan sayıları belirlenmiştir (20.08.2023 tarihli tespit).




**Şekil 4.5** Tüm ve günümüze kalan Kurma Evlerin yerleşimi (kalan: siyah, yıkılan: kırmızı; Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu. 20.08.2023 tarihli tespit)

Erzincan kent yerleşimi üzerinde, Kurma Evlerin farklı tiplerinin günümüze kalanları tespit edilmiştir (20.08.2023 tarihli tespit).




**Şekil 4.6** Günümüze kalan Kurma Evlerin farklı tiplere göre yerleşimi (ikili:mavi, üçlü:sarı, dörtlü:kırmızı; Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu. 20.08.2023 tarihli tespit)

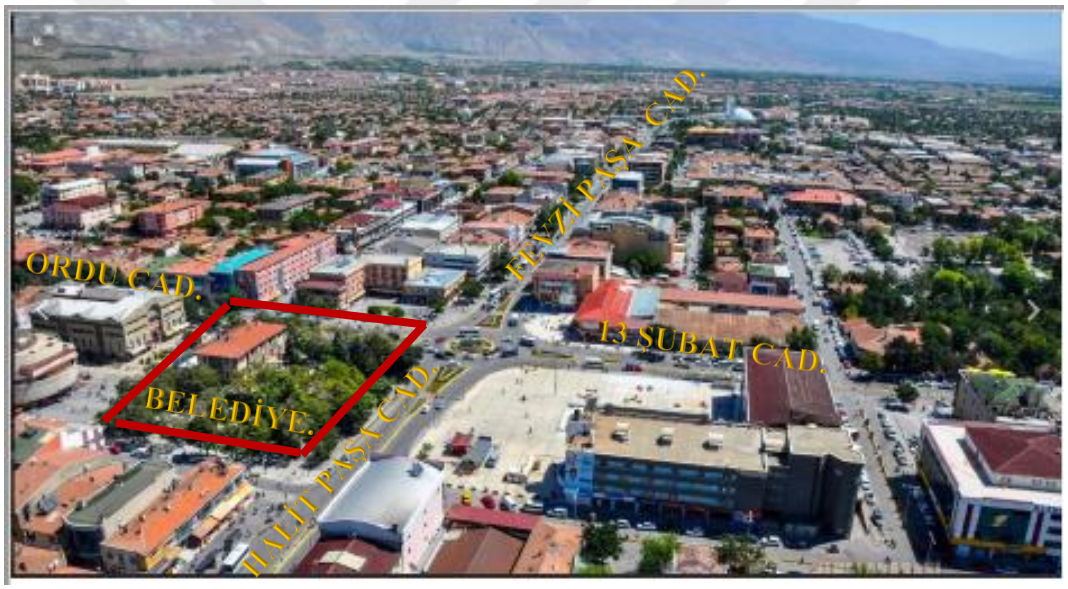
Günümüze kadar özgünlüğünü büyük ölçüde koruyarak ulaşabilen Gülabibey Mahallesidir. Kurma Ev sayısına oranla en çok yıkıma uğrayan mahalleler ise Karaağaç, Atatürk ve Kızılay mahalleridir. Kurma Evlerin tiplerine bakıldığında ise en çok iki odalı (ikili) en az ise dört odalı (dörtlü) olanların yıkıldığı anlaşılmaktadır.

**Tablo 4.1** Kurma Evlerin mahallelere göre yerleşim sayıları (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu)

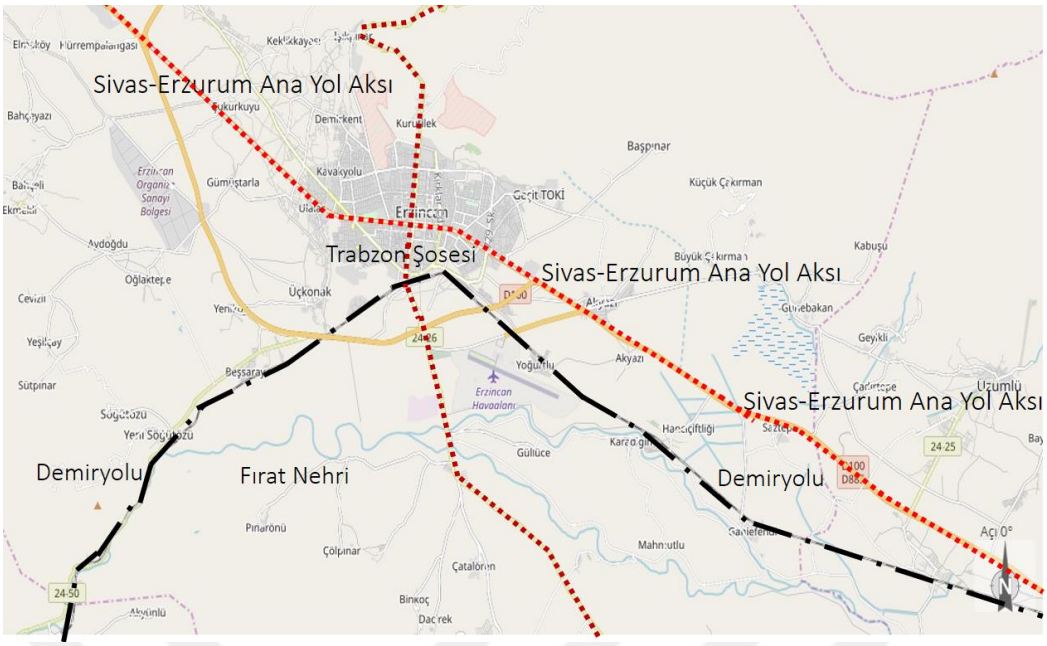
| Mahalle İsimleri | Bütünü ve Mevcut Durum (2023) | İkili | Üçlü | Dörtlü | Toplam Sayı | Yüzde |
|---|---|---|---|---|---|---|
| Gülabibey Mahallesi | Tamamı | 6 | 30 | 72 | 108 | % 100 |
| | Kalan | 4 | 22 | 62 | 88 | % 81 |
| | Yıkılan | 2 | 8 | 10 | 20 | % 19 |
| Hocabey Mahallesi | Tamamı | 6 | 37 | 25 | 68 | % 100 |
| | Kalan | 3 | 20 | 11 | 34 | % 50 |
| | Yıkılan | 3 | 17 | 14 | 34 | % 50 |
| Kızılay Mahallesi | Tamamı | - | 3 | 6 | 9 | % 100 |
| | Kalan | - | - | 3 | 3 | % 33 |
| | Yıkılan | - | 3 | 3 | 6 | % 67 |
| Karaağaç Mahallesi | Tamamı | 4 | 19 | 42 | 65 | % 100 |
| | Kalan | 2 | 4 | 9 | 15 | % 23 |
| | Yıkılan | 2 | 15 | 33 | 50 | % 77 |
| Atatürk Mahallesi | Tamamı | 10 | 31 | 25 | 66 | % 100 |
| | Kalan | 5 | 6 | 5 | 16 | % 24 |
| | Yıkılan | 5 | 25 | 20 | 50 | % 76 |
| Cumhuriyet Mahallesi | Tamamı | 14 | 48 | 44 | 106 | % 100 |
| | Kalan | 5 | 23 | 22 | 50 | % 47 |
| | Yıkılan | 9 | 25 | 22 | 56 | % 53 |
| Yeni Mahallesi | Tamamı | 9 | 34 | 26 | 69 | % 100 |
| | Kalan | 4 | 14 | 13 | 31 | % 45 |
| | Yıkılan | 5 | 20 | 13 | 38 | % 55 |
| İnönü Mahallesi | Tamamı | 20 | 66 | 75 | 161 | % 100 |
| | Kalan | 5 | 25 | 40 | 70 | % 43 |
| | Yıkılan | 15 | 41 | 35 | 91 | % 57 |

Erzincan Kenti 1939 Depremi öncesinde Fırat'ın kuzeyinde yerleşim gösterirken süreç içerisinde depremlerle birlikte yer değiştirerek gittikçe kuzeye doğru yerleşim göstermiştir. Deprem öncesinde kent, demiryolunun güneyinde kalırken, sonrasında, eski kentin 1,5 km kuzeyine yerleşmesi kararı alınmıştır. Eski kentte,

Tren İstasyonundan kuzeye doğru giden Trabzon Şosesi (13 Şubat Caddesi) önemli bir akstır. Yeni Kent yerleşiminde Trabzon Şosesi günümüzde 13 Şubat-Ordu Caddesi aksı yeni kent yerleşiminin kuzey güney yönlü ana omurgasını oluşturmaktadır. Kuzey-Güney yönündeki omurga Ordu Caddesi-Fevzi Paşa Caddesine yeni kent planında Belediye, Ptt, Hükümet, Tekel Binası başta olmak üzere kamu yapıları yerleştirilmiştir. Doğu-Batı yönünde ise Erzurum-Sivas Yolu (Halitpaşa-Fevzipaşa Caddeleri) kentin ana omurgasını oluşturmuştur. Yeni kent planlamasında; ızgara plan tipi kullanılmış, konut yapıları olan Kurma Evler ise 400-800 $m^2$ arsalar üzerindeki bahçeler üzerine konumlanmıştır. Bahçeli kent modeli öneren kentin iki yönlü omurgasının merkezinde günümüzde Dörtyol olarak isimlendirilen kavşak yer almaktadır. Kent planındaki ilk yapı, Merkezde günümüzde de varlığını sürdüren Belediye Binası olarak düşünülmüştür.

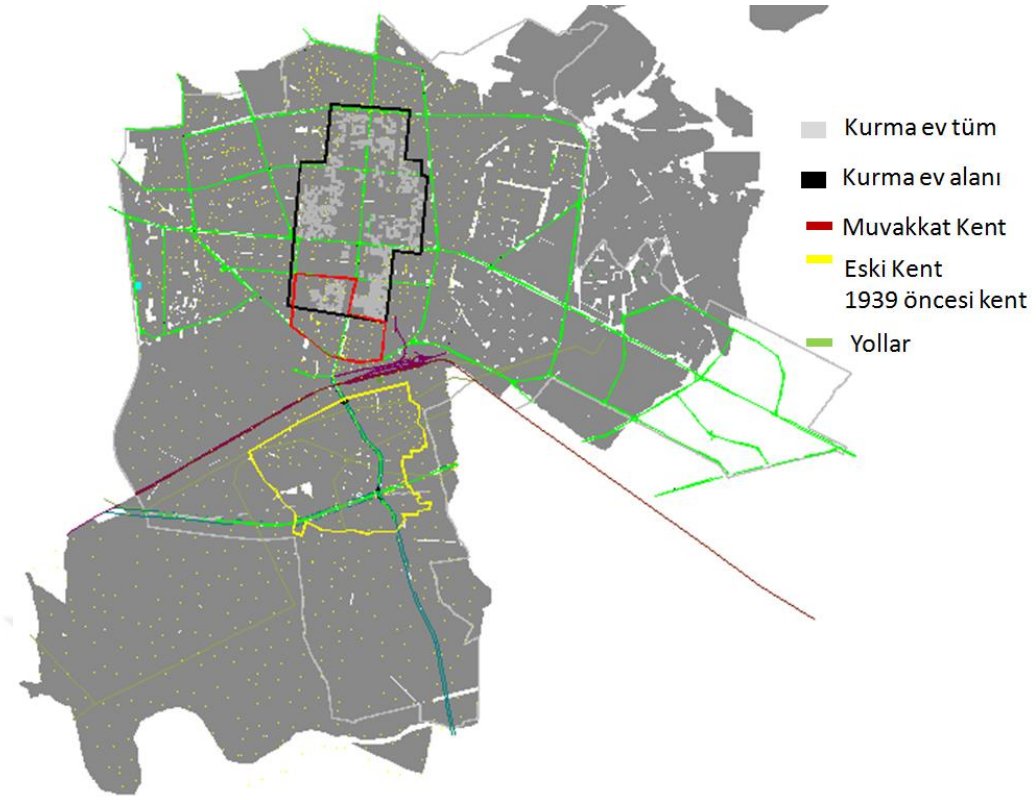



**Şekil 4.7** Dörtyol Kavşağı üzerinde Belediye Binası (günümüzde millet kıraathanesi) (1941 Asım Kömürcüoğlu kent planında ilk yerleşim gösteren Belediye Binasıdır (Tükel, 1949) fotoğraf Esin Atabeyli Çağlık tarafından düzenlenmiştir. (fotoğraf : Erzincan Belediyesi Arşivi , 2021)




**Şekil 4.8** Ana aksları gösteren Erzincan kent yerleşimi üzerinde yapay ve doğal eşikler/sınırlar (Esin Atabeyli Çağlık tarafından düzenlenmiştir.)

1939 depreminden sonra ayakta kalan İstasyon Binası, halkın yardımlara ulaşımının sağlanması, şehirlerle bağlantı kurulması, hastaların bakımının yapılması, devletle iletişimin kurulmasını sağlamıştır. 1939 depremi sonrasında günümüze kalan, kullanımı devam eden tek yapı İstasyon Binası ve lojmanlarıdır. Tren İstasyonu Yeni Kentin gelişim kurgusunda belirleyici olmuştur. İstasyon Binası Eski Kentin Kuzeyinde, Yeni Kentin ise güneyinde kent yerleşimini yapılandıran yapay bir sınır olmuştur. Deprem sonrası oluşan sırasıyla Çarşı, Taksim ve Kızılay mahalleleri sonrasında yeni kent yerleşim alanına dahil edilen geçici kentin durak noktalarıdır denilebilir. 1967 yılı sonrası Geçici Kent alanı Yeni kent alanıyla birleşmiştir.

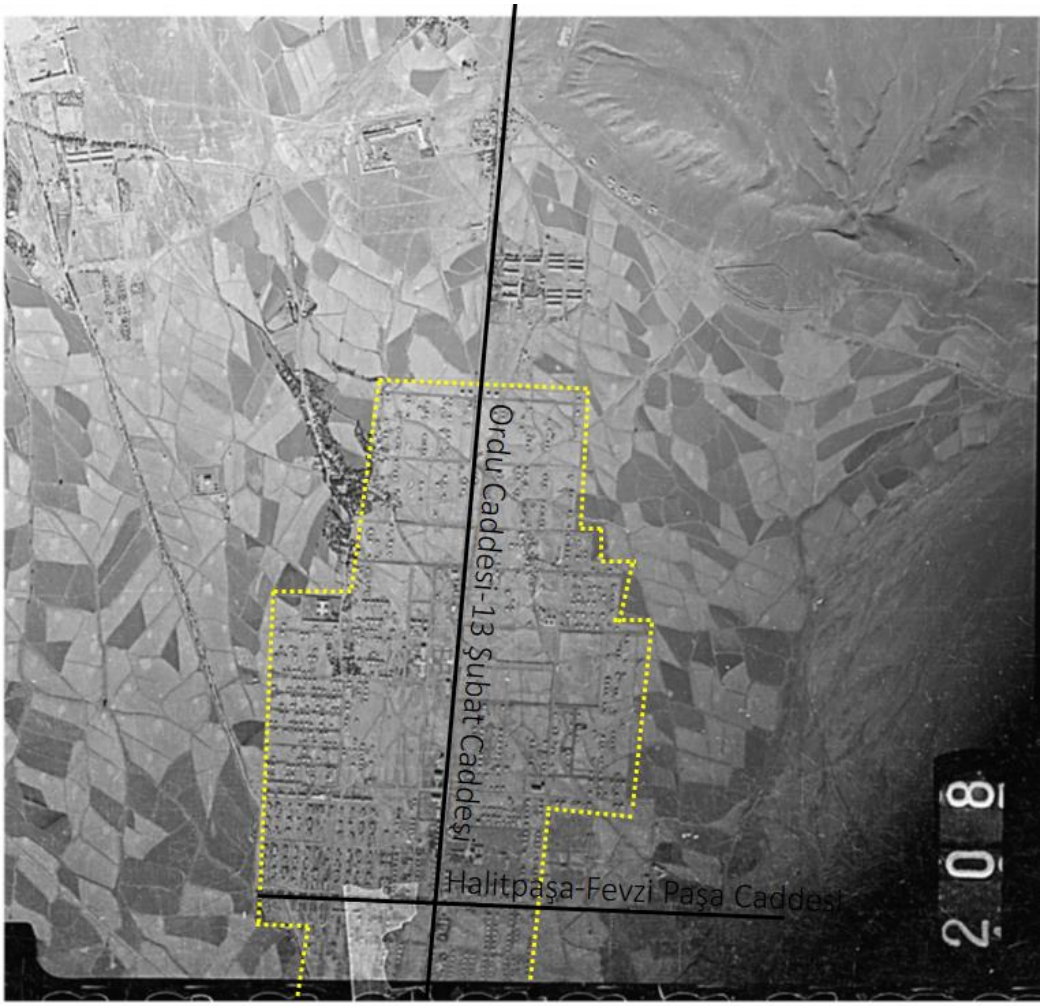



**Şekil 4.9** Erzincan kenti Kurma Evlerin yerleşimi (Esin Atabeyli Çağlık tarafından düzenlenmiştir.)

1949 yılı hava fotoğrafına bakıldığında kentin, Gülabibey, Hocabey, Karaağaç, Kızılay, İnönü, Atatürk, Cumhuriyet, Yeni olmak üzere sekiz mahalleden oluştuğu anlaşılmaktadır. Söz konusu mahalleler Kurma Ev yerleşim alan sınırlarını belirlemekle birlikte 1941 Asım Kömürcüoğlu İmar Planı'yla da uyumluluk gösterir. Süreç içerisinde kentin genişlemesiyle birlikte Kurma Evler, kentin merkezi ya da çekirdeği denilebilecek bir alanda kalmıştır. Kent merkezinde , yaklaşık 400-800 $m^2$ arasında değişen bahçe alanları içerisinde bulunan Kurma Evler'in arsa değerlerinin yüksek olması, evlerin günümüzde yıkılmasında önemli bir etken olarak görülmektedir.

Erzincan kentinde kuzey-güney ve doğu-batı omurga olarak belirtilen yol çeperleri ticaretin yapıldığı alanlardı. Son 20 yıl içinde Dörtyol ana aksının arkasındaki ara yolların ticari alan yapılmasıyla Kurma evlerin yıkımı artış göstermiştir. Ticari alanlarda kalanların daha hızlı yıkılmasıyla birlikte imar durum değişiklikleri de günümüze kalma ya da yıkılma durumunu etkilemiştir. Örneğin Gülabibey Mahallesinde, imar durumunun iki kat yapılaşmaya imkan tanıması nedeniyle Gülabibey Mahallesindeki Kurma Evlerde yıkımın daha az olduğu görülmektedir.

2020 senesiyle birlikte imar planındaki düzenlemelerle kat artışına izin verilen Hocabey Mahallesi ise hızlı bir yıkım sürecine girmiştir. Kentin ticaretinin yoğun olduğu Kızılay, Karaağaç, Atatürk Mahallelerinde ise ayakta kalan Kurma Ev sayısının çok daha az olduğu anlaşılmaktadır. Tez çalışması sürecinde yapılan sözlü görüşmelerde Kurma Ev'de yaşayıp, yaşı ilerlemiş ya da gelir seviyesi yüksek olup konutunu yıkmak istemeyen kişiler olmasıyla birlikte, genel kabul insanların Kurma Evlerini satmak ya da yıkmak istediğini göstermektedir.




**Şekil 4.10** 1949 yılı Erzincan Kurma Evler hava fotoğrafı (Esin Atabeyli Çağlık tarafından düzenlenmiştir.)

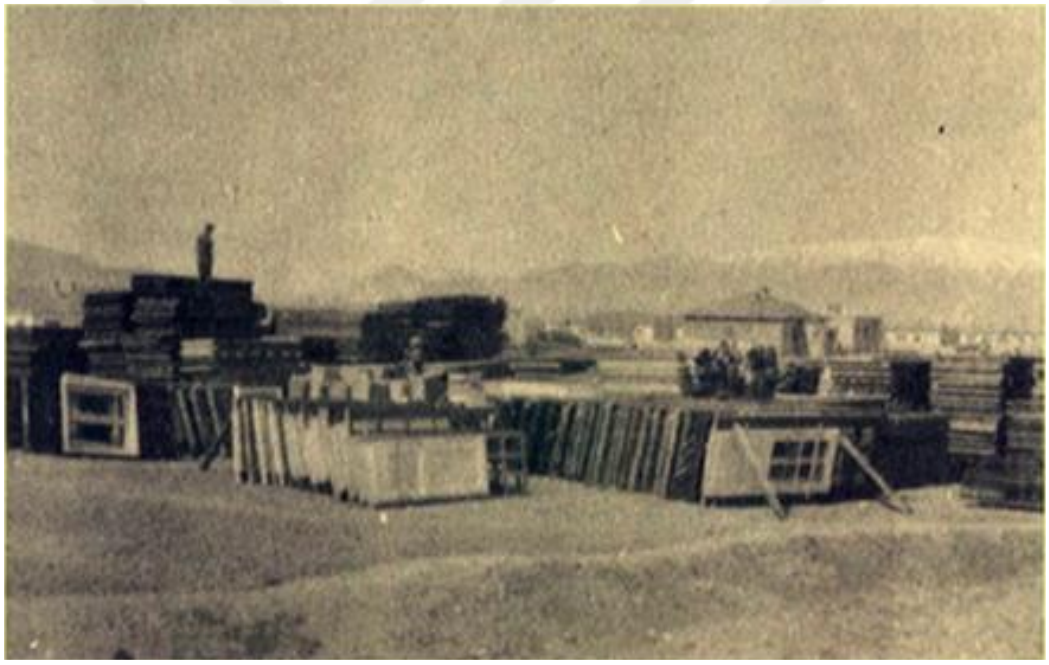
Kurma Evlerin yıkılmasının nedenleri yapılan gözlemler, sözlü görüşmeler, çizimler ve tespitler sonrasında fiziksel, sosyo-ekonomik ve diğer nedenler olarak sıralanabilir.

**Tablo 4.2** Kurma Evlerin yıkılma nedenleri (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu)

| **Kurma Evlerin Yıkılma Nedenleri** | |
|---|---|
| **Fiziksel Nedenler** | Evin mekânsal kullanımından kaynaklı yetersizlik ($m^2$ azlığı, tiplerin bazılarında banyo olmayışı) |
| | Süreç içerisinde hane içindeki nüfus artışı |
| | Konuta çeşitli müdahalelerle ek yada ekler yapılmasıyla birlikte konuta sığamamak. |
| | Ev ve bahçeye bakım yapılmasının zorluğu |
| **Sosyo-ekonomik Nedenler** | Ailenin gelir durumu |
| | Ülkenin ekonomik durumu |
| | İmar durumunda yapılan değişiklikler (Konuttan ticarete dönüşmesi, yapı yapma kat yüksekliği değişikliği) |
| | Yaşam koşulları açısından konfor koşullarını sağlayamaması |
| | Isınma masraflarının yüksek olması |
| **Diğer Nedenler** | Varislerin anlaşamaması |
| | Evin boş kalması, bakımsız kalması, evin boş kalınca zamanla metruk hale dönüşmesi |
| | Yapı malzemesi ve yapım sistemini anlayan ustanın bulunamaması |

## 4.3 Kurma Evlerin Yapım Sistemi

Kurma Evler, 1939 Depremi sonrası Erzincan Kentinde depreme karşı halkın güvenliğini sağlama önceliğiyle yapılan ahşap, prefabrik yapılardır. 1939 Depremi sonrasında yaşanan 1983 ve 1992 depremlerinde Kurma Evler depremde hasar almamıştır. Özellikle 1992 Depremi sonrasında Erzincan Kentinde yıkımlar yaşanmıştır. Yaşanan yıkımlarla birlikte, depreme karşı dayanıklılığını kanıtlayan Kurma Evlerde; deprem sonrasında halk birkaç aile güven içinde birarada yaşamıştır. Kurma Evler, 1939 depremi sonrası betonarme yapı kullanımı yerine ahşap olması, prefabrik, modüler, tek katlı ve bahçeli olması, az maliyetle yapılabilmesi, kolay, hızlı kurulabilmesi açılarından TBMM'de uzun tartışmalar, görüşmeler sonrasında değerlendirilerek 1. derece deprem bölgesinde bulunan Erzincan Kenti için uygun görülmüştür.



**Şekil 4.11** Kurma Evlerin inşaat alanına getirilen prefabrik yapı elemanları (Koyunoğlu, 1977)

Kurma Evlerin yapım tekniğine bakıldığında; temelleri ve bodrum duvarları betondan ve üst kısımları Avusturya'dan satın alınan panolardan meydana gelmektedir. Döşemeleri ahşap, tavanları sıva, çatı örtüsü de kiremitten yapılmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, 03.01.1951, C:4, Dönem:9 Toplantı:1, s.7).



**Şekil 4.12** Çatı yapımı devam eden bir Kurma Ev (Koyunoğlu, 1977)

Kurma Evlerin temel kısmı yapılırken, sağlam toprak zeminine ulaşılır ve 50 cm kalınlığında hafif demirin kullanıldığı beton duvar örülür. Zeminden sonra duvar kalınlığı 35 cm'ye düşürülerek yaklaşık yarım metre ölçüsünde yükseltilmiştir (Koyunoğlu, 1977, 22). Betonun zemin seviyesinden devam ettirilmesi ve 3 basamak kullanılarak ulaşılan giriş kapısı 40-50 cm su basman seviyesinin oluşturmaya çalışıldığını göstermektedir.



**Şekil 4.13** Bitmiş olan Kurma Ev örnekleri (Koyunoğlu, 1977)

Kurma Evlerin beton duvarları yapılırken üst yüzeyi üzerine bir metre aralıklarla baş tarafı beton duvar içerisinde kalacak ve burgulu kısmı da üzerine geçirilecek ahşap karkas parçanın alt taban kalınlığından 3 cm uzun olacak biçimde cıvatalar yerleştirilmiştir. Ahşap karkas duvar cıvata ve rondelalar ile betona tespiti yapılarak birbirlerine de demir düz kenetlerle bağlanmaktadır. Binayı oluşturacak parçalar prefabrik , büyük, geçme ahşap parçalar konut cephesindeki boşlukların ölçüleriyle modüler olarak değişmekteydi. Örneğin binanın ön cephesi 7 m ise; yükseklik 3 m olup, büyük parçalar 3x3 m boyutunda iki parça ve 1 m genişliğinde üstü pencereli kapı parçasından oluşmaktadır. Parçalar beton temellerin üzerine ve alt kısımları beton üzerindeki cıvatalara geçirilmek üzere oturtulur (Koyunoğlu, 1977).

Konutların dış ahşap karkas yüzeyleri rendesiz 2 cm kalınlıkta karışık ende tahta ile kaplanmıştır. Tahtalar karkası oluşturan kirişleri sağlamlaştırmak için diyagonal biçimde kaplanmıştır. Bu dış kaplama tahtaları üzerine rüberoit veya kumlu muşamba, yassı başlı çiviler ve teneke parçası rondelalar ile sabitlenmektedir. Düz demir tellerden (ince tel) örülmüş kafes şeklinde telin birbirini kestiği yerlerde tavla zarı büyüklüğünde tuğla (seramik) parçalar bulunan 'Staubsciegel" olarak isimlendirilen sıva teli üzerine istenilen sistemde sıva yapılmaktadır (Koyunoğlu, 1977).

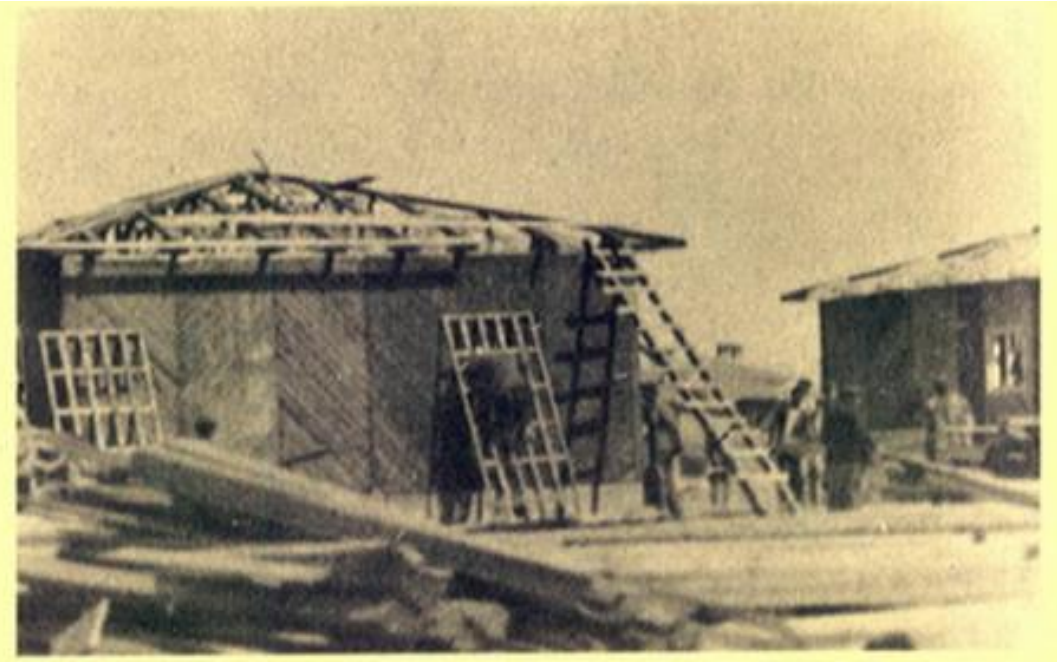


**Şekil 4.14** Yeni mahalle 23 ada 7 parsel yıkım aşamasındaki üçlü Kurma Ev duvar detayı (Esin Atabeyli Çağlık arşivi, 06.12.2019)



**Şekil 4.15** Staubsciegel sıva telleri takılmış sıva aşamasındaki Kurma Ev (Koyunoğlu, 1977)

İç bölme ahşap karkaslarda ortalama 30x35 cm boyutlarında ızgara sistemli bir ahşap malzeme kullanılmaktadır. Bu modüllerden bazılarının dolap, raf amaçlı kullanılmak üzere kaplamasız, açık bırakıldığı belirtilmektedir (Koyunoğlu, 1977).



**Şekil 4.16** Duvar karkası cepheye yaslanmış Kurma Ev (Koyunoğlu, 1977)

Duvarların iç yüzey boşluklarında ise; “ heraklit “ olarak isimlendirilen malzeme kullanılmıştır. Heraklit, ahşap rende talaşının manyezit bağlayıcılarla yüksek sıcaklıkta preslenmesi ile imal edilen ve yapıda ısı ve sesle ilgili çeşitli sorunların çözümlerinde kullanılan bir çeşit levha olarak açıklanmaktadır. Ahşap talaşı manyezitle tamamen kaplanmış olduğundan, bu levhaların sıvanmasalar dahi ateşe karşı dirençli ve önleyici oldukları ve heraklitin kesilebilen, çivilenebilen ve sıvanabilen bir malzeme olduğu belirtilmektedir.

Çimentolu odun kompozit levhalar Avusturya’da 1930’larda ilk defa Heraklit adı altında üretilmiş ve ambalaj talaşı şeklindeki materyalden yararlanılmıştır. Bağlayıcı olarak ise magnezit kullanılmıştır. Sonra magnezit yerine portland çimentosu kullanıldığı belirtilmektedir (2019, https://insapedia.com/heraklit-nedir/).



**Şekil 4.17** Yeni Mahalle 11 ada 15 parsel yıkılan üçlü Kurma Ev heraklit detayı (Esin Atabeyli Çağlık arşivi, 18.12.2022)

Kaynaklarda ise; çatıların muhtelif parçalardan hazır olarak yapıldığı ve üzerleri rüberoit veya eternit gibi hafif örtüler kullanılarak örtüldüğü belirtilmesiyle birlikte yapılan yerinde tespitler ve fotoğraflarda çatıların kiremit kaplı olduğu görülmüştür.



**Şekil 4. 18** Cumhuriyet Mahallesi 50 ada 5 parsel yıkım aşamasında olan Kurma Ev örneği (Esin Atabeyli Çağlık arşivi, 10.03.2023)



**Şekil 4. 19** Cumhuriyet Mahallesi 50 ada 5 parsel yıkım aşamasında olan Kurma Ev örneği (Esin Atabeyli Çağlık arşivi, 10.03.2023)



**Şekil 4.20** Yeni Mahalle 11 ada 15 parsel yıkılan üçlü Kurma Ev çatı makası detayı (Esin Atabeyli Çağlık arşivi, 18.12.2022)

Özel Can'ın tez çalışmasında Kurma Evlere yönelik yapı malzeme analizleri sonucunda taşıyıcı sistem, kapı ve pencereleri gibi tüm ahşap malzemeleri için köknar ağacı kullanıldığı ve köknar ağacının çatlama, bozulma yapmayan, soğuğa dayanıklı, esnek ve sağlam bir ağaç türü olduğu belirtilmektedir (Özel Can, 2021).



**Şekil 4. 21** Yeni Mahalle 23 ada 7 parsel yıkılan üçlü Kurma Ev duvar detayı (Esin Atabeyli Çağlık arşivi, 06.12.2019)



**Şekil 4.22** Yeni Mahalle 23 ada 7 parsel yıkılan üçlü Kurma Ev duvar detayı (Esin Atabeyli Çağlık arşivi, 06.12.2019)

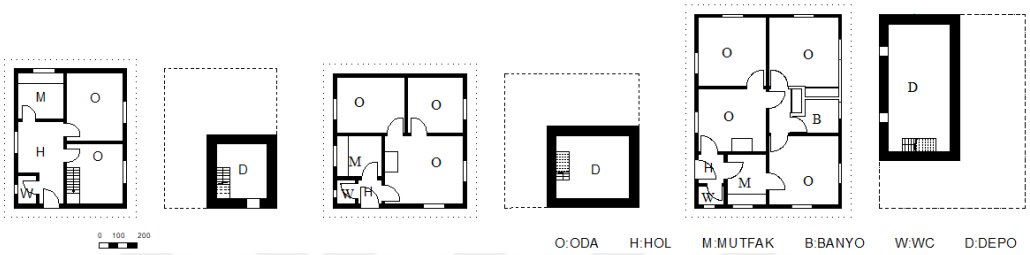
Değişmeyen mutfaklarda eviyelerin yekpare taş olduğu ve banyoda taştan yapılmış "kurna" olarak isimlendirilen yıkanmak amaçlı su doldurulan bölümlerin varlığı tespit edilmiştir.



**Şekil 4.23** Gülabibey Mah. 138 ada 1 parsel dörtlü Kurma Evin banyosunda kullanılan kurna örneği (Esin Atabeyli Çağlık arşivi, 08.06.2019)

## 4.4 Kurma Evlerin Özgün Tipleri ve Kurma Evlere Yapılan Müdahaleler

Avusturya'dan satın alınan Kurma Evlerin tüm sayısı 652 adet olup, bunlardan 69 adedi iki odalı, 268 adedi üç odalı ve 315 adedi dört odalıdır. Kurma Evler tek katlı olmakla birlikte, her evin altında kısmi bodrumları bulunmaktadır. İki odalılar 41 metrekarelik, üç odalılar 51 metrekarelik ve dört odalılar da 80 metrekarelik alanlar üzerinde planlanmıştır. (TBMM Tutanak Dergisi, 03.01.1951, C:4, Dönem:9 Toplantı:1, s.7).



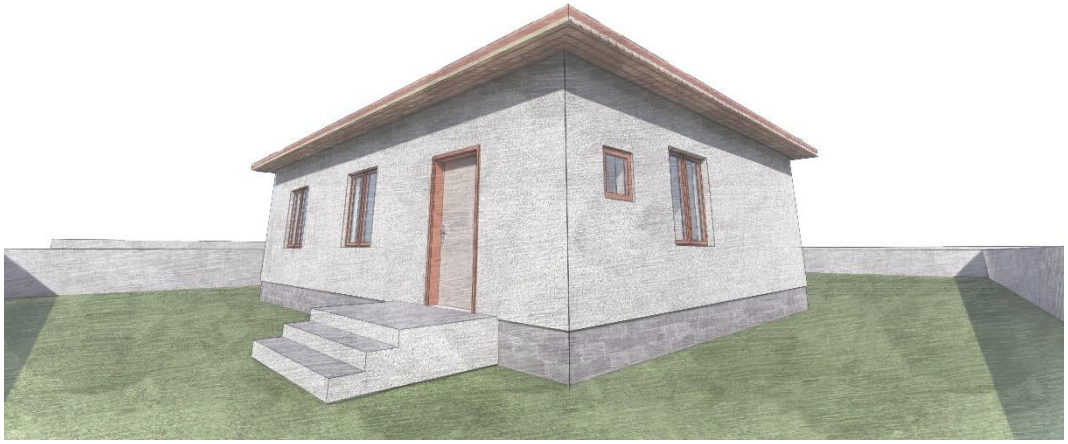

**Şekil 4.24** İkili- üçlü-dörtlü Kurma Ev plan tipleri (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu)



**Şekil 4.25** İki odalı Kurma Ev (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu)



**Şekil 4.26** Üç odalı Kurma Ev (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu)



**Şekil 4.27** Dört odalı Kurma Ev (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu)

1951 yılı TBMM Tutanaklarında söz konusu yıl kapsamında; dört odalı evler için yapılan masraf (11.094),üç odalılar için (7.796) ve iki odalılar için (6.898) lira olduğu belirtilmektedir.

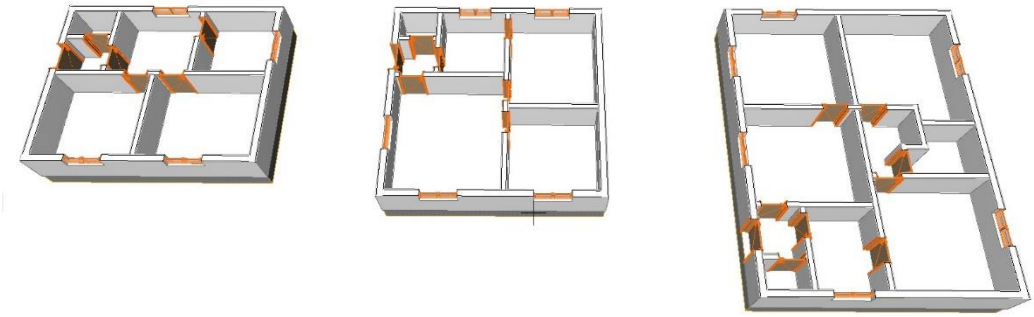
30 sene süreyle Emlak Kredi Bankasına yapılacak ipotek muamelesinden dolayı bu evlerin maliyetine, bir sigorta bedeli de ilave edilmiştir. Bu nedenle sahiplerinin borçlanacağı miktar dört odalılar için (15.634) lira, üç odalılar için (10.986) ve iki odalılar için (9.723) liraya ulaşmaktadır.

Halkın ödeme güçlüğünden bahsedilmesiyle Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu kurma evlerin fiyatlarını iki odalı için 6.000, üç odalı için 7.000 ve dört odalı için

ise 8.000 liraya indireceğini belirtmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 3 Ocak 1951, Cilt 4, Dönem: IX, Toplantı:1, s. 6,7).

Kurma Evlerin oda sayısı dikkate alındığında iki odalı, üç odalı ve dört odalı olarak üç farklı tipte inşa edildiği görülmektedir. Yöreye özgü ifade edilişi İkili Kurma, Üçlü Kurma ve Dörtlü Kurma biçimindedir (Orhan, 2019: 353) 5-6 odalı tip Kurma Evlerin yapımı planlanmış ancak yapıldığı dönem koşullarında halkın maddi imkanlarının kısıtlı olması nedeniyle yapımından vazgeçilmiştir(TBMM TD 02.03.1950, B:58).

Özgün iki odalı bahçeli Kurma Ev tip planına bakıldığında; mutfak, iki oda, odaların açıldığı ortak kullanım alanı(hol), tuvalet birimi, kısmi bodrum(bir oda alanı büyüklüğünde) yer almaktadır. Özgün üç odalı bahçeli Kurma Ev tip planında ise; mutfak, üç oda, tuvalet, kısmi bodrum (bir oda alanı büyüklüğünde) bulunmaktadır. Özgün dört odalı bahçeli Kurma Ev tip planı mekan organizasyonu ise; mutfak, dört oda, tuvalet, banyo, yüklük dolaplar, kısmi bodrumdan (iki oda alanı büyüklüğünde) oluşmaktadır.



**Şekil 4.28** İkili- üçlü-dörtlü Kurma Ev tipleri (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu)

Tez çalışması kapsamında; tespiti yapılan Kurma Evlerden 30 tanesi üzerinde detaylı olarak çalışılmıştır. Çalışmada yer verilen Kurma Evlerin farklı mahallelerden olmasına dikkat edilmiştir. Öncelikle, özgün iki odalı (ikili), üç odalı (üçlü) ve dört odalı (dörtlü) tip çizimleri yapılmıştır. Günümüze özgün durumuyla ulaşan bir adet Gülabibey Mahallesinde iki odalı Kurma Ev ve bir adet Hocabey Mahallesinde üç odalı Kurma Ev bulunmaktadır. Günümüze ulaşan dört odalı Kurma Ev sayısı ve oranı ise diğer tiplerden daha fazladır.

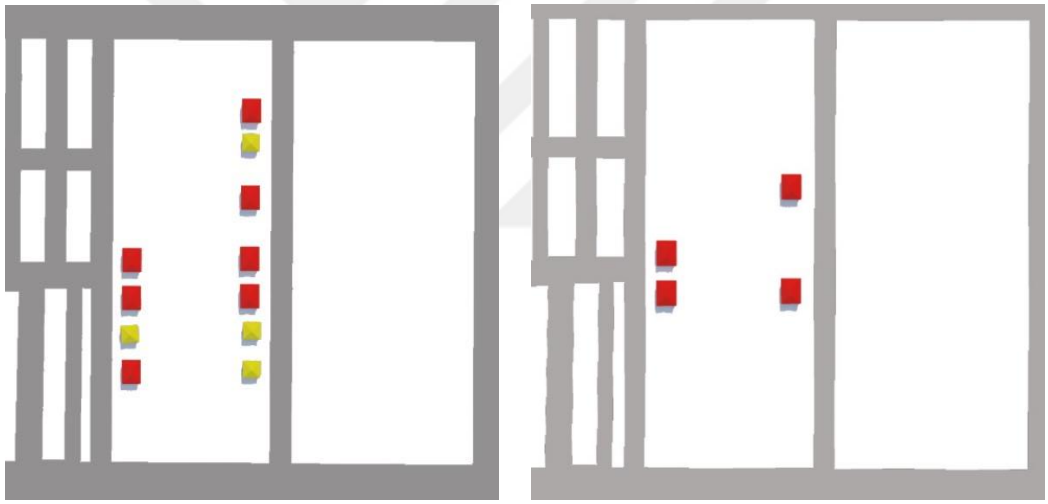
Kurma Evlere yönelik mahalle yerleşimi ve parsellerdeki tipler belirlenirken, Erzincan Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yer alan tapu kayıt bilgileri üzerinden tespit yapılmıştır. Kent üzerindeki tüm Kurma Evler belirlenirken Erzincan Belediyesi'nden edinilen İmar Durum Haritasından, Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü'nün parsel sorgulama sisteminden ve yerinde incelenen evlerin tespit, gözlem, çizimlerinden yararlanılmıştır. Bu kapsamda kent üzerinde yerleşim gösteren Kurma Evler ve günümüze ulaşabilen Kurma Evlerin tipleri dikkate alınarak tespitleri yapılmıştır. Sekiz adet mahallede yerleşim gösteren Kurma Evlerin mahalle bazında tüm ve günümüze kalan Kurma Evler yerleşimi çizimlerle analiz edilmiştir (Şekil 4.29, Şekil 4.30, Şekil 4.31, Şekil 4.32, Şekil 4.33, Şekil 4.34, Şekil 4.35, Şekil 4.36).



**Şekil 4.29** Gülabibey Mahallesi tüm-kalan (ikili:mavi, üçlü:sarı, dörtlü:kırmızı; Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu. 20.08.2023 tarihli tespit)



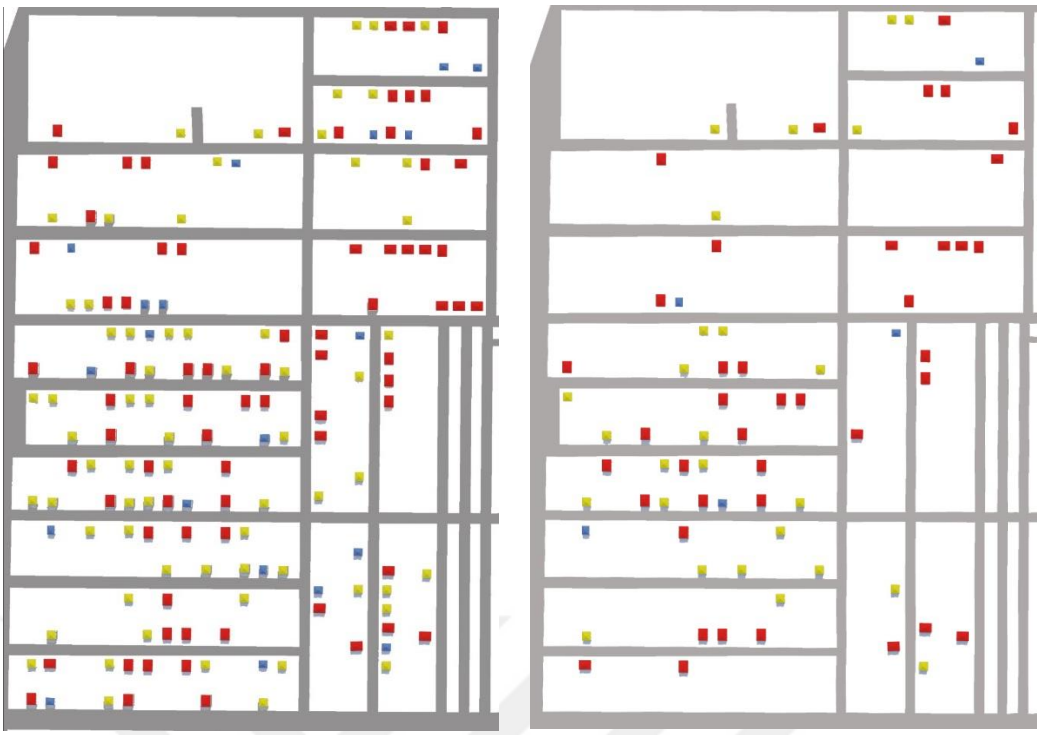
**Şekil 4.30** Hocabey Mah. tüm-kalan (ikili:mavi, üçlü:sarı, dörtlü:kırmızı; Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu. 20.08.2023 tarihli tespit)



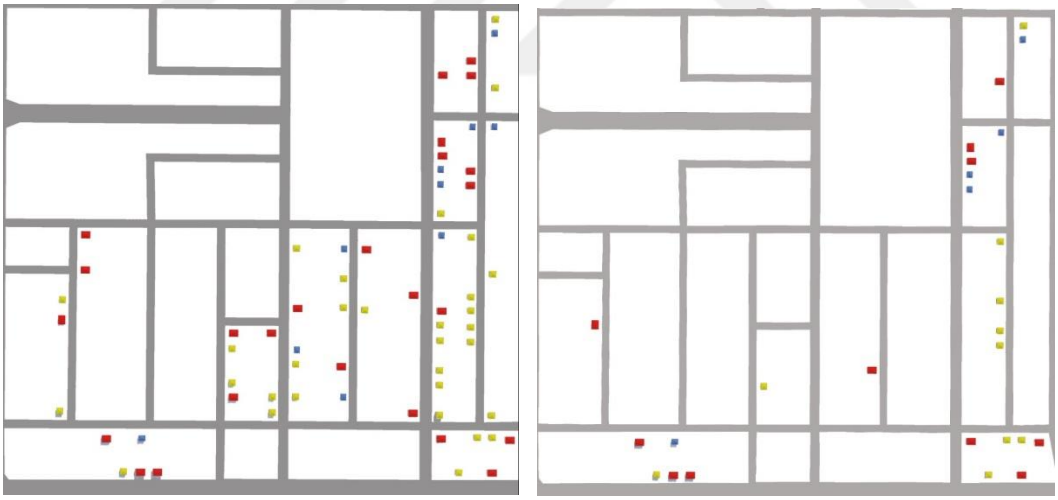
**Şekil 4.31** Kızılay Mah. tüm-kalan (ikili:mavi, üçlü:sarı, dörtlü:kırmızı; Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu. 20.08.2023 tarihli tespit)



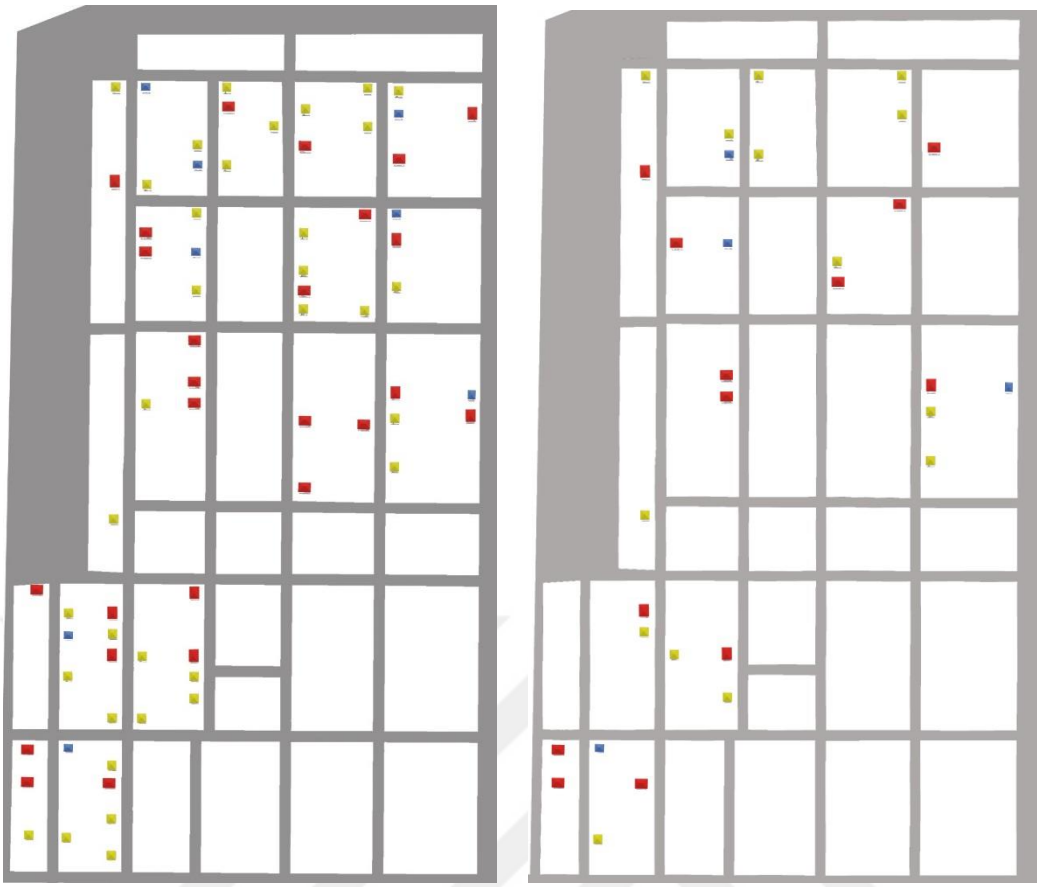
**Şekil 4.32** Karaağaç Mah. tüm-kalan (ikili:mavi, üçlü:sarı, dörtlü:kırmızı; Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu. 20.08.2023 tarihli tespit)



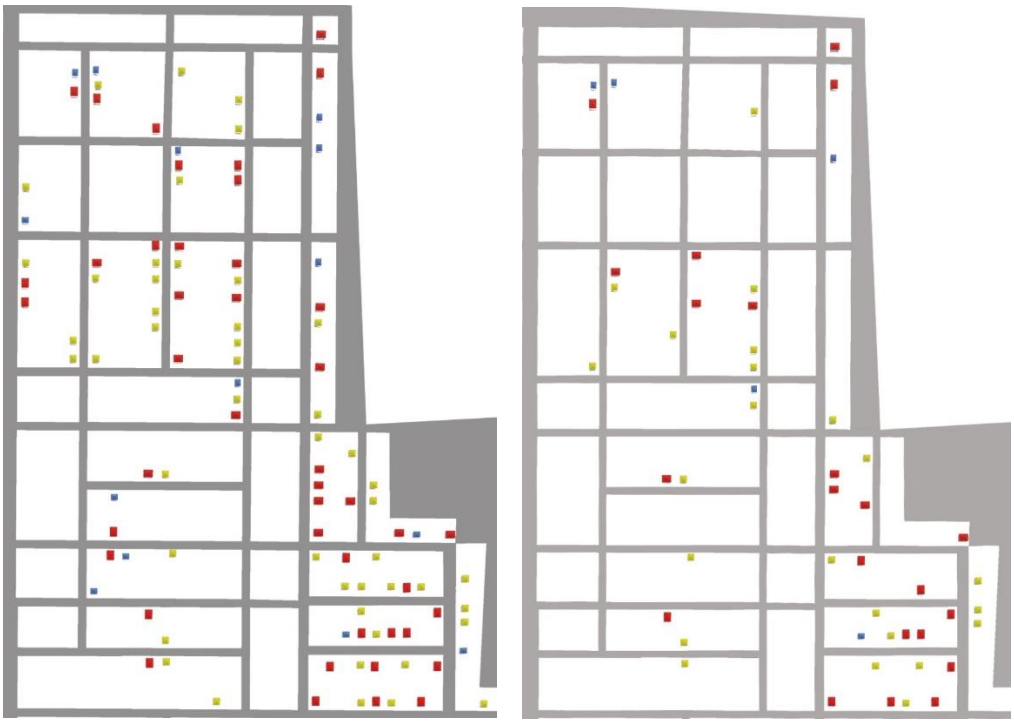
**Şekil 4.33** İnönü Mah. tüm-kalan (ikili:mavi, üçlü:sarı, dörtlü:kırmızı; Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu. 20.08.2023 tarihli tespit)



**Şekil 4.34** Atatürk Mah. tüm-kalan (ikili:mavi, üçlü:sarı, dörtlü:kırmızı; Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu. 20.08.2023 tarihli tespit)



**Şekil 4.35** Yeni Mah. tüm-kalan (ikili:mavi, üçlü:sarı, dörtlü:kırmızı; Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu. 20.08.2023 tarihli tespit)



**Şekil 4.36** Cumhuriyet Mah. tüm-kalan (ikili:mavi, üçlü:sarı, dörtlü:kırmızı; Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu. 20.08.2023 tarihli tespit)

Kurma Evlerin tipler üzerinden özgün olma durumu ve yapılan müdahalelerinin belirlenmesine yönelik yapılan incelemede ise çalışmayı sistematik ve anlaşılır hale getirmek açısından kodlama yapılmıştır. Kodlama içerisindeki ilk harf mahalle kodu, ikinci kısım oda sayısı, sonraki sayı ise incelenen ev sayısını ifade etmektedir. Mahalle kodları Gülabibey:G, Karaağaç:K, İnönü:İ, Hocabey:H, Yenimahalle:Y, Atatürk:A, Cumhuriyet:C, Kızılay:Kı şeklinde belirlenmiştir. Kurma Evlerin tiplerinin plan çizimlerinde gri renkli taramalar konutlara yapılan müdahaleleri göstermektedir.

Günümüze ulaşan iki odalı Kurma Evlerin az sayıda olması nedeniyle diğer tiplerden daha az sayıda iki odalı Kurma Ev incelenmiştir. İki odalı Kurma Evin özgün plan tipinde (G-2-01 kodlu; iki oda, mutfak, hol, wc mahalleri yer alır. Müdahale gören iki odalı Kurma Ev tipleri incelendiğinde (G-2-02, G-2-03, K-2-04); özgün tipte banyo olmaması nedeniyle banyo, nüfus artışına bağlı olarak oda, girişe veranda/saçak/antre, bodrum ya da bahçeye depolama alanları eklendiği tespit edilmiştir.

Günümüze ulaşan, halihazırda kullanımı sürdürülen üç odalı Kurma Evin özgün plan tipinde (H-3-01); üç oda, mutfak, hol, wc mahalleri bulunmaktadır. Üç odalı Kurma Evlere yapılan müdahaleler ise; banyo olmaması nedeniyle banyo, oda, depo ve girişe veranda/saçak/antre eklenmiştir.

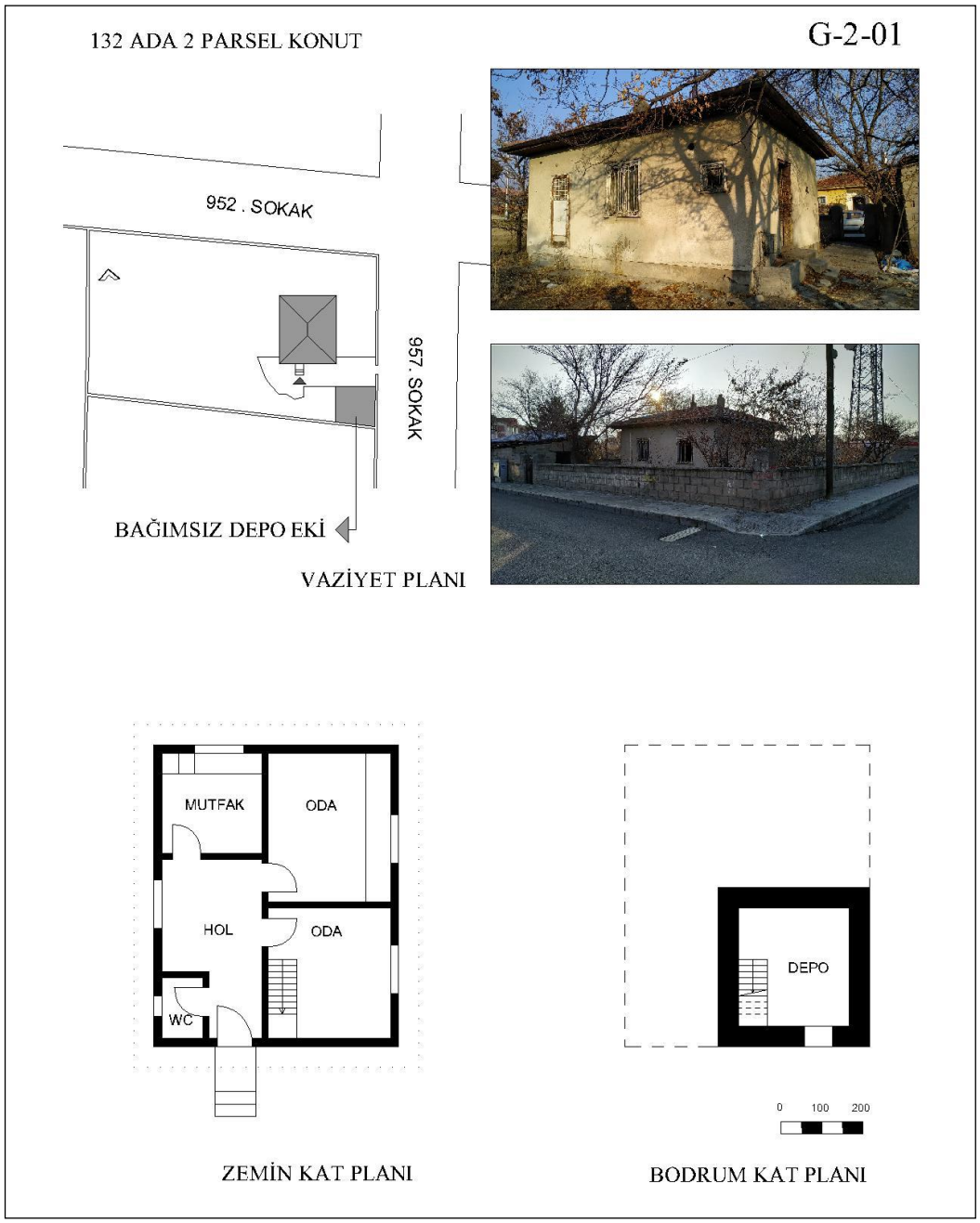
Günümüze ulaşan dört odalı Kurma Evin özgün tiplerinde (K-4-01, A-4-02) dört oda, mutfak, hol, wc, banyo mahalleri yer almaktadır. Dört odalı Kurma Evlere yapılan müdahaleler ise iki oda arasında bulunan duvarın kaldırılarak misafir odası/salon dönüşümü, girişe veranda/saçak/antre eklenmesi ve depolama alanları eklenmesidir.

Kurma Evler sobayla ısınılan bir dönemde inşa edilerek kullanılmıştır. Kurma Evlere odadan zeminden kaldırılarak ahşap bir kapak yardımıyla ahşap merdivenlerle inilerek kısmi bodrumdaki depoya ulaşılmaktadır. Süreç içinde Kurma Evlerin ısınma sistemi doğalgaza dönüşmüştür. Ayrıca mekandan açılarak yüksek rıhtlı ahşap merdivenlerle depolara inilmesi konut kullanıcısı açısından işlevsel olmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle Kurma Evlerin dış duvarından bodruma iniş merdivenleri yapılarak dış mekandan depo alanlarına ulaşılmaktadır. Ayrıca bahçenin çeşitli bölümlerinde depolama amaçlı bölümler oluşturulmuştur. Kurma Ev bahçesine depolama amaçlı yapılan bölümler dışında farklı eklemeler yapılan örnekler saptanmıştır. Tavuk, keçi, kaz, koyun, inek gibi çeşitli hayvanların

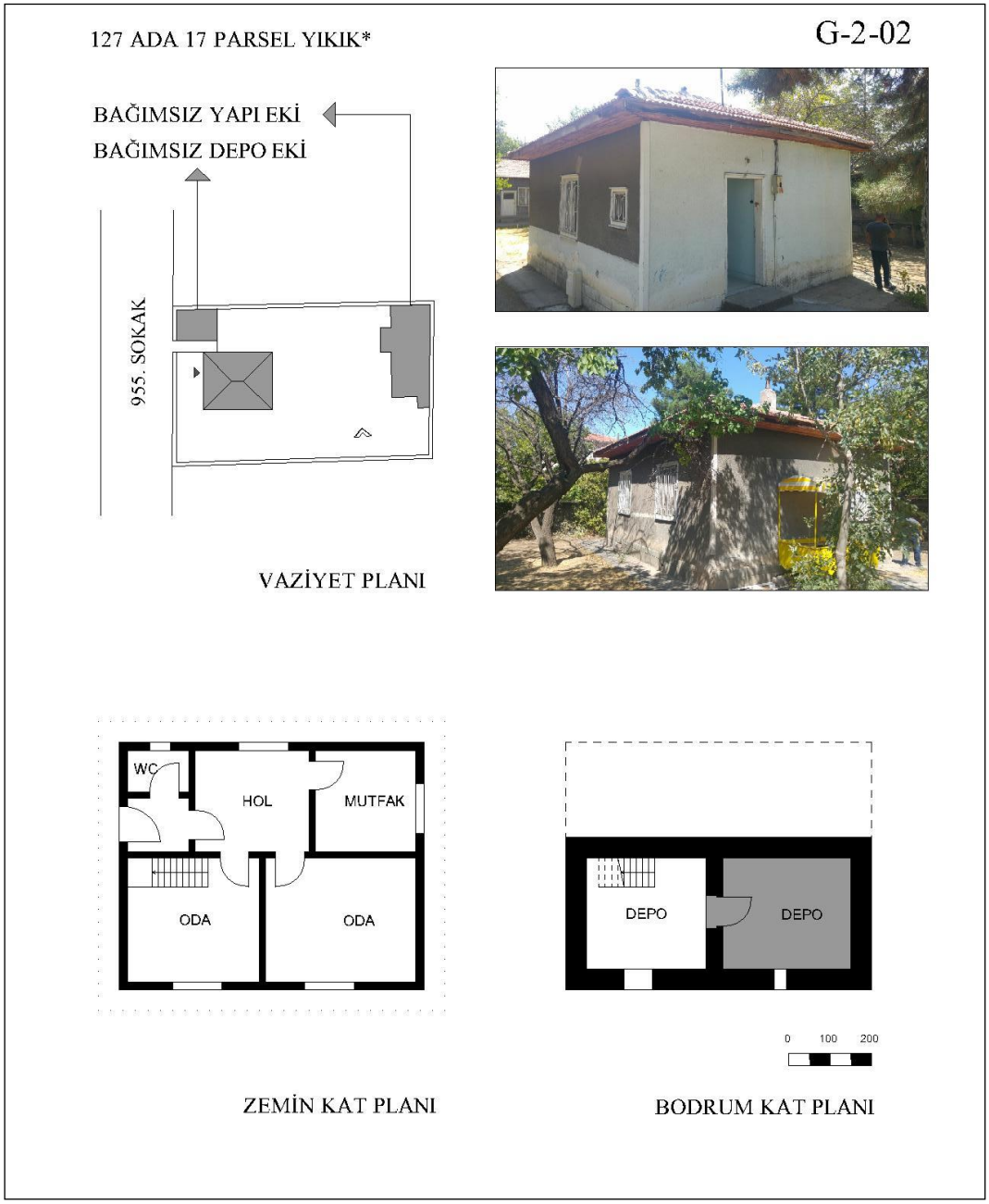
ürünlerinden yararlanmak amaçlı kümes, ağıl, samanlık olarak bahçeye eklenen bölümlerin bulunduğu Kurma Evler tespit edilmiştir. Ekmek pişirmek amaçlı tandır, araç park edilmesi için açık/kapalı/yarı açık garajlar yapılmıştır.

Kurma Evlerin bahçelerinde kare, dikdörtgen, beşgen, altıgen, sekizgen gibi çeşitli geometrik formlarda havuzlar bulunmaktadır. Kurma Evlerin tamamında bulunmaması ve sözlü görüşmelerden edinilen bilgiler kapsamında havuzlar, yapım aşamasından sonra ve bahçenin kullanımına dönük sulama amaçlı yapılmıştır. Havuzlar; bahçe kullanımı, yeşilin yapı, mahalle ve kent içindeki sürekliliğinin sağlanması açılarından değerli görülmektedir. Havuzlara içindeki fıskiyeler ya da çeşmeler yardımıyla su doldurulmakta, havuz dışından açılan vanayla bahçede her ağaç köküne ulaşan sulama kanallarıyla tüm bahçe sulanmaktadır. Havuzların çevresinde yarı açık, üstünde asmalar yetiştirilerek zeminde oturmaya dönük verandalar oluşturulmuştur. Bahçenin yola bakan ön cephesinde daha az, arka tarafında daha geniş bahçe alanı bırakılmıştır. Bu nedenle bahçenin ön tarafında çiçek yetiştirilirken, arka tarafında çeşitli sebzeler ve meyve ağaçaları tercih edilmiştir.

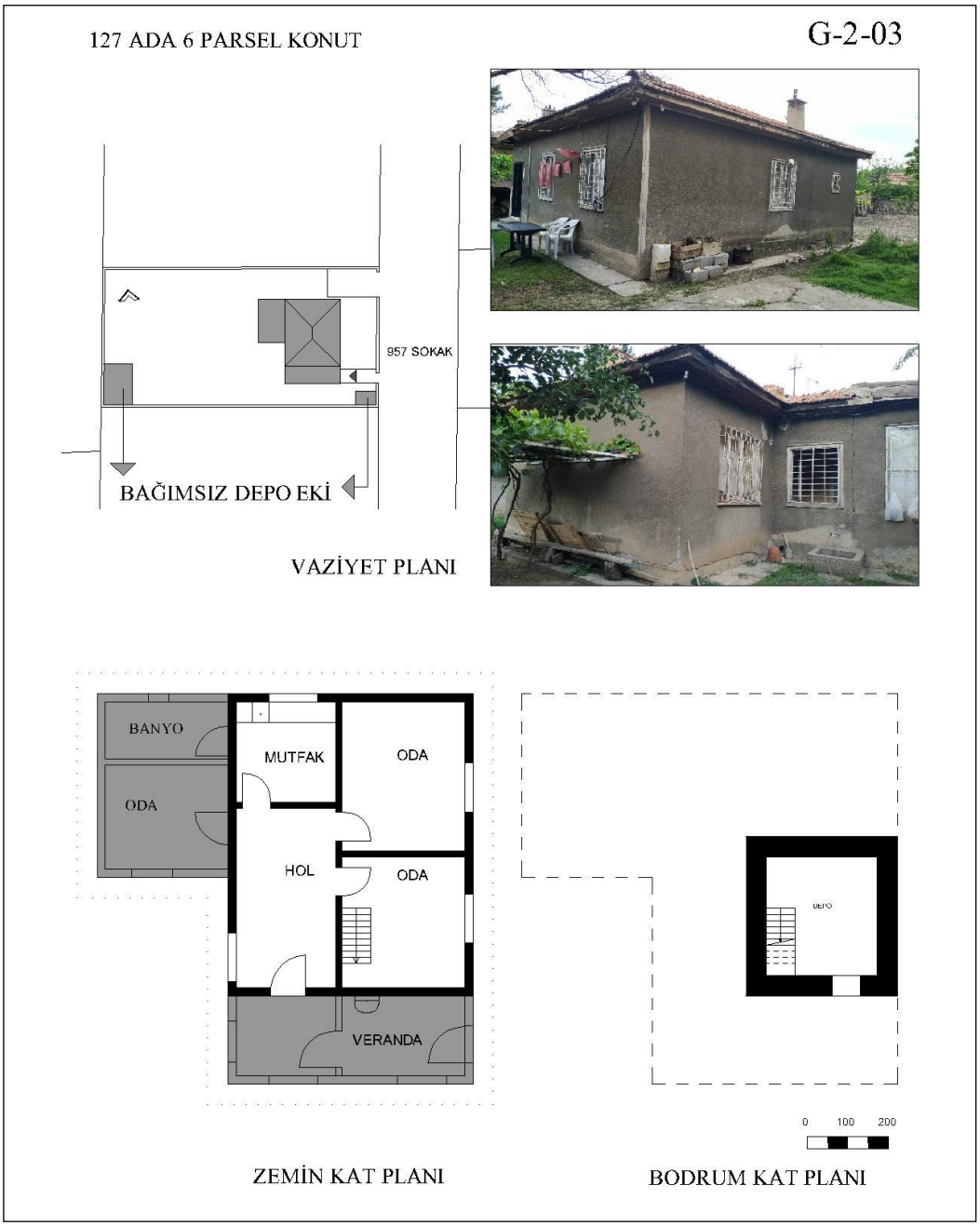
Kurma Evlerde süreç içinde aile nüfusunun artışına paralel olarak mekan içinde oda eklemeleri yapılmıştır. Ancak Kurma Evlere ek ya da arka bahçe duvarına bitişik bağımsız konut ekleri oluşturulmuştur. Sözlü görüşmelerden elde edilen tespitlerle bağımsız konut eklerinin gelir getirmesi amacıyla kullanıldığı öğrenilmiştir (EK-A). Bahçenin verimli kullanım alanını azaltmamak amacıyla imar dışı ve genellikle kerpiç malzemeden yapılan bağımsız konut ekleri arka bahçe duvarına bitişik oluşturulmuştur.



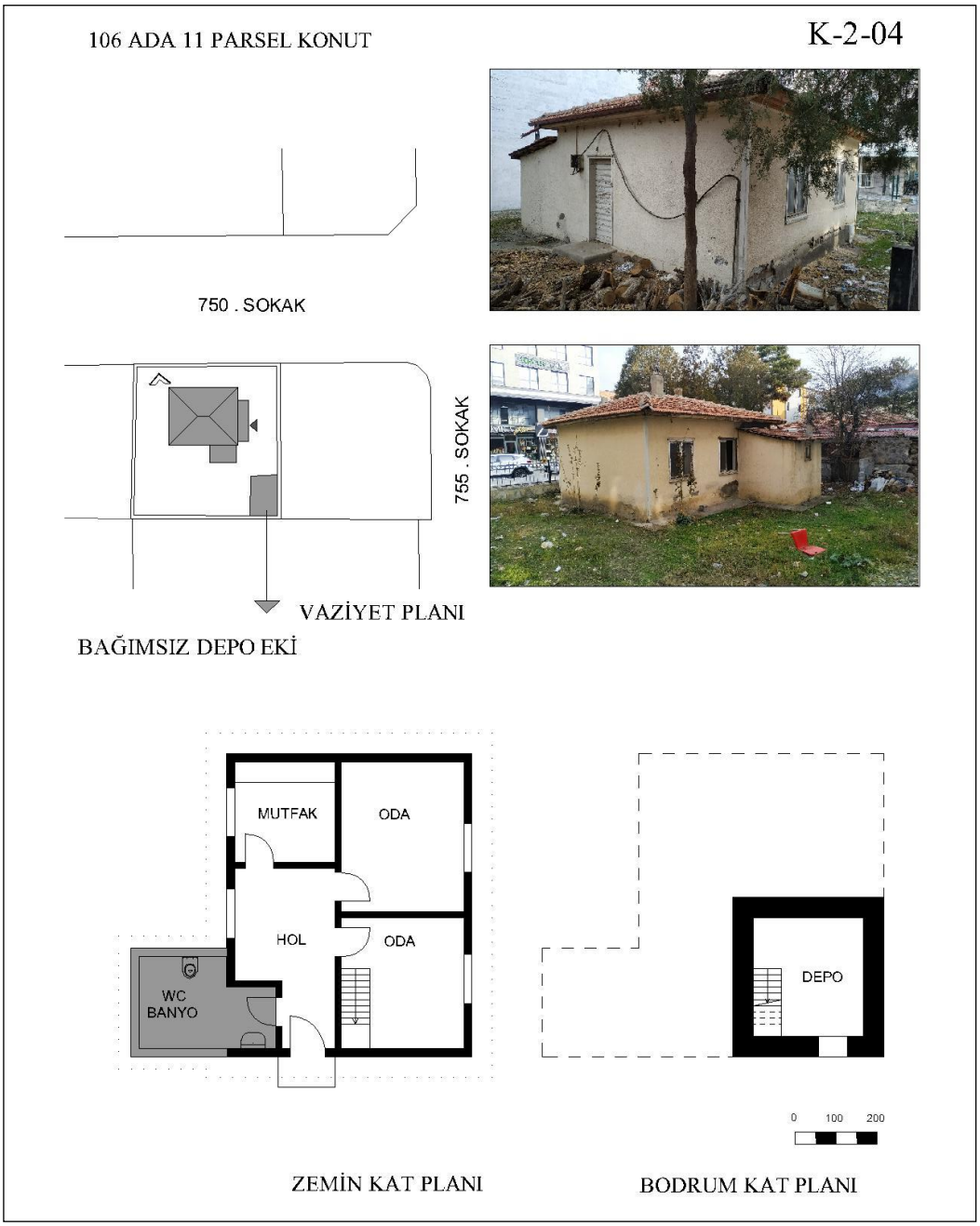

**Şekil 4.37** G-2-01 kodlu Kurma Ev (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)



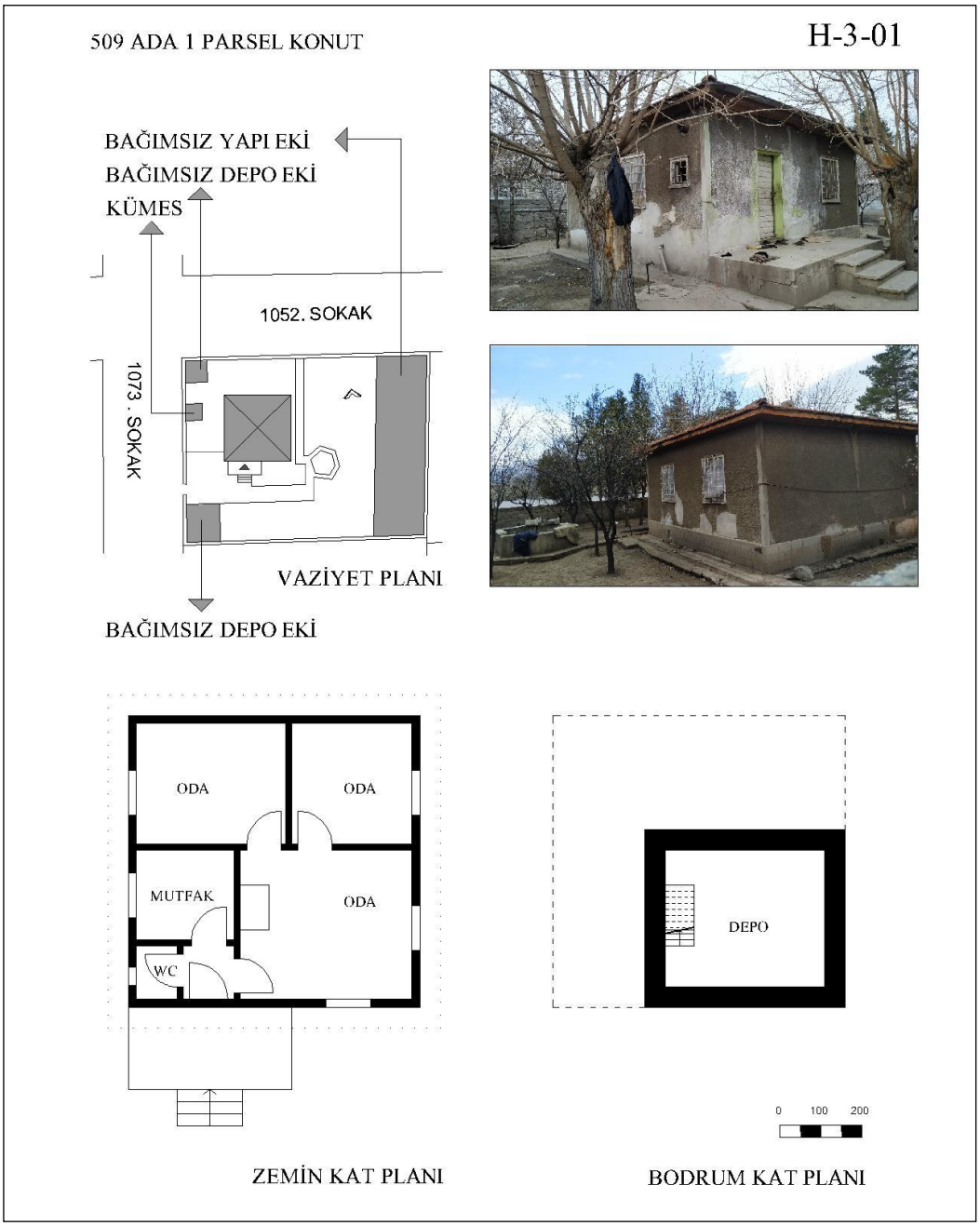

**Şekil 4.38** G-2-02 kodlu Kurma Ev (Erzincan Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Müdürlüğü arşivi, halihazır planlar ve hava fotoğraflarından yararlanılarak Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)



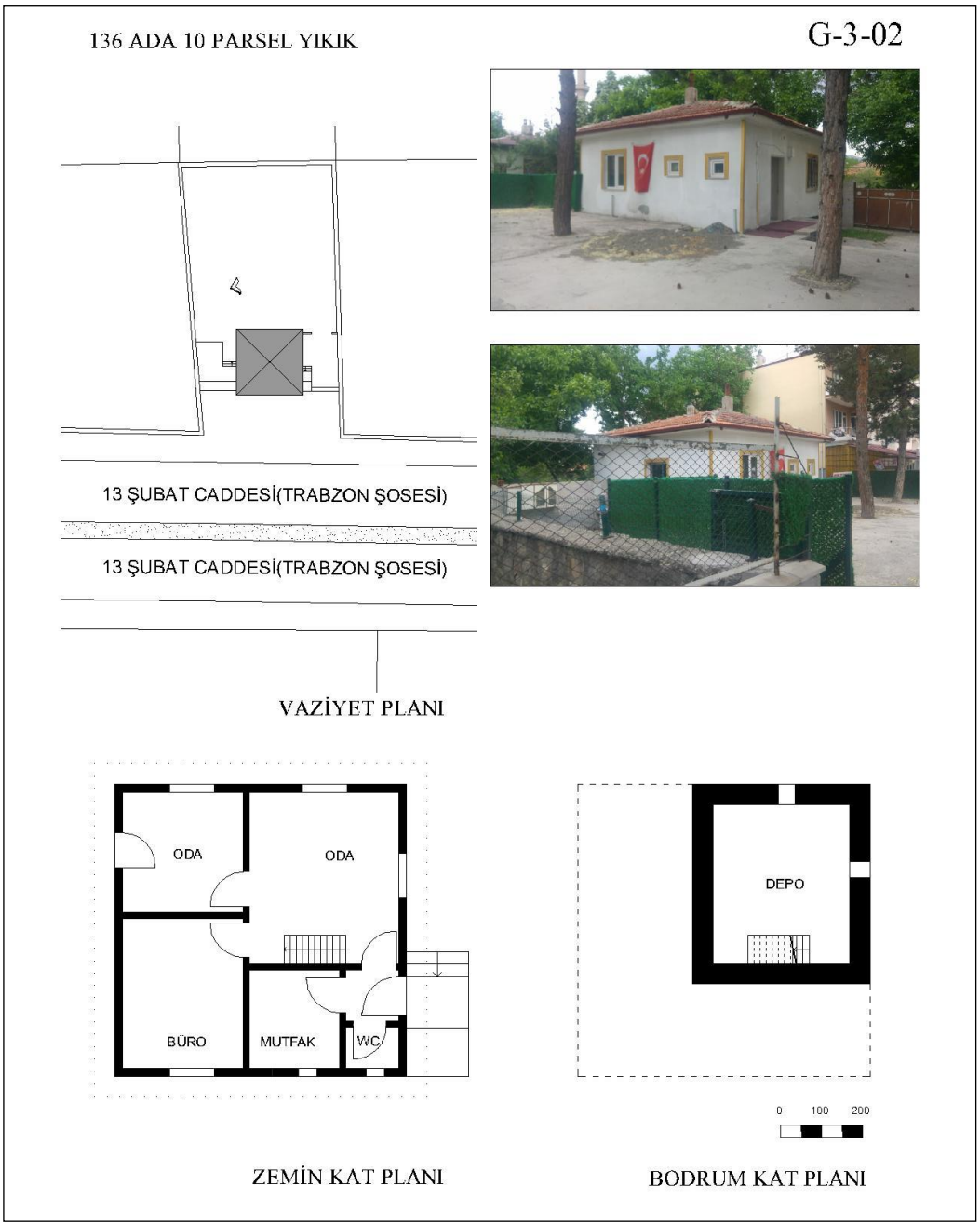

**Şekil 4.39** G-2-03 kodlu Kurma Ev (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)



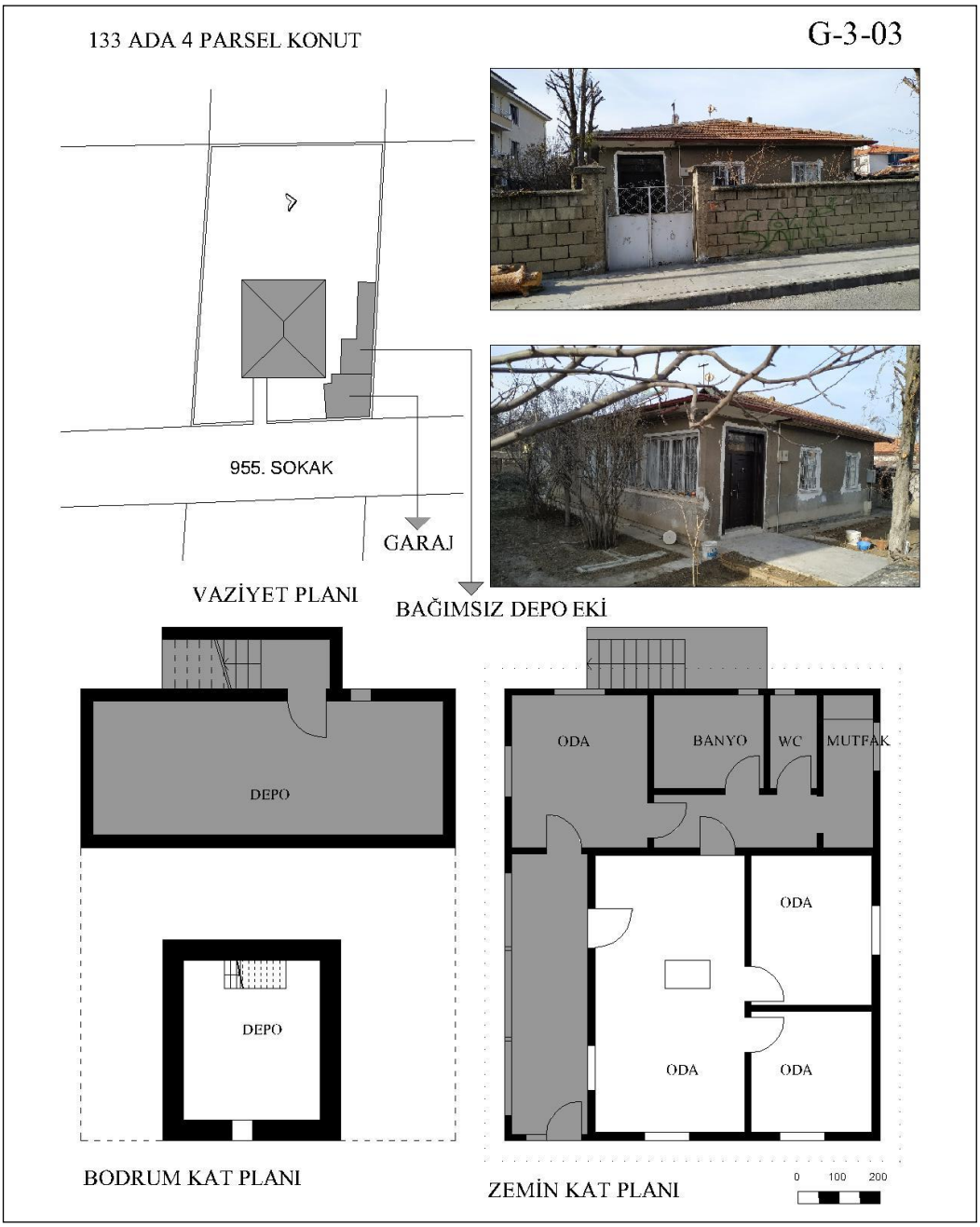

**Şekil 4.40** K-2-04 kodlu Kurma Ev (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)



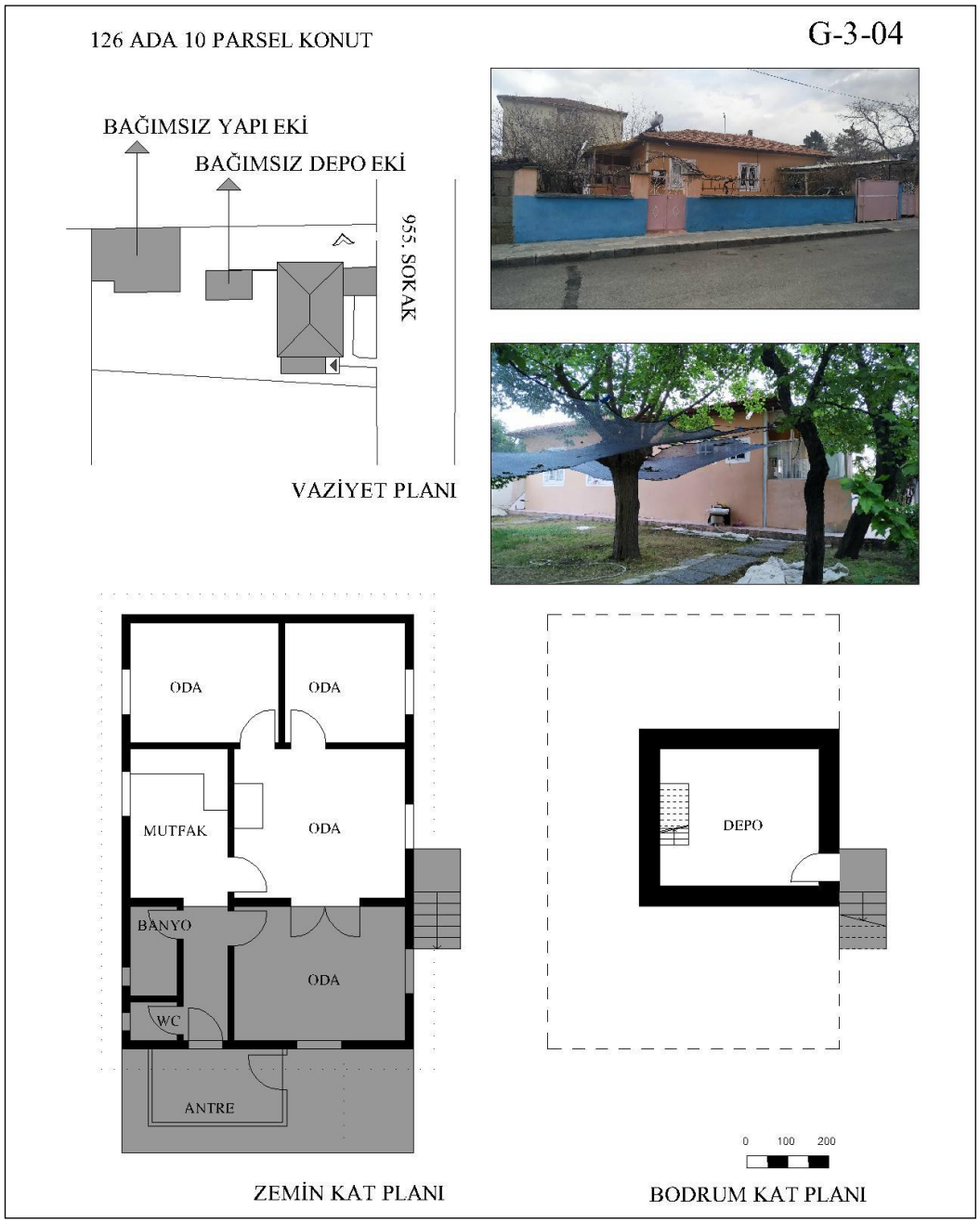

**Şekil 4.41** H-3-01 kodlu Kurma Ev (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)



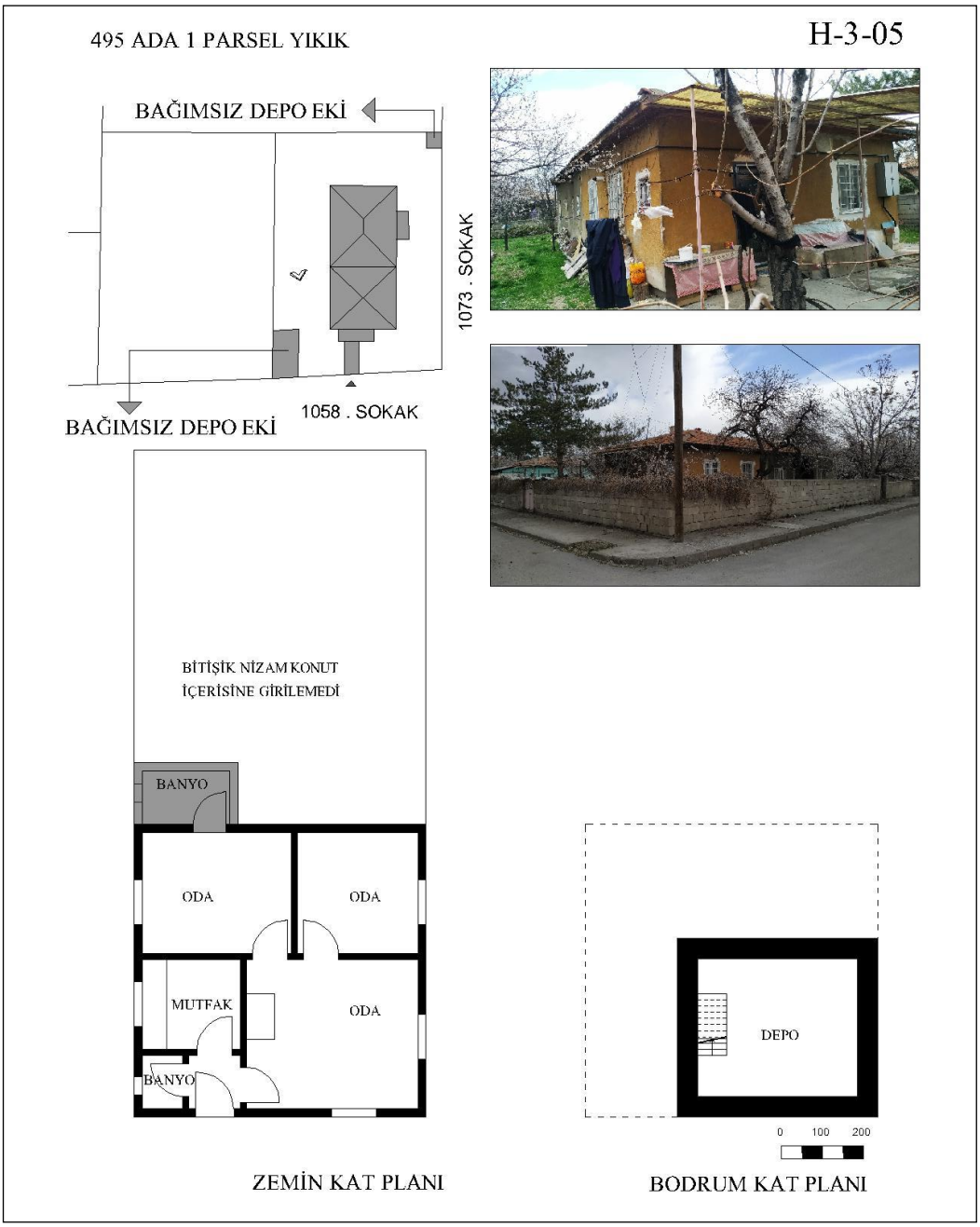

**Şekil 4.42** G-3-02 kodlu Kurma Ev (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)



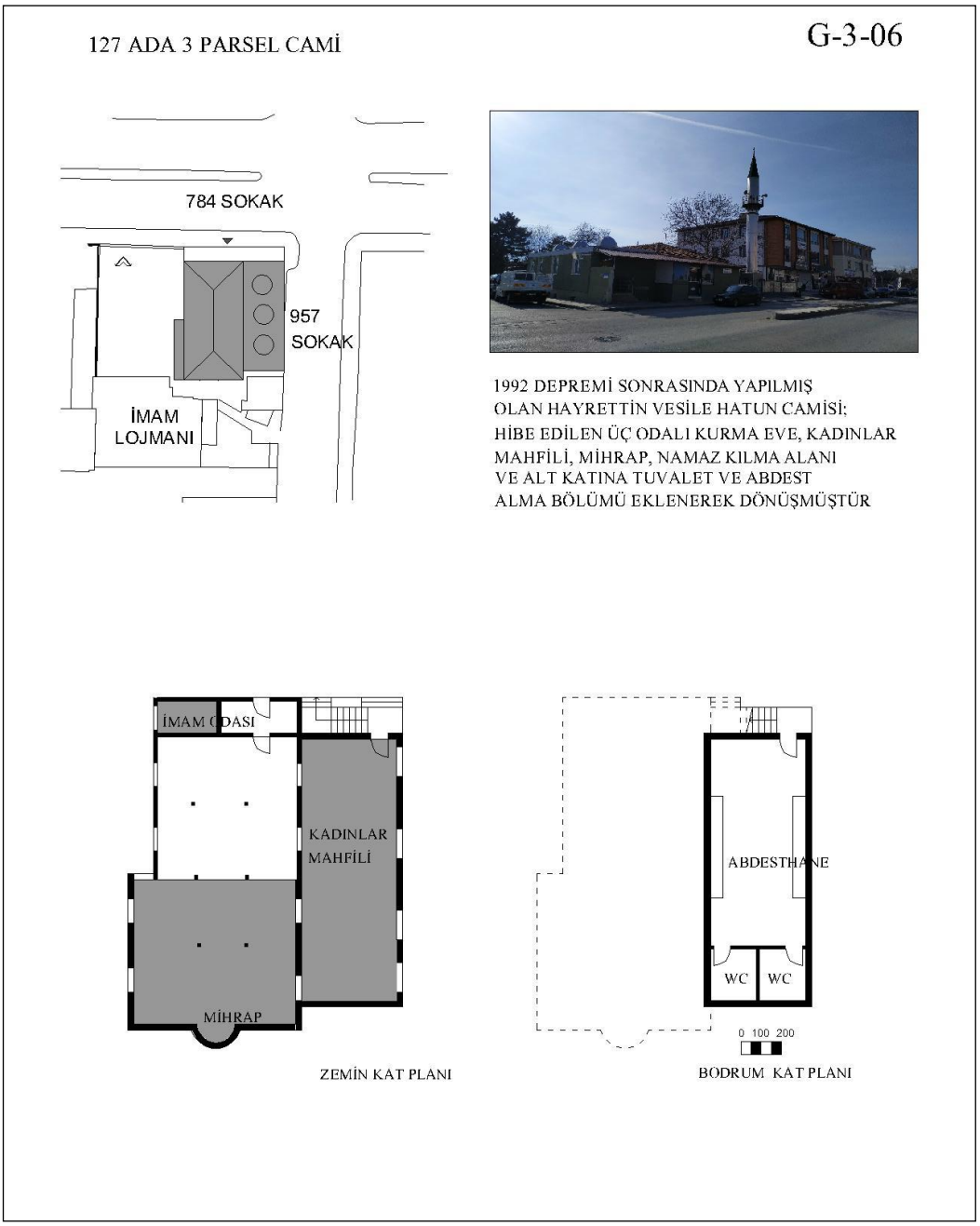

**Şekil 4.43** G-3-03 kodlu Kurma Ev (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)



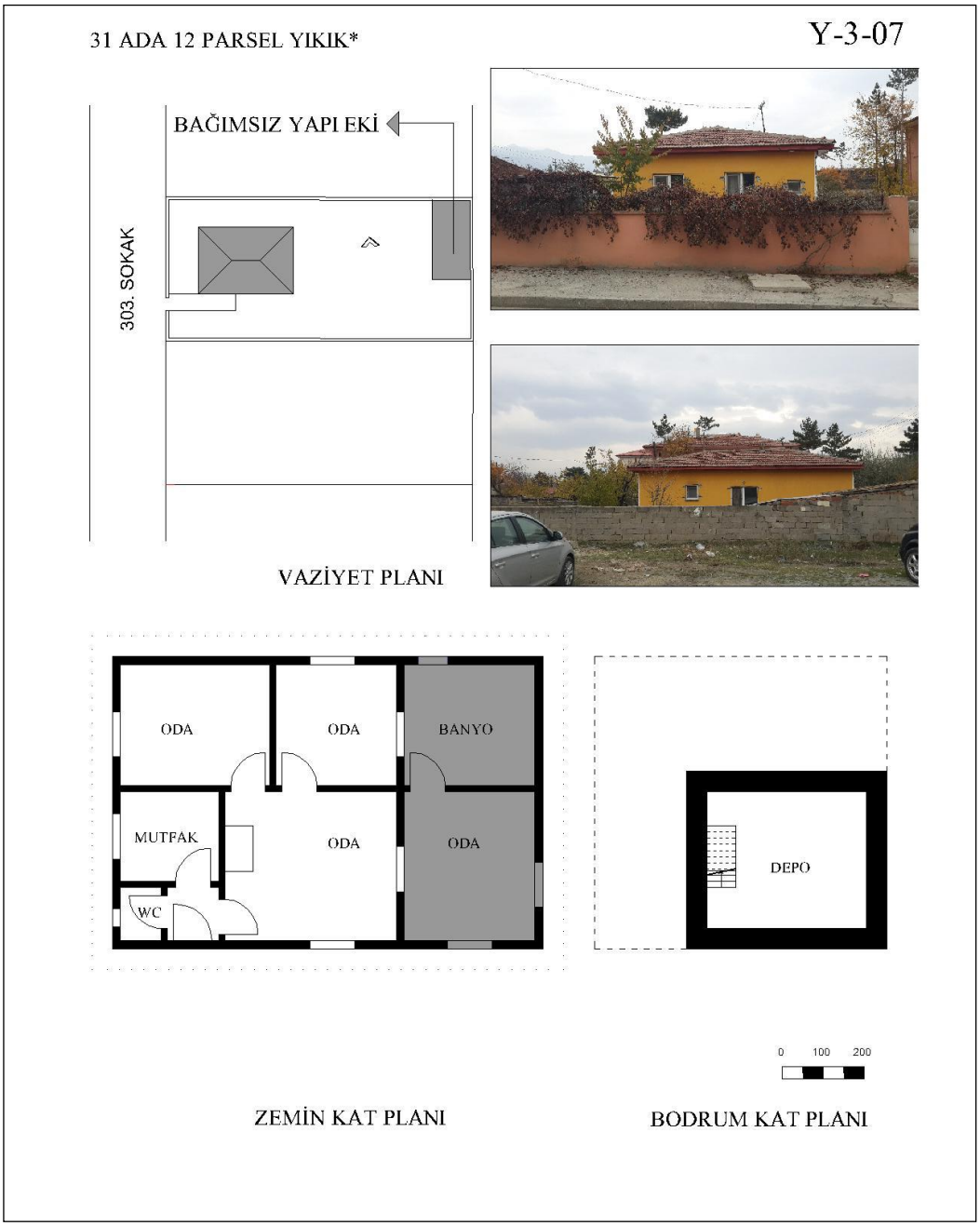

**Şekil 4.44** G-3-04 kodlu Kurma Ev (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)



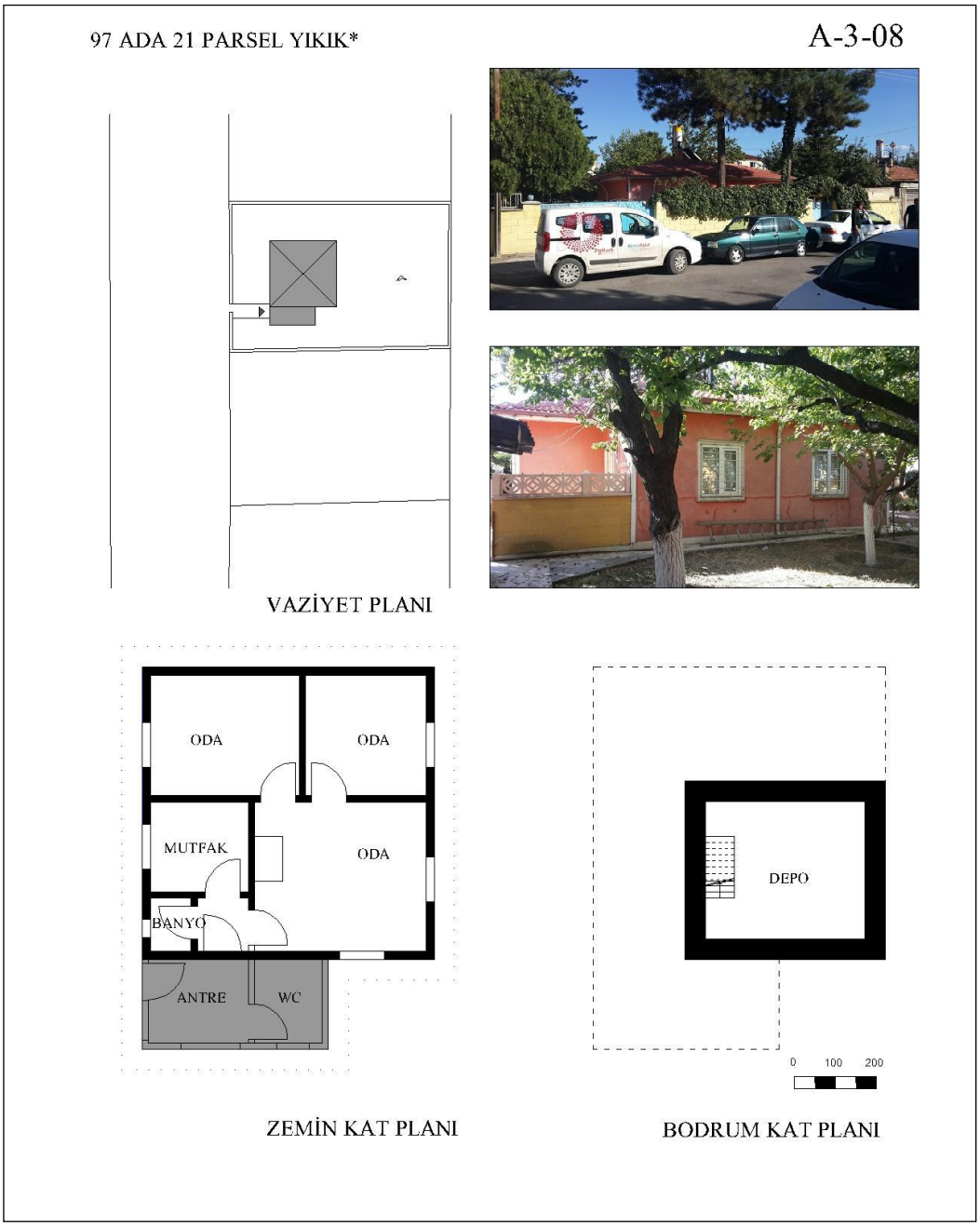

**Şekil 4.45** H-3-05 kodlu Kurma Ev (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)



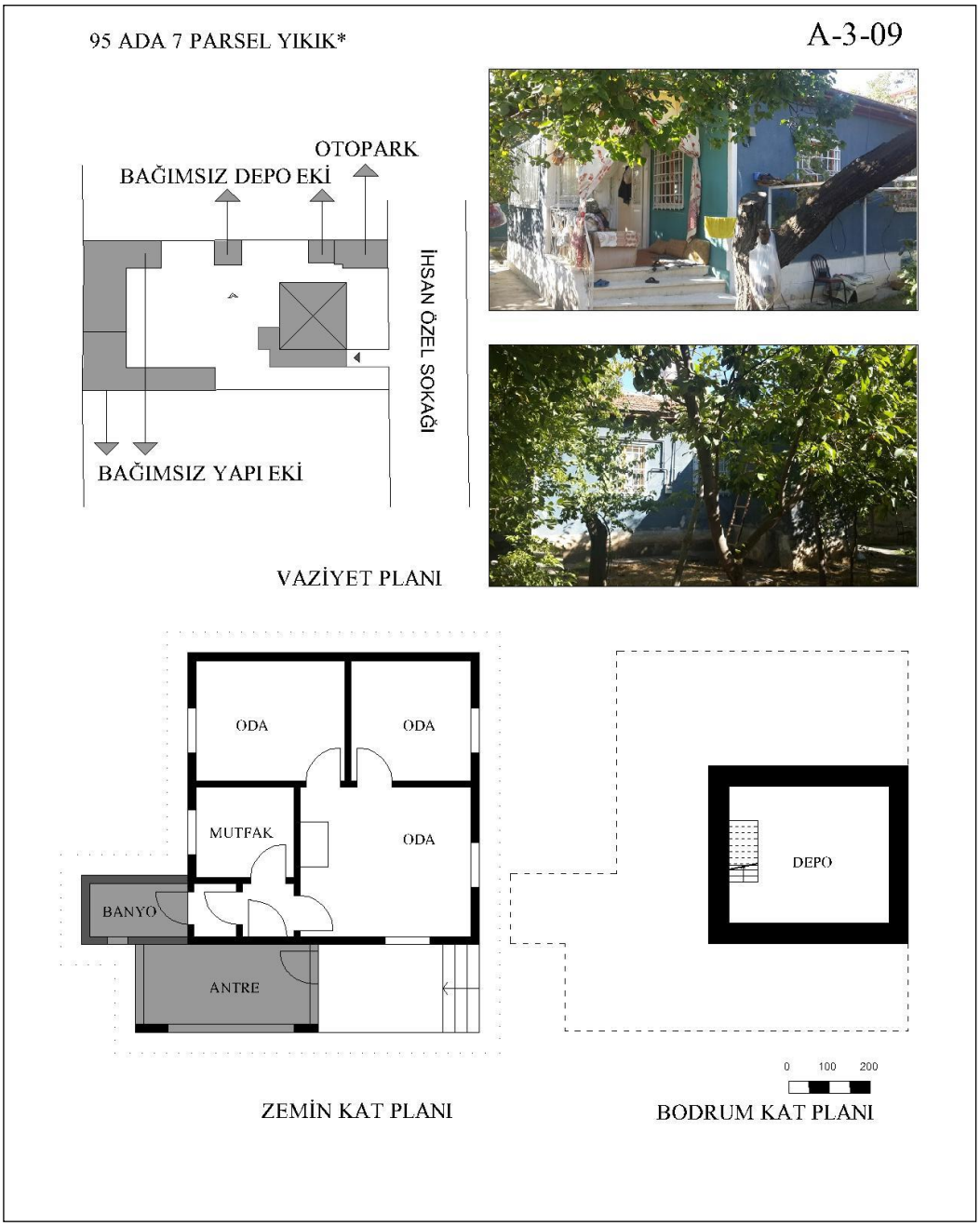

**Şekil 4.46** G-3-06 kodlu Kurma Ev (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)



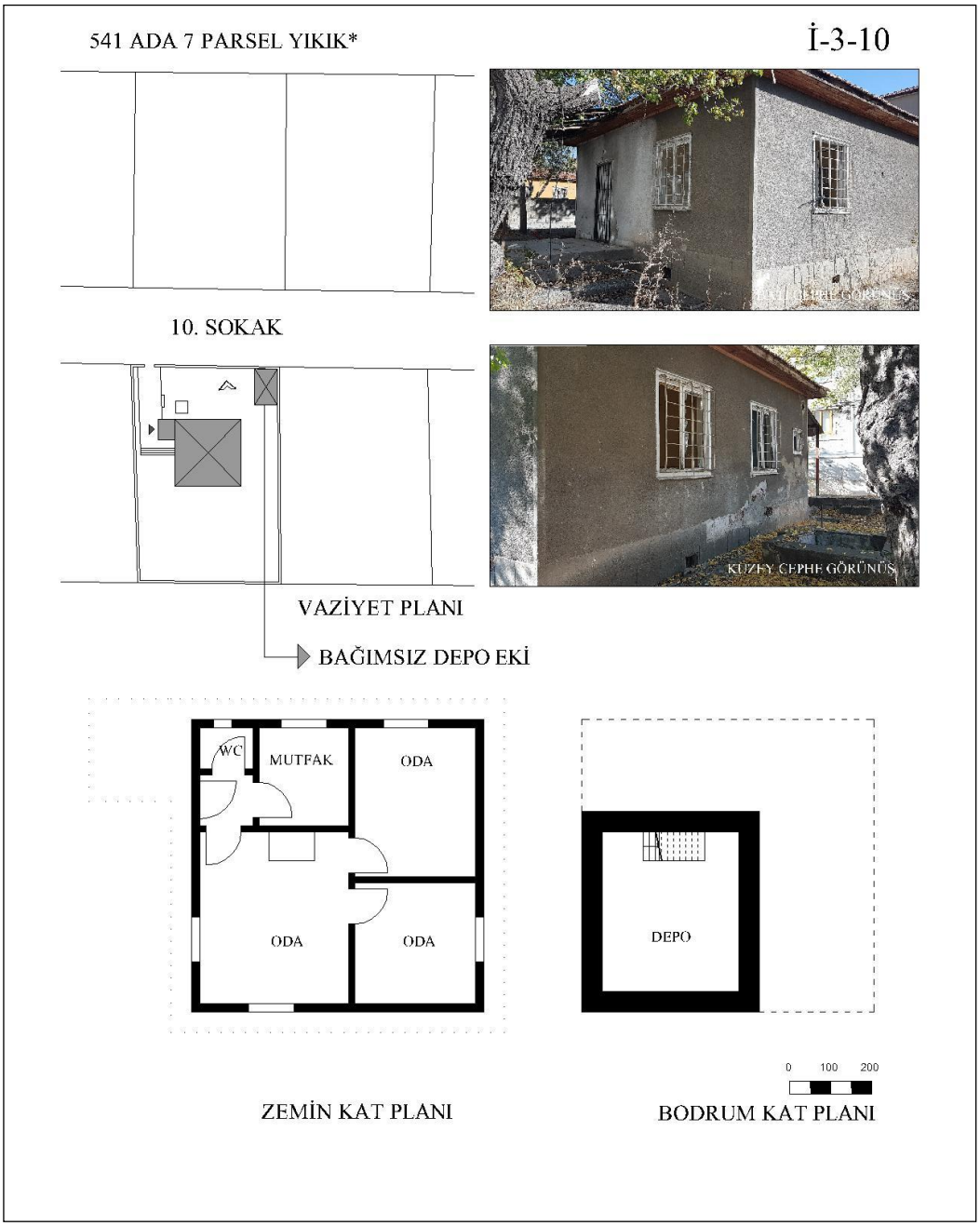

**Şekil 4.47** Y-3-07 kodlu Kurma Ev (Erzincan Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Müdürlüğü arşivi, halihazır planlar ve hava fotoğraflarından yararlanılarak Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)



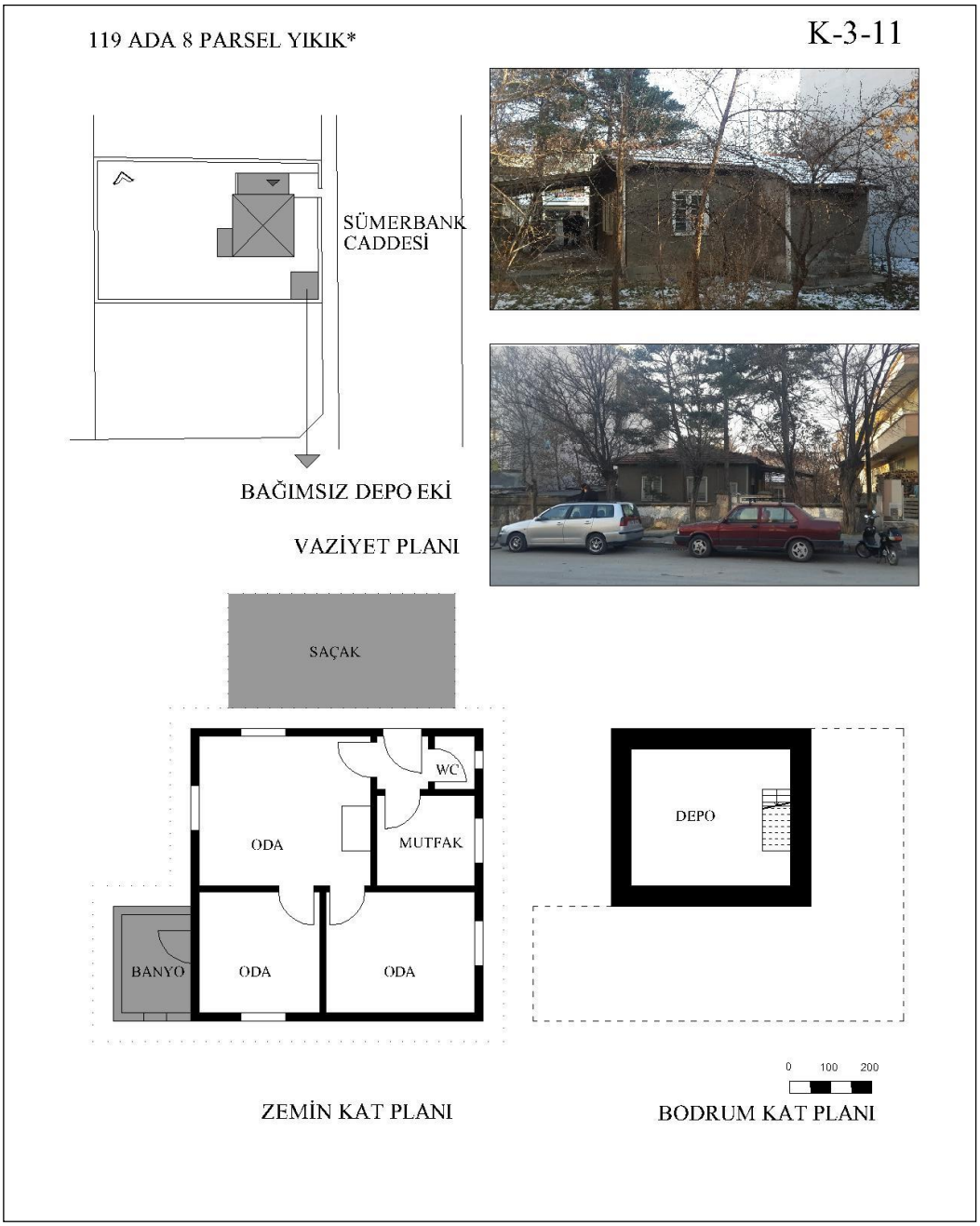

**Şekil 4.48** A-3-08 kodlu Kurma Ev (Erzincan Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Müdürlüğü arşivi, halihazır planlar ve hava fotoğraflarından yararlanılarak Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)



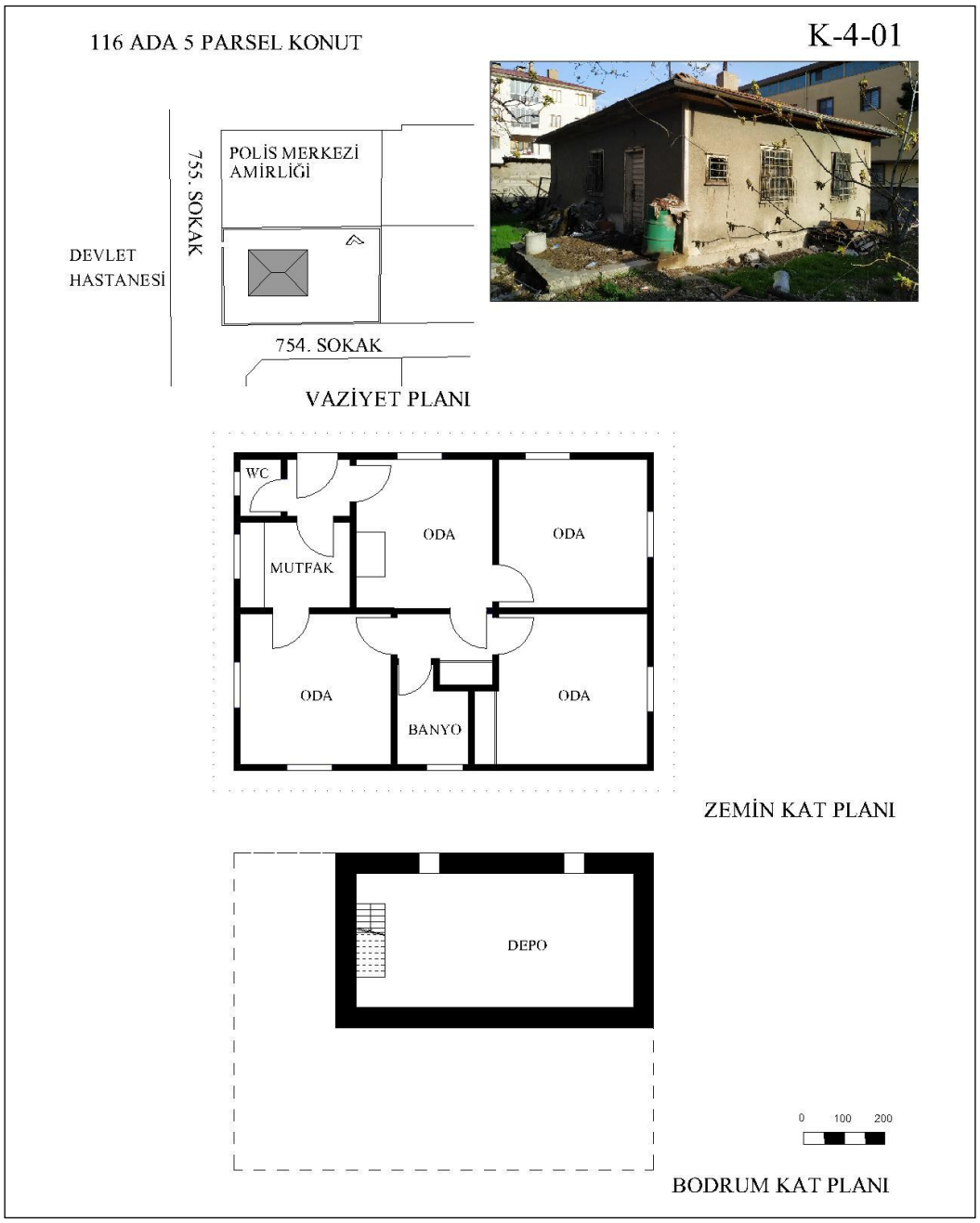

**Şekil 4.49** A-3-09 kodlu Kurma Ev (Erzincan Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Müdürlüğü arşivi, halihazır planlar ve hava fotoğraflarından yararlanılarak Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)



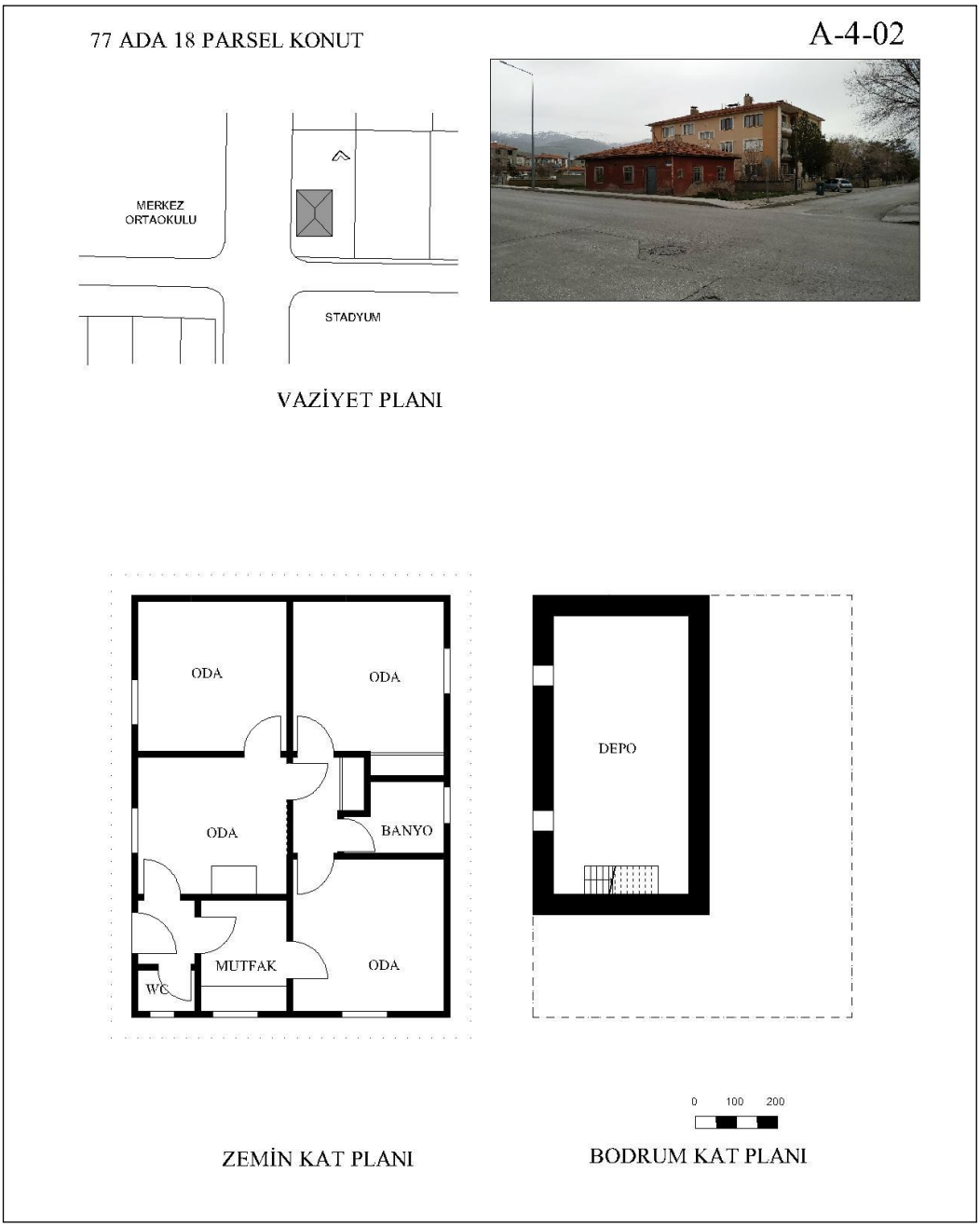

**Şekil 4.50** İ-3-10 kodlu Kurma Ev (Erzincan Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Müdürlüğü arşivi, halihazır planlar ve hava fotoğraflarından yararlanılarak Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)



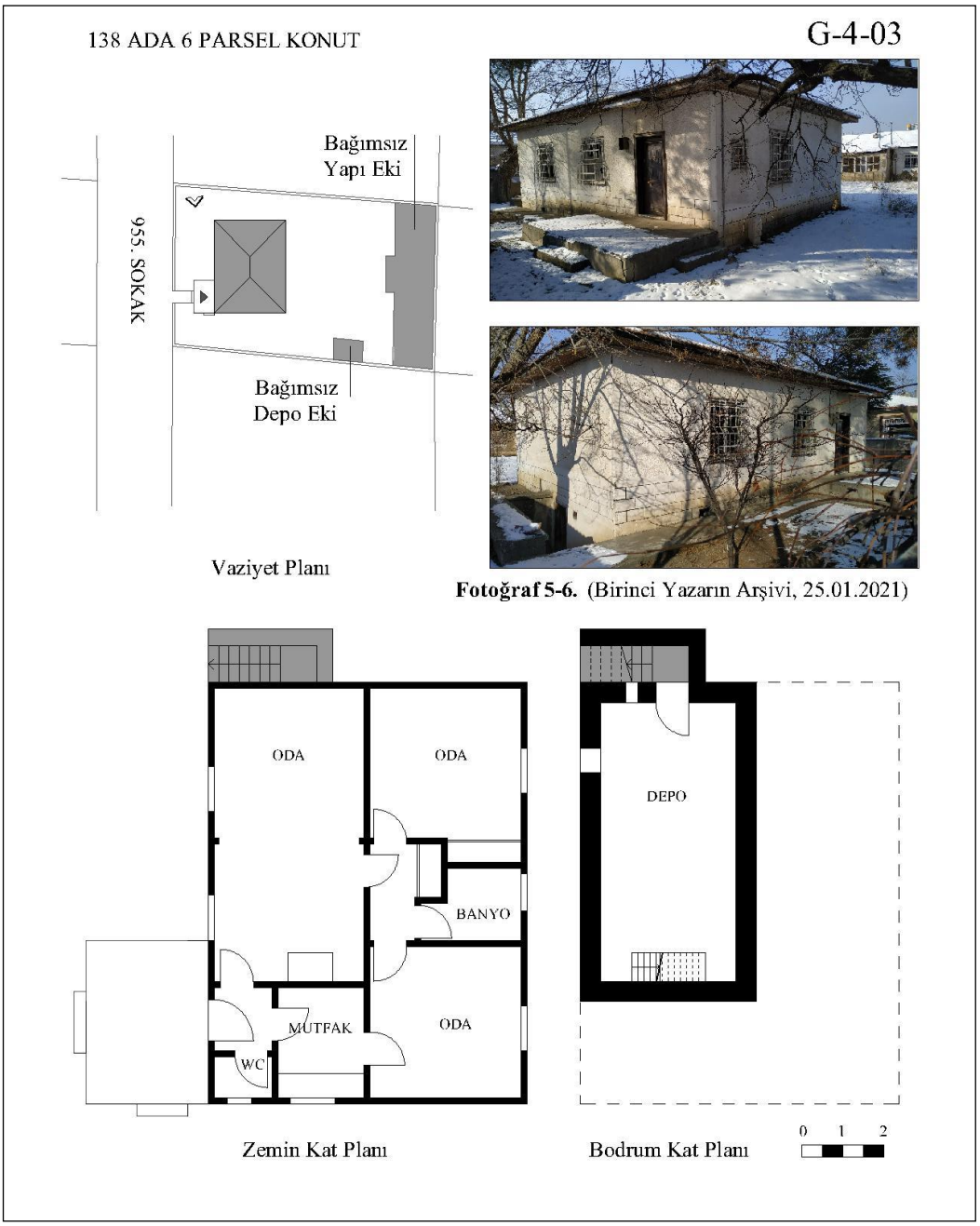

**Şekil 4.51** K-3-11 kodlu Kurma Ev (Erzincan Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Müdürlüğü arşivi, halihazır planlar ve hava fotoğraflarından yararlanılarak Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)



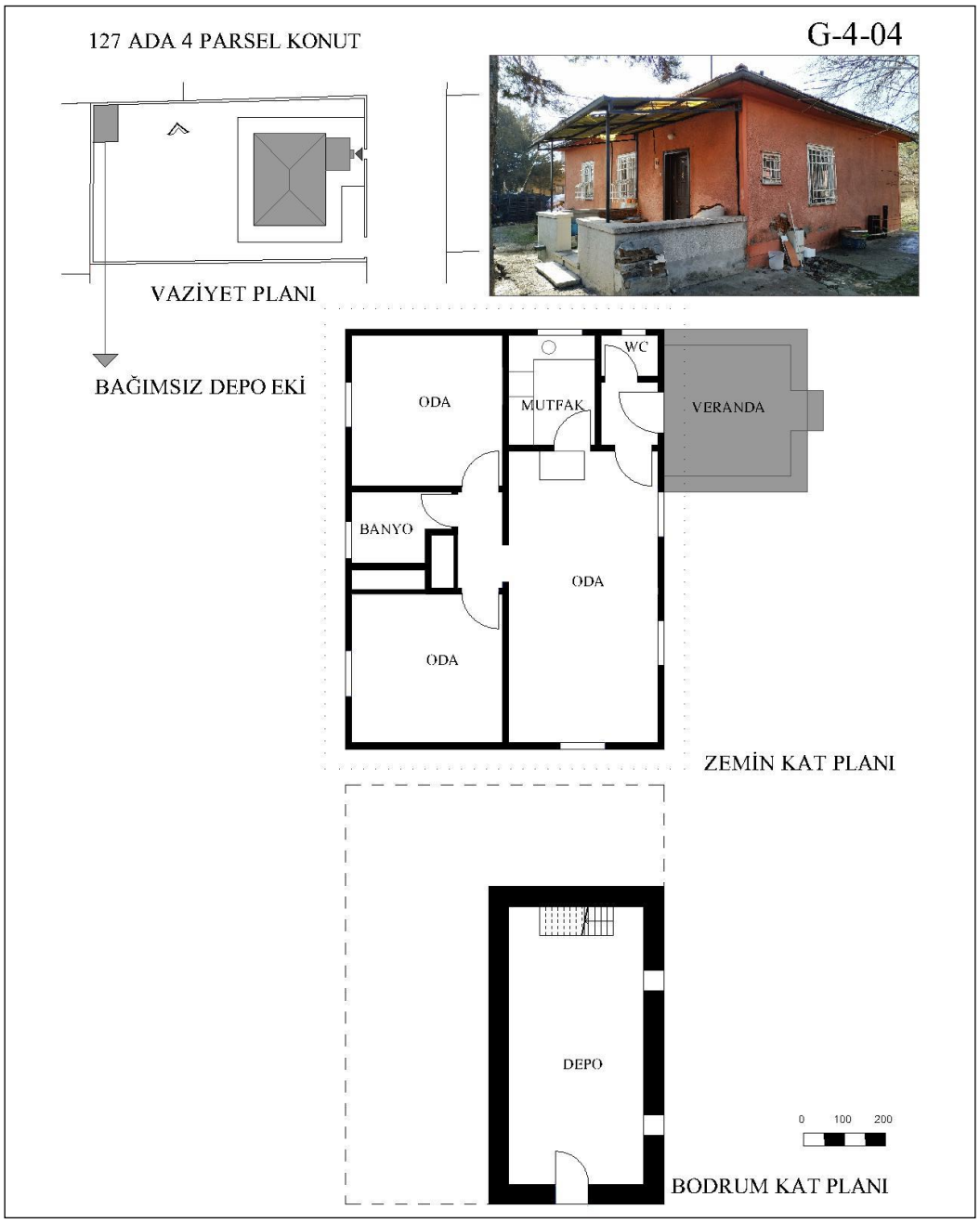

**Şekil 4.52** K-4-01 kodlu Kurma Ev (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)




**Şekil 4.53** A-4-02 kodlu Kurma Ev (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)



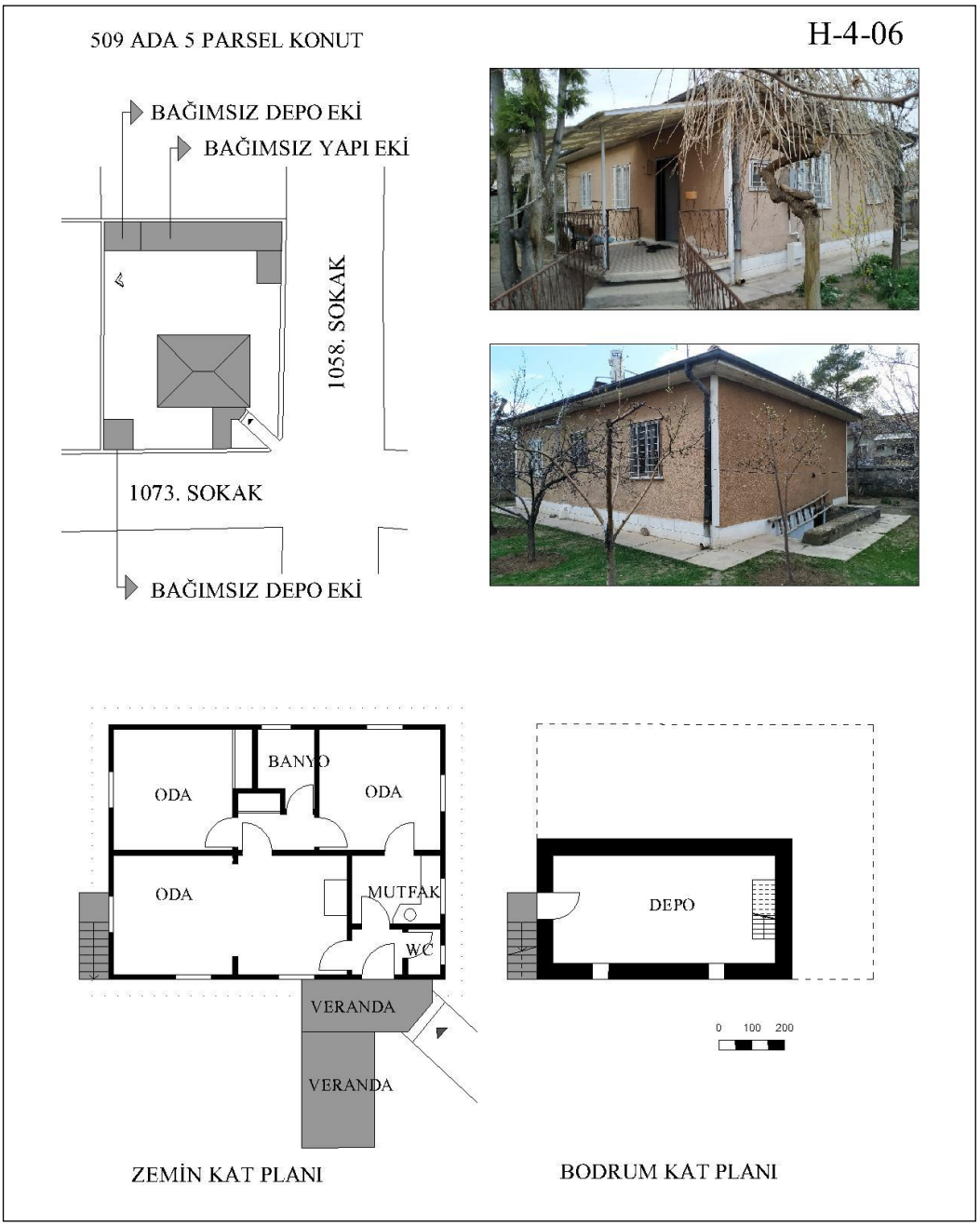

**Şekil 4.54** G-4-03 kodlu Kurma Ev (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)



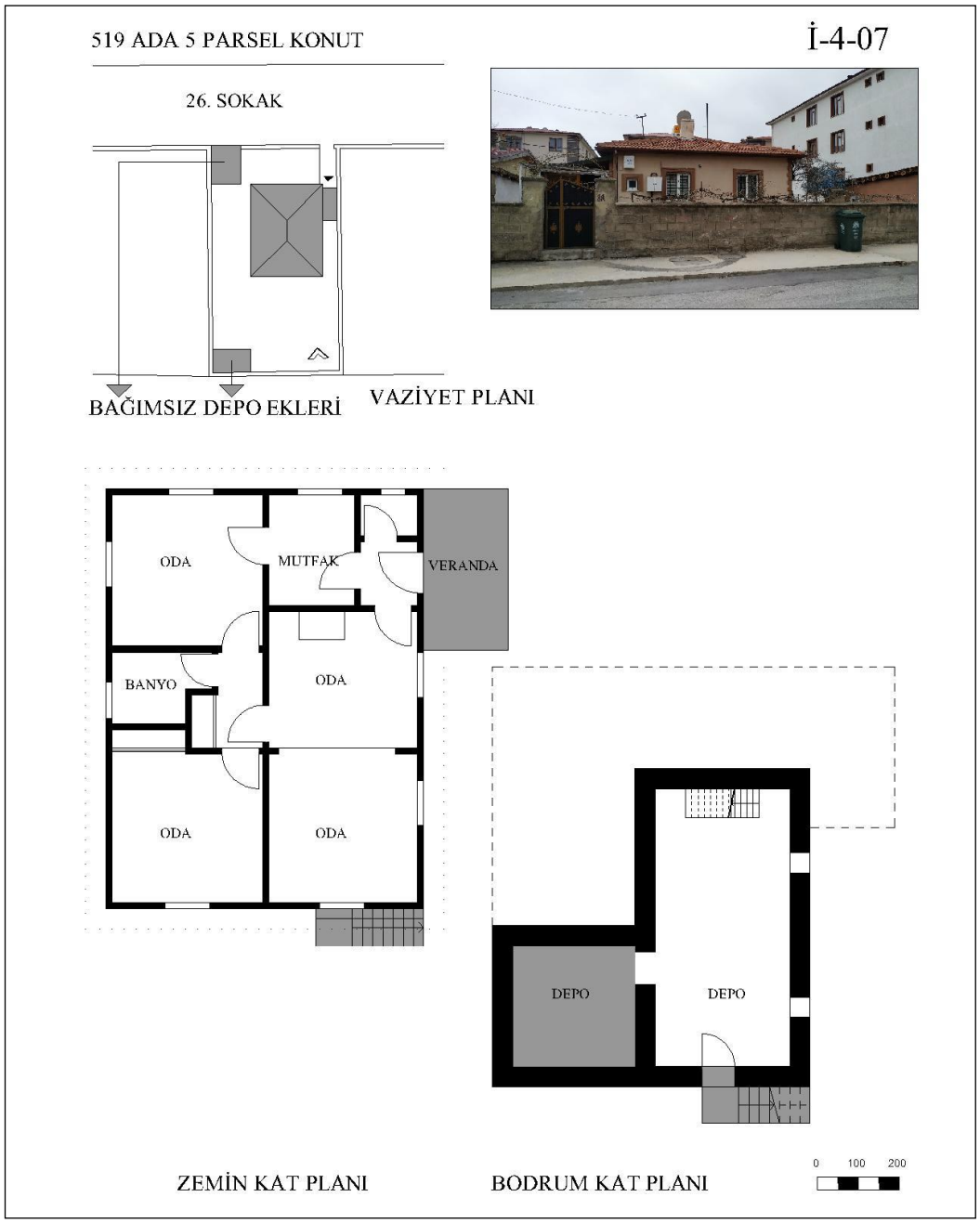

**Şekil 4.55** G-4-04 kodlu Kurma Ev (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)



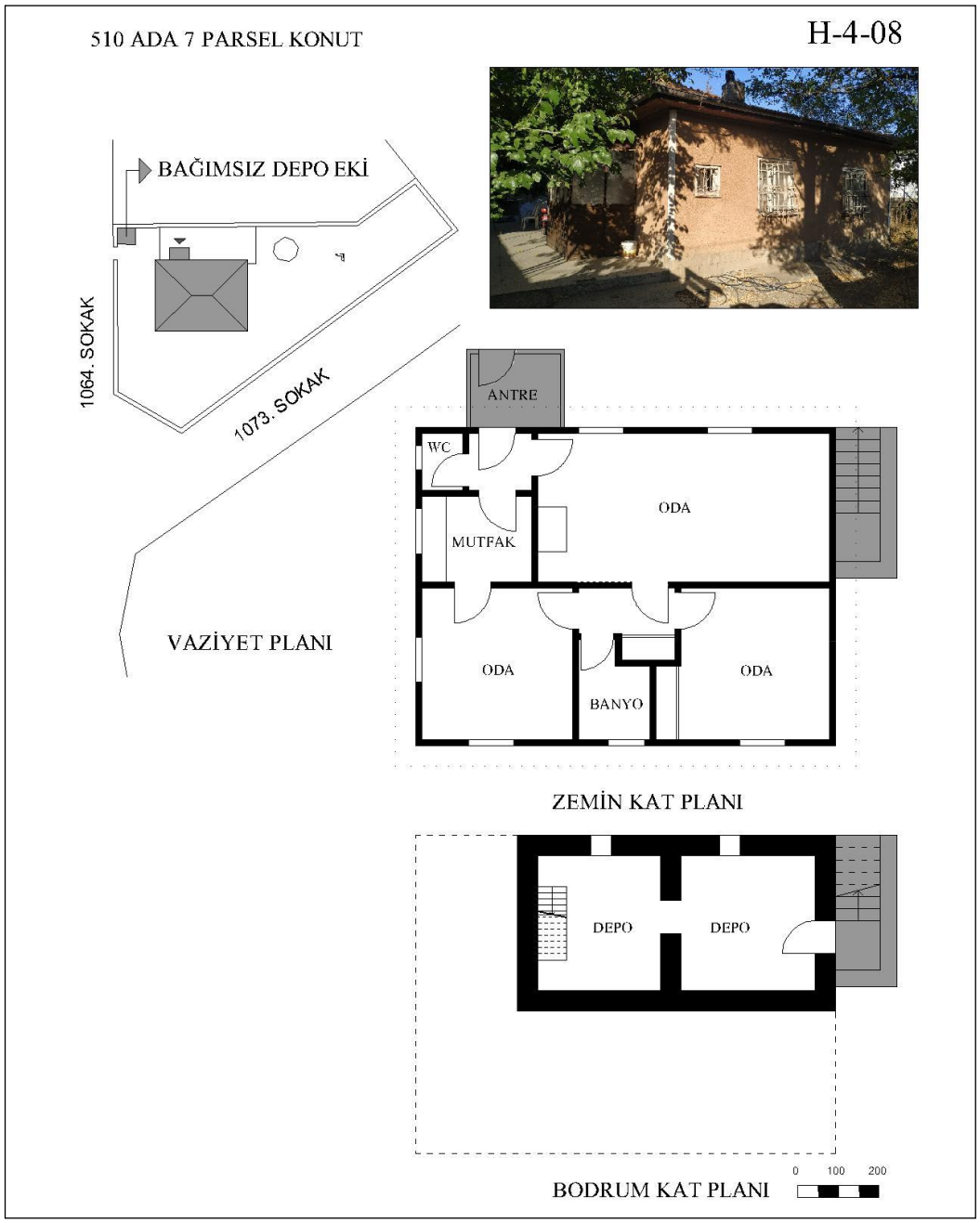

**Şekil 4.56** H-4-05 kodlu Kurma Ev (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)



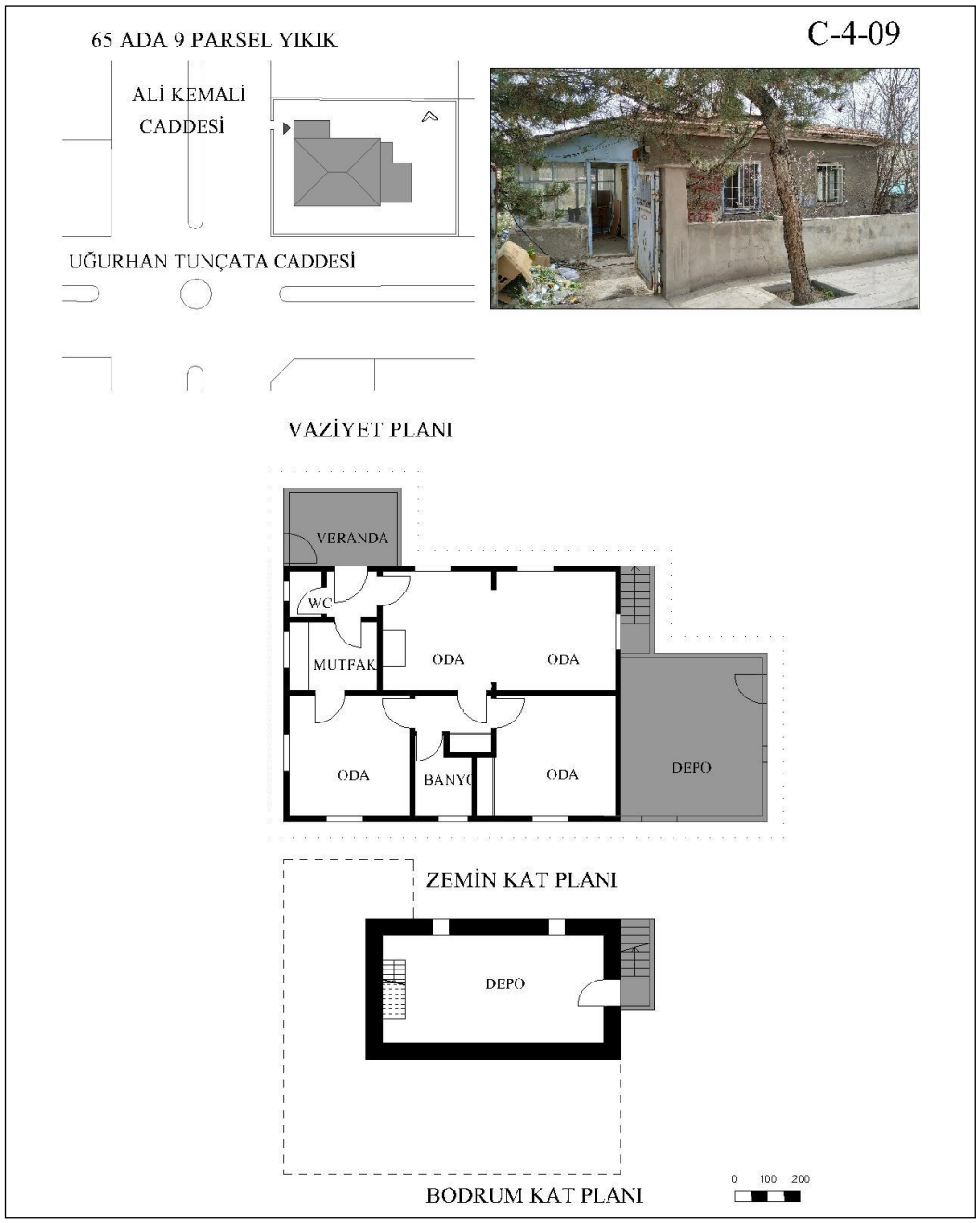

**Şekil 4.57** H-4-06 kodlu Kurma Ev (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)



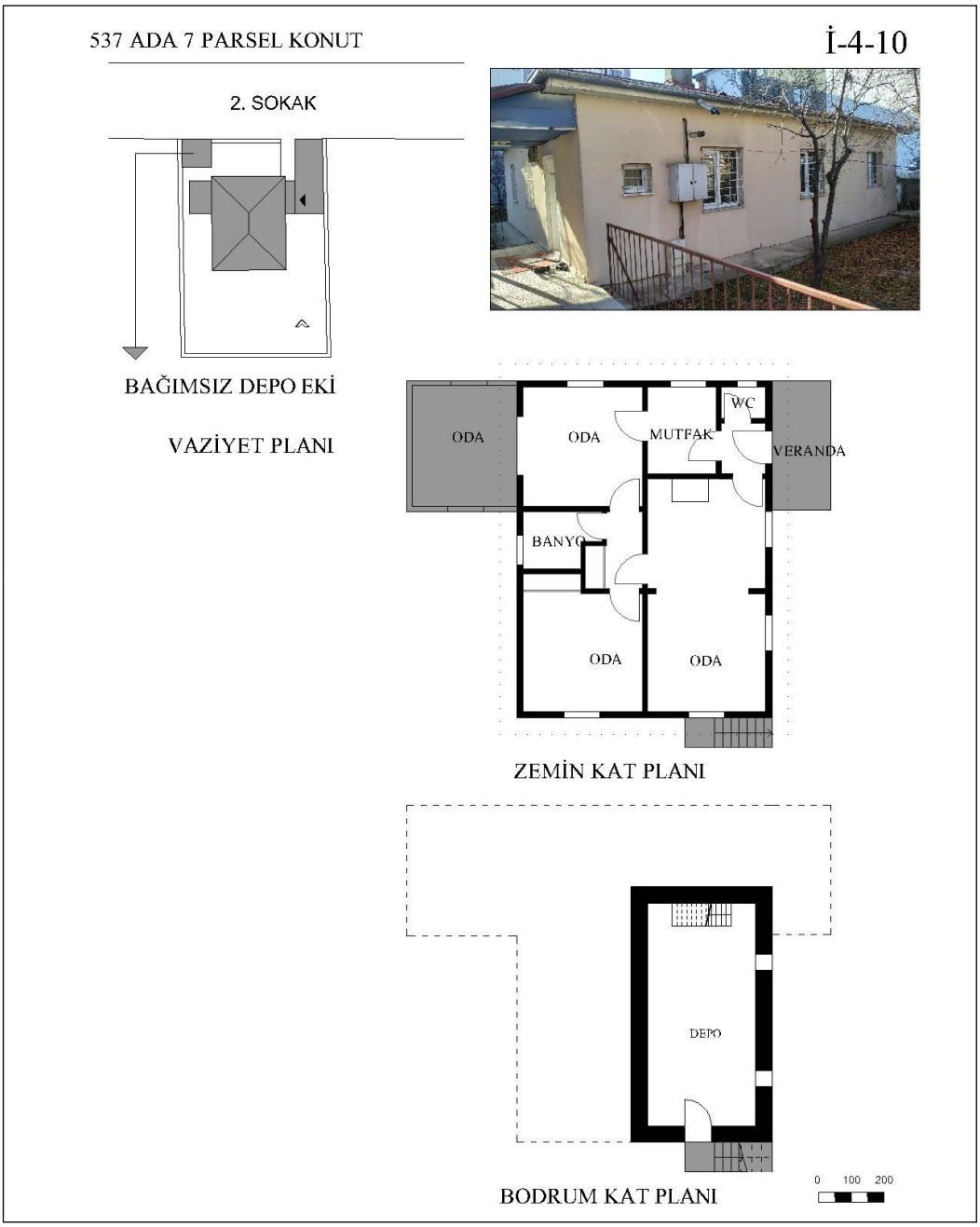

**Şekil 4.58** İ-4-07 kodlu Kurma Ev (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)



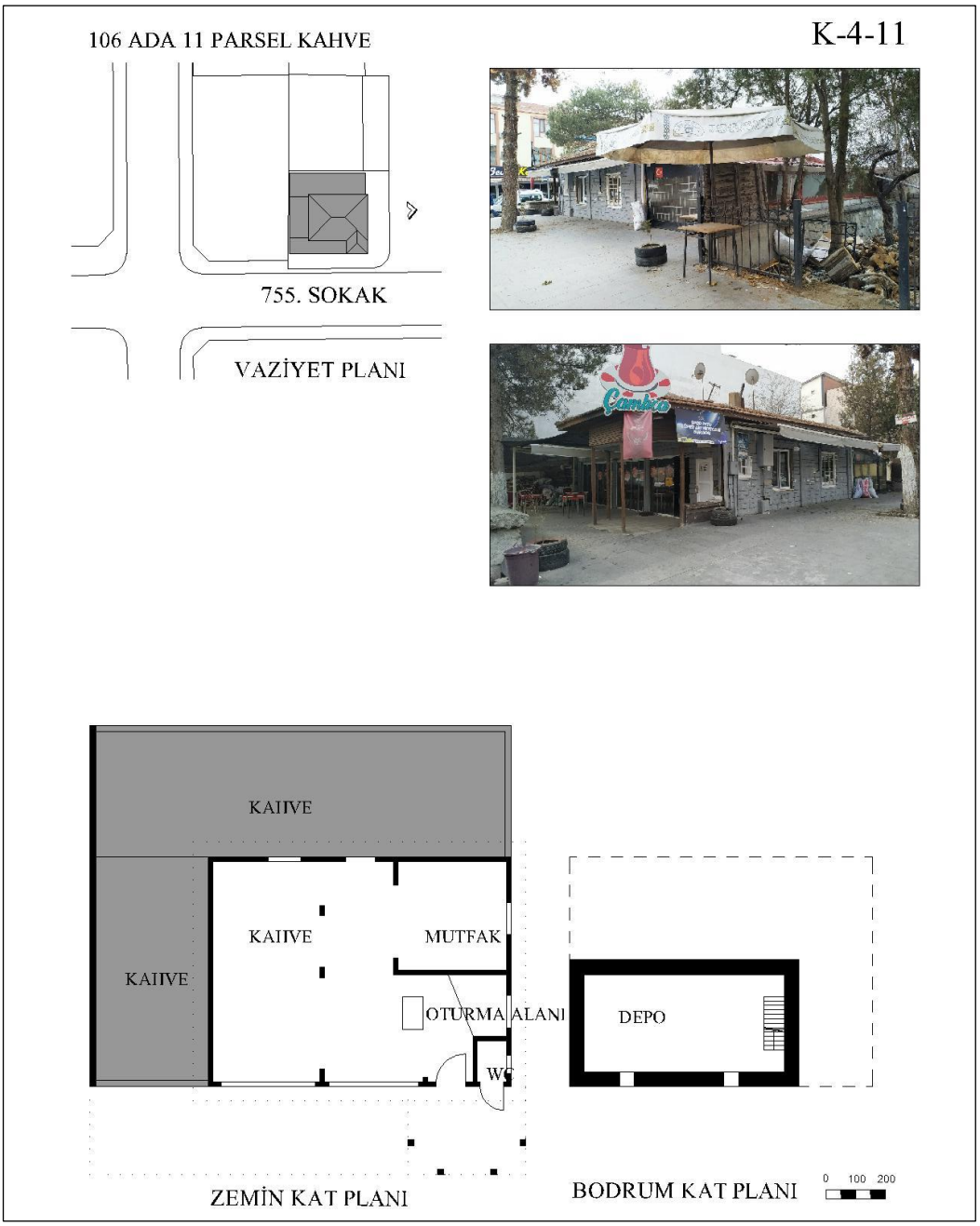

**Şekil 4.59** H-4-08 kodlu Kurma Ev (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)



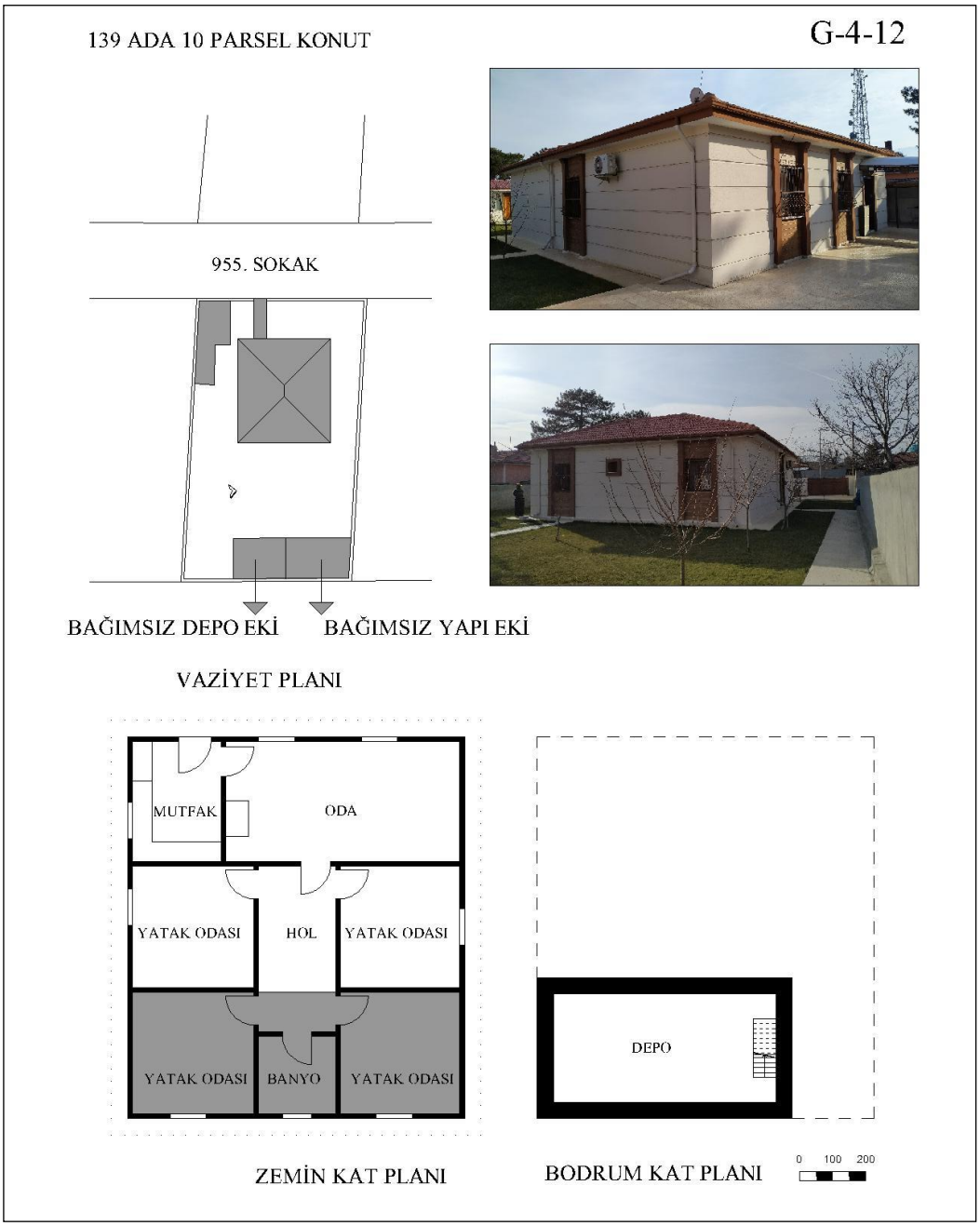

**Şekil 4.60** C-4-09 kodlu Kurma Ev (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)




**Şekil 4.61** İ-4-10 kodlu Kurma Ev (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)



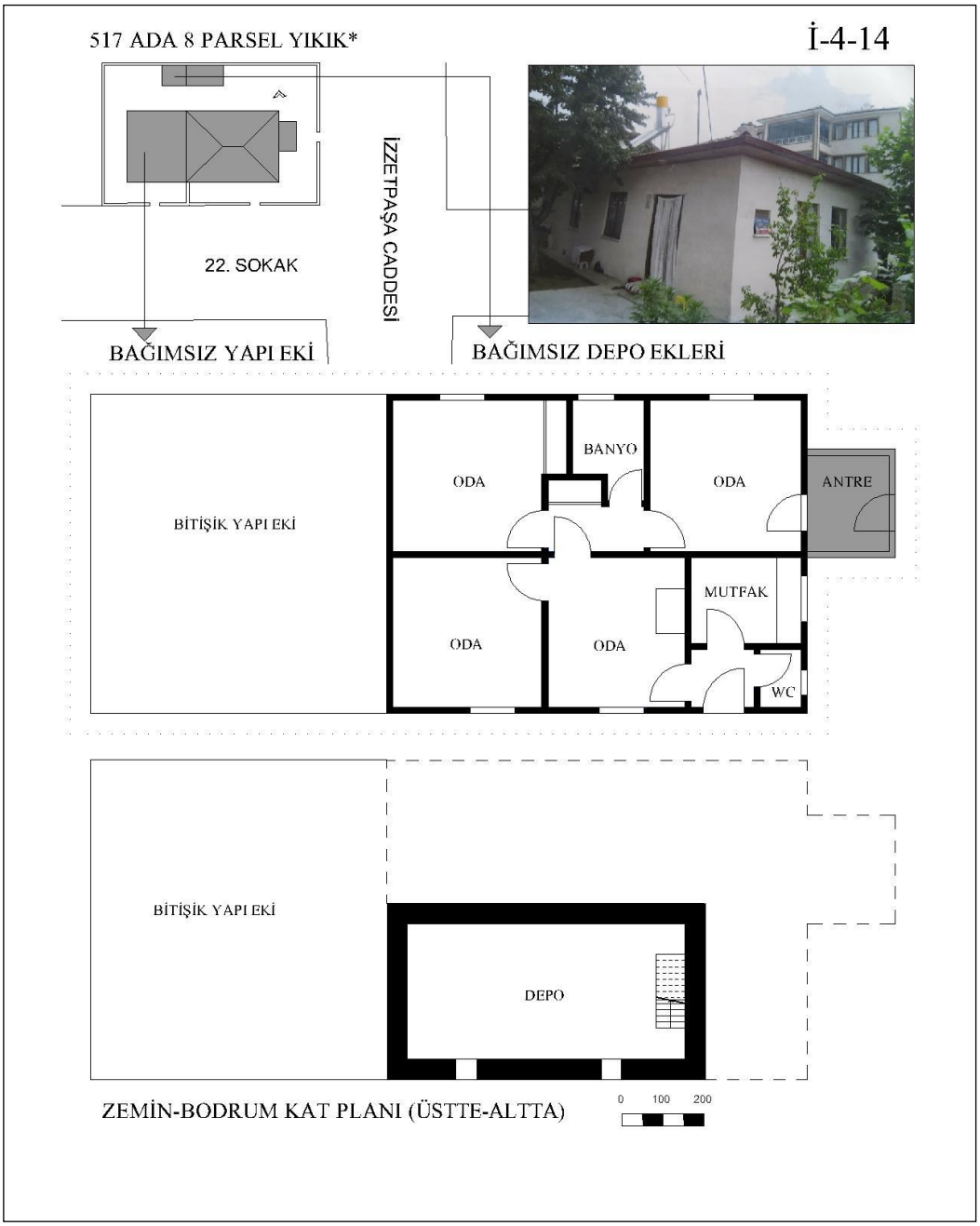

**Şekil 4.62** K-4-11 kodlu Kurma Ev (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)




**Şekil 4.63** G-4-12 kodlu Kurma Ev (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)




**Şekil 4.64** İ-4-13 kodlu Kurma Ev (Erzincan Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Müdürlüğü arşivi, halihazır planlar ve hava fotoğraflarından yararlanılarak Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)




**Şekil 4.65** İ-4-14 kodlu Kurma Ev (Erzincan Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Müdürlüğü arşivi, halihazır planlar ve hava fotoğraflarından yararlanılarak Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)




**Şekil 4.66** C-4-15 kodlu Kurma Ev (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu.)

**Tablo 4.3** Tez kapsamında araştırılan Kurma Evlerin mekân-konum ve mevcut durumları (Esin Atabeyli Çağlık tarafından oluşturuldu)

| KURMA EVLER | | TEZ KAPSAMINDA ARAŞTIRILAN KURMA EVLERİN MEKÂN-KONUM vc MEVCUT DURUMLARI | | | | | | | | | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | | MEKANSAL EKLER | | | | ALANSAL EKLER | | | | | İŞLEV DEĞİŞİKLİĞİ | | ANA CADDE ÜZERİ | | MEVCUT DURUM | | | |
| | | GİRİŞ | ISLAK HACİM | ODA | DEPO | BAĞIMSIZ KONUT/BİTİŞİK | DEPO | HAVUZ | KÜMES | GARAJ | EVET | HAYIR | EVET | HAYIR | MEVCUT | HARABE | YERİNDE YENİ BİR YAPI VAR | ARSA |
| İKİLİ (4 ADET) | G-2-01 | | | | | | ● | | | | | ● | | ● | ● | | | |
| | G-2-02 | | | | ● | ● | ● | | | | | ● | | ● | | | ● | |
| | G-2-03 | ● | ● | ● | | | ● | | | ● | | ● | | ● | ● | | | |
| | K-2-04 | ● | ● | | | | ● | | | | | ● | | ● | ● | | | |
| ÜÇLÜ (11 ADET) | H-3-01 | | | | | ● | ● | ● | ● | | | ● | | ● | ● | | | |
| | G-3-02 | | | | | | | | | | ● | | ● | | | | ● | |
| | G-3-03 | ● | ● | ● | ● | | ● | | | ● | | ● | | ● | ● | | | |
| | G-3-04 | ● | ● | ● | | ● | ● | | | ● | | ● | | ● | ● | | | |
| | H-3-05 | ● | ● | | | ● | ● | | | | | ● | | | | | | ● |
| | G-3-06 | ● | ● | ● | | | | | | | ● | | ● | | | | | |
| | Y-3-07 | | ● | ● | | ● | | | | | | ● | | ● | | | ● | |
| | A-3-08 | ● | ● | | | | | | | | | ● | | ● | | | ● | |
| | A-3-09 | ● | ● | | | ● | ● | | | ● | | ● | | ● | | | ● | |
| | İ-3-10 | ● | | | | | ● | | | | | ● | | ● | | | ● | |
| | K-3-11 | ● | ● | | | | ● | | | | | ● | ● | | | | ● | |
| DÖRTLÜ (15 ADET) | K-4-01 | | | | | | | | | | | ● | | ● | ● | | | |
| | A-4-02 | | | | | | | | | | | ● | ● | | ● | | | |
| | G-4-03 | | | | | ● | ● | | | | | ● | | ● | ● | | | |
| | G-4-04 | ● | | | | | ● | | | | | ● | | ● | | | | |
| | H-4-05 | ● | | | ● | ● | ● | | | | | ● | | ● | ● | | | |
| | H-4-06 | ● | | | | ● | ● | | | | | ● | | ● | ● | | | |
| | İ-4-07 | ● | | | ● | | ● | | | ● | | ● | | ● | ● | | | |
| | H-4-08 | ● | | | | | ● | ● | | | | ● | | ● | ● | | | |
| | C-4-09 | ● | | | | | ● | | | | | ● | ● | | | | ● | |
| | İ-4-10 | ● | | ● | | | ● | | | ● | | ● | | ● | ● | | | |
| | K-4-11 | ● | | ● | | | | | | | ● | | | ● | ● | | | |
| | G-4-12 | ● | ● | ● | | ● | ● | | | | | ● | | ● | ● | | | |
| | İ-4-13 | | | | | | ● | | | | | ● | | ● | | | ● | |
| | İ-4-14 | ● | | | | ● | ● | | | | | ● | ● | | | | ● | |
| | C-4-15 | ● | ● | ● | ● | | | ● | | ● | | ● | | ● | ● | | | |

# 5
# SONUÇ

Bellek kavramı, birçok disiplinin çalışma alanına girmesi yanı sıra insan ve mekanla ilişkili olmasından kaynaklanarak mimarlığın ilgilendiği alan içinde var olmuştur. Bellek, hatırlama/hatırlatmayla ilişkilenmesi nedeniyle geçmişe referans vermekte olup, şimdiki zaman ve geleceği de kapsamı içerisine almaktadır. Çalışmada, üst ölçekteki mekan-bellek etkisinin/etkileşiminin birbirleriyle ilişkisinden doğan çalışma seçenekleri içinden, bellek üzerinde yıkım oluşturan depremlerin yaşanan travmayla kent/kentli belleğinde mekansal yansıması üzerine yoğunlaşılmıştır.

Afetler temas ettiği ortamı etkileyerek yaşanan fiziksel ve toplumsal çevreye yıkımlar, can kayıpları, ağır hasarlar vermektedir. Doğal afetlerin öngörülemez oluşu, aniden gerçekleşmesi travmatik sonuçlar doğurmaktadır. Doğal afetlerin içinde en fazla yıkıma ve hasara yol açan deprem, dünyanın her kesiminde kentlerin ve kentlilerin belleğinde oluşturduğu travmatik etkilerle kalıcı izler bırakmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, kentsel mekanda yıkım ve hasar oluşturan depremler fiziksel, toplumsal, ekonomik, kültürel yönlerden dönüştürücü ve kent/kentli belleğinde travmatik izler bırakabilmektedir. Deprem yaşattığı yıkımla birlikte kentsel bellekte kopukluk/yitim/yok olma/süreksizlikler oluşturmaktadır. Yıkımın oluşturduğu zorunlu bellek yitimi sonrasında yeniden inşa süreciyle kentsel belleğin değişimi ve kentsel mekanın süreksizliklerinin izlenmesi mimari tasarımın çalışma alanı açısından önemli ve gerekli görülmektedir. Depremler, kentlerde yıkımla birlikte yitirilmiş bellek ve kentin yeniden kuruluşu ile yeniden inşa edilen bellek olarak travmatik sonuçlar doğuran iç içe geçmiş bir ağ örgüsü olarak değerlendirilebilir.

Kentin depremle yıkımı ve yeniden inşası süreci travmatik yansımalarıyla birlikte öncelikle barınma konusu üzerinden görünürlük kazanmaktadır. Tez çalışması, deprem-bellek-travma kuramsal/kavramsal arka planı üzerine yapılanmıştır. Erzincan Kent belleğinde kırılma noktası olarak görülen deprem, yaşanan travmayla birlikte yıkım ve yeniden inşa sürecinde Kurma Evler üzerinden bir ifade biçimine/simgeye/sembole dönüşür. Tez, Kurma Evleri Erzincan deprem belleği üzerinden okumaya çalışır. Bu kapsamda; çalışmada izlenen süreç kentsel ölçekten

yapı ölçeğine doğru kurgulanmıştır. Bu düşünce sisteminden yola çıkılarak Sonuç Bölümünde; Kurma Evler Erzincan Deprem Belleğinin Sembolüdür, Kurma Evlerin Kent/Mahalle ile ilişkisi, Kurma Evlerin Yapı Karakteri ve 31.05.2012 tarihinde resmi gazetede yayımlanan 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanunun Kurma Evlere Etkisi olmak üzere dört alt başlıkta çıkarımlara yer verilmiştir.

## 5.1 Kurma Evler Erzincan Deprem Belleğinin Sembolüdür

Deprem, aniden oluşması ve yıkıcı etkiler oluşturması yönüyle psikiyatri biliminde de kabul gören travmatik sonuçlar doğurur. 1939 Erzincan depreminden sonra, depremin oluşturduğu travma, yaşanan acılar, kayıplar, kent/kentli belleğinde olumsuz sonuçlar doğurmuştur. 1939 Erzincan Depremi yaşandıktan sonra ilk etapta, ölen kişilerin defnedilmesi, yaralıların tedavilerinin yapılması, enkaz altından sağ çıkanların ise -30 derece soğuk kış koşulları nedeniyle çeşitli kentlere nakli gerçekleştirilmiştir. II. Dünya Savaşı'nın gerçekleştiği bir dönemde yaşanan deprem, savaşın getirdiği zorunlu ekonomik koşullar nedeniyle tamamen yıkılan Erzincan Kentinin yeniden kurulması ve halkın barınma sorununa çözüm getirilmesini geciktirmiştir. Deprem sonrasında nakledildikleri kentlerden geriye dönen halkın, kendi imkanlarıyla çamurdan ve evlerinin enkazlarından bulduklarıyla yıkılan eski Erzincan Kentinin yaklaşık 1 km kuzeyine Çarşı ve Taksim mahallelerinde geçici kent yapılanması oluşmuştur. Devlet tarafından ise halkın tamamını kapsamamakla birlikte, kerpiç malzemeden 1080 adet pavyon olarak isimlendirilen evlerin yapıldığı anlaşılmaktadır.

Deprem sonrası özellikle ekonomik nedenlerle yaklaşık on sene Erzincan halkının barınma konusu kalıcı olarak çözüme kavuşamamıştır. Ülke imkanlarında yerel malzeme ve yapım teknikleriyle yapı yapmanın maliyetinin yüksek olması, inşaatın yapım sürecinin hızlı olmasının istenmesi ve deprem dayanımı açısından dayanıklı konut sistemine yönelik seçeneklerin araştırılması Avusturya'dan hazır ev malzemesi alınarak Kurma Evlerin yapılmasının yolunu açmıştır. Avusturya'dan alınacak Kurma Evlerin malzemeleri, eldeki ihraç edilecek tütünlerin takası karşılığında yapılmıştır. Ülkede bulunan tütünlerin değerlendirilmesini sağlamasıyla birlikte, hazır yapı elemanlarının (yerinde yapım) prefabrik bir sistemle yapımına olanak tanıması, maliyetinin ülke imkanlarına kıyasla avantajlı

olması, hızlı yapılması, depreme dayanıklı ahşap sistemle ve farklı tiplerde oluşturulması kent ve kentli belleği açısından değerli görülmektedir. Kent ve kentlinin yaşadığı travma sonrası oluşması, depreme dayanıklı bir sistemle yapılma önceliğiyle kurgulanan ve mimari miras olan Kurma Evler, Erzincan deprem belleğinin sembolüdür.

## 5.2 Kurma Evler'in Kent/Mahalle İlişkisi

1939 Depremi'nde yıkılan Eski Kentin uzantısı olarak Geçici Kent (günümüzde Taksim ve Çarşı TOKİ alanı) ve Yeni Erzincan kentini kuzey yöne doğru birbirine bağlayan Trabzon Caddesi/Şosesi (günümüzde 13 Şubat Caddesi) yeni kentin kuruluşunda ana aks olarak belirlenmiş ve korunmuştur. Güneyden-kuzey yön doğrultusunda 13 Şubat Caddesi-Ordu Caddesi ve doğudan-batıya Fevzipaşa Caddesi- Halitpaşa Caddesi kentin şehirlerarası ulaşım bağlantılarının da kurulduğu ana arterlerini oluşturarak, orta noktasında Dörtyol Kavşağını meydana getirmiştir. Izgara /gridal plan tipinin izlendiği planlamada bahsedilen 13 Şubat Caddesi-Ordu Caddesi ve Fevzipaşa Caddesi-Halitpaşa Caddesi ana arter caddelerinin/ana akslarının üzerinde postane, banka, hastane, kütüphane, belediye, valilik binaları gibi kamu binaları, konut alanları olarak ise Kurma Evler konumlanmıştır.

Kurma Evler, 1949 yılında binaların yapım aşaması esnasında ana arter olarak belirlenen akstaki kamu binalarının çeperlerine yerleşmiştir. Yapıldığı dönem içinde tamamı 652 adet olan Kurma Evlerin, kent ölçeğinde tapu, imar durum bilgileri, hava fotoğrafları ve sahada yerinde gezilerek yapılan tespitler üzerinden kentteki yerleşimleri belirlenmiştir. Kurma Evler; Gülabibey, Karaağaç, Hocabey, Atatürk, Kızılay, Cumhuriyet, Yeni olmak üzere sekiz mahalle üzerinde yerleşim göstermiştir. Mahallelere göre yapılan tüm Kurma Evlerin sayılarına bakıldığında; İnönü 161, Gülabibey 108, Cumhuriyet 106, Hocabey 68, Atatürk 66, Yeni 69, Karaağaç 65, Kızılay 9 olarak tespit edilmiştir. İkili, üçlü, dörtlü olmak üzere üç tipte Kurma Ev yapılmıştır. Kura yöntemiyle sahipleri belirlenen konutların, mahalle ölçeğinde tiplere göre yerleşim özelliklerinin ayrılmadığı her mahallede farklı tiplere rastlanıldığı görülmektedir. Kurma Evlerin tiplere, mahallelere, bahçelerinin alansal büyüklüğüne yönelik kent üzerindeki yerleşimlerinde oransal bir sistematikle oluşmadıkları saptanmıştır. Kent üzerinde mahallelere göre yerleşim gösteren İkili Kurma Evlerin tüm sayıları İnönü 20, Cumhuriyet 14,

Atatürk 10, Yeni 9, Gülabibey 6, Hocabey 6, Karaağaç 4 olarak belirlenmiştir. Kızılay Mahallesinde İkili (İki odalı) Kurma Ev saptanmamıştır. Kent üzerinde üçlü (üç odalı) tüm Kurma Evlerin mahallelere göre yerleşim sayıları; İnönü 66, Cumhuriyet 48, Hocabey 37, Yeni 34, Atatürk 31, Gülabibey 30, Karaağaç 19, Kızılay 3 olarak belirlenmiştir. Dörtlü Kurma Evlerin tamamının kent üzerinde mahallelere göre yerleşim sayıları ise İnönü 75, Gülabibey 72, Cumhuriyet 44, Karaağaç 42, Atatürk 25, Hocabey 25, Yeni 26, Kızılay 6 olarak tespit edilmiştir. 20.08.2023 tarihi itibariyle yıkılan Kurma Ev sayılarına bakıldığında; en fazla sayıda yıkım İnönü mahallesinde olmasıyla birlikte oransal olarak %77 oran Karaağaç Mahallesi, %76 oran ile Atatürk Mahallesi'nde en fazla yıkım gerçekleşmiştir. Yıkılan tüm tiplere bakıldığında ise % 59 ikili, % 57 üçlü ve % 48 dörtlü Kurma Ev yok olmuştur. Kentsel ölçekte Kurma Evlerin yarısından çoğu (Kalan ve Yıkılan Kurma Ev Sayısı: 307 ve 345) yıkılmıştır.

Erzincan Kenti içinde Dörtyol Kavşağı kentin Ordu Caddesi-13 Şubat Caddesi (Trabzon Şosesi) ile Halitpaşa- Fevzipaşa Caddelerinin kesişimi kentin en merkezi ticari aksını oluşturur. Kurma Evlerin ana caddeler üzerinde tamamen yıkıldığı ana caddelerin arka akslarındaki yan arterlerde bulunan ticari yollarda da Kurma Evlerin çoğunlukla yıkılmış olduğu görülmektedir. Kurma Evlerin kalanları ise çeşitli mekansal müdahaleler ya da işlevsel değişimler yaşamıştır.

Kurma Evlerin konut kullanımını sürdürenlere mekânsal müdahaleler yapılırken kentin ticari akslarında kalan sınırlı sayıdaki Kurma Evlerin ise araç yıkama, kahve, restoran, büro, cami gibi farklı işlevsel amaçlara yönelik kullanımlara dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır. Kurma Evlerde yapılan dönüşüm yoluyla, bina iç mekanında bulunan duvarların kaldırılmasına rağmen yapısal taşıyıcı sistemde sorun yaşanmamıştır. İç mekan duvarlarının kaldırılabilmesi, esnek tasarlamalara olanak tanımış ve yapıya yapılan çeşitli eklemelerle farklı amaçlı işlevi değişen kullanımlara dönük çözümlemeler yapılabilmiştir.

İmar durum değişikliği ile dört kat izni verilen Hocabey Mahallesi hızlı bir yıkım süreci yaşamaktadır. Gülabibey Mahallesi imar durum izni iki kat müsaadeli olması nedeniyle özgünlüğünü mahalle ölçeğinde koruyabilmiştir. Ancak sözlü mülakatlarda mahalle sakinlerinin kat yüksekliğini arttırma taleplerinin olduğu belirtilmesiyle birlikte, yapımı devam eden Dörtyol Devlet Hastanesi'nin tamamlanması sonrasında süreç içinde ticari alanların güney yönde ilerlemesi

Gülabibey Mahallesi'nde imar değişikliği ve yıkımların yaşanabileceği konusunda ipuçları vermektedir.

## 5.3 Kurma Evlerin Yapı Karakteri

Kurma Evler, 1939 Erzincan depremi sonrasında kalıcı konut ihtiyacını gidermek amaçlı, ahşap, bahçeli, modüler, depreme karşı dayanıklı, prefabrik özgün yapı modelleridir. İki odalıların İkili Kurma Ev , üç odalıların Üçlü Kurma Ev , dört odalıların ise Dörtlü Kurma Ev olarak ifade edildiği üç tip Kurma Ev bulunur. İkili Kurma Evlerde iki oda, mutfak, hol, wc; Üçlü Kurma Evlerde üç oda, mutfak, hol, wc; Dörtlü Kurma Evlerde ise dört oda, mutfak, hol, wc, banyo mahalleri bulunmaktadır. Her tipin bodrum katında depo amaçlı kullanılabilecek yapı içinden ahşap malzemeden üretilen bir "kapak" denilen bölümle açılarak ahşap merdivenlerle inilen depo alanı (kısmi bodrum) yer alır. Kurma Evlerin ikili ve üçlü tiplerinde banyo birimi olmamasıyla birlikte dörtlü Kurma Evlerde banyo bulunduğu görülmektedir.

Kurma Evlerin tek katlı ve bahçeli oluşturulması, bahçe kullanımına dönük yaşantıyı ve yeşilin kent içindeki sürekliliğini sağlamıştır. Izgara planla şekillenen kent planında, Kurma Evlerin parselleri genellikle dar kenarı sokağa bakacak şekilde dikdörtgen bir formda biçimlenmiştir. Kurma Evler, sokak cephesine yaklaşarak yerleşim göstermiştir. Konutla sokak arası çiçek yetiştirmek, konutun arkasındaki bahçe alanı ise sebze ve ağaç yetiştirmek amaçlı kullanılır. Konutların bahçesinde depolama amaçlı (odunluk, kömürlük, kışlık ürünlerin ya da fazla eşyaların konulması amaçlı kullanılan bölüm), kümes, tandır, nadir de olsa wc alanları yapılmıştır. Bahçenin üretim amaçlı, yaz-kış kullanıcıya dönük kullanımı nedeniyle bahçeyi sulama amaçlı farklı geometrik biçimlerde (kare, dikdörtgen, beşgen, altıgen, sekizgen, daire..) yapılan havuz ve kanallarla her bir ağacın köküne ulaşan sulama sistemi yapılmıştır. Havuz doldurularak su vanası açıldığında, sulama kanalları vasıtasıyla tüm ağaçların sulanabildiği sözlü görüşmelerde belirtilmiştir. Kurma Evlerin yapıldıkları dönemde havuz olmadığı, kullanıcıların yapım aşamasından sonra bahçeye havuz eklediği ve bu nedenle her konutta havuz bulunmadığı görülmektedir. Araç park edilmesi amaçlı ayrı bir girişle yapılan üstü kapalı, yarı açık ya da tamamen kapalı araç park alanları ve bahçe duvarları da

sonradan eklenmiştir. Kurma Evlerin yönlenme ve mahremiyet sağlama amaçlı yapı girişlerine sağa ya da sola dönerek ulaşılmaktadır.

Kurma Evlerin mekânsal çözümlerine (planlamalarına) bakıldığında; kullanıma dönük işlevsel eksiklikler, Kurma Evlere süreç içerisinde eklemeler ve çeşitli fiziksel, yapısal, işlevsel müdahaleler yapılmasına yol açmıştır. Kurma Evlerin dört odalı tiplerinin daha az müdahale gördüğü, iki ve üç odalı tiplerde ise ıslak hacim(banyo) eklendiği, aile içinde nüfusun artışıyla birlikte oda eklemeleri, evin bitişiğinde farklı bir alandan bitişik yapıya girişlerle konuta yapılan çeşitli müdahaleler olduğu görülmektedir. Kurma Evlerin yapı girişlerine açık, yarı açık ya da kapalı farklı kotlarda verandalar eklenmiştir. Özgün durumda yalnızca bina içinden ulaşılabilen kısmi bodrumlara eve bitişik merdivenler yapılarak dış mekandan bağlantı sağlanmıştır.

Kurma Evlerin arsa alanlarının 600-800 m² arasında olması, süreç içerisinde kentin çekirdeği denilebilecek merkezi konumunda m² birim fiyatlarının yükseldiği lokasyonda kalmış olması Kurma Evden geriye kalan arsa bölümünün çeşitli yöntemlerle kullanılması yollarına neden olmuştur. Kurma Evlere bitişik nizam ya da parselde arsa alanını azaltmamak amaçlı, konutların arka cephesinde bahçe duvarına bitişik imar dışı ek konutların yapıldığı görülmektedir. Konutların çoğunlukla kiralama amaçlı ya da aile nüfusundaki artışa paralel olarak evlenen çocuklara konut sağlama amaçlanarak yapıldığı tespit edilmiştir.

## 5.4 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun Kurma Evlere Etkisi

Deprem gerçeği, değişmeyen ve yaşamın bir parçası olarak kabul edilmelidir. 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli 7,7 (Pazarcık) 7,6 (Elbistan) büyüklüğünde art arda yaşanan depremler sonrasında on bir kentteki meydana gelen can kayıpları, binalardaki yıkımlar deprem gerçeğinin etkisini ve güncelliğini kent/kentli belleğinde oluşturduğu travma açısından göstermiştir. Ülkemizde yaşanan Van Depremi, İzmir Depremi, Marmara Depremi ve beklenen İstanbul depremi benzer etkiler oluşturması açısından düşünülmektedir. Deprem yaşayan bir çok coğrafya gibi alan çalışması olan Erzincan Kenti deprem gerçeğiyle yüzleşmeli, depreme yönelik tedbirler almalıdır. Depreme dayanıklı yapılan Kurma Evleri yıkmak yerine, korumaya dönük özellikle çocuklar olmak üzere her yaştan

kişilere eğitimler verilerek deprem bilinci sağlanmalıdır. Kurma Evlerin yaşam serüveni kullanıcıların isteklerine bırakılarak yıkılmak yerine devlet yetkilileri tarafından alınacak kararlar ve yasalarla korunmalıdır. Erzincan kenti ova üzerine kurulmuş, büyük kentlere kıyasla ulaşım sorunu olmayan geniş düzlüklere sahip bir yerleşimdir. Çıkarılacak yasalarla Kurma Evlerin korunması sağlanmakla birlikte, yapılacak konut alanları için sağlam zemin durumuna göre kent merkezinin çeperlerindeki yerleşim önerileri belirlenmelidir. 1940 yılında zemini sağlam olarak belirlenen 1992 depreminde yıkım ya da hasar oluşmayan Kemah Boğazı ile Hah arasındaki Oğlaktepe (Til), Hah (Bahçeliköy), Aydoğdu, Elmaköy, Çatalarmut, Ekmekli, Cevizli, Yeşilçay, Sütpınar, Söğütözü öncelikli yerleşime uygun öneri alanlar olmak üzere kentin yakın çeperinde bulunan Demirkent, Işıkpınar, Yaylabaşı, Çukurkuyu, Kavakyolu, Yalnızbağ, Akyazı zemin durumu dikkate alınarak katlı ya da müstakil konut yerleşim alanları olarak gelişim gösterebilir.

Kurma Evler, yapıldığı dönemden sonraki süreçte Erzincan Kentinde yaşanan 1983 ve 1992 depremlerini hasarsız biçimde geçirerek günümüze kadar ayakta kalmayı başarabilmiş binalardır. 1992 depreminde Erzincan'da yaşanan yıkım sonrası halkın birkaç aile birarada Kurma Evlerin içinde güven içinde yaşadığı tespit edilmiştir. "Deprem Çadırı" olarak ifade edilen Kurma Evlerin içinde 1992 depremini yaşayanlar depremi hissetmediklerini, hiç korkmadıklarını, deprem anında bulundukları noktadan hareket etme ihtiyacı bile duymadıklarını belirtmektedirler. 73 yıl Erzincan kentinde yıkılmadan günümüze ulaşabilen Kurma Evlerin belirtilen değerler ışığında korunması gereklidir.

Kurma Evleri korumaya dönük; acilen yıkımı durdurulmalı, koruma altına alınan Kurma Evler için yapılacak eklere ya da işlevsel dönüşümlere izin verilmekle birlikte yıkımı, yok olması önlenmelidir. Yapılar boş, bakımsız bırakılmak yerine üniversiteler, kamu kurumları, sivil toplum örgütleriyle işbirliği yapılarak deprem içerikli eğitim yapılarına, sergi mekanları, müzelere dönüştürülmelidir. Amaç Kurma Evlerin üretildiği mekanda yaşam sürecinin devamını, sürdürülebilirliğini özgün bir örnek olarak yaşatmaktır. Kurma Evleri yok etmek yerine, tarihi, mimariyi, kentin deprem belleğini yaşatmaya dönük özgün durumuyla korunması, kent kimliğinin sürekliliği açısından değerli görülmektedir.

Korumaya yönelik öneriler sunulmasıyla birlikte; Kurma Evlere yapılan tüm ekleme/değişiklikler ya da müdahalelere rağmen tamamı 652 adet olan Kurma Evlerin 345 adedinin %53 lük kısmının (20.08.2023 tarihli veriler) yıkılması engellenememiştir ve hızlanarak yıkımlar sürdürülmüştür. Kurma Evlerin korunması gerektiği savunulmakla birlikte, süreç içinde tamamının yıkılacağı öngörülmektedir. 2016-2024 yıllarındaki tez çalışması sürecinde, sözlü görüşmelerde yaşı ilerlemiş olanlar dışında % 90 orandaki kullanıcıların Kurma Evlerini benimsemedikleri, yıkmak istediklerini belirtmeleri sonucunda bu saptama yapılmıştır.

2012 yılında çıkarılan 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun Kurma Evlerin yıkımını hızlandırmıştır. Çalışma kapsamında Erzincan Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü'nün arşivi tarandığında, 2012 yılında çıkarılan 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun Kurma Evlerin yıkımına neden olduğu belgeler üzerinden tespit edilmiştir. Tez sürecinde yapılan araştırmalar ve gözlemler sonucunda, Kurma Evlerin yıkılmasına yol açan gerekçeler tespit edilmiştir. Yıkıma yönelik çıkarımlar; ailenin nüfusunun artması, konutun zaman içinde mekansal kullanım alanının yetersizliği, Kurma Evin yıkıldığında arsa yapılaşma alanının fazla olması nedeniyle apartman yapılarak bağımsız bölümler oluşturulabilmesi, kullanıcı(ev sahibi) ve müteahhidin (sermaye sahibinin) birkaç daire sahibi olabilmesini sağlamasından dolayı ekonomik açıdan konutun yıkılmasının tercih edilmesi öncelikli gerekçeler olarak tespit edilmiştir. Bununla birlikte; miras yoluyla arsaların el değiştirmesi, kullanılmadığı süreçte bakımsız kalması, metruk hale gelmesi, varis olma durumu, imar değişiklikleri ile yapılaşma koşullarının değişikliği (kat yüksekliği artışı, TAKS-KAKS oranı değişikliği, konuttan ticariye dönüşüm..), yeni binalara oranla binaların bakım onarımının zor, sık ve maliyetinin yüksek olması, konutların yapım tekniğini bilen usta azlığı, konutların ısınma giderleri fazlalığı sayılabilir. Kullanıcılarla yapılan sözlü görüşmelerden ise, kent içindeki yıkımın çok katlı yapılaşmayı artırması sonrası mevcutta kalan tek katlı Kurma Evlerin güneşinin kesilmesi ve bahçe kullanımı açısından çevresinden alt kotta kalmasının görsellik ve mahremiyet açısından kullanıcının konutunu kullanmasını zorlaştırması çıkarımları yapılmıştır.

Tez sürecinde Erzincan Kentinde Kurma Evlerin yıkımları artarak sürdürülmüş, depremin yıkamadığı konutlar kullanıcıların günümüz konfor koşullarını sağlamaması ana gerekçesiyle yok olmaktadır. Kurma Ev kullanıcılarının istekleri, mimari tasarıma dönük mekansal çözümlemeleri kentin haklı sahiplerinin dinlenmesi açısından anlaşılır görülmektedir. Ancak 2012 yılında çıkarılan 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ile depreme dayanıklı amaçla yapılan Kurma Evlerin yıkılması antitez oluşturmaktadır.

# KAYNAKÇA


[1] Abdula, H. (2019). *Mimari Travma:Savaşın Kentsel Hafıza Üzerindeki Etkilerinin Prizren ve Yakova Bağlamında İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi. İstanbul.

[2] Akansel, H. İ. (1999a). *Eski Erzincan Tarihi Kışla ve Askeri Yapılar*. Erzincan Valiliği Yayınevi, Erzincan.

[3] Akansel, H. İ. (1999b). *Kaybolan Eski Şehirden Fotoğraf ve Anılar,* ERMAT Yayınevi, Erzincan.

[4] Akkan, E. (1964). Erzincan Ovası ve Çevresinin Jeomorfolojisi, Ankara Üniv., DTCF Yay., Sayı:153, Ankara.

[5] Altınbilek, S. (1997). *Planlama Sorunları Açısından Erzincan'ın Şehir Coğrafyası*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

[6] Anonim, Erzincan 1967 İl Yıllığı.

[7] As, E. (2013). *Cumhuriyet Dönemi Ulaşım Politikaları (1923-1960),* ATAM Yay. Ankara.

[8] Atilla, N. (2002). *İzmir Demiryolları*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını. İzmir.

[9] Avcı, M. (2014). Atatürk Dönemi Demiryolu Politikası, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 54, 39-58.

[10] Avcıoğlu, S. S. ve Akın, O. (2017). Kollektif Bellek ve Kentsel Mekan Algısı Bağlamında İstanbul Tuzla Köyiçi Koruma Bölgesi'nin Mekansal Değişiminin İrdelenmesi. *İdealkent Dergisi*, 8(22), 423-450.

[11] Aydın Öksüz, A. Küçük Karakaş, B. ve Seymen G. (2018). *Trabzon Ayasofya Kilisesi/Müzesi/Camisi Örneği Üzerinden Katmanlaşan Bellek İnşası*. Tasarım ve Bellek Temalı Ulusal Tasarım Sempozyumu 2018 Bildiri Kitabı. 11-18.

[12] Aytaç, P. (2022). Bellek, Kolektif Bellek ve Koruma, *Mimarlık Dergisi,* 423, 49-52.

[13] Aytemiz, C. (2012). *1939 Erzincan Depremi ve Yeni Şehir, Fay Hattı Üzerine Nasıl Kuruldu?* Ankara: Başak Matbaacılık.

[14] Barka, A. (1993). *Erzincan Baseni, Çevresinin Tektoniği ve 13 Mart 1992 Depremi*, 2. Ulusal Deprem Mühendisliği Konferansı, 10-13 Mart, İstanbul, Türkiye, 259-270.

[15] Basa, İ. (2015). Kentsel Hafızanın Sürdürülebilirliği: Bir Tasarım Stüdyosu Deneyimi. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, Haziran(15), 27-42.

[16] Bergson, H. (2007). *Madde ve Bellek*. Ankara: Dost Yayınevi.

[17] Boyer, C. (1994). *The City of Collective Memory*. London: The MIT Press.

[18] Bilginer Erdoğan, Ş. (2013). *Toplumsal Bellek ve Medya:Toplumsal Hatırlama ve Unutturma Biçimleri (Seksenler TV Dizisi)*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi. Erzurum.

[19] Bilsel, C. (2006). Kentleri "Paylaşmak"? Kentsel Dönüşüm, Çözülen Kentler ve Parçalanan Kamusal Alan, *Mimarlık dergisi*, 327.

[20] Birol, G. (2007). Bir Kentin Kimliği ve Kervansaray Oteli Üzerine Bir Değerlendirme. *Arkitekt Dergisi*, Kasım-Aralık (514). 46-54.

[21] Cankardaş, S. ve Sofuoğlu, Z. (2019). Deprem ya da Yangın Deneyimlemiş Kişilerde Travma Sonrası Stres Bozukluğu Belirtileri ve Belirtilerin Yordayıcıları. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 30(3). 151-156.

[22] Ceylan, A. (2000). "*1988 Yılı Erzincan Yüzey Araştırması*". 17. Araştırma Sonuçları Toplantısı II (24-28 Mayıs 1999). Kültür Bakanlığı Yayınları. Yayın No: 2345/2. Ankara. 181-192.

[23]Çalak, I. E. (2012). Kentsel ve Kolektif Belleğin Sürekliliği Bağlamında Kamusal Mekanlar: ULAP Platz Örneği, Almanya. *Tasarım+Kuram Dergisi*, 8(13). 34-47.

[24] Çetinkaya Akcan, O. (2010). *Erzincan İlinde Cumhuriyet Döneminde Nüfusun Gelişimi, Dağılışı ve Nüfus Hareketleri*.(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).İstanbul Üniversitesi. İstanbul.

[25] Çolak, F. (2013). Atatürk Dönemi'nde Türkiye Cumhuriyeti'nin Ulaşım Politikasına Genel Bir Bakış. *Turkish Studies*, 8(2), 345-364.

[26] Çuhadaroğlu, F. Kara, H. ve Ustaoğlu, E. (1992*). Deprem ve Erzincan 13 Mart 1992 Erzincan Depreminin Öncesi, Deprem Olayı ve Sonrası*. Erzincan Valiliği Yayını.

[27] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, (22.06.1940). *Yeni Erzincan Şehrinin Kurulacağı Saha*. Kararlar Daire Başkanlığı, (30-18-1-2/91.60.16).

[28] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, (22,07.1948). *Erzincan'da Yaptırılacak Evler İçin Tütün Karşılığında Alınacak Hazır Ev Malzemesinin Pazarlıkla Sağlanması*. Kararlar Daire Başkanlığı. (30-18-2/ 117.51.10).

[29] Dölek, İ. (2016). *Türkiye'de Doğal Afetler*. Türkiye'nin Fiziki Coğrafyası içinde (311-364).

[30] Ecemiş, S. ve Yörür, N. (2016). *Yerleşim Alanlarının Dönüşümünde Deprem Etkileri Erzincan Örneği*, Uluslararası Erzincan Sempozyumu, Uluslararası Erzincan Kongresi Bildiriler Cilt 3, 537-546.

[31] Erkman, K. (1939). *İstanbul Kandilli Rasathanesi Meteoroloji, Sismoloji ve Miknatis Rasatları*. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

[32] Evsile, M. (2017). 1939 Erzincan Depremi Hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Yapılan Görüşmeler. *Kesit Akademi Dergisi*, 3(8), 1-10.

[33] Ganiç, K. (2016). *Kentsel Yapıtlar Üzerinden Bir Mekansal Bellek Okuması: Atatürk Kültür Merkezi (AKM)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İTÜ. İstanbul.

[34] Gül, A., Şengezer, B. ve Koç, E. (1995). Depremlerin Oluşturduğu Kent: Erzincan. *Yapı Dergisi*, 168, 78-86.

[35] Haçin, İ. (2014). 1939 Erzincan Büyük Depremi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XXX(88), 37-69.

[36] Halbwachs, M. (1992). *On Collective Memory*. Translated and edited by Lewis A. Coser. Chicago: University Of Chicago Press.

[37] Hançerlioğlu, O. (2001). *Toplumbilim Sözlüğü*. Remzi Kitabevi. İstanbul.

[38] Hayli, S. (2012) Az Bilinen Bir Yerleşme Tipi "Palangalar" ve Erzincan Ovasında Palanga Yerleşmesi Örnekleri, *Türk Coğrafya Dergisi*, 58, 43-52.

[39] Hayli, S. (1995). *Erzincan Ovası'nın Beşeri ve İktisadi Coğrafyası*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.

[40] Heraklit Nedir? 27.12.2019 tarihinde , https://insapedia.com/heraklit-nedir/ adresinden erişildi.

[41] İnanlı, H. (1946). *Erzincan Şehri*, Coğrafya Enstitüsü, Bitirme Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

[42] Kara, R. (2016). Erzincan Adı Üzerine. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (9). 25-38.

[43] Kaplan, M. (2021). *Kentsel Bellek Sürdürülebilirliğinin Endüstri Mirası Üzerinden Okunması*: Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi. İstanbul.

[44] Keskin, Y. Z. (2020). Depremzedelerin Anlatılarıyla 1939 Erzincan Depremi ve Sonrasındaki Gelişmeler. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 44(2), 163-178.

[45] Kovukçu, E. (1998). *Cumhuriyetin 75. Yılında Tercan*. Önder Matbaacılık. Ankara.

[46] Koyunoğlu, H. (1977). Erzincan'da Deprem Sonu Yapılan Yeni Evlerin İnşaat Sistemleri Hakkında Açıklamalar, Mimarlık Dergisi, 15(4). 21-23.

[47] Köse, O., Yürür, M. ve Chorowicz, J. (2019). Sismotektoniğe ve Sismik Boşluğa DinSar Yaklaşımı: Kuzey Anadolu Fay Zonunun Erzincan Havzası Kesimi (Doğu Türkiye). *Hacettepe Üniversitesi Yerbilimleri Uygulama ve Araştırma Merk)ezi Bülteni*, 40(3), 326-351.

[48] Lynch, K. (2021). *Kent İmgesi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

[49] Lowenthal, D. (2005). Past is a Foreign Country. Cambridge: Cambridge University Press.

[50] Maden Teknik ve Arama (MTA) Genel Müdürlüğü, 26.12.2020 tarihinde http://yerbilimleri.mta.gov.tr/anasayfa.aspx adresinden erişildi.

[51] Miroğlu, İ. (1990). *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası (1520-1566)*. TTK Yayınları. Ankara.

[52] Müderrisoğlu, A. (1998). *Cumhuriyetin Kurulduğu Yıl Türkiye Ekonomisi*, Kastaş Yayınları, Ankara.

[53] Neyzi, L. (2020). *Nasıl Hatırlıyoruz? Türkiye'de Bellek Çalışmaları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul.

[54] Nora, P. (2006). *Hafıza Mekânları*, Ankara: Dost Yayınevi.

[55] Orhan, F. (2019). Depremlerin Şehir ve Mesken Mimarisine Olan Etkilerine Coğrafi Bir Bakış: 1939 Erzincan Depremi Örneği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 339-364.

[56] Özdemir, H. (2011). *Erzincan Üç Şehir Fotoğraf Albümü, "Şehir ve İnsan"*, Doğu Yayınları, Erzincan.

[57] Özel Can, S. (2021). *Erzincan'da 1939 Depremi Sonrası'nda Kurma Evler Örneği: Modern Mirasın Sürdürülebilir Bir Model Olarak Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.

[58] Özgüç, T. (1961). Altıntepe Kazıları, *Belleten*, 25(98). 253-268.

[59] Öymen Özak, N. (2008). *Bellek ve Mimarlık İlişkisi Kalıcı Bellekte Mekansal Öğeler*. Doktora Tezi, İstanbul Tekn,ik Üniversitesi. İstanbul.

[60] Rossi, A. (2006). *Şehrin Mimarisi*, Çeviren, Nurdan Gürbilek, İstanbul: Kanat Yayınevi.

[61] Ruskin, J. (1903). *The Seven Lamps Of Architecture*, London George Allen, New York: Longmans, Green, and Co.

[62] Sağır, A. (2012). Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması Cilt I, Erol Kaya (Der.), İstanbul.

[63] Şahin, C. (2020). Türk Dil Kurumu (TDK) Tarafından Türetilen ve Önerilen Yabancı Kelimelere Türkçe Karşılıkların Lise Öğrencileri Tarafından Bilinme Düzeyi (Kırşehir Örneği), International Journal of Language Academy, 8(3), 108-122.

[64] Şahin, T. E. (1985). *Erzincan Tarihi I*, Erzincan Hayra Hizmet ve Dayanışma Vakfı, Yayın No:1. Erzincan.

[65]Şahin E.(2014). *Hayaşa Bölgesi Tarihi II(Yukarı Ülke/Erzincan)"Romalılardan Türklere Yollar-Bölgeler-Kalıntılar*", Berikan Yayınevi, Ankara.

[66] TBMM Tutanak Dergisi, 06.07.1948, Birleşim:83, Cilt:12, Dönem:8, Toplantı:2, Oturum:1, 781-872.

[67] TBMM Tutanak Dergisi, 06.12.1948, Birleşim:15, Cilt:14, Dönem:8, Toplantı:1, Oturum:1, s. 11-52.

[68] TBMM Tutanak Dergisi, 12.11.1948. Birleşim:5, Cilt:13, Dönem:8, Toplantı:3, Oturum:1, s.81-108.

[69]TBMM Tutanak Dergisi, 21.02.1950, Birleşim:52, Cilt:24, Dönem:8, Toplantı:1, Oturum:1-2-3, s.927-989.

[70]TBMM Tutanak Dergisi, 02.03.1950, Birleşim:58, Cilt:25, Toplantı:4, Oturum:1-2, s.127-166.

[71]TBMM Tutanak Dergisi, 12.11.1948, Birleşim:5, Cilt:13, Dönem:8, Toplantı:3, Oturum:1, s.81-108.

[72]TBMM Tutanak Dergisi, 06.12.1948, Birleşim:15, Cilt:14, Dönem:8, Toplantı:3, Oturum:1, s. 11-52.

[73] TBMM Tutanak Dergisi, 02.03.1950, Birleşim:58, Cilt:25, Toplantı:4, Oturum:1-2, s.127-166.

[74]TBMM Tutanak Dergisi, 03.01.1951, Birleşim:25, Cilt:4, Dönem:9, Toplantı:1, Oturum:1, s: 1-15.

[75] TBMM Zabıt Ceridesi, 07.08.1940, Birleşim:75, Cilt:13, Devre:6, İçtima:75, s.103-128.

[76] Tosik Dinç, F. (2016). Ulus Gazetesine Göre 1939 Erzincan Depremi. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 0(13), 1-21.

[77] Tuğluoğlu, F. (2015). 1939 Büyük Anadolu Zelzelesi ve Erzincan Vilayetinde Yardım Faaliyetleri. *History Studies International Journal of History*, 7(4), 113-136

[78]TÜİK. NüfusBilgileri. 17.12.2022 tarihinde https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr adresinden erişildi.

[79] Tükel, S. (1949). *Yeni Erzincan Nasıl Kuruldu? ve Niçin Bitirilemedi?* Piyasa Matbaası, Basım Yeri Yok.

[80] Türkçe Sözlük. (2005). Dil Derneği Yayınları. Ankara.

[81] Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük. (2011). Ankara.

[82] Tüysüz O. (1993). *Erzincan Çevresinin Jeolojisi ve Tektonik Evrimi*, 2. Ulusal Deprem Mühendisliği Konferansı, 10-13 Mart, İstanbul, Türkiye, 271-280.

[83] Ulubay, S. ve Önal F. (2020) Yeniden İşlevlendirme Yarışmaları'nın Berlin Kenti Örneği Üzerinden İrdelenmesi. Modular.Journal, 3(1), 39-57.

[84] Uludağ, Z. ve Aycı, H. (2016) Modernin Güçlü Sahnesi Erken Cumhuriyet Dönemi Ankara'sında Kolektif Belleğin İnşası ve Unutma Süreci, *İdealkent Dergisi*, 7(20), 746-773.

[85] Yavi, E. (1994). *Doğu Anadolu ve Erzincan Eskiçağdan Günümüze Doğu Anadolu Bölgesi'nin Geri Kalmışlığı Üzerine Bir Derleme*, Erzincan Valiliği İl Özel İdaresi Yayını, Erzincan.

[86]Yavuz, E. (2012). *Erzincan'da İdari ve Siyasi Hayat (1923-1960)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi. Erzurum.

[87] Yavuz, E. (2017a). *1939 Depremi Erzincan ve Bölgeye Etkisi*, Arı Snat Yayınları, İstanbul.

[88] Yavuz, E. (2017b). Türk İktisat Tarihinde Erzincan (1923-1960). Arı Sanat Yayınevi, İstanbul

[89] Yavuz, C. (2015). 1939 Erzincan Depremi Kurtarma Çalışmalarında Yer Alan Mâhkumların Affı Bağlamında Türkiye'deki af Uygulaması, *TBB Dergisi*,(119),87-95.

[90] Yağcı, (2023). *1939 Erzincan Depremi ve Sonrası*, Derin Tarih Kültür Yayınları İstanbul.

[91] Yeni Erzincan, 28 Nisan 1949.

[92] Yeni Erzincan, 8 Aralık 1949.

[93] Yeni Erzincan, 10 Ağustos 1950.

[94] Yeşilyaprak, B. (2008). *Eğitim Psikolojisi*. Hayat Ağacı Yayınları, Ankara.

[95] Yıldırım, İ. (2001). *Cumhuriyet Döneminde Demiryolları (1923-1950*). Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.

# A
# EK

## SÖZLÜ GÖRÜŞMELER

### MAHİR BAŞARAN(08.11.2018)

*1939 Depremi sonrasında Han otelleri, kahvehaneler, ahşap altıgen cami vardı, ayaktaydı. İki katlı Paşa Konağı 1970'den sonra yıkıldı. Sahipsizlik, bilgisizlikten yıkıldı. Birileri tavan işlemelerini götürdü. İzzetpaşa Cami kalıntısı var. Kale kapısı duruyor. Teknik beton arka tarafı kümbet dinamitlendi, taşıdı taşıdı götürdüler. Seromhane hayvanlardan kan alarak serum yapılıyordu. Sürümhane ayrı. Günümüzde seromhane ayakta. Terzibaba kaleden çok aşağıda olması lazım. Askeri Ortaokul sebze halinin olduğu yer. Sonradan levazım oldu. Sonradan da sebze hali oldu. Yem fabrikasının önünde dükkan vardı, ticari akstı. Eski buğday pazarı vardı. Muvakkat Şehir ,Çarşı ve Taksim Mahallesidir.*

*Taşçı Konağı'na dönerken tam karşıda çiçekçilerin olduğu yer Mal Meydanı'ydı. Yenişehir Gülabibey, Karaağaç, İnönü ve Pavyonların olduğu kısımdan başlıyor. 1939'dan sonra ilk Çarşı ve Taksim mahalleri yapıldı. Bir kısmı direkt yaptı, bir kısmı Kızılay'dan yer gösterip yaptı. Terzibabanın olduğu yer sel yatağıydı. Şu anki şehir parkı (Barış Manço Parkı), Vağverin Mezarlığı'dır. Vağver Köyü'nün mezarlığıdır. Vağver, Horan'a kadar çıkar. Aşağı Vağver ve Yukarı Vağver olarak isimlendirilir. 1992 Depremi öncesi Roma Oteli olan alan, depremden sonra yıkılmış ve Roma İş merkezi yapılmıştır. Roma Oteli'nin yeri de mezarlıktır. Eski Tahtalı Çay Ocağının üst köşe Mesut Oteli'nin olduğu yer kasap durağı olarak söylenirdi.*

*1939'dan sonra eski yerleşim kullanılmadı. İstasyon Mahallesi'ne taşınıldı: Beybağı eski bir mahalledir. Beybağı ve İstasyon depremden sonra en kullanılan mahallelerdir. Depremden sonra insanlar Eskişehir, Malatya, Elazığ ve Balıkesir'e kalacak yer verilecek diye gönderilmiş. 10-15 hane vagonda yaşamışlar.*

*(1942-1946 arası) Dönemin Başbakanı Şükrü SARAÇOĞLU'ymuş. Erzincan'a gelen deprem yardımıyla Saraçoğlu Mahallesi yapılmış. Erzincan'da 1954 yılında kadastro yapılmış. İmar Planı 1968, İller Bankası'nda vardır. Erzurum Bölge'den İmar planına ulaşırsın. 1974,1980,1984, 1993 yıllarında imar planları yapıldı.*

*1939 sonrası İlk yerleşim Beybağı ve İstasyon mahalleleridir. Sonra halk Çarşı ve Taksim mahallerine yerleşiyor. 1942'den sonra Gülabibey, Karaağaç, Pavyonlar, İnönü ve Yenimahalle yapılıyor.*

*Pavyonlar kerpiç malzemeden, Rusya'dan, Rus stili olarak yapılıyor. Kurma Ev, Kızılay vasıtasıyla, Romanya'dan* (halk arasında Romanya olarak bilinmekle birlikte TBMM Tutanaklarında Avusturya'dan alındığı anlaşılmaktadır) *gelmiş. İlk Kurma Evler, Gülabibey ve Karaağaç Mahallelerinde yapılıyor.*

*Eski kent yıkıldıktan sonra Dörtyol'daki hastane günümüze kadar hep hastaneydi. Hastanenin altı, devlet hastanesinin dört tarafı hep Kurma Evdi. Şu anki parsellerin hepsinde Kurma Ev vardı.*

*Beybağı ve İstasyon Mahalleleri; İzzetpaşa'ya (190 Evlere) taşınması amacıyla İzzetpaşa Mahallesi yapıldı. Merkez Çarşısı 1950'lerde yapıldı. Yıldırım Akbulut Spor Tesisi güney tarafındaki Akşemseddin Mahallesi devlet eliyle borçlandırıldı, yapıldı. Cumhuriyet Mahallesi'nde Kurma Ev çok yok. İnönü ve Yenimahalle ise daha sonra yapıldı.*

*Erzincan kentinin ticari aksı, Trabzon Caddesi, Çarşı ve Taksim mahallelerinde yer almaktaydı. Günümüzde Gençlik Spor'un yapıldığı yer Kurtuluş İlkokulu'ydu. Kurtuluş İlkokulu'nun altı İnönü İlkokulu'ydu. Bunlar muvakkat şehrin ilk okulları.*

*Dörtyol'daki hastane 1939'dan sonra aynı yerinde hastane olarak yapıldı.*

*Kurtuluş İlkokulu karşısı Devlet Güvenlik Mahkemesi altında fırın. Aşağıdan yukarıya Ünsal Mağazası, Güneş Oteli, Tablacılar (yangından sonra kurulan), Pastırmacı Selahattin Binası tek katlı bağdadi yapılardı. Köşede kasap Muhlis, arkası Dişçilik yapan Berber Asım.*

*TOKİ'nin içindekiler ilk cami Kandilli Cami yerindeydi. Ulucami yerinde Büyük Cami vardı. Orta kısımda Halilullah Cami, dönüşümde yıkıldı. Taksim'de bir cami vardı. 1939'dan önce şu andaki Ziraat Okulunun yerinde Gazipaşa Mektebi vardı.*

*Kalenin ortasında tarlalar var. 1939'dan önce 1800lü yıllarda Fırat Nehri şehrin ortasından geçiyor.*

*Yasak kent; demiryolundan aşağı imara yapılaşma yasağı konuldu.1974-1978 yıllarında tarımsal arazi adı konuldu. Ben 1982'de Belediye'ye girdim. Belediye'de İmar Müdürlüğü yaptım.*

*Terzibaba Mezarlığı, doğuya doğru büyümüş. Günümüzde, güneyini de alarak büyüttüler.*

*Belediye Binası, Valilik kentin ilk yapılan binaları arasındadır. Binalar kentin kuzeyine yapılıyor. Trabzon Caddesi üzerinde kent kuzeye gelişsin isteniyor. Trabzon Caddesi sonunda şu andaki (günümüzdeki) yerine Ordu taşınıyor. Astsubay Orduevi Kurma Evlerden sonra yapılıyor. Ön tarafı Orduevi, arkası Astsubay Orduevi.*

*Yenişehir Sineması, şu an sebze halinin olduğu yer sinemaydı.*

*Günümüzde köprünün olduğu yerde Suluhan, bahçeli lokanta dedikleri ticari aks vardı. Günümüzde eski SSK Hastanesi'nin oradaki büfenin sahibi orayı çalıştırıyordu.*

*Demiryolunun üstü Erzincan'ın ticari alanıydı. Hoşafçı Yusuf, Zekeriya Önlerin yeri...vb Erzincan'ın o dönem en ticari alanıydı. Belediye hep yukarıdaydı. Kızılay, yer altı çarşısı çok sonra yapıldı. Her taraf Kurma Evdi. Manifaturacıların olduğu yerde Ticaret Lisesi vardı. Kurma Evlerden sonra Şeker Fabrikası ve Bez Fabrikası yapılıyor.*

**Vehibe EVRENSEL (03.05.2019)**

*Ben köydeydim. Biz köydeydik. Deprem oldu. Kalktık. Babamgil gittiler şehire. Gittiler ki her yer yıkılmış ölen ölmüş, kalan kalmış. Benim kardeşim askeri lisede kaldı, öldü tamam mı? Babanın dayısı askeri lisede kaldı öldü. O orda öldü. Ondan sonra halam öldü, kocası öldü. Ezemin kızı öldü çokkkkk. 50-60 kişi bizim sülalede hep depremde öldüler. Tamam mı.*

*Kimisi sağ çıktı kimisinin ayağı kırık çıktı kimisi ölü çıktılar. Bizde orda evlere girilmez hale geldi. Gittik bir körlenmiş kuyu su kuyusu. O su kuyusunun içi dolmuş oraya otları yaydık, yaydık merdivenleri ağaçları döktük, yataklarımızı serdik , o kuyunun içinde 2-3 gün kuyunun içinde o yatağa ayaklarımızı uzattık oraya, başlarımızı böyle koyduk* (ellerini başının altına getirerek gösteriyor) *böyle yattık mı. Tamam. Ondan sonra.*

*Zaman sonra çadır geldi. Çadıra çıktık. Çadırı kuracak direğini dikecek yer yok. Buz buzzz. Buzları kazmayla kırdılar ki çadırın direğini dikeler* (diksinler anlamında). *Onu diktik serdik. Çıktık yataklara sobayı koyduk. Su eridi. Döktük. Çadırın içini. Tahta yok ki tahta dizek. Otları getirip seriyik otun üstüne. Çıktık çadıra. Çadırda da başım yastıkta yapışmış yastığa saçlarım. Üç örük saçtı üç örük geldi. Sıcak bastı saçlarım yıkanacak, yıkandı mı. Hepsi elime geldi. Başım gıvıl çıktı* (döküldü anlamında). *Saçlarım öyle çıktı koyuldu mu.*

*Götürüyük malları sulamaya. Göl var. Bu göle götürüyoruz. Suya götürüyorken getiriyorken ayaklarımı üşütmüşüm parmaklarımın arasından kabarlar çıktı. Hep ayaklarımı üşütmüşüm hiç haberim yok. Ondan sonra bir mesken eştik oraya yataklarımızı serdik. Bacasını örttük. Oraya girdik. Nuran da* (küçük kardeşi) *yeni yürüyor. Başını* (yan yapıyor başını) *böyle oldu ne ağzına versek burnundan geri geliyordu. Çocuk başını ağaçlara vura vura. Ne bileyim annem babam deli oldu daha. O oğlan öldü diye. Sıdkı emimin de iki oğlan öldü. Nizamın kardeşleri. Belki kavuştun. Bunlar aklıma gelenler.*

*Kurma evler çok sonra geldi.*

*Geldiler Erzincan kuruluyor. Tren yolundan yukarı hiçbir tane ev yoktu. Hep tarla. Oraya gelmişler bir iki tane baraka maraka yapmışlar. Dükkan yapmışlar, baraka yapmışlar. Evlere girmişler. İşte öyle. İşte öyle öyle ahan ucun ucun* (yavaş yavaş demek). *Pavyonlar diyorlar ya oraları verdiler devlet yaptı yaptı ugul ugul ugul. Bir eve bir göz. Bir göz ev bir eve. Bir oda bir eve. Ondan sonra tuvalet, banyo yok. Hiç bişey yok. Leğenlerde banyo yapıp suyu döküyoruz. O evin içinde, çadırların içinde çadırlarda. Evlerde kapıların arkasına birer tane çah* (yıkanmak amaçlı yapılan gideri olan bir bölüm) *yaptı, delik koydular. Ordan suyu aktı orda yıkandık.*

*1939 öncesi evlerde onların evlerinde banyolar vardı. Hamamlar vardı. Erzincan'da kaç tane hamam vardı.* (çok vardı manasında). *Evlerde hamam yapan yoktu hep hamama gidiyorduk. Hep hamama gidiyorduk. Haftada onbeşte bir hamama gidiyorduk. Tamam mı.* 5-*6 tane hamam vardı. Camiler. Çift minareli İzzetpaşa camisi, Ulu cami, Kurşunlu Cami, hep o camiler vardı. Pirkalem Hamamı, Taşçı Hamamı, Paşa Hamamı, Çadırcı Hamamı. Bu hamamlara haftada onbeşte hamama gidiyorduk. Evlerde banyo yok. Hamamlara çok gittim. Düğün hamamına. Köyden bohçamızı aldığımız gibi Gülizar abla vardı onla.* Nasıl *köyden bohçamızı alıyorsak, düğün hamamına geliydik. O Terzibabanın orda yıkılan hamam var ya Paşa Hamamı oraya geliyorduk. Banyomuzu yapıyorduk. Bohçamızı alıp tabana kuvvet hadi köye. Yürüme yürüme. Araba yok at yok. Yürüme gidiyorduk öyleydik. Aslan gibi adamdık. Şimdiki gibi böyle gıcırık oldum. Bohçamızı elimize alınca köyden şehire gelirdik.*

*Orası Paşa Hamamı ondan yukarı Çadırcı Hamamı ondan yukarı Pirkalem Hamamı. Çok. Kaç tane hamamdı. Onlara gidip geliyorduk.*

*Okulları bilmiyorum. Ben kuran ve yeni yazı bilmiyorum. Robot gibi bir adamım.*

*Evler hep bir katlıydı. Binde bir ev iki katlı vardı. Şehir merkezinde iki kattan yüksek ev yoktu. Bir kat iki kat. Bir tane evde bir evin içinde 7-8 kişi geçiniyordu. On kişi bir evde geçiniyordu. Evin içinde bir tane oda. Bir oda orada evin içinde bir tane çah. Bir tane tandur. Tandurda suları ısıtıp çahda çimerdik. Biri içerdeki biri de uyansa görecek. Görmüyor mu rezillik, malamatlık. Neler neler neler neler. Benim kardeşim askeri lisede toprakta kaldı öldü. Oy oy oy oy. Ezemin kızı da kaldı öldü. Emimin oğlu iki tane kaldı öldü. Halam öldü. Halalarımın kocaları öldü. Hepsi depremde öldü.*

*Emimgilin bir tane dışarıdan merdivenlen ikinci katta oda vardı. Evin içinde de bir küçük oda vardı. Bir evdi bir oda. Öyle katlı katlı ,üç kat ,iki kat ,bir eve iki kat öyle yok. Binde bir evin altı ev üstü ev. Altı malları sığınak yapıyorlar, üstünde de kendileri oturuyorlar.*

*Genellikle ziraatçi işi yapardık. Tarlalarımızı ekiyorduk, biçiyorduk. Hayvanlarımızı, koyunlarımızı, inekler, çamışlar hep saklıyorduk onları. Biz köyde oturuyorduk. Köy işi.*

*Hiç hayvan kurtulmadı ki hayvan mı kaldı. Nerden hayvan kurtuldu.*

*1939 öncesinde şehir merkezinde küçük bir avluları var, köşesine gübreyi yığarlar. Aburda da küçük bir merek. Öküzleri var, çamuşu mu var ineği mi var. Alıy geliy şehire baharında mart 9 u geçti mi taşınıyorlar köye. Ne anlıyodum avu şehre göçmeden* (göçme işinden manasında). *Şehirde ve köyde evleri vardı. Biz hiç göçmedik, emimgil göçüyordu.*

*Dedemgilin evleri rus, urus muhacirlikte hep yıkılmış. Gelmişler ki evlerini mevlerini şehirde hep yıkmışlar. Daha hiç gitmemiş. Terzibaba yolundan aşağıymış o zaman dedemgilin evleri. Çok öncesi. Urus muhacirlikte . Annemgil, babamgil o zamanı görmüş. 1939'dan çok öncesi.*

*Babamgil muhacir olmuş gitmişler. Dökmüşler evlerini, mallarını, mülklerini koymuş gitmişler. Bir öküz arabasına ne yüklemişlerse; yüklemiş gitmişler. Orda iki sene durduktan sonra Urus çekilmiş, gitmiş. Gelmişler. Babam gelmiş önceden. Ata buğdayı yüklemiş gelmiş. Şubatın 13'ünde* (1918 senesi) *Erzincan kurtulmuş. Gelmiş hemen buğdayı ekmiş. Harman zamanına buğdayı kavuşturmuş. Buğday ekmiş. Onlarda öyle geçinmiş.*

*1939 öncesinde şehirde bir tane ortaokul vardı Erzincan'da. Bir de askeri ortaokul.*
-Ortaokul, Sakarya Okulu muydu?

*Kurtuluş İlkokulu, Cumhuriyet İlkokulu. Üç sınıflı askeri ilkokulu vardı. Kazananları askeri ortaokula alıyorlardı. Askeri ortaokula herkesi almıyorlardı. Ziraatçı çocuklarını almıyorlardı. Babam verdi benim kardeşimi ama okul birincisi. Birinciliğine numaralarına karnelerine bakmış almışlar çocuğu aldılar da öyle fethettiler çocuğu.*

*Tren geliy tren geliy. 1938 de tren geldi. Tren geliy yol yapılıy her şeyler oluy. Dağ delinmiş tren geliyor. Atatürk'e gideceğiz bakacağız ki dağı nasıl delmişler. Gittik ki bakacağız tren nasıl geliyor. Nuran kucağımda* (küçük kardeşi 1,5 yaşlarında) *annemde Beytahtına kuzu götürdü. Kızda kucağımda millet gidiyor. Heveslendim. Dumanlı istasyonuna Beytahtından yayan yürüdüm gittim uşakta kucağımda. Kemah boğazında gözeler olan yer. Kemahın boğazına epeyi giriyoruz içeri Dumanlı İstasyonu birinci istasyon orası. Gittik gördük, tüneli gördük, köprüyü gördük, asma köprüyü gördük. Atatürk geliyor tren gelecek. Nasıl hevesleniyoruz*

*gidek de treni görek Atatürk'ü görek. Atatürk geliyor. Sabahtan malı mulu her işi gördük ki Erzincan'a gidek de Atatürk geliyo onu görek merasim yapılıy onu görek. Erzincan'dan gelenlere dediler ki Atatürk çok hastaymış ertelenmiş. Bayram kaldı geri.*

-Kaynaklar 1938 Ekim olarak belirtiyor.

*Ertelendi. Bayram kaldı geri ertelendi. 10 Kasım'da Atatürk öldü. Ondan sonra, sonradan tren bayramı yapıldı. Gittik merasimine. İşte asmışlar Atatürk'le İnönü'nün resmini koymuşlar. Sağ tarafta İnönü, Sol tarafa ölmüş o yüzden Atatürk'ün resmini asmışlar. "Erzincan Yetim Merasimi". Erzincan tren merasimi "Yetim Merasimi" adını koymuşlar. Atatürk ölmüş diye "Yetim Merasimi" diye altına yazmışlar. Onu da gördük. Atatürk gelmedi. Merasim oldu. Matem bandoları çalınıyor. Yığıldı dağıldı millet. Koyduk geldik eve.*

*Kurma Evi ben satın aldım. Kaç sene oturmuş biz Kemahlılardan aldık. İzzet Başgözeler'den aldık. Halil Başgöze sattı ben aldım. Babamdan düşen tarlaları sattık. Şehirden bu Kurma Evi aldım. İnönü Mahallesi'nde şehrin güzel yerinde, bahçeli, Dörtlü Kurma Ev. Aldım, içine girdim. Hacı* (eşinden bahsediyor) *da hiç içine girmedi. Pazarlığını yaptı aldı geldik eve hastalandı. Kanser oldu. İçine hiç gelmedi. Martta aldık temmuzda öldü. 36 sene oldu.* (Hesaba göre 1983 te evi almış). *Hilmi damadım 5- 6 sene evvel dedi ki; evi gel verek müteahhide sana iki tane ev olsun, dedi. Dedim yok ben köye gitmiyorum daha. Benim evim hem köy hem şehir. Dışarı çıkıp bahçeyi dolanıyorum, elimi atıyorum bişey dikiyorum. Soğan, maydanoz öteberi. Onları yapıyorum. Dışarı çıkıyorum köy. İçeri geliyorum şehir. Daha niye ben evimi dağıtayım. Baktım ki ev de yıkılıyor. Fare yuvası oldu, böcekler sardı bahçeyi, harap oldu yıkılıyor. Daha geçen sene de baban da sağolsun geldiler. Yalçıngil de verdiler müteahhide yapıldı.*

Önceden nasıl kullanıyordun? Yazın kışın nasıldı? Sen nasıl kullanılıyordun?

*Oturuyordum. Kalıyordum. Koyunlarımız, camuşumuz vardı. 25-30 tane*

-Nerde vardı koyunlar?

*-Köyde, görmüyor musun?*

-Nerede, yaylabaşında mı?

*Evet.*

*Ahırımız da geniş, merekimiz geniş. Kov var koyunların yeri. Koyunların yazın yatacak yeri ayrıydı. Hacı titizdi. Hayvanların gübresi bahçeye gele avluya gele . Avlulara yok. Koyunlar hemen kapıdan çıkar davara gider. İleri gelme yok. Mal evi diye bilmezsin. Şehirdeki Kurma Ev de mal yok.*

*Ziraatçilik yapıyorduk. Traktörümüz vardı. Tarlamız vardı çoktu. Babamdan düşen tarlaları sattım şehirdeki Kurma Evi aldım.*

-Yıkılanlar Kurma Evi nasıl aldı? 1939'dakiler nasıl aldı?

*Herkesin tapusuna göre yer vermişler.*

-Kurayla mı?

*Tabii. Tapusuna göre evin metrekaresine göre ev vermişler. Bahçe vermişler. Ev vermişler. Herkes gitmiş evine oturmuş. Nahitgilin evde Dörtlü Kurma.*

*İkili hiç iyi değildi. İki oda yanyana hiç bişey yok.*

*Üçlüler de dörtlü kadar iyi değildi. Benim mahallemde hep Dörtlü Kurma var.*

*Bodrum vardı benimkinin. Bodrumu odanın içinden merdivenle inip çıkıyorduk. Odun da koyuyordum. Dışarıda garaj vardı ben o garaja odunumu, kömürümü koyuyordum. Benim arabam yok, bi şeyim yok. Dışarıya koyuyordum alıyordum, yakıyordum.*

-Yazın serin, kışın sıcak oluyor muydu?

*Evet. Torunum, Selma bende 6 sene kaldı. Bahçede büyük büyük erikler vardı ziraat eriği. Kurna vardı. El yıkayacak yeri vardı. Soba kurmuştuk. Tuvalet kapıdan girince vardı. Havuz vardı bahçede. Büyük havuz vardı. Dolduruyordum havuzu, bir havuz su bahçeyi suluyordu. Dolduruyordum havuzu açıyordum suluyordum bahçeyi. Fasulye, domates ekiyordum. Önceden her şey ekiyordum oluyordu. Sonra olmadı. Böcek sardı. Olmadı.*

*1939'dan sonra talana vermişler. Gelen söküyor. Her şeyi alıp gidiyor. Yasaklamışlar ki. Daha gelip herkesin sağ kalanları geliyor, eşiyor çıkarıyor, alıyor kullanıyor. Onun için demişler ki buraya girmeyin daha. Gelip her şeyi söküp alıp gidiyorlarmış. Zaten kasalar neler köylüler zarar ziyan olmayan, ölüsü olmayan bayram etti.*

*İnsanlar can derdine düştü onlarda talana gelmişler. Köylerden talana gelmişler. Biz ne bilelim düştük derdimize.*

*Yapıldı yapıldı Kurma Evler yapıldı. Sıra sıra Çarşı Mahallesi, evler yapıldı. Çarşılar yapıldı.*

*Kurma evler yapılı gelmiş. Kurma evleri kurmuşlar. Metrekaresi ne kadar vermişlerse; evleri de oralara kurmuşlar. Epeyi yerlerde vardı Kurma Ev. Kaç tane gelmiş ne bilim. Dört evler çok sonraki.*

-Birbirinize gidiş geliş komşuluk nasıldı?

*Komşular birbirine çok samimiydi. Evvelce komşuluk çoktu. Komşular birbirine samimiyetti anne bacı gibiydi. Bacı kardeş gibiydi. Düşüp kalkardı. Bugün senin işini görecem. Bugün yanın. Onlar toplanıyordu. Biz bir motor erik getiriyorduk. Kasalar dolusu. Mahallenin kızları toplanıyordu. Kız Sıdıka akşam erikleri hazırla geliyoruz. Bizim bacalar da büyük Kiy'de* (Yaylabaşı). *Görmediniz ki göresiniz. Bir baştan bir başa bacalar. Motorun eriği boşalıyor kasalar bacalara. Mehmetgil boşaltıyor. Akşam o kızlar hepsi toplanıyorlar. Çıkıyorlar bacaya o eriği yarıp öyle iniyorlar aşağıya. Ne hak verdin ne para verdin para aldın. Öyle bir şey yoktu. Sen geliyor musun biz bağa gidiyoruz dut dökek, erik dökek. Geliyorum diyorlar. Gidiyorduk döküp, toplayıp geliyorduk. Alan geliyor alan geliyor. Dönüp geliyorduk. Öyleydi kızlar birbirine çok düşkündü bacı gibiydi bizim mahallenin kızları. Öyle mahallede benim kızların emsalleri kızlar birbirlerine düşkünlerdi. Dikiş kursuna, Kuran kursuna beraber gittiler. Yazında gidiyorduk dutların dibini biçek. Köyden dışarı bağımız var yeni yetişmiş dutlar gidiyoruz dut biçek. Komşumuz gidiyor semaver yakıyor. Gidiyoruz çarçabuk kimisi biçiyor, kimisi süpürüyor dutların dibini. Biçiyoruz süpürüyoruz Geliyoruz ki* (komşu kızı) *Refiga semaver yakmış, çayları demlemiş. Yığılıyorduk başına. Yiyorlar, içiyorlar, söylüyorlar, Gülüyorlar. Dağılıyoruz. Eskiden samimiyet vardı, komşuluk vardı. Şimdi yok. Şimdi bak; bir apartmanın içinde birbirini tanımıyorlar. Öyle şey mi olur.*

*Ben orda semaveri yakıyordum. Komşular başıma birikiyordu. Geliyorduk bizim evde erkek yok. İşlerini gören, işini gören geliyordu bizim oraya. Bahçe serin, suluyordum, süpürüyordum. Semaver yanıyor. Yakıylar, dolduruylar, kalkıylar, yıkıylar, koyuyorlar, kalkıyorduk herkes gidiyordu işine. Şehirde de öyleydi.*

-1939 önce geçim nasıldı? Ekonomisi?

*Olmayanlar olanlara çalışıyordu. Onlarda onlarlan. Parasıyla yevmiyeyle çalışan. Komşuluk geliyor erik döküyor, erikleri yok dolduruyor veriyoruz. Fasulye ayıklamaya geliyorlar; fasulyeleri yok dolduruyor veriyorduk. Götürüyor pişiriyor. Göz görüyor muydu ki. Bizim çoktu çoktu. Motor vardı tarla çoktu fasulye çok ekiyorduk. Her şey çoktu, boldu. Davar mal doluydu. Halan Çağlayan'a gitmişler geliyorlar Kiy'e. Geldiler. Su yeni bahçeden kesilmiş. Bahçeye de hacı sulamış. Su akıyor. Çeşme bahçenin ortasında. Bir kalaylı kazan yoğurt mayalamışım. Sağınca hemen mayalıyoruz ki yağlı olsun, güzel olsun yoğurt. Koyunları sağıyorum bir ocağa, inekleri sağıyorum bir ocağa koyuyorum pişiyor. Güzelce mayalamışım. Bunlar geldiler. Kazanı getirip ortaya yediler. Çağlayandan geliyorlar. Bir de kuzu kesmiştik. Dışarıda ocağı yaktılar. Köydeyken.*

-Ne kadar da bir gidiyordun kızken? Kızken şehire gidiyor muydun? Sadece hamama mı gidiyordun? Başka bir yere gitmiyor muydun?

*Bizim evdeyken kız iken sonra sonra arabalar çıktı; at arabaları çıktı. Tren yolu geldi de; kamyonu tanıdık. Tren yoluna geldi taş kum getiriyor da kamyonu gördük. Nerde görüyük. Til çayının taşını kumunu hep çektiler Tren yoluna.*

-Şehre neyle gidiyordunuz, geliyordunuz ?

*Öküz arabası. Öküzleri koşluyduk arabaya binip gidiyoduk şehre gezmeye giden de. Bir buçuk saatte öküz arabası köyden şehre geliyor. 1,5 saate şimdi Erzurum'a gidiyorlar.*

-Eski kentte Hükümet Caddesi varmış. Ordu Müfettişliği Binası. Hatırlıyor musun?

*Müfetttişlik Binası karşıdaydı. Burada da Taş Kışla vardı. Karşısında Taş Kışla vardı. Yol, cadde ortasından geçiyordu. Aşağıda Hükümet binası ondan bu tarafa da çarşılar. Bir sıra bakırcı, demirci. Bir sıra marangozlar öyle. 1939 Depremi'nden önce demiryolundan yukarı 1 tane ev yoktu. Oralar hep tarlaydı. Demiryolunun altı da tarlaydı.*

-Mahalleleri hatırlıyor musun?

*Karanlık Mahallesi, Karakaş Mahallesi, Hasanefendi Mahallesi, Yığancı Sokağı. Hancı Mahallesi, Halilullah Mahallesi, Terzibabadan bu yanı bir mahalleyi unuttum. Mollagüzel Mahallesi, Terzibabadan bu yanı, Terzibaba şehrin altıydı. Kale.*

*Camiler; Gerek Cami, Kurşunlu Cami, İzzetpaşa Camisi , Ulu Cami. Camileri vardı. İzzetpaşa Camisi, iki minareliydi. Taşçı Hamamı ve Taşçı Camisi.*

*Kale vardı. Terzibaba'nın karşısında kale vardı. Kalede de çok asker öldü. Kalenin kapısından köylere gidiyorlardı. Tahta köprüydü Fırat'ta. Tahtadan köprü yapmışlar Fıratın üstüne. Eskiden kalenin o taraf Yaylabaşı'na doğru şehirmiş Erzincan yeniden batmış. Kalenin o tarafı Örenşehir mahallesi deniyor, Oradan yukarısı Çukur Mahallesi, Taşçı Mahallesi.*

*Kalenin içinde askeriye yaşıyordu. Kalenin bir kapısı Kiy'e, zekkıh, Çağlayan'a giden yola bağlanıyordu. Kale kapısından gidip; Fırat'ın üstünden ahşap köprüyle Kiye bağlanıyordu. Köprü ahşap ve yukarıda.*

*Eskiden banyo yok; herkes hamama gidiyordu. Pirkalem Hamamı, Çadırcı Hamamı, Paşa Hamamı, Bey Hamamı, Taşçı Hamamı.*

*Okul olarak ;Kurtuluş, Cumhuriyet, Fırat, Sakarya, Gazipaşa İlkokulu. Gazipaşa okulu yeni yapıldı ve orası da yıkıldı. Bir tane askeri ortaokul, Bir tane sivil ortaokulu vardı. Onun adını hatırlayamadım. Hükümet binasına yakındı.*

Adalet teyzenin dayısı Talat bey onun kardeşi Ahmet Bey, Fırat İlkokulu'nda öğretmendi. Talat Bey de Amasya da evlendi.

*1939 Depremi öncesinde; Müfettişlik binasının karşısında Taşkışla vardı. Sokaklar dardı, makine geçmiyor. Öküz arabası binde bir geçiyor. At arabası da Faytonlar yaylı deniliyordu. İki tane at koşuyor. Öküz arabası ve at arabası gidiyor. Gelin; faytonla gidiyor. Ben de faytonla gittim. Gelinin çeyizi, sandık, yatak, kilim. Gücü yetene göre. Yeten veriyor; yetmeyen de yatak da yok bişeyi de yok.*

*Düğünlerde yarın gelin gidecek ya. Evlerde akşam kına gecesi oluyor. Gelinin eline kına yakıyorlar, peştemal eteğinde de meyveyi dolduruyorlar. Avuç avuç herkesin eteğine meyve koyuluyor. Ertesi günde gelin gidiyor. Oğlan evinde de düğün oluyor.*

*Annemler 24 kişi bir evde yaşıyormuş. Köy Selüke'de yaşamışlar. Dedemin hacca gittiği zamanlar. Muhacirlikten evvel. 1918'den öncesi 24 kişi bir evde yaşıyormuş. Bugün 3 gotluk tekne ekmeği pişiyor. Yarın durup ertesi gün tekrar pişiyor. 4 tane gelin . Hamur yoğuruluyor küntleniyor. Ekmekçi geliyor, pişiriyor gidiyor. Ekmekçi de başka; Erkek'den gelip pişiriyormuş, annemin zamanı. Onlar daha berbat zamana yetişmiş. Muhacirlik olmuş fakir olmuşlar. Ruslar yakmış yıkmışlar gelmişler ki hiç bir şey yok. Annemler Kayseri'ye gitmişler. Muhacirlikten geldikten sonra annem evlenmiş.*

*Kayseri de dayıgil, hanımları gitmişler muhacir. Babamgil de Amasya'nın Çorum'un orada Hacıköyü'nde kalmışlar muhacir. Ev vermişler. Kendileri mi kiralamış devlet mi vermiş bilmiyorum.*

*1939 Depremi olduktan sonra başka illere herkesi götürmüşler hastanelere, evlere yerleştirilmiş ev vermişler. Başka illere gönderilenler bahar oldu herkes geri geldi. Herkes bağına bahçesine geldi. Köyleri olanlar köylere, şehir de hugul* (baraka kastediliyor) *yapanlar da yaptı. Dükkan yaptılar. Baraka yaptılar. Tahtayla tarabayla çaktı çaktı bir evden hugul yaptı içine girdiler. Baharın bu zamanlar* (Mayıs). *1939 Depremi sonrasında legende yok, tahta teknelerde yıkanıyorduk. Çadıra soba kurduk. Nuran* (kardeşi) *2 yaşındaydı.*

*Ben depremde 16 yaşındaydım. Ben en büyük çocuktum. Şükran'ı* (en küçük kardeşi) *ben büyüttüm. Kızılcıkların dalına salıncağı yapıyordum. Kardeşim Şükran'ı koyuyordum.* Şükranı ben büyüttüm. Şu an Şükran'ın oturduğu *ev yapılıyordu. Ustalar çalışıyor ev yapıyorlar. Uşak beşikte annem sahip çıkmıyor. Acı yenmiş bir yandan, uşak ağlıyor. Öyle mazlum uşaktı ki; hiç sesi çıkmıyordu. Gülizar abla 2-3 günde bir gel şu çocuğu yıkayak. Ocakta su ısıtıyam yıkıyık, beliyem yatırıyam. Anne anne buna meme ver. Getiriy koyuyam salıncağa ki; tavuklar gözünü kakar çocuğun. Salıncağa koyuyam. Orda da ocak yanıyor ustalara yemek pişiy. 16 yaşımda hem yemek pişiriyorum, hem çocuk bakıyorum.*

*Bir kız çocuğu daha doğmuş bacım; onunla ikiz yazdırmışlar. Esas doğumum 1927 doğumluyum.*

-Okul okudunuz mu?

*Evet. Ortaokulu Erzincan'da bitirdim.*

-Hangi okulda okudunuz?

*Ortaokulu Erzincan'da okudum.*

Selma Can: *Kurtuluş İlkokul'du. Ortaokulda Kurtuluş Ortaokulu yoktu, ilkokulu vardı.*

Mehmet Gültekin: *Kurtuluş normal. Erzincan'da zaten bir tane ortaokul vardı. Ortaokulu 1946 da bitirdim. 1946 da İstanbul Halkalı Ziraat Okulu'na gittim. Orada imtihanı kazandım. 1949'da oradan mezun oldum. Erzincan'a tayinimi istedim. Tayinim burada oldu. Stajyer olarak 1950'de burada çalıştım. 1951'de askere gittim. Yedek Subay Okulu'na Ankara'da. Oradan Yedek Subay Okulunu ilk defa İzmir Gaziemir'de Ulaştırma Bölümü'nü kazandım şoför olarak. 6 ay orda Gaziemir yedek subay okulunda bulundum. Ondan sonra kura çektik. Erzurum Kandilli Altıncı Zırhlı Tugay Oto bölüğünde yani nakliye bölüğünde temin olarak çalıştım. 5 ay içinde dediler tamam terhis olabilirsiniz. Oradan terhis oldum. Buradan şeyden sonra tekrar kura çekildi. Ben Aydın Koçarlı Zeytin Bakım Fen memurluğuna tayin oldum. 3 sene orda kaldım. 51'den 54'e kadar Aydın'da çalıştım. Ondan sonra; babam anam da oraya geldiler, bulundular. Ondan sonra tayinimi istedim, ben buraya geldim. Burada da merkez de bağ bahçe mütehassısı olarak 76'ya kadar çalıştım. Oradan emekli oldum.*

-Nerede bağ bahçe?

*Yani Teknik Ziraat Müdürlüğü. Yani Hükümetteki Teknik Ziraat Müdürlüğü teşkilatı vardı. Halen devam ediyor.*

-Neredeydi?

*Hükümetin binasında. Eski Valilik. Halen orada. Ziraat teknisyeni olarak çalıştım. Ondan sonra buraya geldikten sonra evlendim. Mahkeme başkatibi Kadir bey vardı. Onun kızıyla Müzeyyen Hanımla beraber evlendik. 2010'da vefat etti. 4 çocuğumuz var. 3 oğlan 1 kız. Ahmet Şinasi Gültepe Burun boğaz doktoru, Bülent Gültepe elektronik mühendisi Telekom'da Konya'da çok çalıştı santral mühendisi, ondan sonra en son Aydın Telekom Müdürlüğü'nden emekli oldu. Evli 2 çocuğu var. İbrahim 3. Oğlum. O da Yalnızbağ İlkokul müdürüydü emekli oldu. Bir de Kursa gitti Sakatlar okulunda orda öğretmenlik çalışıyor. Hala öğretmenlik yapıyor. Kızım da ev hanımı Kız Meslek Lisesi mezunu.*

-Doğum yeriniz?

*Erzincan, Yalnızbağ Köyü.*

-Erzincan'da nerede yaşadınız?

*Erzincan'da İnönü Mahallesi'nde oturdum. Kiracı olarak oturdum bazı mahallelerde. 1939'da köydeydim ben. İlkokul 4. Sınıftaydım. Ortaokulu köyden yürüyerek gittim geldim okudum. Anam illağa dedi ki. Anam imam kızıydı. Babam okur yazar değildi. Anam dedi ki ben bu çocuğu okutacağım. Öyle bir niyet etti.*

*Okulu ordan köyden yürüyerek gelirdim 10 km'yi. Akşam giderdim evimize. Böyle de 4 senede bitirdim. İlkokulu pekiyi ile bitirdim. Şeyde, birinci sınıfta kaldım ortaokulda. Ondan sonra da daha ikmale de kalmadan ortaokulu 1946'da bitirdim. Kurtuluş değil. Merkez Ortaokulunu bitirdim. 1939'dan önce Yalnızbağ'daydık. Adres olarak Yalnızbağ'da Mimar Sinan Mahallesi o zaman Mimar Sinan Mahallesi de yoktu Aşağı Mahalleydi.*

Selma Can: *Yukarı Mahalle, Orta Mahalle, Aşağı Mahalle, köy üçe ayrılmış. Bizim Aşağı Mahalleydi. Dedemlerin sülalesi Abaslar.*

Mehmet Gültekin: *Abaslar Mahallesi, abaslar diye şey. Necati Gültepe var yazar şimdi İstanbul'da.*

Selma Can: *Şeceremizi tutmuş Soy ağacı.*

-1939'dan sonra kaldığınız Kurma Evin adresini biliyor musunuz?

Selma Can: *İşte evlendikten sonra anneannemlerin İnönü Mahallesi'nde yaşamışlar. 1955'lerde falan. Ondan sonra da 60'larda Gülabibey'de oturmuş.*

Mehmet Gültepe: *61'de 62'de aldık. İnönü Mahallesi'nden sonra İplik Fabrikasının orda bir evde oturduk. Çarşı Mahallesi'nde oturduk.*

Selma Can: Ondan sonra geçtiniz annennemgilin eve. Ondan sonra satın aldınız Gülabibey de Kurma Ev.

Mehmet Gültepe: *Ta 1961-62'de Kurma Evi aldık. Evlenmemiz 1954'teydi. Gülabibey Mah 58. Sokak Numara:12.*

Selma Can: *Orası sobalı diye; Cimin durakları eski terminalin çaprazında kaloriferli bir ev aldılar. Orda oturdular kat kaloriferli diye orayı aldılar. Ondan sonra da Kurma Evi sattık.*

-Deprem öncesi Eski Erzincan'ı hatırlıyor musunuz?

Mehmet Gültekin: *Eski Erzincan'ı babamla ilk defa burada Çarşıya geldik. Bir handa hanın önünde atımızı bağladık. Atla geliyorduk. Orda kaldık. Çok az hatırlıyorum eski Erzincan'ı. İstasyondan çok aşağıda. Kale vardı yıkıldı orda. Oraları hatırlıyorum o kadar.*

–Evler sokaklar nasıldı?

*Konak değil de, bir meydan vardı. Meydandan bir şeyler aldık. Çok gezmedik. Bir defa gittim çocukken. Meydan Çarşıya gittik. Sonra gittik köye. Hamam var diye bir yer gösterdiler. O kadar gördüm. Köyü tanıyorum.*

Selma Can: *Annem anlatıyordu konaklar varmış. Hamam varmış. Eski iki katlı cumbalı evler falan annem anlatıyordu. Ama ben hiç oralı olmadım. Ben çok dinlemedim eski evleri.*

-Köyde eski Erzincan'ı anlatan var mıydı?

Mehmet Gültekin: *Oturmadık Erzincan'ın içinde depremden evvel. Anlattıkları şöyle Erzincan'da evler birbirine bitişikti. Yani bir horoz bir damdan öbür dama geçermiş şeklinde. Yani bitişik evler şeklinde. Sokaklar dar tabi. O zaman kimse arabayı düşünemiyordu. Sade nakliye olarak at ve eşek kullanılırdı. Katır da tek tük vardı. O şekilde ona göre sokaklar, ona göre yapılar var. Dar sokaklar evet.*

-Yaz kış kullanımı diye bir şey varmış; yazın köye geliyorlarmış, kışın Erzincan'a geliyorlarmış eski dönemlerde depremden önce. Öyle bir şey var mıydı?

*Eski dönemlerde şehir hareketi çok azdı. Hep köylerde geçerdi. Köylü köyde olurdu. Şehirli şehirde. Öyle köy şehir olmazdı.*

-Mart Nisan gibi yani köye gidip sonra merkeze mi giderlerdi?

*Yok yok. Herkes yerinde oluyor.*

-Depremi hatırlıyor musunuz?

*Depremi çok iyi hatırlıyorum. Şimdi depremde üç kişi büyük ablam, abim, ben. Abilerimin annesi vefat etmiş, ben ikinci evlilikten oldum. 1939 Ortaokula gidiyorduk. Yılbaşında karnelerimizi alacaktık. Yattık. Birden gece yarısı bir sallama başladı. 8 derecede dediler o zaman. 2 dk sürdü. Salladı salladı salladı. O bakır kaplar düşüyor yerlere, binalar yıkılıyor böyle gürültü. Abim, bacım, iki abim kalktılar kapının yanında, böyle oda var. İki tane burada yapılı oda; dam ama üzeri düz baca, üzeri topraklı 30-40 cm toprak. Üzerinde şor diye şorak diye su geçirmesin diye bir madde de yapılıyor. Ondan sonra bastırılıyordu.*

-Nereden alıyordunuz onu?

*Şeyden. Dağda. Yalnızbağın Kuzeybatı yakasında dağda Şorak diye bir kaya vardı. Onun erimesinden meydana geliyordu. O şorağı getirip su geçirmiyordu o, bacaların üstüne seriyorlardı. Loğla loğluyorlardı. Daha yağmur aşağıya gelmiyordu.*

-Ne zaman yapıyorlardı onu? Baharda mı?

*Binayı yaptıkları zaman.*

-Her sene yapıyorlar mıydı?

*Her sene de yok. Onu bir defa çekiyorlar. Tesiri azaldığı zaman tekrar bir daha ilave ediyorlardı.*

-Düz dam mıydı evler? Ahşap mıydı? Çamurdan mıydı?

*Evler Düz dam. Çamurdan kerpiçten yapılmış duvarları. Üstü 20 cm kalınlığında böyle büyük yuvarlak ağaçlar çam. Ondan sonra üzerine mertek. Üzerine kamış. Kamışın üzerine de çamur yapıyorlardı. Biraz çamur ekşiyordu şeyde. Onu da çamurla yapıyorlardı tekrar bacayı. Onun üzerine toprak seriyorlar. Onun üzerine şor. Şor dediğim şorağı çekiyorlar. O şekilde. Bir de oluk yapıyorlardı duttan. Oluk ağaçtan.*

-Dört köşesine mi?

*Yok. Bir tarafa, bir tarafa.*

-Bir tarafa eğimi var o zaman?

*Eğilir tabi, Biraz eğilir tabi. Ona göre bahçeye akıyordu.*

-Evin içi nasıldı? Kaç tane oda vardı? Nasıl giriliyordu?

*Bizim yattığımız oda buradaydı. Yanımızda babamın yattığı oda vardı. Onun yanında ev diye, eski ev diye bir ev vardı. Bir tane de ayvan vardı. Ayvan da önü açık, üç duvarı sağlam arkası var, yan duvarlar. Ön tarafı açık bahçeye doğru.*

-Üç duvarı kapalı önü açık?

*Ayvan diyorduk oraya ayvan. Oradaydı. Depremde onlar kapının yanında tutundular. Bana da çok ısrar ettiler. Kalk kalk deprem oluyor diye. Dedim her halde bir şey olmaz diye. Ben kalkmadım. Baktım topraklar dökülüyor. Şöyle şu*

*şekilde büzüldüm. Böyle bu şekilde* (öne eğilerek kapanıyor) *Secdeye varır gibi böyle yaptım. Bir de baktım dam çöktü üzerime. Çöktü üzerime ama ben ondan hiç acı hissetmedim. Ama baktım dizlerim zorlanmaya başladı. Nefes alıyorum. Toprak geliyor ağzıma. Çam şey. Birde baktım onları işitiyorum. Annem de öbür odada. O da kapının yanına almış çocuğu kucağında. Babam dışarı kaçmış, kurtulmuş. Bizim hanede, köyde 7 kişide evlerinde ölü olmayan vardı. Bu 7 aileden biri de bizimdi. Bizim evde zayiat olmadı. Onlar kurtuldular.*

-Köyde kaç kişi vardı? Köyde nüfus neydi?

*Köyde 300- 400 hane var diye düşündüler. 400- 500 kişi öldü.*

-Evinizde iki oda mı vardı?

*İki oda vardı. İki oda bir de ev vardı ayrıca. Dışarıda misafir konuk evi de vardı. Dışarıda evden başka iki oda yapıldı. Taze odalar. Onlarda dümdüz oldu. Kiler yıkılmadı.*

*Ev dümdüz. Basamak yok. Bir dış avlu var. Hayvanlar orada, koyunlar oradan ahırlarına dağılıyorlar. Onların samanlıkları, kom var. Bir de iç bahçe var. O iç bahçede de arada yine kapı var. Kapatıyoruz biz iç bahçede geziyoruz oraya hayvanlar giremiyor. İç bahçeyi kullanıyoruz. Orda da tuvaletler dışarıda oluyor. İçeride tuvalet yok. Bir oda, iki oda bir ev var. İç içe böyle. Ondan sonra evlerin dağılımı da sığırların ayrı bir ahırı vardı. Koyunlar ayrı damda oluyor. Bir de onların samanlıkları var. Merek diyoruz. Merek de samanlık. Orada da hayvan yemleri vardı. Kışın oldu mu oraya samanı doldururduk. Bahara kadar, o samanla hayvanları besliyorduk.*

-Hayvanların olduğu yerdeydi onlar heralde?

Onların, o avlunun içindeydi. O hayvanların bölümü içinde.

-Dış bahçede hayvanlardan önce miydi? Yani dıştan sokaktan gelince.

Sokaktan gelince hayvanların sokağına giriyoruz. Ondan sonra kapıdan da biz örtüyoruz, hayvanları orta bahçeye girmemeleri için. Orta bahçede de bir kuyu var; Su kuyusu. İçme su kuyusu. Harktan su dolduruluyordu kuyuya. O şekilde sudan 1 hafta idare ediyorduk. Biterse tekrar harktan su alıp, dolduruyorduk hark suyundan. Çeşme suyu yoktu o zaman. Elektrik yok tabi. Lambayla. El lambası.

*Ben işte o zaman salladı, böyle yumuldum çöktü üzerime neyse seslendiler. Kim yok Mehmet yok. Mehmet Mehmet. Ben dedim buradayım dedim, eşti çıkardılar beni oradan. Ondan sonra, duvarlar yıkıldığı için o arka camdaki odanın camı olduğu gibi yattı yere, böyle düzdüz çıktı. Yüklükte de yataklar vardı. O yatakları da serdiler. Tabi hayvanların bağırması, adamların bağırması, efendim gelin kurtarın diye. Ceset çıkıyor. Herkes işte, eli ayağı tutanlar, hep onların yanına gittiler kurtardılar. Ben de çıktım epeyce sonra deprem de yine devam ediyor yani ara ara artçı depremler. Bir de baktım ki şey; kan akmış böyle gitmiş taa bacaklardan çıkmış kurumuş, baktım şurada şu kadar tersik yanında kırılmış şöyle yarmış burayı birde ayağıma da çivi batmış ama ben onların hiç birini duymadım. Ondan sonra salladı salladı. Ondan sonra yarındası günü kar yağdı*; (kar yoktu eskiden yoktu kar sonradan yağdı) *ondan sonra karı süpürdük yatağı serdik oraya; o gece öyle yattık, hiç ne üşüdük. Üşüdüğümüzü de hatırlamıyorum yani. Uyuduk.*

-Sonrasında ne yaptınız? Deprem olduktan sonra ne yaptınız?

*Ondan sonra deprem olduktan sonra baktık ki olmuyor. Dut ağaçları vardı. Şey çoktu tersik o dediğim şeyler. Onları böyle dut ağaçlarına dayadık. Palazları üzerine çektik. Böyle orda hemen bir kulübe yaptı babamgil, anam. Hemen oraya taşındık. Ondan sonra 15 gün sonra yollar kapandı. Tren gelmişti Erzincan'a demiryolu. Fakat depremde, bütün taşlar düşmüş yolu kapatmıştı. Karayolu zaten açılmıyordu. Karayolu kapanıyordu. Şey Sivas yolu kapanıyordu. Burdaki de Pöske yolu şey Trabzon yolu kapanıyordu. Ancak baharda Mayısta ancak yol açılabiliyordu. 15 gün sonra yardım gelmeye falan başladı. Çadır verdiler. 1 çadırda 9 kişi bir çadırda yattık. Kışı öylece geçirdik.*

-Siz yine köyde mi kaldınız? Yoksa şehire geldiniz mi?

*Köyde kaldık.Yok hiç şehire gelmedik. Hiç şehire gelmedik.*

-Size çok sonra yardım geldi. Peki şehirde olanlar ne yapmışlar mesela? Onu biliyor musunuz? Sonrasında ne yapmışlar?

Mehmet Gültekin: *Şehirdekilerin bir kısmı hemen tren gelince demişler gitmek istiyor musunuz. Onlar Adana'ya Mersin'e falan hep devlet oraya taşımış. Şehirde köylerde şey çok. Güz, sonbaharda herkes yiyeceğini yani bulgurunu, gendimesini, nohudunu, fasulyesini, patatesini, havucunu hepsini hazırlıyor ununu, bütün yiyeceğini. hatta güzden havalar iyiyken tandırda ekmek de pişiriyorlar. O ekmekleri de kurutuyorlar. Daha kışın ekmek yapamazlar. O şekilde hazırlıklı olduğu için, kilerimiz de yıkılmadığı için anam peksimet hamuru yapmış legenlen. Herkes telaş içinde ağlıyorlar. Hamurunu aldım bende çocuktum. Ateş yaktım, soba borusunun üstüne o hamurları koydum, hem ben yedim hemde onlara dağıttım. Küçük çocuktum. Soba borusunu açtım altında ateş yaktım. Onun üzerine koydum şeyi. Onların akıllarına bile yemek gelmiyor. İnsan illaki acıkıyor. Kızarttım onlara da verdim bende yedim. Yaralı olduğum halde onu yaptım. 15 gün sonra sağlıkçı geldi sardı bağladı. Ben yattım kalkamadım. Sonrasında baraka yapmaya başladık tekrar. Her halde para da verdiler. Ondan sonra malzemeler geldi yiyecek ve giyim malzemeleri geldi. Köydeyiz. Köye getiriyorlar muhtarlığa veriyorlardı. Babamda muhtardı. Onlar ihtiyaç sahiplerine dağıtılıyordu. Çadır verdiler. O şekilde kaldılar. Yaz oldu bahar oldu. Trabzon'dan ustalar geldi. Onlar bize bir baraka yaptılar kerpiç döktüler. Bu sefer iş çatıya geldi, daha dam değil de çatı ama yine toprak. Duvar ağaçla yapılıp aralarına kerpiç koyup sıvıyorlar. Dolma deniliyor dolma duvar. O şekilde yaptılar. Kışları o şekilde geçirdik. Ahır yaptık. Aynı evimizin bulunduğu yerlere yaptık. 38 tane koyun vardı 3 tane koyun çıktı. Onların hepsi öldüler. Ahırda da 5 – 6 tane sığır vardı. İnek öküz falan. 5 tane öküz, at. Onlardan da kurtulan oldu. Tavuklar tinde kaldı 1 ay sonra çıkardık. Tin kapalı bir yer ölmediler.*

-Yeni yapılan ev nasıl oldu odası ?

*Bahçeye çıktık. Bahara kadar çadırda kaldık. Çadırda kaldığımız zaman tavuklar dut ağaçlarının üstünde uyuyorlardı. Kurtlar yemesinler diye. Kurtlar yanımızda geziyorlardı. Bir gün de kurtlar geldiler. Bir de köpek var. Babam uğraştı, neyse onları şey yaptı elde bişey yok bakmış ki böyle dikilmişler kurtla köpek çarpışıyor. Babam da çok cesaretlidir. Kurtun arkasından tutmuş itin altına veriyor ki korksun falan diye. O kurtuldu kaçtı. 2. günde yine harıltı çıktı bu sefer balta koyduk yanımıza. Hazırladı; depremden çıktık hacat* (alet) *yok; bel lazım kazma lazım balta lazım bilmem her şey lazım yani hiçbiri yok. Bir balta bulduk. Bir karmaşa oldu. O zamanda babam yine kalktı. Bir tanesine köpek yine yakaladı onu. Meğerse bu sefer*

*de itmiş aynı cinsten başka yabancı it. Ona vurdu. O da ölmeden kaçtı gitti. Öyle şeyler geçti başımızdan.*

-Eski Erzincan'la sonrasında yeni yapılan Erzincan arasındaki farklar nelerdi?

*Eski Erzincan'ı olduğu gibi terk ettiler. Yani hiçkimse kalmadı orda. Hiç kimse kalmadı. Yeniden bu tarlaların içinde ev yapmaya, baraka yapmaya başladılar. Ondan sonra babama da dediler ki; gel sende burada bir yer yap. Dedi yok ben köyden gelmem buraya dedi. Bizi köyde tuttu.*

-Siz uzun süre köyde kaldınız. Peki Yeni Erzincan'ın yapıldığını biliyor musunuz? Mesela deprem oldu. Kalan binalar nelerdi? Ne oldu?

*Kalan bina yok. Tren yolunun altındaydı eski şehir. Onu terkettiler. Hiç orda adam olmadı. Onun üstündeki tarlalara Çarşı Mahallesini işte şey oralara yeniden baraka yapıp oturmaya başladılar.*

-Eski Erzincan'la yeni Erzincan arasındaki farklar nelerdi?

*Yeni Erzincan Romanya'dan evler, Kurma Evler geldi.*

-Nasıl kuruldu Kurma Evler?

*Kurma Evleri; müteahhitlere vermişlerdi. Müteahhitlere hazır fırınlanmış keresteler geliyordu. Yine ne lazımsa.*

-Nasıl geliyordu onlar ?

*Tren yoluyla mı artık nasıl geliyorsa onu bilmiyorum nasıl geldiğini. Biz köydeydik artık nasıl geliyorsa ondan haberimiz bile olmuyordu. Müracaat edenlere tarlada.*

-Nereye müracaat ediliyordu?

*O zaman belediyesi var yine hükümet var. Tarlalar, her taraf şey olmuş yıkılmış yani boş yerler. Çoğu yerler kumluk böyle o şekilde . Yer beğenin diyorlardı. Beğeniyorlardı. Müracaat edenlere Kurma Ev yapıyorlardı.*

-Kura usulüyle mi yaptılar? Yoksa mesela ben burayı beğendiim diye mi? Etap etap mı?

*Yok. Müracaat ediyorlardı orda oturanlara işte. Onlar da planını yapıyorlardı sokakları yapıyorlardı belediye olarak. Parselasyon yapıyorlardı. Ona göre; onlara dağıtıyorlardı.*

-Kaç tane yapıldı?

*Sayısını bilmiyorum da. 1962'de 30.000 liraya bir tane kurma ev aldık. Babam vefat etmişti. Dörtlü bir kurma ev aldık. Sonradan satın aldık. Başkaları almışlar kurmuşlar yerini, biz onlardan satın aldık.*

-Peki öncesini de mesela Kurma Evlerin bahçelerini yolarını bahçe duvarlarını yapmışlar mıydı?

Mehmet Gültekin: *Bahçeleri vardı. Duvarlarını ev sahipleri yapıyordu. Duvarları biz yaptık. Duvarlar yollar muntazam şekilde. Her mahallenin yolu vardı. Yolu vardı duvarları yok. Duvarları herkes kendisi, kendi evini yapıyordu.*

-Ne kadar sürede yapıldı Kurma Evler onu biliyor musunuz öncesinde? Ne zaman yapıldı? Ne kadar sürdü?

*Onların ben tarihlerini bilemiyorum. Biz şehire az geldiğimiz için. Çok şehire gidemiyorduk. Ortaokullar başladı çarşının içinde. Ortaokullar vardı karşılıklı*

*olarak biri yolun bir tarafında biri karşı tarafında kiralık binalar karşılıklı olarak. Ben yürüyerek köyden şehire ortaokul için geliyordum. Alman Harbi II. Dünya Harbi vardı. 1944'de bitmişti. Biz de o zaman şehire geliyorduk işte okumaya. Ortaokulu 4 senede bitirdim. İstanbul'a 1946'da imtihana gittik.*

-1946'da Erzincan nasıldı?

*1946'da Çarşı Mahallesi vardı. Sokaklar taş yani. Toprak yollar. Araba yoktu. O zaman bir tane Ecepşirler'de bir ufak taksi vardı. Ecepşirler Petrol şeyini almışlardı. Gaz yağı getiriyorlardı. Hanın yanında satış yerleri vardı. 1-2 tane de dolmuş vardı Erzincan'da. Handa şimdiki tren yolunun hemen üstündeydi. Suluhan vardı orada. Tren yolunun kuzeyindeydi. Demir yolu vardı. Kurma Evler yapılmamıştı. Ondan sonra Kurma Evler geldi yapıldı. Bu sefer de kuzeye doğru devam etti.*

-Kurma Evlerin yapıldığı hali inşaat halini, durumlarını gördünüz mü?

*Yok ben köydeydim. Çocuktum. Denk gelmedik. Biz ortaokula gidip gelirdik. Yapıldığını gördüm bu taraftan. Hep fırınlanmış şeyler geliyordu standart böyle büyük kalaslar geliyordu. Onları boyuyorlardı. Bodrum vardı. Bir göz de bodrum yapıyorlardı. Üzerini 2 oda 1 mutfak 1 salon arada da tuvalet banyo vardı. Bahçesi vardı bir de.*

-Mahalleler neye göre yapıldı? İlk önce Gülabibey mi yapıldı? Sıralama oldu mu? Etap etap mı yaptılar?

*Sırayla yaptılar. Mahalleler çoğaldıkça kuzeye sağa sola doğru dayanmaya başladı.*

-Aralarında boşluklar var mıydı? Yoksa belirli bir düzen de mi yaptılar?

*Yok hepsi şeyliydi. Yollar mollar hep çizilmiş. Planlar yapılmış. O şekilde bahçeli evler şeklinde. Her evin de bir bahçesi vardı. Ne kadar diyelim. Kaç metre. 30 a 40 yahut 40 a 40 bahçeleri vardı. 300 metre bahçeleri vardı. Kurma Evleri yazdırmışlar bizim haberimiz yok. Şehirdekiler yazdırmışlar. Herkese de vermiyorlar. Yeri olanlara veriyorlar.*

-Ödemeleri nasıl oldu? Konuşuldu mu? Talep oldu mu? Ödemeler nasıl yapıldı?

*Ödemeler çok az oldu her halde de. Çoğuları da sattılar ödemeyenler. O zaman pek de herkes şehirde geçim olursa şehirde oturabiliyor. Olmazsa yaşama yoktur. Köylerde yaşama kolay. Köylerde hiç bişey olmazsa 1 tane inek, 2 tane koyun alabilme imkanları oluyordu. Eve 1 tanede tarlası vardı, ordan yiyeceğini çıkarıyordu. İhtiyacı yoktu dışarıdan beslenmeye. Hepsini kendi yaptıklarıyla. Köyler kendi kendilerini idare edebiliyorlardı. O zaman şehirdeki adam ekmeğini fırından alıyordu. Fırın yıkıldı mesela öyle kabul edelim. Günlük yiyecekleri vardı kalıyor aç. Ama köylü öyle değil. Köyde unu var bulguru var. Yıkılsa bile yine kenarda köşede var. Onla hayatını devam ettirebiliyordu.*

-Şehirdekiler ne işle uğraşıyordu? Onlarda ziraatle uğraşıyormuş.

*Onlardan hiç haberimiz yok. Şehirde zaten çok az insan vardı. Onların da kimisi öldü kimi de hemen tren geldi. Gelene kadar çadır baraka kuruldu o yerlerine. O şekilde yardım etmeye başladılar yiyecek miyecek.*

*Kurma Evi 1962'de aldık. Çok iyiydi. Kurma Evden çok memnunduk. Gülabibey'de cami yapıldı. Caminin şeylerinde bulunduk. Camideyken deprem oldu 1992'de. O zaman da büyük bir depremdi . 600 kişi öldü. Biz Gülabibey camisindeydik. Yeni*

*yapılmıştı. Camideydik. Salladı. Soba devrildi. Neyse tuttu sobayı düzelttiler yangın çıkmasın diye. Eve geldik. Kurma Ev olmayanların evleri hep yıkıldı. Bütün akrabalar hep geldiler bizim eve. Kurma evlerde onları misafir ettik.* (Büyük oğlu) *Şinasi evlenmişti 2 de çocuğu vardı hastanenin lojmanlarında oturuyordu. Lojman yıkıldı. Tesadüfen Şinasi hastanedeymiş. Yukarıda bir hasta gelmiş. Aşağıya imiş. Onlan meşgulken deprem oluyor. Yukarıdakilerin hepsi ölüyor. Lojmandakilerin çokları ölüyor. Bizim gelinlen iki çocuk onlara da ilaç içirmek için yanına almış koridorda.*

*Kurma ev de hemen arkasına bir ilave yaptık. İneğimizi getirdik. Köylüyüz ya. İneği getirdik biraz beslemeye çalıştık. Ondan sonra baktık ki şehirde inek olmuyor bahçenin içerisinde. Ondan sonra onu kaldırdık. Orayı 2 oda 1 sofa bina yaptık onu verdik kiraya. Ek bir şey yaptık verdik kiraya.*

*Yanımızdaki evde Karaibrahim vardı onun bir kızı vardı. O kızla komşuyduk. Karşımızda da Vecdi Gönül. Vecdi Gönül Milli Savunma Bakanlığı yapmış Erzincan Milletvekili. Sonra da Ankara, İstanbul çok valiliklerde bulundu. Çok samimi de mahalle arkadaşımız. Bu yanımızdaki şeyin kızıyla evlendiler. O kız valilikte çalışıyordu. Valilikte katip. Vecdi de Vali muaviniydi. Oradan tanıştılar evlendiler.*

-Siz dediniz duvarları biz sonradan aldık yaptık.

*Evet. Evet.*

- Peki yollar , yoların alt yapısı kanalizasyon nasıldı?

*Kanalizasyon çok sonradan yapıldı. Elektrik su vardı. Onlar tamam. Kurma Evlerde elektrik, su vardı.*

-Bahçe duvarları nasıl oldu? Bahçeler nasıldı?

*Bahçelerin içerisinde fidanlar vardı.*

-Onları ev sahipleri mi dikti?

*Tabii onları* (fidanları) *ev sahipleri dikti. Ben sonradan satın aldım. Bahçede kiraz, kayısı, elma, vişne vardı. Onları suluyorduk bakıyorduk. Bahçede havuz olanlar vardı. Sonradan yapıldı. Herkesin kendine göre bir havuzu vardı. Bizim havuzumuz yoktu.*

-Bahçe kullanımı nasıldı? Bahçede yollar var havuz var?

Selma Can: *Bizim bahçemizde yoktu ama komşumuz vardı. Mehmet BALİOĞLU onların bahçesinde vardı. Sonradan yapıyorlar havuzları.*

Mehmet Gültekin. *Sebze de yapılıyordu. Domates, biber, maydanoz, dereotu.*

Selma Can: *Evlerinde kullanmak için maydanoz, dereotu. Komşularımız yapıyordu.*

Mehmet Gültekin: *Havuzları ev sahipleri yapıyor.*

Selma Can: *Betondan harklar var. Ben şeygilinkini hatırlıyorum. Havuz var ayakları var havuzların. O ayaklardan aralarda betondan yollar yapmışlardı. Oralar sular doluyor. Bahçe sulanıyor ağaçları maşaraları. Yollar var. Hatta bazı Kurma Evlerde hala var. Resim çektiyseniz baktıysanız.*

*1992 Depremin'den sonra herkes, bizim eve geldiler. Herkes de Kurma Evlerini kullandılar.*

Selma Can: *Evet. Sigorta hastanesinin lojmanları 1992'de yıkıldı. Abimin doktor arkadaşları eşlerini hep götürdüler başka şehirlere. Mecbur kendileri de çalışıyorlar.*

M. Gültekin: *Çoğu da öldü. Doktorların çocukları.*

Selma Can: *Evet çoğu da. Mesela ölenler de oldu kalanlar da. İplik Fabrikasının suyu akıyordu o zaman. Başka sularımız kesildi, elektriklerimiz kesildi. Biz arabayla gidiyorduk bidonlara suları dolduruyorduk, getiriyorduk. Birde köyümüz olduğu için her şeyimizi Kurma Evlerin de bodrumları var. İçeriden açılıyor kapağı oraya kışlık yememiz için yazdan kavurma yapılıyor tereyağı yapılıyor.*

**Ahmet Murat ÖZCAN (04.06.2021)**

*Onu da size söyleyeyim. O da bir bilgi. Kurma Evleri devlet yapıyor vatandaşı borçlandırıyor. Vatandaş aydan aya taksitle ödüyor. Bir bedel koyuyor. İkili, üçlü, dörtlü kurmaların bedeli başka. Devletin ipoteği altında. Ne zaman borç biterse o zaman oluyor. Zaten ben 1992 Depremi'nde Sosyal Yardımlaşmanın müdürüydüm. İsmim Ahmet Murat ÖZCAN. Gülabibey Mah, 955 Sokak, No 38 benim evim. Afet Kanununda devlet veriyor borçlandırıyor. Mevcut Afet Kanunu da aynı. 1950'de falan yapılmaya başlanıyor burası. Antre girişi yaptık. Bir oda yanına banyo wc mutfak ekleme yaptık. Öbür mutfak ve tuvalet hole dahil oldu. Hol büyümüş oldu. Babam yatalak hasta. Bizim holümüz diğerlerinden büyük. Kurma Evimiz depreme dayanıklıydı. 1992 Depremi'nde bizim sülalede ne kadar insan varsa aynı gün bu eve toplandık. Biraz soğuk oluyor. Yapısı da şu. Duvarların yapısı; ortada bir tahta var iki tarafta tel örgü ama köşeleri kiremit yapılmış . Özür dilerim tahtanın önünde zift değil de meras olabilir. Böyle pres kalıplar var onları getirmiş koymuşlar, onun üstüne önüne tel örgü koymuşlar köşelerinde kiremit var. O kiremit sıvayı tutuyor. Sıvayı onun üzerine yapmış. Ama o çift taraf. Ortada bir tahta var. Aynısı dışarıda da var. Soğuk oluyor. Biraz soğuk oluyor. Bahçeye bir garaj yaptık. Bir de kömürlük, odunluk. Havuzu herkes kendi yapıyor. Devlet yapmamış. Aldığımızda her yer açıktı. Duvarları da insanların kendileri yapmış. Mesela Çarşı Mahallesini de insanlar kendileri yapmış devlet yapmamış. İlk taşındığımızda elektrik, su vardı. Vatandaşın isteğine göre Kurma Evleri; ikili, üçlü, dörtlü seçmiş. Havuz genelde zevk için. Bizim bahçede badem, fındık, elma, kayısı, iki üç çeşit dut, kayısının beş altı çeşidi, kiraz, vişne, şeftali, böğürtlen, ahududu.*

-1967'de taşındığınızı hatırlıyor musunuz?

*1939'dan sonra Çarşı Mahallesi'nde büyüdük. 1990'larda Anaptan siyasetle uğraştım. Benim en çok hayatta pişman olduğum konu Hüsamettin ATABEYLİ ile bir röportaj yapamam. Şimdi herkes Nedim MURATOĞLU der; ama bu şehri dizayn eden Hüsamettin ATABEYLİ'dir. Buğday Meydanı'nı, Merkez Çarşısı'nı, şehrin planlamasını, Dörtyolu Hüsamettin ATABEYLİ yapmıştır. Kurma Evden memnunum. Yıkanlar; rant için yıkıyorlar. Yıkıp 2 tane ev alıyor. Ben bu şehirde yaşayacaksam niye apartmanda yaşayayım ki. Kurma Ev; bahçeli, akşam yatınca hiç deprem aklına gelmiyor. Biz ilkokulda amcanla Kurtuluş İlkokulu'nda beraberdik. 3 kardeşiz. Bir kız kardeşim var. Abim var. Yıkma taraftarı değiliz.*

**Mehmet TORAMAN (11.06.2021)**

*Kurma Evleri blok tahta yapmışlar yekpare. Birleştirmiş adam. Ama öyle bir birleştirmiş ki; sökmesi mümkün değil. Araya hasır koymuş dışına tel örgü, alçılı*

*tel örgü yapmış. Orjinal bir iş. Ama buranın mevsimine uygun değildi. Çünkü gece soğuk olurdu kışın. Soğuk olurdu. Ama çok oturduk.*

Sizin eviniz neredeydi? İsminiz ne?

*Mehmet Toraman. Erzurum Sivas Caddesi, Kararağaç Mah no:128 di. Sökerken acaip malzeme çıktı. Tahta. Tahtadan adam hiç kısmamış.*

-Neyin yanında?

*Outlet var spor ayakkabı satıyor. Onun yanında şey var Erzincan ekmek var. Fırın ekmek satıyor. Onun yanında telefoncu var o bina. Adresi de iyi biliyorum. Erzurum Sivas Caddesi no:128'di.*

-Dört odalı mıydı sizinki?

*Dört oda evet.*

-Neyinden memnundunuz, neyinden memnun değildiniz?

*Ben çocuktum. Ama biz memnunduk. Bizimkini gerçi şeye çevirmiştiler. Kahve yapmışlar. Kahvehane yapmışlar. Araları açmışlar. Yani neresini açarsan aç yıkılma şansı yok. Yani zannedersem yer alt üst olsa oranın yıkılma şansı yok. Hiç yıkılma şansı yok. O kadar sağlam. Her taraf tahta. Birleştirilmiş blok. Mesela her tarafını yıktılar bir duvar. Çatı çökmüyor. Çatıyı adam öyle bir çatı yapmış ki. Bu Marshall yardımı Amerikan Evleri. Amerika yapmış. Hatta mesela bazılarını yapmış tek giriş vermiş. Vay efendim bu komunist usulü pavyon usulü pavyonlar derler. Hastanenin karşı tarafı.*

-Kızılay Mahallesi mi?

*Vay efendim Biz pavyonda oturmayız. Yanlış anlaşılıyor ya. Şey tipi yapmış yani 2+1 yapmış uzatmış 3 eve bir giriş vermiş yahut da 2 eve bir giriş vermiş. Vay efendim olmaz. Ondan sonra oradan vazgeçmişler.*

-Kurma evleri nasıl aldınız?

*Biz sonradan satın aldık. Ama bunun oluşumu Erzincan yukarı gelirken o zaman şeye girme Natoya girme olayı Amerika yardım ediyor yani. 39 depremi yerle bir etmiş. Şehir aşağıda. E burdan geçerken Amerika da buraya gelmiş bu Kurma Evleri yapmış.*

-92'de kaldınız mı Kurma Evin içinde, sağlamlık açısından hani güvenli bir şekilde?

*Bu evler 92 değil 2022'de de olsa yine yıkılmaz. Çok sağlam. Adam, tam deprem şartlarına göre yapmış ama hava iklim şartlarından buraya uygun değildi. Ben çok kaldım o evde.*

-Bahçesi nasıldı?

*Süper. Ev 120 m² ise arsa 700 m² arsası vardı.*

-Havuz var mıydı? Bahçenin ağaçları, sebzesi.

*Her türlü ağaç var ama her halde alan dikmiştir. Havuz vardı. Bütün evlerde havuz vardı.*

-Sonradan mı ekleniyor havuz?

*Yok. Havuz orjinaldi. O sıradaki hepsinde havuz vardı. Sonradan bizim Türk usulü üste emanet yapmış. Merkez olunca. İşte gitmiş arkasına kerpiçten burada da vardı, yıktılar ek evler yapmış.*

-Neden yapmış ek evi?

*Kiraya versin diye. Kiraya veriyor. Kendisi önde güzel ev görkemli ev kendisi orda oturuyor.*

-Neden yıkıyorlar?

*Rant uğruna. Bir de orayı bizimkini belediye mühürledi. Yolu geri çekti asfaltı. Yolu genişletti. Bizimkini de mühürledi. Bizim kahveydi. Yani bakkal dükkanı. Açmıştılar aralarını. O şekilde yine çok sağlamdı. Belediye mühürledi. Bu evleri yıkacaksınız. Yani belediye yıktı o zaman.*

-Kaç yılında yıktı?

*1966-67.*

-Kurma Evdi, kesin değil mi?

*Evet.*

*O zaman ki Erzincan Belediyesi mühürledi bizim orayı.*

-O bölge dediğiniz neresi? Fevzipaşa Caddesi mi?

*Orası eskiden Erzurum-Sivas Caddesiydi. Sonradan Fevzipaşa Caddesi yaptılar. Orası da Trabzon Caddesi'ydi şimdi oldu Ordu Caddesi. Değişti bu caddeler. Ama orası olduğu gibi ta aşağıya kadar Adliye'ye kadar. Adliyenin orası karayollarıydı. Adliyeye kadar hep bu Kurma Evler. 1967 yılında*. İşte orası mühürlendi. Orda ilk olarak biz babam yıktı inşaata başladı. Yanımız başladı. İşte ileriye doğru yayıldı gitti. Buradan da ta Ermerkez'e kadar Kurma Evdi. Onun arkasında vardır. O evlerden vardır. Gülabibey, Karaağaç Mah, burası Atatürk. *Erzurum-Sivas Caddesi Fevzipaşa Caddesi. Trabzon Caddesi ise Ordu Caddesi. Halitpaşa ile 13 Şubat dünki cadde.*

*Erzincanı'n iki büyük caddesi vardı. Başı karayollarında burada, öbürü de emniyet var büyük bir çarşı Emniyet Çarşısı'nda biterdi. Erzincan'ın üstü de Stad'da biterdi. İplik Fabrikası vardı. İplik Fabrikasından aşağıya; işte o kerpiç evler.*

Buralı mısınız?1939 öncesini hatırlıyor musunuz?

*Evet neyi öğrenmek istiyorsun dedemden duyduğumu söylerim.*

-Şehir nasılmış, evler sokaklar?

*Kerpiç. Tek bir beton bina vardı Onu da Almanlar yaptı. İstasyon binasından başka betonarme bina yoktu. Gerisi hep kerpiç yerle bir oldu felaket geldi. Yerle bir oldu. Şehri buraya aldılar.*

-Sağ çıkmış mı ?

*Sağ çıkmış ama 4 oğlan iki kızdan 2 oğlan gitmiş. Amcalarım. Babam da öldü.*

-Şu Kurma Ev mi?

*Değil. Kurma evlerde değişiklik yapanlar oldu. Mesela girişi değiştirenler oldu.*

-Değişiklik ne yaptılar niye yaptılar?

*Mesela asfalt üzeri işletmeye açan oldu. Kahvehane yapan oldu. Büro yapan oldu. Açtılar dükkan yaptılar orijinalliğini bozdular bazı yerlerin.*

-Evleri değiştirenler niye değiştirdi. Evlerin nelerini değiştirdi? Ne ekledi.

*Oğlunu evlendiriyor. Alttan bir tane daha bir kapı açıyor. Arkaya iki parça oda yapıyor. Yandan giriş yapıyor veya . Nüfus artınca çocuk da şey olunca, merkez; adamın ev alma şansı yok. Ne yapacak yandan bir yer açacak köylerdeki gibi. Oraya giriş yapacak. Oğlan da neyapacak. Oğlu orda oturacak. Kendi orda. İşte örneği burda buyrun* (karşı evi gösteriyor Atatürk Mahallesi'nde). *Bu Kurma Ev şeyden anlarsın demirlerden anlarsın pencere demirlerinden kaynak yok perçin. Pencere demirleri perçindir. Bak bu kaynaktır bu Kurma Ev değil. Perçin olmuştur kaynak yok. Şimdi hep perçin yapmış geçme. şimdi bunu yapacak usta da yok.*

-Bodrumu büyütenler falan olmuş. Dışarıdan merdiven vermişler.

*Bodrumu depo olarak yapmış . Bodrum deposu. Yakacak koymak için bizim de vardı. Ama üstü tamamen tahta kalın. İyi bildiğimiz tahta iyi yerleştirilmişti.*

-Güzel evler miydi?

*Tabii ki. Ben üzülüyorum yani. Bunların yıkılıp yok olmasına üzülüyorum. Bulamazsın. Param olsa bir tanesini alırım hiç ellemem ben. Orijinaline uygun da yaparım. Yazık. Bunlar gidiyor, bitiyor. Daha olmaz bunlar. Bunu yapamazsın da. Adam dışına öyle bir hasır döşemiş ki. Hasır. Hasırın araları, hasır dediğim çelik, tel örgü. Tel örgünün etrafını da böyle yani alçı, değişik bir beton kullanmış alçıya. Alçıyı o blok tahtaya yapıştırmış. Tahtanın içi de olduğu gibi hasır. Ya şimdi bilmiyorum onu yapmak çok zor.*

**Halil SEYYAH (15.06.2021)**

-Siz nerelisiniz kaç doğumlusunuz?

*Erzincan 1930 doğumluyum ismim Halil Seyyah.*

-Eski Erzincan'ı hatırlıyor musunuz?

*Hatırlıyorum ama o günün şeyleri geldi geçti. O gün birinci sınıfa gidiyorum. Deprem oluyor da depremin olduğunu bile bilmiyoruz. O gün için yaşlıları hep askere götürüyorlar akşam. Rusların gelmesi ihtimali varmış. Akşam olunca yaşlılar hep gidiyor derse. Diyorlardı onların topları uzaktan vuruyorlar atıyorlar yıkıyorlar. Öyle şey oldu. Bizim yattığımız ev iki katlıydı. Üst katta yatıyorduk. Evdeydik. Erzincan'ın Cemalettin Mahallesin'deydik. Deprem oldu yıkıldı sallanıyoruz ama diyoruz ki Ruslar mı geldi yıktılar diye.*

-Eviniz nasıldı hatırlıyor musunuz?

*Kerpiç duvar.*

-Eski Erzincan'la yeni Erzincan arasındaki fark ne?

*O komşunun ondan haberi yok, onun ondan haberi yok şimdiki gibi değil. O zaman için öyle değil. Şimdi anında dünyanın öbür ucundan duyuluyor.*

*Tren vardı. Tren geldi düdüğünü çalıyor duyuyoruz gideyim göreyim şimdiki gibi yoktu. Deprem oldu. Depremde İskenderun'a gittik. Gidenleri hep götürdüler.*

-Karar çıktı öyle mi oldu?

*Tabii. Belen'e gittik 6 ay evvel Fransızlar çekilmiş oradan. İskenderun Hatay'dan. Gittik evler hep bomboş. İki katlı bir ev vardı. Verdiler, 1 sene oturduk, sonra geri döndük. Herkes geri döndü. O günün şartları başkaydı. Şimdinin şartları başka.*

-Ailenizden ölen oldu mu?

*Yok. Bizim aileden olmadı hiç. 40.000 ölü vardı o zaman. Deprem oldu. İki kat, duvar düz toprak baca, baca atmış üzerimizde toprak vardı uyandık. Fakat bizim kapı karşımızda komşular vardı. 7-8 nüfuslardı onlardan hiç bir tane kurtuluş yoktu.* (kurtulamadı) *Fıratın o tarafında bir köy var adını unuttum. Orda babamın ezesi var. Orada yok. Merkezde oldu ama köylerde olmadı. Komşunun komşudan haberi yok o zaman öyleydi. Şimdi öyle değil.*

*Depremden sonra şimdi geri döndük. Çarşı Mahallesi vardı burada . Benim babam hocaydı. Orda bir cami yapıldı. Vatandaş geldi yaptı tuttu. Fakat o zaman çatı yaptılar ama çatılar da hep topraklan su alıyordu.*

-Nerede?

Çarşı Mahallesi'nde.

*Şimdi hiç aklımdan gitmiyor. Kenan Evren gezmeye gelmiş ihtilal yapmıştı. Şeye geçmişti. O üsteğmenken ben de askerdim.*

-Ne iş yapıyordunuz normalde?

*Ben Mesleğim leblebici şekercilik yapıyordum. Askerde de sıhhiye çavuşuydum. Acemi eğitimi 6 ay. 3,5 ay da ben sıhhiye çavuşu oldum. 6 ay yapmadan çarşıya çıkma yok. Okur yazar yoktu.*

*Erzincan'ın en az bin senelik tarihçesini okudum. Erzincan ilk evvela Cimin var ya Ciminin üst tarafında bir deprem olmuş . Fıratın bu taraf ki kenarına inmişler 97 senede 94 senede bir Erzincanı'n bir depremi var. Birinci 7, ikincisi 8.*

*90 yılı doldurmadan 7. 97 seneyi doldurunca 8 şiddetinin üzerinde depremi var Erzincan'ın. Sallamada değil deniz dalgası gibi kalkıp iniyor. Dünyanın hiç bir yerinde yok buranın depremi. Ondan sonra deprem olmuş Fıratın öbür tarafına geçmişler. O tarafa geçmişler. Orada deprem olmuş gelmişler ta Fıratın o tarafına. Oradan deprem olmuş geçmişler bu yıkılan yere. Orada deprem oldu çıktık buraya. Artık bakalım bundan sonra.*

*O gün yer yok çıka çıka bugün yukarıya doğru. Çarşı Mahallesi'nde oturduk. Arazi verdiler herkes yaptı etti. Pavyonlar sonradan yapıldı. Pavyonlardan bize de verdiler. Herkese verdiler. Fakat bir oda, bir sofa bir tarafta. Bir aileye burayı bir aileye burayı veriyorlar. Çoğulları kendileri yer yaptırdılar.*

-Kurma Evler nasıl yapıldı, nasıl verildi?

*Ben burayı daha evvel şu mahallede yaptırmıştık. 62 senesinde ondan sonra deprem oluyor falan diye dedim Kurma Evi alalım. O gün için bu Kurma Evler Avrupa'dan geldi. Avrupa'nın bir yeri var orası da deprem yeriymiş oradan geldi. Bu duvarın arasında bir boşluk var arası kapalı. O tarafında bir boşluk var orası kapalı. Bu duvarlar yıkılmaz. Ne sıcağı geçiriyor ne soğuğu kesinlikle geçirmiyor birbirine. Avrupan'ın bir yerinden geldi yapıldı. 1992 Depremi oldu. O tarafta çok evler yıkıldı, yaptırmışlardı hep yıkıldı. Bir dükkan komşum vardı. Ben burayı aldığım zaman 5,5 milyona aldım. Esas sahibine 6,5 milyon vermişler vermemiş sahibi 7 milyondan aşağı olmaz demiş. Ankara'ya gitmiş burada birini vekil etmiş. Abi sen 5,5 milyon ver bende tamam dedim. Telefon etti. Evi sattım dedi. 1962 senesi.*

*Daha evvelde babamın sağlığında o tarafta yaptırmıştı. Sağlık ocağının alt tarafındaki köşe evi yaptırmıştık. Trenci Cemal abi vardı o kendisi yaptırıyordu. Orada arsayı aldı. O yapan çocuk da Kelkitli tanıdık. Ben yaptırım dedi tamam dedik. Sarıgöl'den tanıdık. Başka kum getirdi. Yaptı 2 deprem geçirdi. Sapasağlam.*

*Malzemesi sağlam. O iki sefer deprem geçirdi oturanlar bile söyledi nasıl yaptınız diye.*

-Peki siz oradan buraya niye geçtiniz, o ev sağlamsa?

*Fakat bu Kurma Evler Avrupa'nın bir deprem bölgesinden gelme. İşte o sırada geçerken falan satılık falan satanda tanıdık ya al dedi.*

-Neden burada ev aldınız?

*O zaman yukarı yoktu. Yukarılar yoktu.*

-Kurma Evlerin yapılışını gördünüz mü?

*Tabi. Bunlar hazır olarak geldi. Böyle burda montalandılar.*

-Elektriği suyu bahçe duvarı var mıydı?

*Yolları vardı topraktı. Duvarları biz kendimiz yaptırdık.*

-Dörtlü, üçlü, ikili var dörtlüyü niye tercih ettiniz?

Bu daha büyük daha çok ihtiyacımı gördü. Doğalgaz geldi ilk gün ben aldım. Mühendis oğlumun arkadaşıymış. Çay yaptık, içerken dedim olsun. Adam buradayken aldırdım.

-Başka bir değişiklik yaptınız mı?

*Bodruma arkadan iniş merdiveni yaptırdık.*

-Bahçe kullanımı nasıl oluyor?

*Müteahhitler gelip kapıyı vuruyorlar. İllaki ver burayı yapalım. Ben vermiyorum. Niye hem köy hem şehir. Her türlü meyvem var. Kayısı, dut, vişne, kiraz var. Sebze her sene yapıyordum bu sene yapmadım. Ekiyordum. Biber, domates, maydanoz falan hep ekerdik arkada. Daha yapamıyorum. 2 tane tavuğum var. Bir tarihte vardı. Aşağıdayken Demiryolunun altından herkesin inekleri vardı. Buradaki mahalledeki hep herkesin evinde ineği vardı. Herkesin vardı. Demiryolunun altında nahır çıkar gider dolaşır buraya gelirdi. Burada ahırımız vardı. Dolaştırıyorlardı getiriyorlardı. Ondan sonra yasakladı belediye. 30 sene evveldi.*

*Havuzu evin sahipleri sonradan kendileri yapıyor. Ben burayı aldığım zaman Ziraat bankasının müdürü burada oturuyordu. 5 sene burada oturdular. Buradaki adamda orda kaplarını yanda yıkayıp buraya atıyormuş. O alacakmış da; ondan yapıyormuş. Rahatsız olsun satsın. Ben işte gittim. En büyük kahve çalıştırıyor. Gittim orda o yok. O da nerde falan. 15 sene Sarıgöl'de muhtarlık ettim. 7 senede bu mahallenin muhtarlığını yaptım. Hayatımda kimseden bir kuruş para almadım.*

*Ben Karatuş'daydım memleketin bir numaralı zengini. Biz kalktık böyle gördük. Babama gelip dediler Hah'ın (Bahçeliköy) arazisinin 2/3 si sana düşüyor. Dededen kalma. Babam babasını görmemiş. Dört kardeşler ikisi Rus harbinde ölmüş. Bir tanesi de Cuma saati gelip tutup dolaştırıyormuş. Onu da bir Söğütlü kahvesinde babamın kardeşini öldürmüşler. Ondan sonra ev komşuları sahip çıkmışlar babama. Babam tek kalmış.*

*Kardeş bir iki tane var. Biri İzmir'de benden küçük. Bir tanede benden büyük var. Zaman gelip geçiyor. Esnaflık ettim. Esnaflık ediyordum, şeker imalatçısıydım. Aşağı çarşıdaydı. Yukarıda da un fabrikasının köşe dükkandı. Kura çekildi. Bana verdikleri dükkanı da belediye iki taraflı kullanacakmış. Dükkanların çekim kurası. 50 sene evvel. Depremle alakası yok.*

*İskenderun'dan geldik. Beşe kadar okuduk. Kurtuluş İlkokuluydu. O gün okula gelen edende yok. 7-8 yaşındaydım depremde.*

*Köyün muhtarlığını yaptım 7 senede bu mahallenin muhtarlığını yaptım. Kunduracı Mustafa istemiş benim haberim yok. Aşağı çarşıda terzi dükkan komşum vardı. O beni aza yazmış. Ne haberim var ne bişeyim.*

*Şu evi almadan önce şu karşı evi yapmışlardı tuğla. Tanıdık tuğla yapıyor. Sana yaramaz dedi. 1 sene sonra ben aldım. Alan adam Almancı zengin hala sobası var. Para sıkıntısı yok. Bir insanda para kazanma hırsı olursa en sevdiğini ayak altına alır.*

*Senesini unuttum. Bir kiracı geldi iki tane oğlan çocuğu var. Sabah camisine geliyorlar. Oradan gidiyorlar yukarıda bir yer var. Orda işçiler toplanıyor. Oraya gidiyorlar. İşe gidiyorlarsa gidiyorlar. Gitmiyorlarsa o kahvede gelen müşterinin çaylarını veriyorlar. Çayları bedavaya kalıyor. O çocuklar yetişti. İzmir'e gittiler. İzmir'de ev aldı ettiler. Bundan iki sene evvel tanıdıklara sordum çok zenginler dedi. Senden bir kaç kez bahsettiler dedi. Çalışan her zaman kazanır. Ben şimdi çalıştığım zaman sen ne istiyordun. 20 ton nohut, 5 çuval şeker parası korum. Fakire veririm.*

*Bahçede garaj vardı. Önceden arabayı sokağa koymak yoktu. Adam arabasını sokağa çekmez, kıymetli. Şu an garaja fazla eşyalarımızı koyuyorum. Arkada ek bina yaptık. Kiracı oturuyordu. Eşyası bizim kiraya verdik.*

-Kurma Evlere neden eklemeler yapıyorlar?

*Sığmadıklarından dolayı. Şimdi ikili var, üçlü var. Bizimki dörtlü. İkili, Üçlü zaman geliyor çoluk çocuk gelen giden sığamıyor.*

-İkili üçlüde banyo yok nasıl yapıyorlar?

*Eskiden legenler vardı. Banyo yapmak için. Eski kışlar yoktur şimdi. Eksi 35-40 derece soğuk olurdu. Kışın öyle kar yağardı diz boyu okula gittiğimiz zaman karın içinden çıkamazdık gidelim. Cennette yaşar gibi yaşıyoruz değerini kıymetini bilen yok.*

*Sarıgöl'de yerimiz var babamın sağlığında. Oradaki köylülerin hepsinin suları saatli. Saati geldiği zaman suyunu bağlıyor, bahçesini suvarıyor. Kuyusunu dolduruyor. Eskiden kuyular vardı. Böyle çeşme meşme bişey yok. Köylerde öyleydi. Şehirlerde vardı da her mahallede bir tane falan vardı. Şimdiki gibi öyle şey yok.*

-Nasıl yapıyordunuz suyu?

*O işte böyle belediye yaptı. Suyu yaptı. Bu mahallede iki tane vardı. Bir tane o tarafta bir bu tarafta vardı su. O günün kadınları çok zor şartlarda yaşadı. Evlerini şey etmek için gece gündüz çalışırdı. Çamaşır yıkardı, ekmeğini pişirirdi. Aynı gün çamaşır yıkar ekmek yapar banyo yapar. Gece bile uyumazdı. 3-4 tanede çocuğu vardı.*

*Benim kızlar, o zaman kız çocuğunu okutmak ooo. İkisi de öğretmen oldu. Benim kızlarımın ikisi de öğretmen oldu. Bir tanesi ressam. 7 sene İstanbul'da kaldı. Okul ona resim yaptırıyor sattırıyor. Erzincan'a tayini çıktı. O zaman Bakanlık değil, İl Milli Eğitim atardı. Kız Mesleğin Müdürlüğü'nü yaptı geldi burayı düzene koydu.*

-Peki sobalı dönemde buradan aşağı inip mi alıyordunuz? Evi nasıl kullanıyordunuz?

*Doğalgaz yapacak kişi daha mahalleden yukarı gitmeden burada çay içerken doğalgazı aldım.*

-Yazın bahçede oturuyordunuz misafiriniz gelince?

*Benim en küçük oğlan Cumartesi, Pazar oldu mu hep toplanırlardı. Arka bahçeye semaver yakılır eder. Hep gelirlerdi. Şimdi artık kalktı.*

-Virüs de biraz etkiledi insanların gelip gitmesini?

*Hep de köylere gidiyorlar.*

-Kurma Evlere güç yetmiyor çok pahalandı?

*İllaki burayı bu Kurma Evi yapalım. Amca sana 2 tane daire verelim. Masrafını da karşılayalım. Ya yok diyorum, yok diyorum. Bu mahalleye* (Hocabey Mahallesi) *4 kat müsaade çıktı. Yanımızdaki 4 kat yapacak.*

*Eğer Erzincan'ın nüfusu burada dursaydı 4.850.000 nüfus olurdu, geçen sene televizyon söyledi. Sanayi yok. Deprem 97 senede bir mutlaka oluyor birinci 7, ikincisi 8'in üzerinde oluyor.*

-92den sonra birkaç aile Kurma Evde yaşamış biliyor musunuz?

*O taraf mahalle yıkıldı. Benim dükkan komşum vardı. Oda orda almıştı .O şeyden yıkıldı. Ben burayı aldığım zaman. Onlar Vasgirtlilerdi. Köydelerdi. Dükkan bisiklet mağazası falan satıyor. Ben burayı aldım. Evde demiş ki hanımına gitti bir Kurma Ev aldı adamda eğer aklı başında olsa almaz orayı. Deprem oldu baktık geldiler. Dedi bak bak dedi amca dedi ne dedi senin için biliyor musun. Gitti bir oturulmayacak yere para verdi aldı parayı buldu mu çaldı mı etti mi aklı başında olan adam almaz. Sen akıllısın seninki yıkıldı bu Kurma Ev yıkılmadı. Adam bilmiyor Kurma Evi. Kurma Ev dediğin zaman her türlü iç dış yalıtımı yapılı.*

**Osman BALÇIK (13.07.2021)**

*Kurma Evleri şu anda, ev sakinlerinin evlerini değiştirmesindeki en büyük sebeplerden birisi evin hane halkına yetmemesi, hane halkının sayısının fazlalaşması. Bir başka sebep Kurma Evlere eskidiklerinden dolayı, yıprandıklarından dolayı kolay kolay müdahale edip tamir yapılamaması. Bir başka sebep insanların kendilerini daha rahat, daha geniş alanlarda mutlu olacaklarını sanmaları.*

-Tamir neden zor oluyor?

*Şimdi şöyle betonarme bina yaparsınız harcını neyse tamirini yaparsınız, sıvarsınız. Ama kerpiç bina veya Kurma Ev onları tamir etme şansınız çok zor ve yapan bilen insan sayısı da çok az. Yani bugün betonarme binayı tamir edecek bir sürü usta insan bulabilirsiniz. Ama Kurma Evi bilmiyorum, yani ben kime yaptırayım diye zannetmiyorum kimsenin bileceğini. Onun tamir şeyi biraz farklı ve zor. Tabii bu ısınma falan filan bunlarda çok önemli. Bu binalara kolay kolay müdahale edilemediği için artık eskiden gelen yapıyı değiştirmek çok fazla mümkün olmadığı için ısı kayıpları vesaire çok olduğu için bir sebepte o olabilir. Çünkü memleketimizde 6 ay yaklaşık kış yaşıyoruz. Buraları ısıtmak çok zor oluyor.*

*2+1, 3+1,4+1 şeklinde genişleterek yapanlar da var. Ama imkanı olanlar kendilerini yeni sıfır bina almaları daha kolay geliyor. Ama deprem yönünden de vazgeçilmeyen binalar. Deprem özellikle memleketimizin bir gerçeği. Dolayısıyla bu binalarda depremin insana hasar verme ihtimali çok az olduğu için bu binalar*

*bu açıdan tercih edilen binalar. Ama yeni binalarda da bu güven var. Yeni yapılan binalar, yeni yönetmeliklere göre yapıldıkları için deprem yönünden sağlam olduğunu düşünüyorum ama yani.*

-Arka tarafa binadan ayrı ek yapıp kiraya verdiklerini söyleyenler oldu. Bilginiz var mı?

*Doğrudur. Bu Kurma Evler genelde bahçeli evler içerisine konumlandırılmış binalar. Dolayısıyla bahçeli ev bayağı geniş bir alan. Dolayısıyla arka bitiş duvarından itibaren böyle 2+1 veya 1+1 veya daha küçük yapılar veya daha düşük gelir grubundaki insanlar için yapılıp kiraya verilebiliyor örnekleri de mevcut.*

-Evi terk etmemek için bir neden olur mu?

*Olabilir. Yani özellikle yaşlı bir insansa Kurma Evinde yaşıyorsa kendisine göz bakacak edecek insanları yakınında ister. Çünkü yaşlılık ne zaman ne olacağını bilemezsiniz.*

-Mesela benim gördüklerim evde değişiklik, bahçede değişiklik ondan sonra evin dışında değişiklik, eve ek yapılma şeklinde ya da çatı pencerede değişiklik ya da yaz-kış kullanımında farklılıklar gördüm. Yazın daha çok kullanımın arttığı, bazılarında kışın daha az kullanılıyor gibi.

*Kışın ısınma maliyetleri söz konusu olunca o binaları ısıtmak zor oluyor. Mecbur pencereleri, kapıları elden geçirmeniz gerekiyor veya binaya ısı yalıtım malzemelerinden bir sıva daha atmanız gerekiyor. Bunlar ciddi maliyetler. Artı kolay kolay çivi dahi çakılmıyor bu tür yapılara. Çivi dahi çakılmıyor. Betonarme öyle değil. Betonarmede diyelim matkabı takıyorsunuz deliyorsunuz dübeli takıyorsunuz istediğiniz gibi yapabiliyorsunuz. Tadilat tamirat çok kolay, ucuz, daha kolay. Ama bu Kurma Evleri yapacak tamir edecek çok usta malzeme olduğunu zannetmiyorum. Yani bundan olsa gerek, kat karşılığı verenlerde var satanlar da var. Bu şekilde kiraya verenler de var ama böyle.*

-Neden veriyorlar. Neden mesela kat karşılığı veriyor. Maliyet açısından mı? En önemlisi can?

*Yeni bina, sıfır binaya sahip olacak. Daha geniş bir alana sahip olacak. Bunlar 2+1, 3+1 durumunda siz genişletirseniz olabilir ama yani onu kaldırıp sıfır km bir bina koyuyor. Bunun depremi var ısınması var bunlardan dolayı mantıklı ve makul gibi geliyor.*

-Ne olursa evlerini vermezler?

*Yani ahde vefa diye düşünüyorum. Bahçeli ev biraz daha rahat o olabilir diyorum. Yani muhit olabilir. Güzel bir muhitteyse eviniz merkeze yakın bir muhitteyse yine vermek istemeyebilirsiniz.*

- Pandemiden sonra peki değişiklik oldu mu?

*Bence pandemi bu tür evlerin değerini arttırmıştır. Niye bahçeli bir ev. Yani pandemiyle çok fazla da bir işiniz yok gibi. Yani bahçeniz var. Eviniz direkt bahçeye açılıyor. Bahçede evinizde yaşıyorsunuz. O açıdan dolayı bence pandemide artı özelliği olan binalar gibi geliyor bana.*

*Eskiden yapılmış olan havuzların çok da bir özelliği yok. ne için yaptıklarını da bilmiyorum sulama amaçlı mı yapılmış yoksa evinin bahçesinde yüzme o tür faaliyetleri gerçekleştirmek için mi yapılmış bilmiyorum ama yani şuanda sulama derseniz gayet uygun havuza çok da gerek olmadığını düşünüyorum. Ama derseniz*

*ki çocuklar havuzda yüzsünler serinlesinler kalabilir. Ama onun dışında çok da bahçede kalmasının bir anlamı yok diye düşünüyorum. Onun yerine çiçeklik olabilir.*

-İki ve üç odalılarda daha çok değişiklik olmuş, değişikliklerden bilginiz var mı?

*Kişiler kendi ihtiyaçlarına göre evi şekillendiriyorlar. Derseniz bu belediye açısından ne kadar resmi ne kadar kanuni ona bir şey diyemem ama kişinin kendi ihtiyacı evinde banyo, tuvalet yoksa mecbur ekleme yapıyor veya ihtiyacına göre bir tane daha bir oda daha ekleme yapabiliyor. Tamamen ihtiyaçla alakalı diye düşünüyorum. Yani kişinin bir oda daha ihtiyacımız var dediği zaman bahçenin uygun yerine yapıyor.*

-Bodruma sonradan dışarıdan giriş verilmiş?

*Bu binaların bodrumlarının kullanılmadığını biliyorum. Kullanıma uygun bodrum olmadığını düşünüyorum. Yine ihtiyaçla alakalı bir şey. Bodruma konulacak eşyadır meyve sebzedir şudur budur bu tür amaçlar için bodrumlarını açık kullananlar var. Ama şuanda bizim bulunduğumuz binada bodrum yok. Sadece bir odanın altı bodruma açılıyor.* (Eşyaların olduğu oda) *Dışarıdan giriş yok dışarıdan bir pencere konulmuş. İçeriden odanın içinden kapakla onu daha sonra mı yapmışlar onu bilmiyorum da. Orijinalinde var mıydı daha sonra ihtiyaca binaen bir tanesini boşaltıp da o şekilde bodrum olarak mı kullanıyorlar bilmiyorum ama şuan mevcut durumu bir odanın altı boşaltılmış bodrum yapılmış. Ora ne kadar kullanışlı olur?*

*Bizim evin yanında da odunluk kömürlük dediğimiz öyle bir yerimiz var. Benim hatırladığım kadarıyla var. Ama daha öncesinde var mıydı, yok muydu onu da bilmiyorum.*

-Kümes, odunluk, kömürlük ya da bir araçlık garaj yapılmış.

*Bahçeli ev, her şey yapabilirsiniz. Ama şu an son an geldiğimiz noktada artık mahalle doğalgaza kavuşmuş durumda. Doğalgaz çevrimlerini yapmışlar bazıları. Bazıları yapmamış bilemiyorum artık. Muhtemelen yine dediğimiz gibi kapı pencerenin çok da ısı yalıtımına uygun olmamasından kaynaklı diye düşünüyorum. Şu anda odunluk kömürlük çok kalmadı gibi geliyor bana.*

-Doğalgazda kapı pencereden ısı kaybı çok oluyor değil mi?

*Bu pencereler. Betonarme bir binanın penceresi eskiyse sökersiniz yenisini montajını yaparsınız. Bunlara dediğim gibi çivi bile çakılmıyor. Sıvayı da çok değişik şekillerde yaptıklarını biliyorum, gördüm. Böyle ince kümes teli dediğimiz gibi bir teli üstten çekiyorlar onu bir şekilde montajlıyorlar onun üzerine de harçtan bir sıva, beton sıva yapıyorlar. Bu binalara tamirat, tadilat çok zor belki de imkansız bilmiyorum ben. Yapan kim onu da bilmiyorum şimdi desen ki ben şunları yaptıracam yani eski yapının üzerine yeni malzemelerle bir tadilat yapacam yani ne derece sağlıklı olur onu da siz düşünün.*

-Bazıları evimi ne olursa olsun vermem dedi. Bazıları ise iki kat müsaade dört kata çıkarsa veririm dedi Gülabibey'de özellikle. Hocabey'de şuanda 4 kat müsaade olduğu için hızlı bir yıkım süreci başladı. Bazı evlerde de yanımdaki yıktı ben bu evde oturamam yanım 3-4 katlı bende bu evde duramam ya satar ya da bu evden çıkarım dedi. Sizce nasıldır?

*Şimdi şunu söyleyeyim. Aynı konu aynı stres şuan bende var. Yanımdaki ev mesela diyelim üç katlı iki katlı bina; iki katlı binanın balkonuna çıkan karşı evin sahibi direkt benim bahçemde beni görebiliyor. Beni rahatsız ediyor, bu beni baskılıyor. Yani normalde evim aslında dışarıdan geçen insan beni görmez, ben de onu görmem. Ama üst kattaki insanın beni sürekli gözlemlemesi, onun gözünün önünde olmak rahatsızlık veriyor. Çok önemli bir sebep olabilir. Eğer yanınızdaki evi, 3 katlı yer 2 katlı yer yapılıyorsa; bu sizi en kısa zamanda yerinizden edebilir. Bu çok önemli muhafazakar bir ailenin çocuklarıyız genelde. Bu bizi etkiler baskılar bizi, rahatsız eder.*

-Ne olursa olsun evimden çıkmam diyen 91 yaşında bir amca vardı, onun şartlarına uyduğu için ama daha sonra varis durumu olur mu?

*Genelde şunu söyleyeyim. Genelde o düşüncede olan insanlar, belli yaşın üstündeki insanlar. Artık dünyadan eleğini elemiş, asmış insanlar. Artık bu saatten sonra sen onu apartmana çıkarırsan zulüm edersin. 3 kat 4 kat çıkacak inecek. Ama orda evinde rahat huzurlu, bahçesi var ne bileyim işte, artık bu insana ne verebilir mutlu edemezsiniz bunu. Onun için bu insanın çok da bırakıp gideceğini düşünmüyorum ama varislere intikal ettikten sonra ister istemez orası yap sat şeklinde kat karşılığı veya başka türlü bir şekilde satacaklarını zannediyorum. Eski bina artık daha buna bir tane çivi bile çakılmıyor. Sürekli eskiyen yerlerden dolayı tamirat talebi var. Olması yapılması gerekiyor. Şimdi siz böyle bir. Masraflar az bir masraf değil. Ayrıca herkese yaptıramıyorsunuz. Bugün şurasıyla yarın şurasıyla uğraşmaktansa bunu komple verirsiniz satarsınız bir betonarme yeni bir binaya çıkarsınız bütün stres biter diye düşünüyorum. Ama işte bu artı eksi yani betonarme bir binada apartman katlarında bu evdeki bu rahatlığı bu ortamı bulamayabilirsiniz. Çünkü zemin katta direkt bahçeye açılıyor. Önünüzde bir bahçe yeşillik, meyve ağaçları apartman dairesinde bunu bulamazsınız. Buna özlemle bakarsınız. Diğer taraftan bir apartman dairesinde ısı, deprem, tamirat tadilat yerleşim şekli bunları da buralarda bulamazsınız çok zor.*

*Korunabilir. Top yekun bu binaları ilk halleriyle kurumsal olarak tamirat tadilattan geçirilir günün şartlarına uygun hale getirilirse o binalar orada kalabilir. Görüyoruz Kastamonu Evleri duruyor. Kaç tanesi duruyor bilemiyoruz ama örnek olarak var. Orada da kalır diye düşünüyorum ama varisleri buna ne kadar izin verir. Maddiyatı biraz.*

*Kurumsal bazda baktığınız zaman eklentisini çıkarmanız gerekiyor. İlk yapıldığı hali; 2+1 mi, 3+1 mi, 4+1 mi o haliyle tadilatını yapacaksınız; orası kullanımdan daha çok göze hitap eden eski yapıyı göz önüne seren bir duruma getirilmesi gerekiyor. Yoksa siz orayı şöyle 3+1, 4+1 yapılmış yeri kimse söktürmez size, izin vermez kullanım amaçlıysa. Ama eskiyi gözler önüne sersin eski yapı eski şeyler hayatta kalsın derseniz kullanımdan çok orası böyle bir tadilattan geçirildikten sonra içindeki insanlar sırf korusunlar diye kiraya verilebilir. Ama yada insan oturtulabilir. Ama öbür türlü zannetmiyorum. Sizin öyle bir eviniz olsa orda ya satarsınız ya alırsınız bir şey edersiniz. O şekilde öyle tutmak biraz maddi bir konu.*

-Evin yanına bitişik yapılan evler de gördüm o şekilde evlenen kişiye mi veriyorlar?

*Yakınım, uzaktan tanıdığım birisi var mesela. Babasıyla aynı yerde oturuyor. Çocuğunu kendinden ayırmamış. Çocuğunun yaşayabileceği de bir iki tane yanına ekleme yapmış. Çocukla beraber yaşıyorlar. Oğluyla beraber yaşıyorlar. Ama çocuk kendine ait zamanını o alanda geçiriyor.*

-Ayrı mı, bitişik mi?

*Bitişik. O odadan geçiyorsunuz oğlanın evine geçiyorsunuz, bu tarafa geliyorsunuz babasının evine.*

-Bazılarının dışından da geçiş var içinden de?

*Bilemiyorum. Olabilir. Ama sonuçta bu yapı yakının oğlunun. Daha çok erkek evladı olanlar bunu düşünüyor.*

-Hangi ev?

*Bizim oturduğumuz İkamet ettiğimiz yerin TOKİ'ye doğru Gülabibey Camisi'nin İplik Fabrikasına gelen yol var. Toki'ye doğru. Bizim evin yanındaki sokağın alt tarafında. Gülabibey Camisinden gelen yolla bizim sokağa gelen yolun kesişiminden aşağıya doğru gideceksiniz. Tanıdıkmış. Akrabalık varmış da. Babası oğlunu o şekilde kendi yanında tutmak için bir iki tane eklemiş . Oda banyo tuvalet şeklinde. Yok mutfak. Şöyle bir yapı var. Yemek beraber. Evde bir tane kazan kaynıyor. Öyle derler. Evde tek kazan kaynıyor. Yemekte toplanıyorlar. Daha sonra yatmadan yatmaya herkes kendi bölümüne çekiliyor. Muhtemelen bir yatak odası banyo tuvalet olabilir. Mutfak yok. Kazan tek kaynayacak. Evde bir yerde yemek pişiyor. Bir yerde yemek yeniyor. Daha sonra herkes kendi yatak odasına çekiliyor. Misafir tabi kabul etme yeri de ana evde babasının evinde oluyor. Çünkü erkek babasının yanında sığıntı gibi duruyor bir noktada. Artık ona oturma odası, misafir odası gibi bir şey yapmaları imkanı yoktur. O sadece yatmadan yatmaya kullandıkları bir yer oluyor kısaca.*

-Bunun sebebi nedir?

*Ben ekonomik de olduğunu düşünüyorum. Biraz baba anne yaşlanınca oğlum yanımda olsun, bulunsun, bana yardım etsin, bize yardım etsin gibi yanında tuttuğunu zannediyorum. Sevgi de olabilir. Çocuğunu sever benim yanımda kal. Sen burada yaşa ,beraber yeriz, içeriz. Sen orada ben burada yaşar gideriz. Biraz ekonomik diye düşünüyorum. Öyle bir tanıdığım var.*

-Bahçede tuvalet olan evler var mı?

*Eski yapı eski haliyle tuvalet dışarıda.*

-Çok öncesindeki bir kullanım şekli mi?

*Şu anda da varda. Yani şu anda dışarıda bir lavabo var, tuvalet var. Fakat bu yetmemiş, işte o binaya ekledikleri bir odayla banyoyu ve tuvaleti ikisini birleştirmiş, tek yerde şey yapmışlar. Evin içinde var Dışarıda da var. İçeride banyo tuvalet iç içe alaturka tuvalet, taş. Ayrıca dışarıda da var.*

-Dışarıda neden var?

*Muhtemelen bu zamanla gelen bir şey diye düşünüyorum. Yani ilk zamanlar koymuş. Daha sonra bozmamışlar onu. İçeriye de yapmışlar. Dolayısıyla yani çok kullanışlı mı değil mi bilmem ama evin içerisinde tuvalet var banyo var, dışarı da da var. Kullanışlı galiba ki, bozmuyorlar. O yapıyı bozmadıklarına göre ihtiyaç.*

-Tuvaleti olan bir ev hatırlıyor musunuz bu şekilde?

*Sokak ismi söyleyemiyorum Gülabibey de var örneğini gösterebilirim.*

-Bahçede çeşme?

*Evet o da bizde de var o.*

-Havuzun içinde çeşme var mı?

*Yok yok.*

-Ayrıca dışarı da çeşme var mı?

*Evin duvarına bitişik. Oradan artık tesisattan muhtemelen daha sonra yapılmıştır her halde. Bahçe ağaçlarını, şunları bunları sulamak amaçlı el yıkama, temizlik. Çünkü bahçe çok kullanılıyor. Yaz döneminde bahçe çok kullanıldığı için temizlik amaçlı olabilir, ağaçların sulanması amaçlı olabilir. Orada bir çeşme sürekli var çoğunda da var diye biliyorum veya düşünüyorum. Çünkü ağaçların sulamasını hortumları falan nasıl yapacaksınız.*

-Bahçe sulama ile çeşme ayrı mıydı? O daha kolay olduğu için belki de?

*Aynı tesisattan fakat hortumu siz mutfaktan, şuradan buradan geçirip getireceksiniz ki çok kullanışlı değil. İşte oradan bir çeşme yaparak hem hortumları takabiliyorsunuz, hem ellerinizi temizlik falan yıkama yıkayabiliyorsunuz. Bahçede sürekli yaşam çok olduğu için, zaman çok geçirildiği için orda çeşme kesinlikle olmalı. Temizlik amaçlı kesinlikle olmalı ve kullanışlı da. Ondan dolayı da her yerde var diye düşünüyorum.*

-Bahçedeki o ağaçlardan ürünler yapılıyor, sebze meyve çiçek yetiştirme, arkada ağaç?

*Arkada daha çok kümes var, dediğimiz kanatlı hayvanlar bulunduğu yer oluyor. Çiçeklik olabiliyor. Meyve ağacı aşağı yukarı her meyveden bir iki ağaç bulunsun diye istiyorlar.*

-Ne meyveleri oluyor?

*Kayısı, erik, dut, mürdüm eriği, angelica eriği, tamas(erik-ancelika),Biz eskiden tamas derdik ona. Şimdi o tamas erik oldu erik de ancelika erik oldu, dut, vişne, kiraz, elma, kayısı.*

*Kişinin isteğine bağlı. İklim olarak her şeye müsait olduğu için hepsi yetişiyor. Kayısı, elma, dut herş eyi dikiyor. Hepsinden birer tane bulunduruyor. Kayısıyı kesinlikle yarma kurutmada kullanılır. Dut; dut kurusu, pekmez o şekilde. İnsanlar bildikleri şeyleri yapıyorlar. Çekirdeklerini kırıp yeniyor. Herş eyini değerlendiriyor. Çekirdeği kırıyorlar, çekirdeğin kırılmış tarafını da sobada yakıt olarak kullananlar var. Tabi tabi bunlar atılmıyor. Bu kömür gibi bir şey. Eğer muhafaza edebilirseniz yani onu rahatlıkla kullanırsınız ve kalorisi de çok yüksek. Kömür yerine atıp kullanabilirsiniz. Dayanıklıdır, Gayet dayanıklıdır hem de. Bir kömür kadar kalorisi olmasa da yani böyle meyve ağacının kurusu deriz. Kuru meyve ağacı deriz onun gibi bir ısı verir. Atılmaz o. Yani o şöyle söyleyeyim bizim anne babalarımız bunları atmazlar.*

-Başka şekilde hatırladığınız değerlendirilen bu şekilde ekonomik olarak yaşantıda aklınıza gelenler?

*Odun kuru odun olarak oradan odununuzu çıkartabilirsiniz kışlık odunun bir miktarını oradan çıkarabilirsiniz.* (çekirdek kabuğundan)

-Bir odada ısınılması. Isınıldığı gün çamaşır ve banyonun da yapılması?

*Evet sosyal hayat biraz o tarafta kısıtlı. Yani binalar biraz böyle şu anki yeni yapılar gibi değil, bir yerde soba yakasınız üç beş oda neyse birkaç oda ısınsın. Öyle bir yapıda değil. Ondan dolayı da yani işte bir odayı hem oturma hem yemek hem de*

*misafir ağırlayan oda olarak aynı şekilde kullanabiliyorsun. Çünkü her yerde soba yakamazsın. Mecburen geniş olan bir odada yakıyosun misafirinizi de orda kabul ediyosun yemeğini de orda yiyosunuz. Çok kullanışlı bir durum gibi. Sosyal hayat kısıtlı kısıntılı. Çamaşırınızı kurutacak ayrıca ekstra odanız. Genelde bu tür yerlerde çamaşır kurutma işi mevsimine göre eğer müsaitse dışarıda bahçede yapılabilir. Diğer tarafta da duruma göre insanlar ona göre kendilerini ona göre hazırlıyorlar ona göre uyduruyorlar diye düşünüyorum. En geniş oda misafir ağırlanan, yemek yenilen, daha çok oturma odası olarak kullanılan yerler. O odada genelde soba yanar o oda genelde mutfağa açılır. Çünkü diğer odalarda soba yakacak büyüklük belki imkan da olmayabilir. Banyonun sonradan eklendiğini biliyorum.*

-1992 Depremi'nde en çok bu yapılara mı gidildi, güvenilerek yaşandı?

*Kesinlikle. Kesinlikle insanlar özellikle Kurma Evi olanlar, Kurma Eve hemen kaçtılar. Çünkü Kurma Evler çok sallanıyor, çok ses çıkarıyor ama can kaybı olmuyor. Esnekliği çok fazla olan binalar. Bence Erzincan için gerekli olan bu. Yani bu kurma binaları çoğaltmak lazım diye düşünüyorum. Ama nasıl olur nasıl olmaz. Şuanda her halde imkansız olur. Çünkü artık apartmanlaşma şeklinde bir yaklaşmamız var.*

-Çoğaltmak değil mevcutu da koruyamıyoruz. Bu açıdan insanlar farkında mı değil yada maddi kaygılardan dolayı mı? Bir kısmı dönüştüğü için mi?

*O da bir etken. Bir yapılaşma başladığı zaman sizin Kurma Evinizin orda kalması, yaşaması çok zor. Ekonomik kaygılar da önemli. Çünkü size öyle şeyler teklif ediyorlar ki düşünüyorsunuz bakıyorsunuz, bu evin daha artık bir şey olacağı yok. Bundan sonra yavaş yavaş yıkılmaya yüz tutmuş binalar. Tamiratını tadilatını ekonomik sebeplerden dolayı çok düzenli de yaptıramıyorsunuz. Teknik sebeplerden yaptıramıyorsunuz. Yani şimdi böyle olunca yeni her zaman iyidir. Bir şekilde eğer değerini ekonomik olarak bulursa da kimse şunu yaşatalım kalsın düşüncesinde olmaz diyorum.*

-Bu binaların uzun dönemde kalmayacağını, yok olacağını düşünüyoruz?

*Kesinlikle doğru. Siz bakarsanız bu binalara düzenli olarak yıkığını eksiğini kırığını tamir ederseniz evet uzun yıllar yaşama imkanı olur. Ama bu haliyle içinden insanı da çıkarırsanız bu binalar kısa zamanda yok olurlar.*

*Ev sahipleri hayattaysa yaşlıysa kendileri kullanır. Eğer miras intikal etmişse çocuklarına onu bir şekilde satarlar. Ekonomik olarak yine kişinin başka bir yerde evi var da burası bahçe amaçlı, şöyle böyle amaçlı tutulursa kalır. Ama onun haricinde miras meselesi işin içine girerse satarlar bir şekilde. Ya kat karşılığı veririler yada satarlar çıkarlar.*

-Cami olarak ya da ticari olarak dönüşenler var?

*Ticaretin yoğun olduğu ya da ticari değerinin fazla olduğu yerlerde bir şekilde müteahhitler sizi kandırıyor.*

*Dönüşen Vesile Hatun Cami var. Diğer zaten yol üzerinde bulunan Kurma Evler de sökülüp yapsatçılar apartman yaptılar.*

*O cadde ticari olduktan sonra artık müteahhitlerin oraya bakış açısı çok farklı bir duruma geliyor. Dolayısıyla yap sat karşısında verdikleri şeyler insanları mutlu ediyor veya memnun ediyor ki devrediyorlar yani kabul ediyorlar o teklifleri. Yani*

*bozuluyor. Orda kalma ihtimalleri yoktur. Yine tamamen şeyle alakalı bir konu. Mesela diyelim ki ana cadde üzerinde yani Ali Coşkun Sokak üzerindeki binalar hepsi şu anda yüzde 90 ı-95 i belki de dönüşmüştür şuanda. Ali Coşkun Sokak genişletilen yol, Vesile hatunun önünden giden, mini halin önünden geçen yol. Orası şuan dönüşen. Şimdi orda mesela diyelim ki 4 kata imarlı. Ara sokaklara indiğin zaman 2 kata imarlı. Yani oralardan böyle bir cadde geçirilmiş olsa yani ekonomik değeri artmış olsa orda hiçbir binanın yaşama şansı yoktur. Bir şekilde sizin istediğinizi veriyorlar size. Parasal olarak da olabilir. Bina olarak da mesela veriyorlar bir şekilde veriyorlar ve alıyorlar.*

*Ekonomik yönden durumu iyi olan insanlar bu şekil evleri boş tuttuğu zaman ister istemez tinercilerin bir takım gayrimeşru insanların yeri haline geliyor. Orda barınıyorlar, yatıyorlar, kalkıyorlar, Yani böyle yakanlar yıkanlar yangın çıkartanlar bile var. Siz içine sığmıyorsunuz mecbur başka yerde yer almışsınız orda hayatınızı idame ettiriyorsunuz. Ama bu şekil şeylerden korumak için de kiraya verenler var. Onu da söyleyeyim size. Ama en güzeli bu yapıları koruyup bir şekilde depremdir, yaz günlerinde bahçenin içerisindeki o yaşantının güzelliğidir el altında tutmak gerekir diye düşünüyorum.*

**Ahmet DEMİREL (15.11.2021)**

*Ev babamdan kalma. Orda yaşadım. Gülabibey Mahallesi. Evde yaşadığım 30 sene evvel. 1975'de babam aldı. Satan hissedardı mirastı yani, miraslardan aldı. 1951 doğumlu lise mezunuyum. Erzincan doğma büyümeyim. 1939 Depremi2nde babam askermiş. Askerde Denizdamlı bir hanımla evlenmiş. 39 Depreminde de bir tane kızı varmış beraber ölmüşler. Beybağı Mahallesi'nde.*

*Çarşı Mahallesi'ndeydik. 1973'te babam aldı orayı. Ondan sonra Çarşı Mahallesi'nden çıktık oraya geldik. Ondan sonra İnönü Mahallesi'ne geldik. Orada kardeşlerim evlendi. Benim küçüğüm evlenecekti. Ben oraya gittim, 2 yıl durdum. Ondan sonra bir kardeşim durdu. Ondan sonra babam annem vefat etti işte. Babam vefat etti. Anneme verdik, mal bölümünde orayı. Fatma Demirel'e verdik Kurma Evi. Ondan sonra o da vefat etti. Ondan sonra biz, mirasçı olarak bizdedir. Babam 1975'te vefat etti. Ben askerdim. 1975-1976. O tarihte yine Çarşı Mahallesinde oturuyorduk. Ondan sonra abim oturdu orda. Babam evi aldı kısa bir süre sonra vefat etti. İkili Kurma Evde o zaman 4 kişi. 2 çocuğum vardı, bir de hanımla ben yaşadık. Ondan sonra kardeşim göçtü. 2 kız, hanımıyla kendisi. Ondan sonra başka bir ev aldık. Taşındık orayı kiraya verdik. Bir zaman kiraya verdik. Ondan sonra, kira alamadık. Adamlar kötü çıktılar, evi boşalttılar, evi talan ettiler kapısını penceresini. Şu anda kapı pencere yok.*

-Siz neden çıktınız?

*Ben 1981'de çıktım. Memnun kalmadık değil. Daire yaptırdık burada. Apartman dairesi oraya taşındık.*

-Kullanırken memnun olduğunuz olmadığınız yönleri nelerdi?

*4 kişilik aileye yetiyordu kendi malımız olduğu için. Banyosu yoktu. Bir tuvaleti vardı. Küçük bir salonu vardı. İki tane yatak odası vardı. Mutfağı vardı. Orda yaşadık 3 sene .Mutfakta banyo yapıyorduk. Taş, beton bir yer yaptık. Banyo yapacaktık kapısını açtık ama yapamadık. Batıya doğru mutfağın hemen bitişiğinde banyo yapacaktık, yapamadık. Oraya eklemeyi düşündük ondan sonra daire alınca daireye taşındık. 1-2 ay boş kaldı. Bizim yükümüzü çeken bir arabacı vardı.*

*Malımızı götürüp getiriyordu. Mağdurdu. Ona verdik cüzi bir parayla. O da birkaç sene yaşadı. Hanımı öldü. Yabancı bir hanım aldı. O da memnun kalmadı aile yapısı olarak.*

-Neden memnun kalmadı?

*Ailesinden yabancı aile getirdi. Aileden dolayı çocuğu vardı serseriydi. Onlar öldükten sonrada çocuğu orayı biz de sahip çıkmadık. 5 ortağız, 5 hissedarız, varisliydi. Sahip çıkamadık. Kira da alamadık. Dedik ki sahip çıksın; sahip çıkmazsa poşalar gelip kırıp dağıtıyor diye. Zaten de öyle oldu o adam ölüp gittikten sonra; ordaki poşalar kapıları kırdı yaktılar arsayı kırdı yaktılar. Bahçedeki girişteki yer tandırlık. Orda tandır var tandır ekmeği yapıyorduk. Hanım olsun annem gelip yapıyordu. Orası hem odunluk hem tandırlıktı. Geride kümes gibi bir yer vardı. Orayı ben 2 sene kullandım tavuk besledim. Ondan sonrada biz sahip çıkmayınca viran oldu gitti.*

-İçinde yaşarken siz tavuk için kümes mi yaptınız?

*Yapılıydı. Fakat alçaktı yükselttim ben, büyüttüm. Arka köşeye geliyor sol köşeye. Arsanın sol köşesinde. Taa ileride. Ana girişin hemen kenarındaki yer, soldaki tandırlıktı odunluktu.*

-Bodrumda da odunluk var değil mi?

*Bodrumda yok. Soğuk hava deposu. Zaten bir odanın altında boşluk var. Bodrumda sadece evin gıda maddesi eşyasını koyuyorduk oraya. Girişteki sağdaki yer bir oda boyutunda. Merdivenle iniliyor. Orası yatak odasıydı. Küçük olduğu için orası yatak odasıydı. Öbür tarafı salon yapmıştık. Ortada soba vardı. Koridor diyelim ona da. Koridor onun karşısında mutfağı var.*

-Oturma odasında sedir varmış sanırım?

*Vardı. Girişte sağ tarafta yatak odası onu geçtikten sonra sağda misafir odası. Tam orta da günlük oturmalar. Onun karşısında mutfak vardı. Orta alan günlük kullandığımız soba kurduğumuz yediğimiz içtiğimiz alandı. Kanepe koyuyorduk. Yatak odasında altı tahtaydı.*

*Eski yaşamda oda içinde çah vardı. Çarşı mahallesinde çahda banyo yapıyorduk. Eskiden oturma odalarında makkat vardı. Makkatın bir köşesinde, hareketli çah vardı. Makkat açılıyor içinde beton var. Bizim orda düz beton ayağı vardı. Ayağı bahçeye verdik.*

-Bahçe kullanımı nasıldı? Ne tür ağaçlarınız vardı?

*Ağaçlarım vardı. Erik, armut, elma vardı. Havuz yoktu. Girişte sol tarafta tandırlık vardı. Bahçede onun yanında açık alan vardı. Tandırlığın yanında şöyle bir örtmemiz vardı. İşte orda da hanım çamaşır yıkardı.*

-Üstü örtük altı açık.

*Evet. Üstü örtük altı açık. Orda çamaşır sererdi kuruturdu. Orda maşara yaptım ben ilk senesi.*

-Ne işle uğraşıyordunuz o zaman?

*Ben şeker şirketinde çalışıyordum. 12 sene Şeker Şirketinde* (Fabrikasında) *çalıştım. Dede mesleği bu iş. Ondan sonra ayrıldım. Geldim bu* (Kuruyemiş) *işe başladım. Zaten devam ediyordum da. Sonradan Bağkur'dan emekli oldum. O*

*zaman sigortalar çok yüksekti. Sigorta yapamadım. Bağkur 10 liraysa sigorta 40 liraydı. Mecburen Bağkur'a geçtim.*

-Babanızın işini devam etirmek için mi? Orası kârlı değil mi? (Şeker fabrikasında çalışmak kârlı değil miydi?

*Ben Şeker Fabrikası'na gitmek istemiyordum esnaf çocuğu olduğum için. Biz şimdi sabah namazı kalktık mı doğru dükkana gelirdik. Bu hayatı arzu etmiyordum. Ama mecburdum . Çünkü önümde abim vardı abimin çocukları vardı. Haliyle ben kendime iş ekmek kapısı bulmam lazımdı. Sanat okulu mezunuyum torna tesviyeden. O zaman Şeker Şirketi eleman alıyordu. Bizi hemen kaptılar o zaman. 12 sene çalıştım. Çok güzel yerinde çalıştım ama duramadım. Burda* (kuruyemiş dükkanını göstererek söylüyor) *da işlerimiz iyiydi. Servis olayı başladı. İmalatımız çok yüksekti yani.*

-Kaç senesi?

*1989'da ayrıldım. Geri gel 1976'da girdim. Servis olayı başlayınca, benim de ağır vasıta ehliyetim vardı. Bir isuzu aldık. Haftada 3-4 defa doğuya servis yapıyorduk . Üretim yapıp, servis yapıyorduk. Götürüp satıp geri geliyordum. Orada mesela ayda 4 gün iznimi birleştirip; 4 gün üst üste kullanıyordum. Servise gidiyordum, gelip burada çalışıyordum.*

-Neden Kurma Evden çıktınız?

*Kazım Karabekir'de daire yaptırdım. Kooperatiften ayrı. Şeker şirketinde kooperatife girmiştim. Orada daire alınca Kurma Evden çıkmak zorunda kaldım.*

-Daha iyi bir yer olunca?

*Tabi daha iyi bir yer olması için gittik üçüncü kata. Sonra 1992 depreminde orda*ydım. *Üçüncü katta Kazım Karabekir'in 3. katındaydım. Geldim annemin yanına, kardeşlerimin yanına geldim. Ondan sonrada 1994 te İnönü Mahallesi'nde bir bahçeli ev aldım. Şu anda oradayım.*

-1992'de tekrar Kurma Eve gelip, Kurma Evde mi yaşadınız?

*Tabii tabii. Depreme dayanıklı diye güvendik. Bayram sabahı yemekteyken, ben biraderim kalmıştım burada Veli Demirel onun kederi vardı. Hısım akraba toplandı, bayram sabahı yemek yerken evde ailece bir sürü kişi sallandı Kurma Evde yerimizden bile kalkmadık. Yani Erzincan'da bulunmayacak bir nimet. Ama biz bu nimetleri hep teptik apartmanlar dikdik.*

-Neden acaba apartmana gittik?

*Konfordan dolayı, rahatlıktan dolayı apartmana gidiyoruz.*

-Kurma Ev soğuk oluyor muydu? Isınması zor mu? Bakımı mı zordu? Her sene bakım mı gerekiyordu?

*Kurma Ev soğuk olur. Normal bir evde 2 ton kömür yakarsın orda 4 ton kömür yakarsın. Örnek söylüyorum. Atatürk Mahallesi'ndeki Kurma Evimiz de Dörtlü kurmaydı. Orda 4 ton kömür yakıyorduk. Teknolojinin verdiği nimetlerden faydalanmak için gittik oraya. Orda da 92 depremi oldu. Geldim, Kurma Eve geçtim, annemgilin yanına, kardeşlerimin yanına. Ondan sonra daha da gitmedim oraya* (katlı eve). *Ondan sonra bahçeli ev aldım İnönü Mahallesinde 1994 te. Tek katlı ev aldım.*

*Atatürk Mahallesi'ndeki Dörtlü Kurma Evimiz şuan yıkıldı apartman yapıldı. Merkez Ortaokulu'nun karşısında sokak var. O sokağın kuzey tarafındaki ortadaki kurma evdi. Stadyumun köşedeki kırmızı evin üst sokağı. Park vardı parkı kaldırdılar geniş bir sokak. Kırmızı evin üst sokağında en son. 2 tane yeni yapı var şuan. 2 arsa yıkıldı anlaşamadılar duruyor, o arsadan sonraki ev bizim.*

-Neden yıktınız Kurma Evinizi?

*Bizim arsamızda mal bölüştük. Yap satçılara verdik. 6 daire oldu 2 daire aldık. Şu anda kirada oralar. Aslında bunun vebali çok büyük. Türkiye'yi yönetenlere söylüyorum, Büyüklere söylüyorum. 39 Depreminde Almanların yaptığı Kurma Evleri yıktık apartman yaptık. Bugün 7 şiddetinde deprem olsa %80'i yıkılır. Desinler depremden sonra şöyle mukavemetli yaptık böyle mukavemetli yaptık. 1992'de bu bina (Adliye Sarayı karşısı) yıkıldı. Yapalı 2 sene olmuştu. Kolonları hep böyle koymuşlar bir tane böyle koyan yok, neymiş dükkan daralıyormuş. Benim 37 yaşında kardeşim gitti. Şurda şu direğin altında 37 yaşında kardeşim gitti. Bunların günahını büyükler verecek. Şimdi de 6 kat 5 kat yapmaya çalışıyorlar. Erzincan'da 2 kattan fazlası fazla. Ama kime anlatacan para var ya para her şeyi kapatıyor. Erzincan ovası büyük yap aynısından. 7 şiddetinde depremde Kurma Evler duruyor. Nice apartmanlar yıkıldı, nice insanlar öldü. Şimdi 2 kat yaptılar. Tamam 2 kata bir şey demiyorum. Sonra 3- 4 ettiler. Yarın 5 edecekler. Niye belediyeye harcırah gidiyor, müteahhitler rant kazanıyor.*

-Gülabibey'de de şu an 2 kat müsaade var?

*Gülabibey'de 2 kat imar müsaadesi var. Ama 3 kata uğraşıyorlar.*

-3 kat olunca herkes diyor ki, biz de yıkarız veririz müteahhite?

*Tabi yıkacak verecek. Üç kat olunca 6 daire çıkacak 2/6 sı arsa sahibinin. 2 tane verecek 4 tanesi müteahhidin. 2 den fazla vermiyor. Maliyetler şuan çok yükseldi. Artık ne verirler bilemiyorum. Arsalar ona göre para. Şuan Gülabibey'deki ikili kurma evimizi satmaya çalışıyorum. En aşağı 1 milyon. Geçen sene müşteri çıktı 250'den 700'e kadar çıktım. 750 veren oldu. 750 veren olunca ben çıkıyorum 850'ye 1 milyona. Şu an 1 milyon. Şuanda da Valilikten yazı gelmiş, gideceğiz kapıları pencereleri kapatacağız. Uygunsuz insanlar yaşamaktadır, uygunsuz insanlar girip çıkmaktadır. Belediyeden geldi ikaz etti gittiler. Bugün yarın gidip camları kapıları kapatacağız. Çünkü belediyeden gelip kepçeyi dayayıp yıkacaklar sonra da bizden parasını bizden alacaklar.*

-O camlar niye kırıldı o camları kim kırdı?

*Sahipsiz olunca n'olacak. Muhtar geldi bana şikayette bulundu. Gittim karşı komşuya dedim böyleyken böyle. Sonra komşu dedi ki sen orayı bana ver ben orada tavuk besliyecem dedi. Alttaki komşu vermedi razı olmadı. Yoksa razı olsaydı bu mahalle kapı karşı komşu üst mahalle sahip çıkacaktı. Tavuk besleyecekti. Başka bir şey beslenmez orada. 3-5 tavuk alır atarım evin içine gider gelir sahip çıkarım dedi. Ama komşular razı olmadı.*

-Komşular niye razı olmadı?

*Artık o komşudan memnun değiller miydi yoksa eğer koku olur diye mi düşündüler. Fakat memnun olmayanlardan bir tanesi de bahçesinde tavuk besliyor. Koca bahçe 700-800 m2 bahçe. Yani orada 10 tane tavuk beslendiği zaman ne koku olacak ne rahatsızlık olacak. Demek ki komşu komşuyu istemiyor.*

-Gittiğimde korkarak gittim? Bana da soruyorlar siz kimsiniz diye? Karşı komşular da oraya giren çıkandan rahatsız?

*Ben şimdi onu diyecektim. Şimdi gitsen. Karşı komşularda rahatsız tabi ki. Çünkü uygunsuz kişiler girip çıkıyor esrar çekenler artık ne bileyim bilemiyorum. Dün köyde toplandık hissedarlar, gereken neyse ya satacağız ya da camları, pencereleri gidip kapatacağız. 5 hisse var. Hisseler bölünmüş 2 tanesi ölmüş bölünmüş onların 4 er tane çocukları var. Hep varisleri var. Gitsem ben para harcasam kimseden 5 kuruş para alamıyorum. Bugüne kadar alamadım. Alsaydım o evi ben bugüne kadar o şekilde bırakmazdım. Camını penceresini 30-40 lira harcar kullanır vaziyete getirirdim. Ama o diyor ki bana ne, o diyor ki bana ne. Bugün yarın satıldı satıldı. Eğer satılmazsa gidip kapatacağız kapısını penceresini.*

-Kiracı olarak giren de ekonomik durumu kötü olan kişiler miydi?

*Öyle. Ama kira istemiyorum. Adam geldi götürdüm camını kapısını çerçevesini yap sahip çık, otur. Koca bahçe elinden geliyorsa. Ben yaptım. Maşaramı da, biberimi de , fasulyemi, domatesimi de yaptım. Her şeyimi de yaptım. İnsan gördüğü zaman eğilip bakıyordu ki ne güzel bahçe diye. Ama sahip bin tane olunca.*

-Sebze ekiyor muydunuz?

*Tabii ekiyordum. Domates, fasulye, maydanoz.*

-Çiçek ekiyor muydunuz?

*Çiçek vardı ufak tefek. Hanım yapıyordu çiçek dikiyordu. Çocuklar bahçede oynuyordu. Biz dışarıda oturuyorduk. Çocuklarım orada büyüdü. Şimdi pandemiden dolayı bahçeli evler revaşta* (talep edilir) *oldu ama fiyatta anlaşamadık. İki ayın içinde 250 liradan ta 700 liraya çıktı. Ama ortaklı. O dedi ben satmam o dedi ben satmam. Ben de dedim hiç sahip çıkmıyorum. N'olacaksa olsun. Sana da olan bana da olacak.*

-Arsa fiyatları Erzincan'da çok arttı.

*Tabii bu kadar talep olursa bu kadar inşaat olursa eğer. Taa Erzincan burası değil ki , Kavakyolu, Demirkent, Işıkpınar Erzincan'ı dörde katlar. Şimdi adam evleniyor ya iki sene duruyor ya hiç durmuyor. Ayrı eve gidecek.*

-Şimdi beraber durulmuyor eskiden beraberdi her halde. Orda beraber annenizle babanızla yaşadınız mı Kurma Evde?

*Çok çok. Annem benim evimde vefat etti. Ben zaten askerken geldim. Babamla annemin yanına. Atatürk Mahallesi'ndeki evi almadan önce bende kalıyorlardı. Abim kalıyordu, annem kalıyordu, babam kalıyordu.*

*Çarşı Mahallesi'ndeki evimizde bizim babamındı. Babamgil bahar mevsiminde oraya giderlerdi. En derin soğuklarda Kurma Eve gelirlerdi. 2-3 ay Kurma Evde kalırlardı. Tek yerde soba yansın diye. Ekonomiye katkı olsun diye. Ben de evlendirdim. 6 sene erkek çocuğumla durdum. 6 sene diğer büyüğüyle durdum. Şuanda da kendi evimde duruyorum. Çocuklar büyüğünce ev daralmaya başladı ben kendi evime geçtim. Ailenin büyümesiyle genişlemesiyle alakalı olarak ayrıldık. Şimdi oğlum 400 tl yakıt parası veriyorken ben 1400 tl yakıt parası veriyorum tek kat izolasyonsuz betonarme ev. Meterolojiden batıya doğru 31. Sokak, no:5 evim çok güzel tek kat betonarme karadenizli bir müteahhit yapmıştı. Ama hanım istemiyor apartman istiyor.*

-Neden hanımınız istemiyor?

*Bahçeden dolayı hanım istemiyor. Gazel süpürmek istemiyor. Üstten şikayet ortadan gürültü.*

-Kurma Evlerin hepsi yıkılır mı?

*Yıkılır. Yıkılır. Gülabibey çok temiz bir mahalle. 2 kat ama 3 kata uğraşıyorlar. Şimdi vermediler ama öyle bir çaba var. Hocabey'de 4 kat verdiler. Pavyonları yıktılar 4 kat oldu. 1980lerde Erzincan'ın yüzde sekseni Kurma Evdi.*

-1992 Depremi'nden sonra herkes Kurma Evlere mi geçti? Söylenenlere göre birkaç aile bir arada Kurma Evlere geçmiş?

*Tabii. Tabii.3 sene, 4 sene herkes Kurma Eve geçti. Öyle bir furya sürdü. Ondan sonra unuttuk depremi. 1992 Depremi'ni unuttuk. Sonra apartmanlara çıkıldı.*

-Çıkanlar neden çıkıyor? Yıkanlar neden yıkıyor? Oturanlar neden oturuyor?

*Çıkanlar daha lüks yaşamak için çıkıyor. Yıkanlar da görüntüyü bozuyormuş. Hakikaten görüntüyü bozuyor. Şimdi bizim orası görüntüyü bozuyor. O mahallenin çirkin bir yeri. Bakımsız. Haklı komşuların hepsi haklı. Uygunsuz insanlar girip çıkıyor. Sabaha kadar kalkıp senin evini gözleyemezler ki o adamlar.*

-Yıkmayıp içinde duranlar neden duruyor?

*İhtiyaç. Şimdi bir kadın bir erkek o evde mükemmel durur, 2 nüfus. Ama 4-5 nüfus 6-7 nüfus duramaz. Ama biz 5 kardeştik, 2 oda bir sofada durduk Çarşı mahallesinde. Anam yere sererdi yatağı 5 kardeş oraya yatardık. Annem babam da karyolada yatardı. Nerde orda her babayiğide bir tane oda. Bir tane maşafamız vardı. Şu anda Erzincan'ın yüzde 99'una gir evinde 40 tane bardaktan aşağıda mutfak yoktur. Bir maşafadan adamlar yaşamışlar yüz yaşına kadar. Şimdi o onun bardağından içmeyecek o onun bardağından içmeyecek. O onun kaşığını, çatalını kullanmayacak.*

-Babanız ne işle uğraşıyordu?

*Leblebiciydi.*

-Gülabibey Mahallesi'nde genelde ne işle uğraşıyorlardı?

*Gülabibey Mahallesi'ndekiler genelde esnaftı. Esnaftı hep esnaftı. Mesela alt köşede, göncü* (hayvan derisi) *Mehmet abi vardı Antepliydi. Hayvanların derisi, bağırsak bunları toplar götürür fabrikaya İstanbul'a satarlardı. Hayvanın üstündeki keresteciydi. Onun üstündeki şuanda kunduracılık yapıyor, ayakkabıcılık yapıyor. Arkada tanıdıklardan vardı Sarraç. Atların, eşeklerin eğerini, semerini yaparlardı. Fasulye tüccarlığı yapanlar vardı. Bakırcılık yapanlar vardı Orduevine doğru. Köyden geliri iyi olan ordan alırdı. Kışın gelirdi şehirde dururdu yazın köye giderdi. Şu an Bahçeliköy (Hah) 400 haneydi. 400 haneden şuanda git 10 hane bulamazsın. Her evde en az 1-2 tane inek olurdu. Her evin yoğurdu yağı evden çıkardı. Şimdi maalesef köylere yağ götürüyoruz, yumurta götürüyoruz, ekmek götürüyoruz, den götürüyoruz. Ondan sonra da efendim geçinemiyoruz. Elbet geçinemezsin bir telefon 5* milyar (5.000 YTL ). *Bir telefonun geliri en düşüğü de 300'den aşağı değildir. Bir evde 6 nüfus, altısında da telefon. Nasıl geçineceksin bu şekilde. Geçim sıkıntısı olunca aileler birbirine kavga edecek gürültü olacak, şamata olacak. Bu kadar kadın ölümleri oluyor neden oluyor. Hep geçimsizlikten, ekonomiden, ekonomik sıkıntıdan. Hayat pahalı. Daha geçen gün aldım leblebi siparişi verdik adam telefon ediyor 2 tl zam gelmiş. Sen de alıyosun zam koyuyorsun. Gelen müşteri diyor ki; geçen gün 10 liraydı bugün niye 12 lira oldu*

*diyor. Ne yapacaksın. Zaten bu pandemiler de iyice tuzu biberi oldu. Gerçi dünya çapında böyle.*

-Belli ki yıkılacak hepsi. Yanımızdaki apartman yıkıldı bizde oradan baktıkları için rahatsız oluyoruz diyenler oldu. O konuda ne düşünüyorsunuz?

*Olabilir. Ben 2 daire aldım çocuklara. İkisini de en az 30 metre mesafe olan yerlerden aldım. Yeni yapılanlara çıkıyorum ben. Bakıyorum yandaki apartmanın ta odanın tabanı görünüyor. Bizim fıtratımıza yanlış.*

- Ticari olan yerlerde Kurma Evlerde dönüşüm olmuş ya da Gülbibey de camiye dönüşmüş. Kurma Evden dönüşüm yapılan yerleri biliyor musunuz?

*Kurma Evlerden dönüşen yerler var. Gülabibey Mahallesi'nde Gülabibey Camisi Kurma Evdi. Atatürk Mahallesinde öyle bişey olmadı, fazla Kurma Ev yoktu çok seyrekti. Aşağı Gülabibey Mahallesi'nde çok sıktı, yan yanaydı, burda Atatürk Mahallesi'nde çok seyrekti. Sadece stada doğru giden yolun üstünde vardı. Merkez Ortaokulunun karşısında vardı Kurma Ev.*

-Ne olursa yıkılmaz Kurma Evler yıkmazlar? Yeni evli çiftlere verseler?

*Hayır hayır. Milletin hepsi para. Sen şimdi bana 1 trilyon ver hemen şak diye veririm. Devlette bana diyemez satamazsın. İhtiyacım var satıyorum. Ancak şöyle olur; koruma altına alınırsa tescilli hale gelirse. Yalova'da 92 depreminden sonra birisi dedi ki hadi çıkalım Erzincan'dan. Yalova'da bugün misal değeri 1 trilyon yeri adam diyor 100 bin liraya veriyorum. Parayı ver al tapuyu ama nasıl alacağım devletin korumasında. Nasıl ki koruma kaldırılırsa yaparsın yerini. Kurma Evlerin yıkılmaması için evler koruma altına alınacak.*

**Şahin UÇAR (19.11.2021)**

*Kurma Evler genel olarak merkezi noktalarda artık. Merkezi noktalarda gerçi artık şehrin birçok noktası. Çünkü kentsel dönüşümle birlikte çok değerlendi. İnsanlar bu evleri, ev olarak almıyor zaten. Arsa olarak alıyor. Çünkü orayı alıp ta, bizim ev sahibimiz gibi dönüştüren yok. Yıkılıyor. Çünkü üstündeki evi adam kıymetlendirmiyor. Adam o evi satın alırken arsasını satın alıyor. Sonrasında da işte üzerine. Ha eğer maddi imkanları varsa bizim gibi müstakil bir evde oturmak gibi bir talebi varsa, maddi olarak imkanları varsa; mesela bizim evin sol tarafında belki görmüşsünüzdür. Apartman değil o, köşede apartman şeklinde değil, adam yine kendisine müstakil tarzda modern yüksek evler yapıp yine tek müstakil ev şeklinde yapanlar oturanlarda var. Kurma Evi yıkıp müstakil betonarme ev yapıyor. Mesela siz Kurma Evi alıyorsunuz, ama arsayı değerlendiriyorsunuz mevcut evi yıkıyorsunuz. Kimisi oraya 3 katlı 4 katlı apartman yapıyor. Ama imkanı varsa ve müstakil bir evde oturmak istiyorsa kendi imkanına göre dubleks tarzda veya altlı üstlü giriş katı biraz daha yüksek olan köşede mesela örneği var yine. Ama bu tablo ekonomik imkanlarla doğru orantılı.*

-Şu an arsası çok kıymetli bir de üstüne evi yıkıp yaptığın zaman belki de 2-3 ev bedelini ödersin?

*Kesinlikle çıkar çünkü hakikaten arsalar çok kıymetli. Yani oraya ben şöyle söyleyeyim. Yani orayı satın alıp yaptırmak içinde belli bir ekonomik güce ihtiyaç var. Yani siz şimdi o arsaya diyelim ki bugünkü şartlarda, 400.000- 500.000 verip ki 500.000 e de almak çok zor ama diyelim 500.000 e alsanız o evi, bir ev daha yapacaksınız bunun içinde size 500.000 daha gerekir. Toplamda 1.000.000 falan*

*geliriniz olması lazım ki gidip o bölgede o evi alıp dönüştürebilesiniz. Belki de insanların oraları müteahhite vermesinin sebeplerinden biri bu olabilir. Tamam adamın 300 0000-400 000 TL'ye yeri var. Ama onu dönüştürmek onun üzerine bir tane daha ev yapmak için bir o kadar daha paraya ihtiyacın var ve insanlar bununla uğraşmıyor veriyor müteahhide. Müteahhit onun adına yapıyor hiç bir masrafı olmadan. Müteahhitte kazanıyor. Sen atıyorum yenilenmiş bir daire sahibi oluyorsun hiç bir şeye karışmadan. Müteahhitte parasını kazanıyor bir şekilde dönüştürüyorlar insanlar.*

-6 daireye 2 tane ev veriyorlarmış?

*Yerine göre değişir. Yan taraftaki ev 1,5 vermiş. Kimine bir kimine 1,5 veriyor. Sanırım arsayla doğru orantılı diye düşünüyorum. Kimisine 2 veriyormuş. Bence o alanlar orayı yapılan kat sayısı daire sayısıyla doğru orantılı. Diğer taraftan insanlar bu ekonomik kaygılarla bu dönüşümleri sağlatıyor ama evlerin planları efektif olarak kullanımları alanları çok da güzel olmuyor. Çünkü belirli bir alanın var, müteahhitte para kazanacak ya ordan maksimum verimi almak için işte biz her halde ki inşaat halindeyken evi gezmiştik. Ölü alanları çok fazla. Garip garip planlar var, salon var mesela diyosun ki salon takımım olsa buraya acaba nasıl sıkıştırırırsın veya nasıl yerleştirirsin. Çok garip bir plan. Ben mesela ordan bir ev alır mıyım almam. Bir de öyle bir durum var. Tamam alan kıymetli ama göreceli dar bir alan, oradan maksimum verim almaya çalışıyorsun. Öylede evlerin duruşu pozisyonu hep yan yan. Girişi farklı farklı taraflarda. Bence çok efektif de olmuyor.*

-Evlerin biri tamamen kuzeye Esentepe tarafına bakıyor biri alt yola tamamen güneye bakıyor. Arsalar küçük. İki daireyi çıkarmak için çekme mesafelerini koyunca?

*Tabii. Müstakil evlere bakın müstakil evlerin kapıları hep sokağa açılıyor. Mevcut o eski evlere baktığınız zaman hep sokağa açılıyor. Peki bu evlerden bahçe kapısının ya da dış kapısının sokağa açılan çok nadir. Evler hiç böyle düz inşa edilemiyor yan inşa ediliyor.*

-Sizin Kurma Eviniz de yan duruyor doğu tarafa bakıyor?

*Evet. Eve girişi doğudan yandan. Ama bahçe girişi sonuçta sokağa açılıyor. Ama bu yeni yapılan evlerde sokağa bakmıyor eve giriş yandan. Müstakillerde eve giriş bahçeden. Kapıyı açıyorsun direkt bahçedesin. En azından sokağa bakıyorsun.* (Yeni yapılan evler için) *Bunda öyle bir şey yok, aradan bir geçiş var. Ondan sonra tekrar sola gideceksin. Bahçe yok . Altını otopark yapan da yok.*

-2 parsel birleştirince otopark çıkabiliyor?

*Mesela bizim yanımızdaki evi yapan müteahhit, ev sahibimden bizim oturduğum evi de istemiş. Demiş ki, orayı da ver iki arsayı birleştireyim yapayım. Bak o zaman çok kıymetli olurdu. O zaman bizim dediğimiz gibi yönü falan filanda doğru olurdu. Evlerin planı mantıklı, çok güzel olurdu. 2 parseli birleştirdiğiniz zaman güzel bir alanınız oluyordu. Ama adam demiş ki benim müstakil evim kalacak bende. Tabi dediğiniz gibi adamın ihtiyacı da yok. Bu da bir avantaj.*

-Ne problem oluyordu? Neyinden memnundunuz, neyinden memnun değildiniz? Yıkıyorlar bir yandan ya da kullanmıyorlar neden acaba?

*4-5 sene kaldık. Bence yıkıp kullanmama sebebi ekonomik kaygılar. İnsanlar orayı yıkıyor eski evler daha çok. Çünkü bu şekilde dönüştürülmüş çok fazla ev yok. Mesela bu ev, dönüştürülmüş, güzelleştirilmiş eski Kurma Evlere bakınca. İşte*

*kendi ısıtma sistemi olan, doğalgazlı ısıtma sistemi olan, eklentileriyle mutfağı şurası burası güzelleştirilmiş. Çünkü kadınlar için mutfak çok önemli. Eli yüzü düzgün, oturulabilir durumda olan bir ev burası. Ama diğer yan sağımızda solumuzda mesela bizim o yıkılan evle vardı, yine bu şekilde Kurma Evler. Çoğu geliştirilmemiş üzerinde hiç oynanmamış. Eski, hantal hani böyle oda sayısı az evler olunca birde eski binalar olunca. İnsanlar ona masraf etmektense şimdi biliyorsunuz adam evini yıktırıyor, kat karşılığı veriyor yerine yepyeni 1,5 daire yada 1 daire alıyor. Ekonomik yönleri var yıkılmasının sebebinde. Aslında tek sebebi bana sorarsanız.*

-Eklemeler neden yapılıyor ve ne ekleniyor? Neden yapılıyor?

*Ekleme neden yapılıyor. Bu aslında bir tercih meselesi. Şöyle benim ev sahibim adam müstakil evde oturmayı seviyordu. Ben de mesela niye müstakil bir eve gittim oturdum. Bende müstakil bahçeli bir evde oturmayı seviyorum. Niye sessizlik, daha kendine ait bir alanın olması, bahçen var, ağaçların var. Aslında bu tamamen şimdi oturanlar içinde bir tercih aslında. Ben apartman dairesinde oturmayı çok seven bir adam değilim, daha çok müstakil bir evde oturmayı seviyorum. Dolayısıyla bu tür tercihler orda oturmayı geliştirmeyi de yanında getiriyor. Benim ev sahibimde aslında aynı şekilde bahçeli bir evde oturmayı seven bir adammış geliştirmiş evini. Hatta yanımda sağımda solumda evler yapıldı. Ortada biz kaldık Kurma Ev olarak. Ev sahibim mesela o evi vermiyor inşaat yapılmasına. Nuri Demiriz. Ekonomik olarak kendine ait dairesi var. Bahçesine girişte kamelya üstü kapalı yanları açık yapılmış. Garajı var üstü kapalı sağı solu açık. 1 araçlık. Kümesi ben yaptım. Arka tarafta bahçenin köşesinde bir odunluğu var. Aşağısında bodrumu var. Evin altında. Bodrumuna da fazla eşyaları koyarak, kiler tarzı kullanıyoruz. Bodruma içten iniş merdiveni var ama kapatılmış aktif değil. Üstüne laminant yapılmış. Bodruma bahçeden ayrı bir girişi var. Girdiğinde sol taraftan bodruma giriş merdiveni var. Bodrum alt katta bir tek salonu kapsıyor. Bahçesinde her türlü ağaç var. Kayısı, kiraz, ayva, armut, elma, dut, ıhlamur, japon elması, 3 kayısı, 1 erik ağacı var. Çok fazla ağaç dikilmiş her taraf ağaç. Üzüm var. Sebze ekiyordum. Maşara yapmıştım birkaç m². Verimli değil toprağı muhtemelen evin o tadilat sırasında evden çıkan hafriyatlar topraklar oraya serilmiş. Ben orayı ıslah edinceye kadar onlarca defa belledim. O taşları temizlemeye çalıştım ama toprağı verimsiz başaramadım. ama hiç olmadımı oldu. 3-5 tane domates 3-5 tane biber oldu. Onları aldım tamam. Ama çok verimli bir toprağı yok. Havuzlar da ağaçların dibine kadar gelen bir sulama sistemi var. Bir tahliyesi var. O tahliye sağ taraftaki duvarın dibindeki ağaçlar var ya. Girişte sağ tarafta diye düşünün, o ağaçların dibine verilmiş tahliyesi. Onu açtığın zaman duvarın dibindeki bütün ağaçları sulama şansı var. Havuzundan çıkan tahliye kanalları ağaçlara yönleniyor. Ağaçların dibine doğru su gittiği zaman, sulama kendi sistemiyle akıyor gidiyor.*

-Ne olursa Kurma Evler yıkılmaz?

*Ev sahibim kiraya verdi. Kurma Ev hiç boş kalmadı hatta. Yıkılmaması aslında bu insanların tercihi. İnsanların beklentileri, tercihleri belirleyici bu durumda. Ekonomik kaygılar çok belirleyici. Benim mesela böyle müstakil bir Kurma Evim olsa bana 10 kat da versen ben o evi değiştirmem. İnsanların evlerinin dönüşmesinin sebeplerinden birisi de bahçenin gerçekten bakımı zor. Çok büyük değil ama, bir sürü ağaç var. İnsanlar belli bir yaştan sonra bahçenin bakımını yapmakta zorlanıyorlar. Bir sonbahar geldiği zaman, yapraklar döküldüğünde bahçeyi iki hafta sonunda ancak temizleyebiliyordum, bakımı da zorlaşıyor. Diğer*

*normal apartman dairelerine baktığınız zaman, ısıtma anlamında daha dezantavajlı. Çünkü direkt kapı bahçeye açılıyor arada bir şey yok. Daha soğuk oluyor diğer evlere göre. Yalıtım şu bu yapılmış o ayrı mesele ama direkt bahçeye açılması dışarıya açılması nedeniyle evi ısınmakta zorlanıyorsun. İşte bir apartman dairesinde yaktığın yakıttan belki bir yüzde 20-25 biraz daha fazla yakıt yakman gerekiyor. Aile genişleyince ev küçük geliyor, bölünüyor. Şöyle söyleyeyim benim oturduğum Kurma Ev, eğer mutfak o kadar geniş olmasaydı mevcut evler gibi olsaydı, muhtemelen ben kiralamayacaktım orayı. Çünkü yetmeyecekti. Genişletilmiş olması bir avantajdı, bakımlı olması bir avantajdı. Ama mevcut durumdaki o eski evlerde oturmazsın zaten. Bakım gerekiyor çünkü artık iyice eskimişler. İnsanlar için ayrı bir oda, çocuklar için ayrı bir oda, o imkanları sunmuyor. İnsanların hayat tarzı yaşam şekilleri de değişti artık. Çocuklara ayrı bir oda veriyorsun. Ebeveyn için düşünüyorsun çok da yeterli değil artık.*

*Ama depreme çok dayanıklı. Ayrıca evde güven problemi de yaşamıyorsun. Biz ordayken deprem oluyordu. Ev şöyle bir salınıyor. Sen sadece yerinden şöyle bir kalkıyorsun, duruyor mu durmuyor mu diye bakıyorsun. O anlamda güvende de hissediyorsun aslında. Bizim kaldırmış çatıyı. Tahta ama çatı kiremitleri kaldırmış, onduline yapılmış ince. Dolayısıyla öyle bir güven problemi de yaşamıyorsun. En fazla üzerime yıkılsa, o çatıyı tutan tahtalar yıkılacak gibi. O anlamda mesela, o güveni de yaşıyorsun aslında. Ben Kurma Evden memnundum. Ama benim orda oturma sebebim tercihlerim aslında. Bugün yine müstakil bir evde oturmak istiyorum. Müstakil şartlarda oturmak istiyorsan, yalnızlığı bahçeyi seviyorsan o zaman böyle evleri tercih ediyorsun. Ama biraz rahatlık istiyorsan, bahçe temizliğiyle uğraşmak istemiyorsan; böyle orayla burayla temizliğiyle uğraşmak istemiyorsan bu evleri tercih etmiyorsun. Çünkü hakikaten vakit ayırman gerekiyor. Bazen öyle oluyor ki iki hafta sonumu ayırıyorum. Öyle bir yaprak dökülüyor ki mesela. Benim tercihlerimi değiştirdi, orada tecrübe ettim. Eşime diyorum ki yeni evimizde yaprak dökmeyen ağaç dikelim ya da bu kadar sık ağaç dikmeyelim. Bir kadın açısından baktığında, o Kurma Evden memnun değil. Niye? Eski bir ev, temizlemesi zor. Müstakil olması, kapının direkt dışarı açılması, camını açıyorsun toz kirlilik. Eşyan var, eşyanı gösteremiyorsun. Bir yere sıkıştıramıyorsun, sıkışıp kalıyor. Eşyanı efektif kullanamıyorsun. Kadınlar açısından baktığında, onlar da memnuniyetsiz. Evde gideriyle, böcek konusunda sorunlar yaşandı. Fare falan tedbir alınmazsa oluyor bu bir gerçek. Alt bodrumun var, evin eski duvarlardan falan. Tedbir almazsan oluyor. Biz Kurma Eve taşındığımızda, ben rutin olarak 6 ayda bir rutin ilaçlama yapıyordum. Böcek sorunumuz o yüzden olmuyordu. Fare için tedbir almaya çalışıyordum. Tuzaklar kurdum, elektronik fare kovuculardan koydum. Bodruma belli noktalara fare kapanları koymuştum. Mesela yakalıyor muydum? Evet yakalıyordum. Fare vardı. O bodrumda bilhassa, ben işte senede bir iki kere üreme zamanları, hayvanların aktif olduğu dönemlerde ben fare yakalıyordum. Kapanlarla falan atıyordum. Bu tür etkenler evet kadınlar için hele de günümüzde, kısmen de haklılar aslında. Düşünsenize temizliğini yapıyorsun ertesi gün, geliyorsun camı açıyorsun masanın üstüne elini sürüyorsun yine toz. O mahallenin de şöyle bir dezavantajı vardı. Çok cadde üstü ve asıl sorunlardan bir tanesi mahalleye girdik sağımızda solumuzda inşaat, çıktık hala her tarafta inşaat var. Onunda bir dezavantajı vardı. Ama günümüz şartlarında bir kadın Kurma Evi tercih eder mi? Etmez. Çünkü ne kadar dönüştürür, ne kadar geliştirirsen şu anki evlerin imkanlarını karşılamıyor. Teknolojiyi getiriyorsun ama konfor koşullarını vermiyor ne yaparsan yap.*

-Pandemiden sonra sizce tercihler değişti mi?

*Muhtemelen. Çünkü biz oradan çıkalı birkaç ay oldu. Çünkü pandemide Kurma Ev çok keyifliydi. Evde tıkıldım kaldım falan öyle bir şey yok. Çıkıyorsun bahçeye ağaçlarla ilgileniyorsun. Çayını içiyorsun, kahvaltını yapıyorsun. Çocuklar olsa bahçede oynarlar. Salıncak var, havuz var, bu anlamda güzel imkanlar veriyor.*

**Selçuk ATABEYLİ (06.12.2021)**

*Kurma Evlerin sökülmesi lazım, yenilenmesi lazım. Çünkü 50 senelik binalar. 1944 yılında yapılmış. 55 senelik binalar. 39 depreminden sonra 1944 yılında Almanlar tarafından gelinip, yardım mahiyetiyle yapılan Kurma Evler. Sökülme sebebi de ekonomik ömrü bitmiş, azalmış. Ya yenilecek, restorasyon yapılacak ev olarak. Şimdi yeniye ayak uydurmak için, adamlar söküp diyor ki ben rahat apartman dairesinde oturayım, daha temiz bir ortamda, daha rahat ortamda. Zaten ticari burası, çocuklarımın da evi olsun deniliyor. Buradan 10 tane daire çıkar diyor. Altında 2 tane dükkan çıkar. Hem bana 3-5 kuruş getiri sağlar. Hem de %50 ile kat karşılığı verip yaptırıyorlar. Yenilemenin tek sebebi bu. Ekonomik kaygılar. Ekonomik. Otursa tek bir evi olacak. Yapsa masraf harcayacak ben sadece oturacağım. Çocukların da ihtiyacı var. Parası da olmasa kat karşılığı veriyor. %50 kat karşılığı veriyor. 2 dükkan 10 daire çıkıyor. 1 dükkan 5 daire alıyor. Çocuklarına da veriyor, kiraya da veriyor. Para kazanıyor. Ekonomik geçimini sağlıyor. Ticari olunca bekletilmiyor. Ekonomik sebeplerde dolayı. Rant olduğu için, para aldığı için.*

-Neden ana cadde üzerindeki Kurma Evler yıkıldı?

*Ana cadde üzerinde ticari açılınca vatandaş kar amaçlı Kurma Evleri verip, 2 dükkan 10 daire çıkan bir yerden %50 aldılar. 1 dükkan 5 daire aldılar. Hem çocukları, hem kendisi konut sahibi oldu hem de kira getirisi elde ettiler. Hem de ısınması merkezi sistem ya da kombi olduğu için daha rahat ısındı. Kurma Evler tek katlı alttan yalıtım olmayan evler. O dönem yapılmış, alelacele, prefabrik tipi, civatalı, hasır evler. Yenilenmesi çok pahalıya mal oluyor. Onu harcamaktansa vatandaş yıkmayı düşünüyor. Ticari de olunca 5 kat olunca yapmak istiyor. Altları ahşap, altları bir kısmı yarı bodrum yarısı boş alan izolasyon yok. İzolasyon yapmayı kimse bilmiyor o günkü şartlarda. Yeniden izolasyon yapılması da çok masraf gerekiyor. Masraf yapmaktansa söküp yapmak daha avantajlı geliyor kullanıcıya. Söküp yenisini dört kat ya da beş kat yapmak daha avantajlı geliyor. Ama tabi Kurma Evini korumak isteyen deprem memleketi olduğu için eski evini korumak isteyen tadilat yapıyor. Paraya ihtiyacı olmayan doğal halini koruyor. Ama çok az sayıda 5-10 sene sonra bu korunanlar bitme noktasına gelir. Arada kaldıklarında oturulamayacak hale geliyor. Etrafında yüksek binalar olunca binaların arasında Kurma Evler atıl kalıyor. Oturulamayacak hala geliyor. Evde bahçede oturamaz, gül çiçek ekemez. Bahçede oturuyordu, sebze ekiyordu, meyve ağaçları vardı, çiçek yetiştiriyordu. Bahçeleri geniş 600-700 m² arasında değişiyordu. Güzeldi. Ben isterim öyle bir evde oturmayı ama o imkan şuan azaldı. Parasal olarak ticari olunca artık güç yetmiyor. Üzerinde ev de olsa adam ev olarak bakmıyor, arsa olarak bakıyor. Üzerinde ev de olsa arsa olarak bakıyor ve dönüşüme gidiyor. Etrafında yüksek binalar olunca Kurma Evler binaların gölgesinde kalıyor, bahçeyi verimli kullanamıyor. Yaşlanınca bahçenin bakımını yapamıyor. Bina arasında kalınca bahçe de oturamıyor. Yeni nesil zaten hiç istemiyor. Ama eski insanlar vazgeçemiyor. Ancak adamlar ölünce yıkıyorlar. Kurma Evlerin tadilatına usta bulmak zor yeni binaya göre iki misli tadilat verilir.*

*Ancak Bunu kullanmak isteyen çok az kişi olur. Oturmak isteyen pencereleri değiştirir, tadilat yapar. Genellikle pencereleri değiştiriyor. Çatısında da 50 senelik bina da kiremitler erimiş oluyor. Çatıyı sac yapıyor. Ticari olmayanlar bahçeye eklemeler yapıyor. Oda eklemeleri yapıyorlar ya da duvarı ortadan kaldırıp ahşaptan kemer yapılıp tadilat yapıyorlar. Çoluk çocuk olunca odayı tadilat yaparak genişletmek isteyenler var. Benim öyle bir evim olsa ticari olmasa kesinlikle tadilat yapar otururum. Yaz için çok verimli kış için kombi yapılır alttan yalıtım yapılırsa oturulur. Sağlam evler içinde deprem olduğunda hiç kaçmaya gerek yok. Deprem konutu; ahşap olduğu ve civatalı olduğu için deprem tehlikesi yoktur.*

*Son on sene içinde caddeler ticari oldu. Dört cadde dışında ticari alan yoktu. İlk başta Ordu Caddesi, 13 Şubat, Fevzipaşa, Halitpaşa Caddesi dışında ticari aks yoktu. Sonrasında ana arterlerin arkaları ya da devamları caddelerde genişletme yapıldı. İmarda çift gidiş geliş yol oldu. Hem trafik tıkanmaması hem de ana caddelerin yükünü azaltması için ticari yaptılar. Yollar da genişledi. Caddeler iki yönden 5 er metre, 10 metre genişleme oldu. Ev cadde üstünde kaldı ve ticari oldu. Böyle olunca rahatsız olmaya başladılar. Adamın penceresi caddeye bakıyor. Böyle olunca imkanı olan dönüştürdü, olmayan kat karşılığı verdi yaptırdı. Bu süreç böyle devam ediyor. 5-10 sene sonra cadde üzerinde hiç Kurma Ev kalmaz. Ara sokaklarda belki kalır. Cadde üzerinde ticari olan Kurma Evlerin çoğu yıkılıyor. Devletin alacağı kararlarla yıkılmayabilir ama sit alanı yapmak yerine ticari yapıyorlar. Ters tarafı burası. 300.000 eden ev 2.000.000'a çıkınca arsası adam birdenbire zenginleşiyor. Kat karşılığı verip alıyor. Ekonomik düşünüyor. Aile büyüyor eve ihtiyaç oluyor. Evin varisli olunca bölemiyorlar. Mirasçıların her birinin eve ihtiyacı oluyor. Yıkılınca herkesin evi oluyor. Ayrıca kiraya da verebiliyor. Eski bir evi varken, hiç para harcamadan 1 dükkan 4 dairesi oluyor.*

*Kurma Evlerin arkasında çocuklar büyüyor evlenecek arka duvara bitişik çocuklarına ahşap, briketten evler yapıyorlar. Çocuğu için yapıyor sonrasında, çocuk gidince kiraya veriyor. Arkaya yapılanlar imarsız ancak sonrasında yasadan yararlanıp imar alabiliyor. Arka duvara bitişik yapılıp, komşu duvara bitişik bahçeyi azaltmayarak yapıyor. Tavuk ya da çeşitli hayvanlar besliyor. Arkada yapılan ev, etrafına kümes ekonomik olarak dar gelirli insanlar kendini idare ediyor.*

*1992 Depremi'nden sonra dört odalı bir Kurma Evde biz 10-15 kişi kaldık. Depremden sonra çadırda kalmak yerine Kurma Evde kaldık. O zaman Kurma Ev villa gibiydi. Benim Kurma Evim olsa otururum. Deprem ülkesindeyiz. Deprem bizim ülkemizde bekleniyor. Erzincan şartlarında depreme dayanıklı bir evin olması gerekiyor.*

*Eve tadilat gerekiyor. Banyo, tuvaleti yenilemen gerekebilir. Ancak deprem açısından rahat yaşanır. Devlet de bunu desteklemesi lazım. Ben ahşap ev yapmak istedim deprem açısından dayanıklı müsaade etmediler. Belediye ahşap ev yapılmasına müsaade etmiyor. Devlet bunu destekleyip proje dahilinde depreme dayanıklı evler üretilebilir. Hem de çok iyi olur.*

# TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR

**Makaleler**

**1**. Atabeyli Çağlık, E. ve Say Özer, Y. (2023) 1939 Erzincan Depreminin Mimari Bellek Üzerinden Okunması: Kurma Evler Örneği, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(94), 273-292.